

0: EK
*1: 2011-2012
*2: 16
*3: WordXP
*4: 16de vergadering
*5: Dinsdag 24 januari 2012
*6: 13.30 uur
**

Voorzitter: Fred de Graaf

Tegenwoordig zijn 63 leden, te weten:

Backer, Barth, Beckers, Beuving, Van Bijsterveld, De Boer, Van Boxtel, Brinkman, Bröcker, Broekers-Knol, Dupuis, Duthler, Engels, Essers, Ester, Faber-van de Klashorst, Flierman, Frijters-Klijnen, Ganzevoort, Fred de Graaf, Machiel de Graaf, Thom de Graaf, Marcel de Graaff, De Grave, Hermans, Hoekstra, Holdijk, Ter Horst, Huijbregts-Schiedon, Van Kappen, Kneppers-Heijnert, Knip, Koffeman, Koole, Kuiper, De Lange, Linthorst, Lokin-Sassen, Martens, Meurs, Noten, Postema, Putters, Quik-Schuijt, Reuten, Van Rey, Reynaers, Ruers, Schaap, Scholten, Schouwenaar, Schrijver, Sent, Smaling, Sörensen, Van Strien, Swagerman, Sylvester, Terpstra, Thissen, Vliegthart, Vlietstra en Vos,

en mevrouw Van Bijsterveldt-Vliegthart, minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, de heer Kamp, minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, en mevrouw Veldhuijzen van Zanten-Hyllner, staatssecretaris van Volksgezondheid, Welzijn en Sport.

alsmede mevrouw Koşer Kaya en de heer Blok.
**

*N

De **voorzitter**: Ik deel aan de Kamer mede dat zijn ingekomen berichten van verhindering van de leden:

De Vries-Leggedoor en Van der Linden, wegens verblijf buitenslands;

Kox, Elzinga, De Vries, Van Dijk, Klever, Broekers-Knol, Franken en Strik, wegens verblijf buitenslands in verband met de vergadering van de Parlementaire Assemblee van de Raad van Europa;

Popken, wegens ziekte;

Slagter-Roukema, wegens bezigheden elders.
**

Deze berichten worden voor kennisgeving aangenomen.

*B

!Herdenking!

Aan de orde is de **herdenking naar aanleiding van het overlijden van de oud-Kamerleden mevrouw A.M. van der Werf-Terpstra en de heer J. Baas.**

De **voorzitter**: Ik verzoek de leden te gaan staan.

Op 25 december jongstleden is op 95-jarige leeftijd Ans van der Werf-Terpstra overleden. Zij was van 1977 tot 1987 lid van de Eerste Kamer, eerst voor de KVP en later voor het CDA. Zij was van 1979 tot 1987 voorzitter van de commissie voor Europese Samenwerkingsorganisaties.

Anna Maria van der Werf werd op 5 december 1916 geboren in Harlingen in een katholiek gezin met tien kinderen. Na de kweekschool voor onderwijzeressen te hebben doorlopen, was zij samen met haar echtgenoot al op jonge leeftijd grondlegger en mede-eigenares van het Hotel Landgoed Het Rode Kooper in Leuvenum, Gelderland.

De oorlog heeft een krachtig stempel gedrukt op het leven van Ans van der Werf. In 1940 sloot zij zich aan bij een verzetsgroep op de Veluwe. Ze verzorgde adressen, maaltijden en bonkaarten voor onderduikers. Ans van der Werf noemde dat "de menselijke dingen": wat je deed vloeide voort uit de omstandigheden waarin je leefde. Na de slag bij Arnhem moest ze worden geëvacueerd en vluchtte ze met haar kinderen halsoverkop naar Friesland. Uit die tijd trok ze een belangrijke conclusie die haar goed typeert: "Het is niet belangrijk wat je hebt, maar wie je bent."

Ans van der Werf was een vooruitstrevende vrouw. Na de oorlog werd zij politiek actief. Ze was geruime tijd voorzitter van het Katholiek Vrouwen Gilde en was de eerste getrouwde vrouw die voor de KVP kandidaat was voor de Tweede Kamer in 1966. Ze was enkele maanden lid van de Tweede Kamer, tot het vroege overlijden van haar man in 1967. Vanaf dat jaar heeft zij de leiding van het hotel alleen op zich genomen alsook de opvoeding van hun drie dochters. Ans van der Werf bleef echter politiek actief in Gelderland, de provincie die haar zo dierbaar was. Ze was jarenlang voorzitter van de KVP en van het in oprichting zijnde CDA in Gelderland. Toch zou zij terugkomen in de landelijke politiek, namelijk in 1977 in deze Kamer.

Ans van der Werf was altijd zeer betrokken bij Europese vraagstukken. Jarenlang was zij woordvoerder Europese zaken in de Eerste Kamer, alsook lid van de Raadgevende Vergadering van de Raad van Europa en de West-Europese Unie. Trots was Ans van der Werf op de toespraak over de toekomst van de Europese eenwording, die zij samen met Otto von Habsburg op de Europadag in 1983 in München mocht houden.

Ans van der Werf was met hart en ziel verknocht aan haar partij en paarde dit aan een onafhankelijke geest. Meerdere malen stemde ze tegen wetsvoorstellen waar een meerderheid van haar fractie voor was. Typerend is in dit verband een zin die ze tijdens haar maidenspeech in deze Kamer uitsprak: "Niemand is wijs die de ander geen ruimte laat, maar ook is niemand wijs die niet op de eigen zaken let, zodat kostbare verworvenheden verloren kunnen gaan."

Ans van der Werf werd voor haar verdiensten voor de Nederlandse samenleving benoemd tot Ridder in de Orde van de Nederlandse Leeuw. Wij herdenken Ans van der Werf met grote waardering. Moge ons respect voor haar persoon en

haar inzet voor de parlementaire democratie tot steun zijn voor haar nabestaanden.

Ik verzoek de aanwezigen om een moment stilte.
**

(De aanwezigen nemen enkele ogenblikken stilte in acht.)

De **voorzitter**: Op 1 januari jongstleden is op 94-jarige leeftijd Jan Baas overleden. Hij was ruim twintig jaar lid van de Eerste Kamer, van 1960 tot 1981. In deze periode was hij plaatsvervangend voorzitter van de commissie Europese Samenwerkingsorganisaties, alsmede woordvoerder Landbouw en Waterstaat.

Jan Baas werd op 12 oktober 1917 geboren in Lutjelloo Blijham in Oost-Groningen. Hij groeide op in een boerengezin en landbouw speelde dan ook een centrale rol in zijn verdere leven. Jan Baas studeerde landbouwkunde aan de Landbouwhogeschool in Wageningen en was als student actief betrokken bij het verzet. Tijdens en na de oorlog werkte Jan Baas als leraar op verschillende landbouwscholen. Daarnaast was hij in de jaren na de oorlog repatriëringscommissaris voor de provincies Groningen, Drenthe en Overijssel. Vanaf 1952 was Jan Baas veertien jaar lang directeur van de Gelders-Overijsselse Coöperatie voor Slachtvee, Fokvee en Gebruikersvee in Zutphen.

Als lid van het hoofdbestuur van de Partij van de Vrijheid (PvdV) van 1946 tot 1952 stond Jan Baas aan de wieg van de VVD. Hij was in de Provinciale Staten van Overijssel Statenlid van 1950 tot 1958. In 1960 werd hij lid van de Eerste Kamer. Jan Baas was een van de eerste Nederlandse Europarlementariërs. Tot 1979 werd één Nederlands lid van de Staten-Generaal afgevaardigd naar het Europees Parlement. Jan Baas heeft zich van 1963 tot 1979 met veel inzet en energie van deze taak gekweten.

De heer Baas verwierf landelijke bekendheid toen hij op 20 september 1966 bij de installatie van een ander oud-Kamerlid diens oorlogsverleden aan het licht bracht. De heer Baas gaf onder meer aan dat hij in 1944 in conflict was gekomen met de betreffende persoon die hem toen zou hebben bedreigd met deportatie. De betreffende persoon werd na de oorlog veroordeeld en ontzet uit zijn kiesrecht tot 1957. Toen hij in 1966 in de Eerste Kamer kwam, greep het weerzien met de betreffende persoon Jan Baas aan. Hoewel Jan Baas benadrukte dat de sfeer in deze Kamer wordt bepaald door tolerantie, respect voor elkaar en elkaars opvattingen en respect voor het leven van de ander, gaf hij aan niet met zijn medesenaar op een collegiale manier om te kunnen gaan. Na een plenair debat over diens oorlogsverleden legde de andere persoon het Kamerlidmaatschap neer.

Ook na zijn afscheid van de politiek behield Jan Baas zijn sterke mening. Zo maakte hij zich hard voor een democratischer openbaar bestuur dat zou zorgen voor meer betrokkenheid van burgers bij dat bestuur. Hij was een landbouwer, een politiek dier in hart en nieren, standvastig maar

altijd bescheiden. Zo zei Jan Baas in zijn maidenspeech in 1960: "Men moet in het leven voorzichtig zijn het werk van zichzelf hoger te waarden dan het werk van zijn voorgangers."

Met veel ontzag nemen wij dan ook afscheid van een spraakmakende voorganger: Jan Baas. Voor zijn verdiensten voor de Nederlandse samenleving is ook Jan Baas benoemd tot Ridder in de Orde van de Nederlandse Leeuw. Wij herdenken ook deze oud-collega met veel bewondering. Moge ons respect voor zijn persoon en zijn inzet voor de parlementaire democratie tot steun zijn voor zijn nabestaanden.

Ik vraag u wederom om een moment stilte.
**

(De aanwezigen nemen enkele ogenblikken stilte in acht.)

De vergadering wordt enkele ogenblikken geschorst.

De **voorzitter**: De ingekomen stukken staan op een lijst die in de zaal ter inzage ligt. Op die lijst heb ik voorstellen gedaan over de wijze van behandeling. Als aan het einde van de vergadering daartegen geen bezwaren zijn ingekomen, neem ik aan dat de Kamer zich met de voorstellen heeft verenigd.
**

(Deze lijst is, met de lijst van besluiten, opgenomen aan het einde van deze editie.)

De **voorzitter**: Ingekomen is een beschikking van de Voorzitters van de Eerste en van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, houdende aanwijzing van de leden Martens, Reuten, Albayrak, Hamer en Schouw tot lid van de Raadgevende Interparlementaire Beneluxraad en houdende aanwijzing van de leden Knops en Van Bijsterveld tot plaatsvervangende leden van de Raadgevende Interparlementaire Beneluxraad.

Ik deel aan de Kamer mede dat in verband met de overdracht van de portefeuille Integratie van de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties naar de minister voor Immigratie, Integratie en Asiel, de vaste commissies voor Binnenlandse Zaken en de Hoge Colleges van Staat/Algemene Zaken en Huis der Koningin en voor Immigratie & Asiel/JBZ-Raad adviseren de vaste commissie voor Immigratie & Asiel/JBZ-Raad te belasten met aangelegenheden betreffende het integratiebeleid. Ik stel voor, dit advies over te nemen.
**

Daartoe wordt besloten.

*B
!Prioritaire selectie WP 2012!

Aan de orde is de behandeling van:
- de brief van de voorzitter van de vaste commissie voor Europese Samenwerkingsorganisaties aan de Voorzitter

van de Eerste Kamer der Staten-Generaal inzake prioritair selectie uit het Werkprogramma 2012 van de Europese Commissie (22112, FA).

De **voorzitter**: Ik stel voor, in stemmen met de brief en de lijst van geselecteerde prioritair dossiers uit het Werkprogramma 2012 van de Europese Commissie conform het voorstel van de vaste commissie voor Europese Samenwerkingsorganisaties vast te stellen.
**

Daartoe wordt besloten.

*B
!Consumentengeschillen!

Aan de orde is de behandeling van:
- **de brief van de vaste commissie voor Veiligheid en Justitie aan de Voorzitter van de Eerste Kamer der Staten-Generaal met betrekking tot een conceptbrief aan de Europese Commissie inzake subsidiariteitsbezwaren bij voorstellen voor een richtlijn ADR-consumenten en voor een verordening ODR-consumenten (33143/33144, A).**

De **voorzitter**: Ik geef gelegenheid tot het afleggen van een stemverklaring vooraf.
**

*N

Mevrouw **De Boer** (GroenLinks): Voorzitter. Ik spreek namens de fracties van de PvdA, D66 en GroenLinks. Deze fracties steunen het subsidiariteitsbezwaar niet. In Nederland hebben wij de geschilbeslechting in consumentenzaken goed geregeld, maar dat is niet in alle andere Europese landen het geval. Wij vinden het daarom goed dat de Europese Commissie het initiatief neemt om minimumstandaarden te stellen. Er is het een en ander aan te merken op het conceptvoorstel, maar wij gaan daar graag een inhoudelijke discussie over aan. Wij maken niet bij voorbaat een subsidiariteitsbezwaar.

De **voorzitter**: Ik stel voor, in te stemmen met de brief.
**

Daartoe wordt besloten.

De **voorzitter**: De fracties van de PvdA, D66 en GroenLinks wordt aantekening verleend, dat zij geacht wensen te worden tegen het voorstel te hebben gestemd.
**

*B
!Hamerstukken!

Aan de orde is de behandeling van:

- het wetsvoorstel Wijziging van de Wet bescherming persoonsgegevens in verband met de vermindering van administratieve lasten en nalevingskosten, wijzigingen teneinde wetstechnische gebreken te herstellen en enige andere wijzigingen (31841);
- het wetsvoorstel Goedkeuring van de op 29 april 2008 te Luxemburg totstandgekomen Stabilisatie- en associatieovereenkomst tussen de Europese Gemeenschappen en hun lidstaten, enerzijds, en de Republiek Servië, anderzijds, met Bijlagen en Protocollen (Trb. 2008, 153) (32577);
- het wetsvoorstel Wijziging van de Wet wapens en munitie in verband met de implementatie van richtlijn 2008/51/EG van het Europees Parlement en de Raad van de Europese Unie van 21 mei 2008 tot wijziging van de richtlijn 91/477/EEG van de Raad inzake de controle op de verwerving en het voorhanden hebben van wapens (PbEU L179) (Implementatiewet EG-richtlijn 2008/51 inzake de controle op de verwerving en het voorhanden hebben van wapens) (32721);
- het wetsvoorstel Vaststelling van de begrotingsstaat van de Koning (I) voor het jaar 2012 (33000-I);
- het wetsvoorstel Vaststelling van de begrotingsstaat van de Staten-Generaal (IIA) voor het jaar 2012 (33000-IIA);
- het wetsvoorstel Vaststelling van de begrotingsstaat van de overige Hoge Colleges van Staat en de Kabinetten van de Gouverneurs voor het jaar 2012 (33000-IIB);
- het wetsvoorstel Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van Algemene Zaken en van het Kabinet der Koningin en de Commissie van toezicht betreffende inlichtingen- en veiligheidsdiensten (III) voor het jaar 2012 (33000-III);
- het wetsvoorstel Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van Veiligheid en Justitie (VI) voor het jaar 2012 (33000-VI);
- het wetsvoorstel Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (VII) voor het jaar 2012 (33000-VII);
- het wetsvoorstel Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (VIII) voor het jaar 2012 (33000-VIII);
- het wetsvoorstel Vaststelling van de begrotingsstaat van de Nationale Schuld (IXA) voor het jaar 2012 (33000-IXA);
- het wetsvoorstel Vaststelling van de begrotingsstaten van het ministerie van Financiën (IXB) voor het jaar 2012 (33000-IXB);
- het wetsvoorstel Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van Defensie (X) voor het jaar 2012 (33000-X);

- het wetsvoorstel Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van Infrastructuur en Milieu (XII) voor het jaar 2012 (33000-XII);
- het wetsvoorstel Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (XV) voor het jaar 2012 (33000-XV);
- het wetsvoorstel Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (XVI) voor het jaar 2012 (33000-XVI);
- het wetsvoorstel Vaststelling van de begrotingsstaat van het Infrastructuurfonds voor het jaar 2012 (33000-A);
- het wetsvoorstel Vaststelling van de begrotingsstaat van het gemeentefonds voor het jaar 2012 (33000-B);
- het wetsvoorstel Vaststelling van de begrotingsstaat van het provinciefonds voor het jaar 2012 (33000-C);
- het wetsvoorstel Vaststelling van de begrotingsstaat van het Diergezondheidsfonds voor het jaar 2012 (33000-F);
- het wetsvoorstel Wijziging van de begrotingsstaat behorende bij de begroting van de Koning (I) voor het jaar 2011 (wijziging samenhangende met de Najaarsnota) (33090-I);
- het wetsvoorstel Wijziging van de begrotingsstaat van de Staten-Generaal (IIA) voor het jaar 2011 (wijziging samenhangende met de Najaarsnota) (33090-IIA);
- het wetsvoorstel Wijziging van de begrotingsstaat van de overige Hoge Colleges van Staat en de Kabinetten van de Gouverneurs (IIB) voor het jaar 2011 (wijziging samenhangende met de Najaarsnota) (33090-IIB);
- het wetsvoorstel Wijziging van de begrotingsstaten van het Ministerie van Algemene Zaken en het Kabinet der Koningin en de Commissie van toezicht betreffende de inlichtingen- en veiligheidsdiensten (III) voor het jaar 2011 (wijziging samenhangende met de Najaarsnota) (33090-III);
- het wetsvoorstel Wijziging van de begrotingsstaten van het Ministerie van Veiligheid en Justitie (VI) voor het jaar 2011 (wijziging samenhangende met de Najaarsnota) (33090-VI);
- het wetsvoorstel Wijziging van de begrotingsstaten van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (VII) voor het jaar 2011 (wijziging samenhangende met de Najaarsnota) (33090-VII);
- het wetsvoorstel Wijziging van de begrotingsstaten van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (VIII) voor het jaar 2011 (wijziging samenhangende met de Najaarsnota) (33090-VIII);
- het wetsvoorstel Wijziging van de begrotingsstaat van Nationale Schuld (IXA) voor het jaar 2011 (wijziging samenhangende met de Najaarsnota) (33090-IXA);

- het wetsvoorstel Wijziging van de begrotingsstaten van het Ministerie van Defensie (X) voor het jaar 2011 (wijziging samenhangende met de Najaarsnota) (33090-X);
- het wetsvoorstel Wijziging van de begrotingsstaten van het Ministerie van Infrastructuur en Milieu (XII) en van de begrotingsstaat voor het Waddenfonds voor het jaar 2011 (wijziging samenhangende met de Najaarsnota) (33090-XII);
- het wetsvoorstel Wijziging van de begrotingsstaten van het Ministerie van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie (XIII) voor het jaar 2011 (wijziging samenhangende met de Najaarsnota) (33090-XIII);
- het wetsvoorstel Wijziging van de begrotingsstaten van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (XV) voor het jaar 2011 (wijziging samenhangende met de Najaarsnota) (33090-XV);
- het wetsvoorstel Wijziging van de begrotingsstaten van het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (XVI) voor het jaar 2011 (wijziging samenhangende met de Najaarsnota) (33090-XVI);
- het wetsvoorstel Wijziging van de begrotingsstaat van het Infrastructuurfonds voor het jaar 2011 (wijziging samenhangende met de Najaarsnota) (33090-A);
- het wetsvoorstel Wijziging van de begrotingsstaat van het gemeentefonds voor het jaar 2011 (wijziging samenhangende met de Najaarsnota) (33090-B);
- het wetsvoorstel Wijziging van de begrotingsstaat van het provinciefonds voor het jaar 2011 (wijziging samenhangende met de Najaarsnota) (33090-C);
- het wetsvoorstel Wijziging van de begrotingsstaat van het Diergezondheidsfonds voor het jaar 2011 (wijziging samenhangende met de Najaarsnota) (33090-F);
- het wetsvoorstel Wijziging van de begrotingsstaat van het BTW-compensatiefonds voor het jaar 2011 (wijziging samenhangende met de Najaarsnota) (33090-G);
- het wetsvoorstel Wijziging van de Wet vervoer over zee in verband met de intrekking van de groepsvrijstelling voor lijnvaartconferenties (32811);
- het wetsvoorstel Wijziging van de Wegenverkeerswet 1994 en de Wet rijonderricht motorrijtuigen 1993 in verband met de implementatie van de derde rijbewijsrichtlijn (32830).

Deze wetsvoorstellen worden zonder beraadslaging en zonder stemming aangenomen.

De **voorzitter**: Ik maak de leden opmerkzaam op het wetsvoorstel Goedkeuring van de op 29 april 2008 te Luxemburg totstandgekomen Stabilisatie- en associatieovereenkomst tussen de Europese Gemeenschappen en hun lidstaten, enerzijds, en de

Republiek Servië, anderzijds (32577), dat zojuist is aangenomen.

The ambassador of Serbia is present to witness this important moment for Serbia. I congratulate him.

**

(applaus)

*B

!Stemmingen!

Aan de orde zijn de **stemmingen** in verband met het wetsvoorstel **Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie (XIII) voor het jaar 2012 (33000-XIII)**.

De **voorzitter**: Ik heet de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, die namens de regering aanwezig is, van harte welkom.

Ik geef gelegenheid tot het afleggen van een stemverklaring vooraf.

**

*N

De heer **Smaling** (SP): Voorzitter. Het is mij een eer om mede namens de fracties van de PvdA, GroenLinks, D66 en de ChristenUnie een stemverklaring af te leggen.

Vroeger had je alleen vanillevla en chocoladevla, maar nu zijn er al een tijd lang allerlei vormen van dubbelvla. Dat moet de regering op het netvlies hebben gestaan toen de departementen van EZ en LNV werden samengevoegd. Het maakt de beoordeling van beleid en begroting tot een hachelijke zaak, zeker wanneer wij, zoals in dit geval, besluiten om geen schriftelijke en plenaire behandeling te houden. Was binnen LNV Natuur al een relatief buitenbeentje, nu is dat helemaal het geval. De regering kort als nooit tevoren op de natuur. Zij decentraliseert zonder de provincies de middelen te geven om het beleid uit te voeren. Het Planbureau voor de Leefomgeving waarschuwt dat internationaal afgesproken doelen niet gehaald zullen worden. Een black box die de stikstofdepositie verpakt, zorgt er straks voor dat er vergunningen worden verleend op plaatsen waar de natuur al zwaar onder druk staat. Op het dossier van het OostvaardersWold is zowel Staatsbosbeheer als de provincie Flevoland fors gebruskeerd.

Het is louter vanwege het feit dat de begroting meer behelst dan natuur alleen, en uit een soort beleefdheid die bij deze zaal hoort -- wij voeren dit jaar geen begrotingsdebat op het terrein van EL&I en de minister en de staatssecretaris kunnen dus geen weerwoord bieden -- dat de fracties van de PvdA, GroenLinks, D66, de ChristenUnie en de SP voor de begroting stemmen, maar wel met zeer lange tanden.

In stemming komt het wetsvoorstel.

De **voorzitter**: Ik constateer dat de aanwezige leden van de fracties van de PVV, de VVD, de PvdA, het CDA, de ChristenUnie, GroenLinks, de SP en D66 voor het wetsvoorstel hebben gestemd en die van de OSF, 50PLUS en de PvdD ertegen, zodat het is aangenomen.

De fractie van de SGP was niet aanwezig bij deze stemming.

**

De vergadering wordt enkele ogenblikken geschorst.

*B

!Samenstelling en medezeggenschap pensioenfondsbesturen!

Aan de orde is de behandeling van:
- het voorstel van wet van de leden Koşer Kaya en Blok tot wijziging van de Pensioenwet met betrekking tot een evenwichtige samenstelling van en de medezeggenschap in pensioenfondsbesturen (31537).

De **voorzitter**: Het is maar goed dat ons verwelkomingsritueel zich niet ook in de Tweede Kamer voordoet, want dat zou een ernstige vertraging opleveren in de dagelijkse gang van zaken. Wij blijven dit echter gewoon doen.

Ik heet de initiatiefnemers mevrouw Koşer Kaya en de heer Blok, de minister van SZW nogmaals, en de adviseurs van de initiatiefnemers, de heren Kouwenhoven, Polling, Nypels, Broekhuizen en Brouwer, van harte welkom in de Eerste Kamer.

**

De beraadslaging wordt geopend.

*N

De heer **Noten** (PvdA): Voorzitter. Allereerst zou ik graag waardering en respect willen uitspreken voor de initiatiefnemers: lange adem, en uiteindelijk hier in de Eerste Kamer. Ik hoop op een spannend debat. Het feit dat mijn inbreng wellicht als kritisch wordt ervaren, doet niets af aan de waardering die de leden van mijn fractie en ikzelf hebben voor het initiatief dat door de indieners is genomen.

Ik wil op vier punten op voorhand conclusies trekken, waarna ik ze aan de hand van de artikelen toelicht. Ik begin met de opportuniteit. Waarom wordt dit wetsvoorstel ingediend? Welk probleem denken de indieners hiermee op te lossen? Ik krijg daarop graag in de volle scherppte een antwoord. Is dat gewoon een legitimeringsvraagstuk? Is dat de kern als het gaat om de samenstelling van besturen van pensioenfondsen? Of is men van mening dat de huidige pensioenfondsenbesturen, omdat zij geen adequate of juiste samenstelling hebben, onzorgvuldig of onverstandig beleid hebben gevoerd? Is dat de achterliggende gedachte? Met andere woorden: is het legitimering, kwaliteit of zorgvuldigheid? Graag daarop in de volle scherppte

een antwoord. Als het gaat om legitimering zou die discussie moeten worden verbreed. Zeker gezien het feit dat alleen al de huidige vakbonden voor 40% bestaan uit uitkeringsgerechtigden zou je kunnen zeggen dat binnen de huidige vakbonden en het beleid daarvan juist de rechten van ouderen en het behoud daarvan in de afgelopen jaren veel sterker hebben gewogen dan bijvoorbeeld de belangen en de posities van jongeren. Ik krijg daar graag een antwoord op. Waarom, en welk probleem willen de indieners oplossen. En verder: waarom nu? Dat is misschien geen heel eerlijke vraag, gezien het feit dat de initiatiefnemers medio 2008 het initiatief hebben genomen. Op dat moment was er een bepaalde opportuniteit, maar we moeten het natuurlijk afzetten tegenover de ontwikkelingen op dit moment.

Er zijn op dit moment twee ontwikkelingen gaande die echt relevant zijn. De eerste ontwikkeling is de ontwikkeling met betrekking tot het wetsvoorstel Versterking bestuur pensioenfondsen, dat door de minister naar de Raad van State is gestuurd. Er ligt dus op dit moment een wetsvoorstel van de minister bij de Raad van State, dat gaat over de inrichting en de versterking van de besturen van pensioenfondsen. De tweede ontwikkeling is dat er een pensioenakkoord ligt, dat op niet al te lange termijn -- daar ga ik tenminste van uit -- vertaald zal worden in wetgeving die relevant is voor de pensioenfondsen en dus voor de besturen. Ik vraag de indieners en de minister of het logisch is om pensioenfondsbesturen in te richten en te confronteren met een hele wijziging met betrekking tot de inrichting en de samenstelling, op het moment dat de context waarbinnen die besturen moeten gaan acteren fundamenteel wordt gewijzigd, als het pensioenakkoord wordt aangenomen. Ik kom nog toe aan de uitwerking daarvan.

Naast de opportuniteit hebben de leden van mijn fractie toch het gevoel dat hier sprake is van rolverwarring, gelet op de vraag wat besturen, en wat belangenbehartiging is. Als we het hebben over de pensioenfondsbesturen, dan hebben we het in totaliteit over ruim 800 mld. dat door deze pensioenfondsen wordt beheerd. We hebben het over besturen van pensioenfondsen, zoals we het hebben over besturen van scholen, en over besturen van ondernemingen. Het gaat om een groep mensen die iets bestuurt. Ze zijn verantwoordelijk voor de bestuurlijke besluiten die worden genomen voor deze organisatie, of dat nu een pensioenfonds, een vereniging of een beursgenoteerde onderneming is. Het zijn besturen die integraal verantwoordelijk zijn voor besluiten en de continuïteit van die onderneming, die organisatie of dat fonds. Wij begrijpen niet dat hier het idee wordt geïntroduceerd dat besturen zouden moeten bestaan uit de optelsom van belangengroepen. Dat is voor ons een nieuwe gedachte, die wij tot nu toe niet eerder hebben gezien, althans niet als het bijvoorbeeld gaat om beursgenoteerde ondernemingen. We hebben namelijk van de indieners niet het voorstel gezien dat werknemers die grote belangen hebben bij continuïteit van

beursgenoteerde ondernemingen, rechtstreeks leden van die beursgenoteerde ondernemingen in het bestuur mogen kiezen. We zien ook niet in het onderwijs dat ouders die belangrijke stakeholders zijn, rechtstreeks leden in de raad van bestuur van een school mogen kiezen, en we zien dat ook niet in verenigingen.

De heer **Thissen** (GroenLinks): Ik hoor collega Noten altijd graag gepassioneerd praten, zeker als ik hem zou kunnen verdenken van het mogelijk willen beschermen van institutionele belangen. Want de besturen van de pensioenfondsen worden nu voor het leeuwendeel gevormd door twee grote organisaties van belangenbehartigers. Enerzijds zijn dat de werkgeversorganisaties in dit land, zeg maar de ondernemers, en anderzijds de werknemersorganisaties. Hen acht de heer Noten wel in staat om te besturen, vrij paternalistisch, over alle pensioengerechtigden en degenen, zoals u en ik, die pensioenpremie betalen, maar hij acht ons, hemzelf inclusief, niet in staat om te besturen. Merkwaardige redenering. Kan de heer Noten dat toelichten?

De heer **Noten** (PvdA): Ja, dat kan ik. Het is misschien ingewikkeld om te begrijpen, maar het heeft te maken met het feit dat de sociale partners eigenaar zijn, wat wij zouden moeten vertalen in het overgebleven aandeelhouder zijn, van de fondsen als zodanig. Zij hebben die fondsen gecreëerd en zij hebben daarmee ook verplichtingen aangegaan. Ik weet dat dit een moeilijke discussie is. De consequentie van de redenering die ik net volgde, is dat ik het ermee eens ben, als men zegt dat de huidige samenstelling van de besturen van de pensioenfondsen niet adequaat is. Als men aan mij vraagt of een wijziging nodig is van de samenstelling van pensioenfondsbesturen, op basis van kwaliteit en kunde, luidt het antwoord ja. Op de vraag of dit betekent dat de hegemonie van de sociale partners in de ogen van de leden van mijn fractie binnen de pensioenfondsbesturen moet worden doorbroken, luidt het antwoord ook ja. Is dit een adequaat antwoord?

De heer **De Lange** (OSF): Ik hoor van de heer Noten een opmerking die mij verbaast, verrast en tegelijkertijd verbijstert, namelijk dat de sociale partners de eigenaren zouden zijn van alle gelden die opgeslagen zijn in de pensioenfondsen. Het lijkt mij toch buitengewoon merkwaardig, als mensen hun leven lang sparen voor hun pensioen, dat zij geen enkel eigendomsrecht zouden kunnen laten gelden op de gelden die daar worden gespaard. Dat is des te merkwaardiger, als wij beseffen dat bij het pensioenakkoord, mocht dat er ooit komen, wat God verhoede, naar voren wordt gebracht dat het invaren van de rechten van de reeds gepensioneerden, een juridisch probleem zou zijn. Hoe kan het invaren van de rechten van gepensioneerden ooit een juridisch probleem zijn, als zij volgens deze stelling op geen enkele wijze eigenaar zijn van die gelden?

De heer **Noten** (PvdA): Voor zover mij bekend hebben pensioenfondsen verplichtingen jegens deelnemers, maar hebben deelnemers geen eigendomsrechten jegens pensioenfondsen. Ik geef toe dat dit moreel heel merkwaardig kan voelen, maar dat komt doordat het constructen zijn die zijn ontstaan vanuit de solidariteitsgedachte. De hier geponeerde stelling dat mensen hebben betaald voor hun eigen pensioen, is niet houdbaar. Mensen hebben weliswaar een bijdrage geleverd aan een pensioenfonds, maar het idee dat mensen hun eigen pensioen zouden hebben betaald, is niet houdbaar, als je goed kijkt naar de actuele ontwikkelingen.

Ik zal heel simpel cijfermatig aangeven hoe dat zit. Als we kijken naar wat de pensioenfondsen in het afgelopen jaar hebben gepresteerd, zien wij dat zij een rendement hebben gerealiseerd van tussen 10% en 16%. Op die manier is hun vermogen gestegen. Tegelijkertijd zie je dat de verplichtingen nog sterker zijn gestegen door het langlevensrisico. Dat langlevensrisico ontstaat nu en is in het verleden absoluut niet gefinancierd. Met alle respect, dat is een belangrijk deel van de verplichtingen die pensioenfondsen hebben. De eigendomsvraag laat zich dus niet zo eenvoudig beantwoorden.

De heer **De Lange** (OSF): Het is een bekende retorische truc om iemand eerst woorden in de mond te leggen die hij nooit heeft gezegd en vervolgens tegen die woorden tekeer te gaan, en dat is wat er nu gebeurt. Ik heb op geen enkel moment gezegd dat datgene wat door individuele mensen bij elkaar is gespaard, volledig kostendekkend is voor de pensioenen die worden uitbetaald. Het is heel duidelijk dat we niet alleen spreken over eigendomsrechten, maar ook over een levensverzekeringscomponent. Iemand die op jonge leeftijd, bijvoorbeeld 66 jaar, overlijdt, heeft veel meer betaald dan hij uit zijn pensioen terugkrijgt. Bij iemand die op de leeftijd van 103 jaar overlijdt, is het tegendeel het geval. Wat dat betreft zijn wij het eens, maar het gaat erom dat de eigenaren van de middelen van de pensioenfondsen, bijvoorbeeld de vakorganisaties, kennelijk nog nooit de moed hebben gehad om publiekelijk te verklaren dat de mensen die de gelden hebben ingelegd, geen eigendomsrecht hebben, maar dat zij deze als vakbonden wel hebben. Het is niet alleen verbaal maar in alle opzichten moreel bizar, dat mensen die daar hun leven lang voor sparen, met grote opofferingen, geen eigendomsrechten zouden hebben. Nogmaals, als die eigendomsrechten er niet zouden zijn, zou het ook geen probleem zijn om het pensioenakkoord te implementeren, maar die problemen zijn er wel degelijk. In de Europese wetgeving staat het eigendomsrecht op een hoger voetstuk dan in de Nederlandse wetgeving. Als de procedures worden doorgezet tot het Europese Hof, en die worden doorgezet, moeten wij constateren dat de vakbonden en de heer Noten met dit standpunt wel eens van een koude kermis thuis kunnen komen.

De heer **Noten** (PvdA): Ik weet niet precies wat de vraag is, maar ik weet wel dat mijn collectief

pensioen loopt bij Centraal Beheer. Voor zover ik weet, ben ik geen eigenaar van Centraal Beheer en krijg ik ook niet de mogelijkheid om iemand rechtstreeks in de directie ervan te kiezen, maar het gaat wel om een collectief pensioen en een solidaire portefeuille. Ik heb geen eigendomsrecht op die portefeuille. Als het gaat om verzekeringsproducten, waarbij in ruil voor premie verplichtingen worden gegaan, is de eigendomsvraag met betrekking tot het vermogen dat is gereserveerd om aan de verplichtingen te kunnen voldoen, niet op individuen van toepassing. Dat is mijn stelling. Als de heer De Lange zegt dat dit wel zo is, verschillen wij daarover van mening, maar dat is goed denkbaar.

Mijn volgende opmerking heeft vooral te maken met misschien niet het meest pijnlijke, maar wel het meest fundamentele onderdeel van dit voorstel. Naar onze mening zou een wijziging in de governance van pensioenfondsbesturen moeten leiden tot verbetering van de kwaliteit van die pensioenfondsbesturen. De leden van mijn fractie zien wat dit betreft geen effect van dit voorstel. Ik heb in reactie op de heer Thissen al gezegd dat het mij er niet om gaat dat de institutionele partijen coûte que coûte alle zetels in de besturen van pensioenfondsen moeten behouden. Dat is niet de invalshoek waarvoor wij kiezen, maar wij hebben een probleem met het sec kiezen voor gepensioneerden en uitkeringsgerechtigden, omdat wij niet zien hoe dit leidt tot verbetering van de kwaliteit.

Dan zal ik ingaan op de artikelen. Artikel 99, lid 1, introduceert de mogelijkheid voor gepensioneerden om zetels te bekleden in het bestuur van een bedrijfspensioenfonds. De gepensioneerden hebben recht op 50% van de zetels voor werknemers. Werkgevers houden hierdoor de andere 50% van de bestuurszetels geheel in handen. Dat is de essentie van dit voorstel.

Ik heb hierover twee opmerkingen, niet in verwijtende zin, maar wel in het licht van het pensioenakkoord. Als straks in het pensioenakkoord wordt afgesproken dat er sprake is van premiemaximalisatie, dus dat er een cap komt op de risico's van de werkgevers, want daar gaan we met z'n allen naartoe, waarbij de risico's dus worden verplaatst naar de werknemers, hoe kan dan worden verklaard dat de werkgevers, die geen risico's meer lopen, de helft van alle zetels behouden? Wat is de ratio daarachter? De risico's en daarmee ook het toekomstig belang van deze partij nemen relatief af en de zeggenschap neemt relatief toe. Ik hoor ook graag een reactie van de minister op dit punt, want ik begrijp dit echt niet.

Het schuurt dat de zetels van de gepensioneerden ten laste komen van de zetels van de werknemers, terwijl de werkgevers 50% houden. Waarom houden de werkgevers 50%? Wees dan reëel. Wanneer zo'n fondsbestuur de premie vaststelt of verhoogt, kan ik mij voorstellen dat je van mening bent dat een werkgever een blokkerende stem moet hebben. Dat begrijp ik, maar als de premie gemaximeerd is en dus niet meer verhoogd kan worden, leg mij dan eens uit

waarom een werkgever een blokkerende stem moet hebben als het gaat om wijziging van de inhoud van de regeling. Houd daarbij in gedachten dat wij in de afgelopen tien à vijftien jaar alle pensioenverplichtingen bij de ondernemingen off balance hebben zien gaan; zij staan niet meer op de balans. Zij staan niet op de balans, er is sprake van premiemaximalisatie en hun invloed neemt relatief toe, daar begrijp ik niets van.

Een ander punt dat ik niet begrijp, is dat in dit artikel ineens sprake is van een en-en-bepaling. Ik heb de heer Blok in eerdere stadia horen zeggen dat hij zo gecharmeerd was door de systematiek van de ondernemingspensioenfondsen. Bij de ondernemingspensioenfondsen is juist een keuze gemaakt tussen een plek in het bestuur óf een plek in de ledenraad; het is het een óf het ander. Hier wordt echter gekozen voor en-en. Waarom is dat? Waarom gaan we gepensioneerden via directe verkiezingen een plek geven in het bestuur, maar gelijktijdig ook een rol geven als toezichthouder? Dat is merkwaardig. Kies dan voor een versterkte positie als toezichthouder, bijvoorbeeld een ledenraad. Ik geef de minister mee: daarin mag je ver gaan. Geef die werknemers of gepensioneerden dan ook de mogelijkheid om bijvoorbeeld een bestuur af te zetten. Volgens mij is dat het ultimium remedium, het werkelijke machtsmiddel. Ik krijg graag een reactie op dit punt. Waarom die fundamentele wijziging?

Artikel 100, lid 1 regelt de wijze waarop het geheel in gang wordt gezet. Het bestuur kan daar zelf voor kiezen. Anders wordt het bedrijfspensioenfonds gedwongen om een schriftelijke raadpleging onder gepensioneerden te houden en is het tevens gehouden om deze raadpleging eens per vijf jaar te herhalen indien dit door ten minste 5% van de gepensioneerden wordt verzocht. Er zijn vraagtekens te zetten bij handhaving van de drempel van 5% als dit ook voor een bedrijfspensioenfonds moet gaan gelden. Het valt echt te betwijfelen of dit voldoet aan de eisen van proportionaliteit. Een herhaling eens per vijf jaar betekent een verzwaring van de administratieve lasten, zeker als er ook al vragen zijn bij hantering van een drempelwaarde van 5%. Volgens mij zijn de implicaties hiervan voor een bedrijfspensioenfonds echt van een andere omvang dan voor een gemiddeld ondernemingspensioenfonds. Let wel, het feit dat een pensioenfonds al gepensioneerden in het bestuur -- al dan niet in de werknemersdelegatie -- heeft, doet hieraan ook qua regelgeving niets af. Daarmee bestaat direct het risico dat gepensioneerden als het ware worden oververtegenwoordigd.

Dat risico is des te groter omdat in artikel 101, lid 1 de verdeling van de zetels voor werknemersvertegenwoordigers en vertegenwoordigers van gepensioneerden binnen de werknemersdelegatie wordt geregeld. Hier wordt de zinsnede "op basis van onderlinge getalsverhoudingen" als standaardoptie toegevoegd. Ook dat is nieuw. Tegelijk wordt een essentieel gedeelte uit het oude artikel weggelaten, namelijk: "met dien verstande dat de

vertegenwoordigers van de gepensioneerden ten hoogste de helft van het aantal zetels in het bestuur bezetten dat de werknemersvertegenwoordigers en vertegenwoordigers van gepensioneerden gezamenlijk bezetten". Waar zit hier het probleem? Het probleem zit in de uitwerking na het wegvallen van het plafond uit de huidige bepaling in de Pensioenwet. De pariteit tussen werkgevers- en werknemersorganisaties wordt hier doorbroken. Ook bestaat het risico dat bij rijpere fondsen de vertegenwoordigers van de gepensioneerden de overhand krijgen, de grootste partij worden. Naar de mening van mijn fractie wordt dat funest voor het draagvlak van het fonds en de betreffende pensioenregeling onder actieven. Wie zorgt voor de belangen van de jongere deelnemers? Dat is hier aan de orde. De indieners kiezen met dit wetsvoorstel voor het dienen van de bestaande belangen, die van de huidige generatie, niet die van de nieuwe toetreders.

In artikel 218 wordt geregeld op welke gronden bezwaar kan worden aangetekend bij de Ondernemingskamer. Waarom bezwaar maken bij de Ondernemingskamer? Waarom geven we een ledenraad of een raad van toezicht niet de bevoegdheid om een bestuur weg te sturen? Dat is veel eenduidiger. Een procedure via de Ondernemingskamer betekent: termijnen, onduidelijkheid en op een bepaald moment onbestuurbaarheid. Geef dus echt macht aan ledenraden of deelnemersraden. Dat zou ons voorstel zijn.

Ik kom bij mijn conclusies. Ten eerste: het wetsvoorstel verbetert de interne governancestructuur niet, maar verslechtert die structuur juist. Ten tweede interfereert het wetsvoorstel met het komende wetsvoorstel over versterking van het bestuur van pensioenfondsen. Wij denken dat dit vreselijk onhandig is. Ten derde: het wetsvoorstel levert wellicht een bijdrage aan de legitimiteit van het bestuur, maar niet aan de kwaliteit van het bestuur. Naar onze mening zou dat laatste aan de orde moeten zijn. Tot slot: het wetsvoorstel zet extra druk op het draagvlak van collectieve en solidaire pensioenregelingen, juist op een moment dat er onder andere door het langerlevenrisico al een enorme druk op het systeem is. De introductie van deelbelangen in pensioenfondsbesturen lijkt ons geen verstandige gedachte; dat zegt deze inactieve slaper in het spoorwegpensioenfonds. Wie behartigt mijn belangen? Eigenlijk wil ik ook een zetel, want ik zit er wel dik in.

Het voorgaande overziend denken wij dat de gedachte dat er sprake moet zijn van evenwicht in de besturen van pensioenfondsen, waardevol is. Het idee dat zij institutioneel gedomineerd moeten worden, moeten wij misschien loslaten. Daarvoor in de plaats zou de gedachte moeten komen dat er veel meer op kwaliteit wordt gestuurd dan op belangenbehartiging. Wij zouden van de belangenbehartiging af willen; wij zouden naar de kwaliteit toe willen gaan. Dat zou de introductie en de vernieuwing moeten zijn. Het lijkt ons verstandig dat die gedachte door de minister wordt

meegenomen bij de ontwikkeling van het nieuwe wetsvoorstel.

We hebben twee zeer concrete vragen waarop wij zowel van de indieners als van de minister graag antwoord krijgen. Als het wetsvoorstel wordt aangenomen -- ik heb immers niet het gevoel dat ik namens de meerderheid van de Kamer spreek -- wat betekent dat dan voor het wetsvoorstel dat de minister op dit moment voorbereidt? Hoe interfereren die twee zaken met elkaar? Gaan wij aan pensioenfondsen vragen om alle hieruit voortvloeiende details en complexiteit door te voeren om over een halfjaar of over negen maanden met een nieuw wetsvoorstel te komen waarin de governance opnieuw wordt ingericht? Of zegt de minister: nee, mijn wetsvoorstel wordt een kopie van wat hier voorligt; dat is geen enkel probleem? Dat is de eerste vraag.

De tweede vraag heb ik al gesteld: hoe zit het met die pariteit? Waarom krijgen gepensioneerden die plek ten koste van vakbonden? Waarom gaat dat niet ten koste van werkgeversorganisaties? Leg mij dat eens uit! Wat doen werkgeversorganisaties überhaupt in pensioenfondsbesturen? Dat zou een vraag zijn aan mijn collega van de OSF.

*N

De heer **Vliegenthart** (SP): Voorzitter. Hoewel ik mijn eigen bijdrage heb, zou ik eigenlijk kunnen zeggen: zie het betoog van de heer Noten. Maar goed, linkse samenwerking is in dit land pril. Wellicht is het daarom goed om dat hier te bekrachtigen met mijn bijdrage.

We behandelen vandaag een bijzonder wetsvoorstel, allereerst omdat het om een initiatiefwetsvoorstel gaat. Hoewel we de afgelopen tijd meer initiatiefwetsvoorstellen hebben gehad -- denk aan het voorstel voor een verbod op de onverdoofde slacht en het voorstel voor de veteranenwet -- blijven initiatiefwetsvoorstellen meer uitzondering dan regel. Dat komt onder andere door het vele werk dat indieners bij dit soort wetsvoorstellen moeten verzetten. Dat is lovenswaardig en daarvoor past respect, los van het inhoudelijke oordeel over het wetsvoorstel.

Daarnaast is dit wetsvoorstel bijzonder omdat het aan het begin staat van een breder debat in deze Kamer over de toekomst van ons pensioenstelsel. Vandaag gaat het wellicht om kleinere, hoewel niet onbelangrijke, wijzigingen. De komende tijd zullen volgens mijn fractie echter vergaande voorstellen bij dit huis worden ingediend. Het pensioenstelsel en de oudedagsvoorziening gaan op de schop en vandaag behandelen we de opmaat. De indieners die vandaag dit wetsvoorstel verdedigen, zullen bij de behandeling van die andere wetsvoorstellen en debatten waarschijnlijk niet aanwezig zijn, maar de minister des te meer. Het is daarom bijzonder goed dat hij er vandaag, als adviseur van deze Kamer, ook bij is. Zo houden we het debat over de toekomst van onze pensioenen in een breder perspectief.

Het is goed om die bredere context vandaag ook in het oog te houden; collega Noten refereerde daar al aan. Veranderingen in de governancestructuur hebben, als het goed is, immers ook gevolgen voor de verdeling van risico's en verantwoordelijkheden. Tenminste, zo werkt dat meestal. Geen bevoegdheden zonder verantwoordelijkheden, heet dat zo fraai. Dat geldt des te meer als je waarde hecht aan institutionele complementariteit en ervan uitgaat dat de spelregels op het ene terrein logisch in het verlengde liggen van de spelregels op een aanpalend beleidsterrein. Daar is in de politieke economie en in de literatuur over de verzorgingsstaat veel over geschreven. Over het algemeen wordt aangenomen dat overheden zich ervan bewust zijn dat beleidsterreinen samenhangen, dat governanceregimes afgestemd worden op de verantwoordelijkheden en verplichtingen in de economie en dat veranderingen op het ene vlak na verloop van tijd consequenties hebben voor andere beleidsterreinen. Daarom eerst een vraag aan de minister: in hoeverre is hij overtuigd van de noodzaak van institutionele complementariteit? Of wat praktischer: hoe ziet hij de relatie tussen het huidige wetsvoorstel en de plannen die hij de komende tijd nog zal indienen?

Als dit initiatiefwetsvoorstel wordt aangenomen, krijgen gepensioneerden direct zeggenschap in de manier waarop pensioenfondsen bestuurd worden. Daar is niets op tegen. Mijn partij pleitte in haar laatste verkiezingsprogramma hier ook al voor, maar, en dat is vandaag voor de SP-fractie het springende punt, wel in een andere verhouding. En omdat wij in deze Kamer niet het recht van amendement hebben, zullen wij ons over het huidige voorstel een oordeel moeten vormen.

Als het aan de indieners ligt, krijgen gepensioneerden en werknemers de helft van de bestuurders in de pensioenfondsen en de werkgevers de andere helft. Wat zouden volgens de indieners de gevolgen van dit governancemodel moeten zijn voor de risico's die genomen worden? Zou het in de rede liggen dat werkgevers in de toekomst ook de helft van de risico's en mogelijke verliezen op zich zouden nemen? En zo niet, waarom dan niet? Wil de minister in het verlengde hiervan eens zijn licht laten schijnen op de vraag hoe dit voorstel zich verhoudt tot zijn plannen? Ziet mijn fractie het juist dat de huidige tendens er toch vooral eentje is waarin werkgevers minder risico's zullen dragen en werknemers en gepensioneerden meer? Hoe is dat weerspiegeld in dit wetsvoorstel? Of heeft governance volgens de indieners niets te maken met risico's? Hoe kijkt de minister daar tegenaan?

In reactie op het advies van de Raad van State, waarin gepleit werd om nog even af te wachten en de adviezen die nog in de maak waren, te laten passeren, laten de indieners weten dat voor veel pensioenfondsen meer dan ooit tevoren geldt: "alle hens aan dek". Dat wil zeggen dat bij het besturen van de fondsen ook de denkkraft van alle gepensioneerdenorganisaties moet worden gemobiliseerd. Dat klinkt mooi en wij kunnen ons daarin vinden, maar mijn fractie vraagt zich af of dit

de beste manier is om dit te doen. Welke alternatieven hebben de indieners bij de voorbereiding van hun wetsvoorstel afgewogen? Hebben zij ook andere verhoudingen tussen werkgevers, werknemers en gepensioneerden gewogen? En waarom zijn deze lichter bevonden dan de verdeling in het huidige voorstel?

Dat gepensioneerden belanghebbenden zijn, leidt geen twijfel, maar dat zijn werknemers, klanten en toeleveranciers in ondernemingen ook. De heer Noten refereerde hier ook aan. Zijn de indieners van mening dat zij om deze reden ook een plaats moeten krijgen in het ondernemingsbestuur? Zo nee, waarom dan wel in het bestuur van de pensioenfondsen? Welke logica volgt men hier als wordt gekozen voor het model waarin verschillende belanghebbenden ook in de dagelijkse governance van een pensioenfonds vertegenwoordigd moeten worden? Kan dit niet via een ledenraad of een dual structure worden geregeld met een raad van toezicht?

Het zal de indieners niet verbazen dat de SP-fractie kritisch is over dit voorstel. Het politieke oordeel van de Tweede Kamerfractie van de SP was negatief. Wellicht kunnen de indieners ons met nieuwe en sterkere argumenten nog overtuigen. We zullen het zien. We wachten de antwoorden in ieder geval met interesse af.

*N

De heer **Hoekstra** (CDA): Voorzitter. Het is zo-even ook al gezegd: een groot compliment voor de indieners. Wie de afgelopen weken hier regelmatig had plaatsgenomen op de publieke tribune, zou inderdaad kunnen denken dat het normaal is dat leden van de Tweede Kamer hier aankomen met een wetsvoorstel dat met succes aan de overkant is aangenomen. Zo is het natuurlijk niet; het blijft wel degelijk heel bijzonder. Het vraagt ten minste om een grote mate van overtuigingskracht, van doorzettingsvermogen en -- het woord zegt het al -- van initiatief. Dit zijn drie bewonderenswaardige eigenschappen, maar zeker in combinatie.

Het voorliggende voorstel oogt op het eerste gezicht sympathiek, want de indieners vinden kennelijk dat de belangen van pensioengerechtigden op dit moment onvoldoende gewaarborgd zijn en zij willen daaraan iets doen. Ik neem aan dat zij van mening zijn dat zij met dit wetsvoorstel de huidige situatie significant verbeteren. In de derde plaats betekent het feit dat zij hier vandaag zijn, toch waarschijnlijk ook dat zij de indruk hebben dat de pensioenwereld het zich niet kan permitteren om te wachten, bijvoorbeeld op het wetsvoorstel van de minister.

Als de indieners op ieder van die drie punten gelijk hebben, zijn wij snel klaar. Dan oogt het voorstel niet alleen sympathiek, maar dan is er ook voldoende ruimte om daarmee in te stemmen. Of dit echt zo is, hangt echter nog in de lucht voor de CDA-fractie. Ik sluit het niet uit, maar ik sluit ook niet uit dat wij, met heel veel goede bedoelingen, toch een beetje de verkeerde kant uit hobbelen. Ik zou de beraadslaging van vandaag vooral willen gebruiken als een mogelijkheid voor

mijn fractie om zich een oordeel te vormen over dit wetsvoorstel. Ik zal dit doen aan de hand van zes specifieke vragen.

De eerste vraag. Wij hebben er in Nederland voor gekozen om in de besturen van pensioenfondsen specifieke belangengroeperingen geen rol aan tafel te geven. Dat is lang geleden een fundamentele inrichtingskeuze geweest voor het Nederlandse stelsel. Op dat stelsel is veel aan te merken, volgens mij zijn alle partijen in dit huis het daarover eens, maar ik constateer ook dat het stelsel in veel opzichten redelijk heeft gewerkt, zeker als het wordt afgezet tegen de situatie in het buitenland en als je daarbij bedenkt dat een verandering misschien ook onbedoelde implicaties zal hebben. Toch zou je kunnen zeggen: wij maken nu met elkaar een andere fundamentele inrichtingskeuze. Wij kiezen ervoor om belanghebbenden direct een plaats aan tafel te verschaffen. Eerlijk gezegd ben ik van mening dat good governance dan met zich meebrengt dat je ofwel zegt: iedereen krijgt een plek aan tafel, ongeacht bijvoorbeeld de leeftijdscategorie die hij vertegenwoordigt; ofwel dat je zegt: wij kiezen voor het huidige systeem. Het wordt echter wat ingewikkeld als aan de ene kant wel de pensioengerechtigden worden uitgenodigd en aan de andere kant de anderen niet. Dan kies je voor wat je een halve oplossing zou kunnen noemen. Mijn vraag aan de indieners is dan ook of zij op dit specifieke punt willen ingaan.

Ik kom op mijn tweede vraag. Stel dat je zegt: ik geloof het verder wel -- sommigen schijnen dat ook te doen -- met dat systeem waarin werknemersorganisaties namens alle belanghebbenden spreken. Er is namelijk één specifieke groep in het stelsel van wie de belangen zo slecht worden vertegenwoordigd, dat wij daaraan iets moeten doen. Desnoods nemen wij het risico dat de solidariteit -- waar wij allemaal wel voor zijn -- onder druk komt te staan, of in ieder geval potentieel onder druk komt te staan. Daar is misschien iets voor te zeggen, maar dan ligt het ook in de rede om juist die groep aan tafel te noden van wie de belangen het meest onder druk staan, of die er met hun belangen het meest bekaaid afkomen.

Voorzitter. Op dit punt is er iets merkwaardigs aan de hand. De indieners zijn ongetwijfeld wel eens bij een vergadering van een bestuur van een pensioenfonds geweest en ook wel eens in een breder verband bij een vergadering van een pensioenfonds geweest en dan zal zijn opgevallen dat daar meer 50- en 60-plussers zitten dan in de Eerste Kamer. Als je de statistiek erbij haalt, zie je dat ook terug. De gemiddelde leeftijd van de leden van de vakbonden schommelt tussen de 50 en 55 jaar. De categorie onder de 25 jaar maakt slechts 4% uit van de totale vakbondwereld. Voor de groep tussen de 25 en 35 jaar is het weliswaar iets beter, maar toch zijn zij veel minder vertegenwoordigd dan de andere groepen, dus de groepen van 45 tot 55 jaar, van 55 tot 65 jaar en ouder dan 65 jaar.

De gepensioneerden vormen dus niet de leeftijdsgroep die met afstand het slechts

vertegenwoordigd is in de besturen van de pensioenfondsen, dat zijn de jongeren. Als mevrouw Koşer Kaya en de heer Blok hiernaartoe waren gekomen om de jongeren aan tafel te krijgen, hadden wij in ieder geval kunnen zeggen: dat is de groep van wie de belangen het meest onder druk staan. De belangen van die groep zijn kwetsbaar. Die groep is sowieso betrekkelijk slecht georganiseerd in de samenleving. Er zijn wel jongerenorganisaties, maar als je de positie van jongeren vergelijkt met die van ouderen, dan staat vast dat de eersten betrekkelijk slecht zijn georganiseerd. Daardoor zijn hun belangen kwetsbaar. Bovendien hebben de jongeren ook geen partij als die van de heer Nagel in de Eerste Kamer. Ik zal in het midden laten of dit op zichzelf nu de belangen van de jongeren kwetsbaar maakt, maar het is toch interessant dat er wel een 50-pluspartij is en geen 35-minpartij. Daarom is mijn vraag: waarom kiezen wij hiermee voor de gepensioneerden, maar niet ook voor een specifieke regeling voor de jongeren?

Mijn derde vraag. Kunnen de indieners nog eens uitleggen waarom de vertegenwoordigers van werknemers in de pensioenfondsbesturen nu, in hun optiek kennelijk, onvoldoende in staat zijn om de belangen van gepensioneerden te vertegenwoordigen? Dat zou namelijk logisch zijn, zo lossen we kennelijk een bestaand probleem op. En kunnen ze misschien aan de hand van een paar recente voorbeelden nog eens illustreren waarom de huidige pensioenfondsbestuurders evident tekort zijn geschoten? Dat is natuurlijk sowieso een heel voor de hand liggende vraag met betrekking tot dit wetsvoorstel, maar volgens mij extra relevant vanwege de leeftijdsdynamiek die ik zo-even schetste. Met alle respect, het gaat immers om zaaltjes van mannen met grijze haren; vrouwen zijn hierin ook zeer ondervertegenwoordigd. Ik geloof er zeer in dat al deze mensen naar eer en geweten hun werk uitvoeren, maar het lijkt me toch ook eerlijk om te zeggen dat zij, met hun leeftijd, zich zelf dichter bevinden bij hun eigen pensioen dan bij hun start op de arbeidsmarkt. Dus als zij al in de verleiding zouden kunnen komen om een bepaalde groep een beetje uit het oog te verliezen, lijkt het in ieder geval niet zo heel waarschijnlijk dat dit gepensioneerden zijn.

Mijn vierde vraag. Het voorstel noemt 50% als minimale grens van het totale werknemersaandeel; als ik mij niet vergis, staat er "ten minste" in het wetsvoorstel. Dat lijkt mij iets om even bij stil te staan. Het lijkt mij namelijk een breuk met de huidige situatie, waarin aan de ene kant werknemers 50% hebben en aan de andere kant werkgevers 50% hebben. Ik hoor graag van de initiatiefnemers of ik het goed heb begrepen dat het mogelijk is dat werkgevers, bijvoorbeeld in een willekeurig bedrijfstakpensioenfonds, in een minderheidspositie terechtkomen. Ik hoor ook graag van de initiatiefnemers of zij dat wenselijk vinden. Van de minister verneem ik ook graag of hij dit op zichzelf bezwaarlijk of wenselijk vindt.

Dit brengt mij bij mijn vijfde vraag, over het beroepsrecht. De initiatiefnemers introduceerden in

hun wetsvoorstel een beroepsrecht, en wel voor een minderheid van de deelnemersraad. In de afgelopen periode heb ik met vertegenwoordigers van vakbonden, pensioenfondsen en werkgeversorganisaties gepraat. Even los van wat ze over dit wetsvoorstel in het algemeen vinden, hebben dezen zich in het bijzonder over dat beroepsrecht afgevraagd waarom je, als je toch voor deze nieuwe methodiek kiest, dat beroepsrecht nodig hebt. Is dit ook geen kwestie van of-of? Eigenlijk zeiden ze dat je dit beroepsrecht niet nodig zou hebben, ook niet als je instemt met dit wetsvoorstel. Daarom wil ik de indieners vragen waarom zij hier zo aan hechten. Ook hoor ik graag van de minister of ook hij een dergelijk beroepsrecht wil introduceren in het voorstel dat hij beoogt bij ons ter tafel te brengen, en zo nee, waarom niet.

Dit brengt mij bij mijn zesde en laatste vraag. Hier doet zich een wat bijzondere situatie voor. Ik realiseer mij dat de indieners dat niet hebben gekozen of geweten toen zij begonnen met dit initiatief, maar wij zitten nu aan tafel met initiatiefnemers en een minister die grote haast maakt met zijn eigen wetsvoorstel. De Eerste Kamer heeft begrepen dat dit wetsvoorstel inmiddels bij de Raad van State ligt. Wij hebben dat wetsvoorstel natuurlijk nog niet gezien, maar -- en dit zeg ik met alle respect voor de indieners -- het heeft er de schijn van dat het wetsvoorstel van de minister completer, meer gebalanceerd en holistischer is, simpelweg omdat het meer regelt dan het initiatiefvoorstel. Ik gun het de indieners natuurlijk van harte als hier het succes van aan de overkant wordt herhaald, maar ik vraag hun en de minister of het niet verstandig zou zijn om te wachten, zodat die twee wetsvoorstellen samen kunnen worden bekeken. Zou het niet van goed bestuur en een goed wetgevingsproces getuigen om beide in gezamenlijkheid te behandelen, juist omdat wij verwachten dat de ruimte ertussen erg klein zal zijn?

Ten slotte vraag ik de minister in dit verband het volgende: mocht dit huis instemmen met het wetsvoorstel, hoe denkt de minister dan om te gaan met de inwerkingtreding van het initiatiefwetsvoorstel? Wij kijken uit naar de beantwoording van onze zes vragen en zullen daarvan ons uiteindelijk oordeel laten afhangen.

*N

De heer **Thissen** (GroenLinks): Voorzitter. In vrijwel alle voorstellen van het kabinet die ons bereiken, wordt een groot beroep gedaan op de eigen verantwoordelijkheid van mensen in de samenleving, wordt een groot beroep gedaan op de kracht van de samenleving en wordt ervan uitgegaan dat mensen door emancipatie en door zichzelf te ontwikkelen, zelfredzaam kunnen zijn. In onze parlementaire democratie wordt ervan uitgegaan dat elke kiezer het bij het rechte eind heeft, dat deze zowel passief als actief kiesrecht heeft en dat dit land kan worden bestuurd door mensen die, door het volk gekozen, ook geroepen kunnen worden tot het ambt van staatssecretaris,

minister en minister-president. We hebben dit soort bestuurlijke inzet via personen niet belegd bij, bijvoorbeeld, de sociale partners. Wij vinden dat wij onszelf kunnen besturen. Dat vinden wij in dit land, daarin hebben wij een lange traditie. Maar als het over pensioenfondsen gaat, merk ik bij de collega's wat aarzeling bij de vraag of de pensioengerechtigden en de verzekerings- en premiebetalers wel in staat zijn om de pensioenfondsen adequaat te besturen. Als collegae van mij dat van mening zijn, is die kwaliteitsvraag ook aan de orde als het gaat om de leden van het kabinet en daarover zou ik van de collegae ook graag wel eens wat willen horen. Ik daag overigens niet speciaal de heer Noten uit, maar ik ben blij dat hij zich aangesproken voelt.

De heer **Noten** (PvdA): Voorzitter. Bij mijn weten worden de leden van het kabinet niet rechtstreeks door de Nederlandse bevolking gekozen. Volgens mij worden ze gekozen door de volksvertegenwoordigers ...

De heer **Thissen** (GroenLinks): Ik zei: gerekruteerd uit de volksvertegenwoordiging.

De heer **Noten** (PvdA): Ja, ja. Maar ik heb naar aanleiding hiervan een vraag aan u. U brengt dit namelijk naar verkiezingen toe. U vindt dat mensen hun eigen besturen moeten kiezen. Ik zal niet flauw doen, dus het niet hebben over de besturen van beursgenoteerde ondernemingen of scholen, maar die van pensioenfondsen. Straks gaat u mij uitleggen waarom dit wel zo moet zijn bij pensioenfondsen en bij andere zaken niet. Maar als mensen zelf hun besturen moeten kiezen, vindt u dan ook dat deze een evenwichtige samenstelling moet hebben, waarin we de verschillende betrokkenen en belanghebbenden terugvinden?

De heer **Thissen** (GroenLinks): Jazeker.

De heer **Noten** (PvdA): Waarom bent u dan voorstander van een alleenstemrecht voor gepensioneerden en niet voor alle andere deelnemers?

De heer **Thissen** (GroenLinks): U hebt mijn verhaal nog niet eens gehoord!

De heer **Noten** (PvdA): Oké, dus u komt hier dadelijk op terug. U vindt dat jongeren ook moeten stemmen?

De heer **Thissen** (GroenLinks): Dat zou ik denken!

De heer **Noten** (PvdA): Oké, prima.

De heer **Thissen** (GroenLinks): Ik had het over gepensioneerden en over mensen die op dit moment premie betalen, dus ook over al degenen die al een verzekeringscontract hebben met hun pensioenfonds. Dat zijn u en ik, althans ikzelf ben dat ook.

De heer **Noten** (PvdA): Heel fijn, ik zie de motie al komen.

De heer **Thissen** (GroenLinks): Dank u. Mijn beginstelling was dat wij in toenemende mate individuen in deze samenleving aanspreken op hun eigen verantwoordelijkheid en hen in staat achten om hun verantwoordelijkheid daadwerkelijk te nemen; en dat we de lat redelijk hoog leggen voor zelfredzaamheid, omdat we er vertrouwen in hebben dat de samenleving en de individuen in de samenleving deze kracht hebben en dat de collegae hier in de Kamer wat aarzelingen hebben om vanuit die gedachte ook het bestuur van pensioenfondsen samen te stellen. En overigens, mijnheer Noten, zou ik voor een veel meer verregaande democratisering zijn: ook voor onderwijsinstellingen, ook voor zorginstellingen. Ik ben voor het regelen van veel meer inspraak en zeggenschap voor de mensen die er uiteindelijk van afhankelijk kunnen zijn of baat bij kunnen hebben. Ik ben ervoor dat we een beetje afdaan van de getrapte wijze van besturen middels belangenorganisaties en standsverenigingen, die via een soort paternalisme in de trant van "wij weten wat goed is voor de samenleving" en "wij weten wat goed is voor die individuen", het bestuur van essentiële sectoren van deze samenleving vormgeven. Dat zou eigenlijk het debat moeten zijn dat voorafging aan dit initiatiefwetsvoorstel, maar ik prijs mevrouw Koşer Kaya en de heer Blok voor hun tegenwoordigheid van geest en hun behoorlijk lange adem, waarmee ze dit initiatiefvoorstel uiteindelijk in de Eerste Kamer hebben weten te brengen.

Dit brengt mij bij de eerste vraag aan zowel de initiatiefnemers als de minister: hoe zien zij het initiatiefvoorstel in relatie tot het wetsvoorstel van de minister over de verbeterde governance van de pensioenfondsen? Voor wie is het pensioen? Voor wie is het pensioenfonds? Volgens mij is het pensioen en het pensioenfonds van iedereen die daarin belegd heeft, die daarvoor betaald heeft. Natuurlijk zitten daarin een werkgevers- en ondernemersaandeel en een aandeel van werknemers en mensen die zich vrijwillig hebben gemeld bij een pensioenfonds. Het pensioenfonds is van ons allemaal. Dat is tegelijkertijd de kracht. Het is een individueel contract dat rendement heeft vanwege een collectieve, solidaire basis omdat het gaat om beleggen in een pensioenfonds. Wij houden het ook graag zo. Het besturen van dat fonds gebeurt evenwel wat eenzijdig als dat voor 50% door werkgevers en voor 50% door werknemersorganisaties, met andere woorden de sociale partners, wordt gedaan. Als ik hier collega Noten hoor zeggen dat de sociale partners ook eigenaar zijn van die pensioenfondsen, dan vind ik dat een misser van formaat. Daarmee zeg ik niet dat ik zijn pleidooi voor de collectiviteit van het pensioenfonds misken. Het zeggenschap van enkel de sociale partners in die pensioenfondsen is naar mijn mening een anachronisme. Ik pleit voor een nieuw soort bestuur van pensioenfondsen.

De heer **Noten** (PvdA): Voorzitter. De eigenaardiscussie is ingewikkeld. Die heeft juridische, morele, historische en psychologische

aspecten. Geen van die dimensies wil ik wegstoppen. Ik geef wel het volgende mee. De eigenaardiscussie gaat ook over waar er verplichtingen liggen. Tot nu toe kwam, als er een probleem ontstond met het pensioenfonds in termen van uitkeringen, de voeding uit de sociale contracten. Tot een aantal jaren terug werd er vanuit de sociale contracten bijgestort op momenten waarop dat nodig was. Die verplichting kwam ook te liggen bij de werkgever.

De heer **Thissen** (GroenLinks): Of werd bereikt door de premies van de individuen te verhogen.

De heer **Noten** (PvdA): Dat is waar. Tekorten op langlevensrisico's en dergelijke zijn in elk geval altijd vanuit de activiteit gedekt. Dat is mooi en goed. Tot voor kort liepen niet de uitkeringsgerechtigden maar de sociale partners de risico's, vanuit de cao. Voor het eerst is er een periode aangebroken waarin het moeilijk is om die verplichtingen waar te maken. Wij beseffen ons echter wel waar die vandaan komen. De historische samenstelling van de besturen van pensioenfondsen, die wat mij betreft ter discussie mag worden gesteld, is volmaakt logisch. Die kwam voort uit de afspraken die sociale partners maakten in de cao's.

De heer **Thissen** (GroenLinks): Evenals in mijn algemene beschouwingen in het afgelopen najaar is ook in dit debat de essentie van mijn betoog dat wij langzamerhand afstevenen op nieuwe vormen van bejegening; burgers worden aangesproken op hun individuele verantwoordelijkheid met het oog op zelfredzaamheid. Wij laten daarbij na te definiëren wat nieuwe vormen van collectiviteit zijn vanuit een hedendaagse solidariteit. Ik wil een einde maken aan het paternalisme van sociale partners die voor iemand die misschien niet eens lid is van een bond beslissen wat adequaat bestuur is van een pensioenfonds. Ik vind dat iemand daarover medezeggenschap moet kunnen hebben.

De heer **Noten** (PvdA): Die discussie voer ik graag met u, maar dan moet u pleiten voor de-institutionaliseren. Nu wordt één instituut, de werkgeversvereniging, in stand gehouden terwijl het andere, de werknemersvereniging wordt verkleind en een derde, de ouderenvereniging, wordt geïntroduceerd. Leg mij uit wat het verder institutionaliseren bijdraagt aan de discussie die u wilt voeren.

De heer **Thissen** (GroenLinks): Dat is de kern van het probleem dat ik namens de fractie van GroenLinks heb met dit initiatiefvoorstel: het is nog niet voldragen. Ik vind dat dit voorstel op het punt van solidariteit tussen de generaties niet ver genoeg gaat. Ik zie dat de jongeren of mijn leeftijdgenoten, die over twaalf of dertien jaar van pensioen gebruik willen maken, niet vertegenwoordigd zijn. Ik voel mij ook niet vertegenwoordigd door ouderenbonden, want die hebben een ander belang.

De heer **Nagel** (50PLUS): Voorzitter. De heer Noten betoogt net dat tekorten in het verleden werden opgevuld door sociale partners. Dat verhaal is minimaal incompleet. In de jaren dat er grote winsten waren, profiteerden degenen die pensioen ontvingen daarvan op geen enkele manier. Dat werd doorgerekend naar premieverlaging, waar werkgevers van profiteerden. Ook zijn er in talrijke gevallen miljarden uitgehaald. In de toekomst zullen de risico's eenzijdig bij de pensioengerechtigden worden gelegd in plaats van bij de werkgevers. Ik hoor hem daarover niet.

De heer **Noten** (PvdA): De risico's worden gelegd bij pensioengerechtigden en actieve deelnemers. Daartussen bestaat geen onderscheid. Er is natuurlijk een verschil in positie want pensioengerechtigden kunnen niet meer repareren en actieve deelnemers kunnen dat voor een deel nog wel. Alle deelnemers worden gelijk getroffen, ook als het gaat over zoiets als afstempelen. Dat geldt voor zowel actieven als inactieven, in welke vorm dan ook. Ik vind het heel belangrijk om daaraan vast te houden. Ook op deze inactieve wordt afgestempeld terwijl hij nog geen pensioenuitkering krijgt.

Ik weet dat er aan de pensioenfondsen geld is onttrokken. Ik weet echter ook dat jarenlang de gemiddelde premie niet hoger was dan 6% of 7%. Dat weet ik ook. Als ik een normale, heel simpele premie zou berekenen, zoals ik bijvoorbeeld moet doen als ik een commercieel pensioenfonds hanteer, dan zou ik komen op een premie van tussen 20% en 25%. Dat is de normale stand van een actuariële premie. Waar zijn dan die pensioenen van gefinancierd? Natuurlijk ook door de economische groei. Daar heeft heel veel solidariteit in gezeten doordat er verjonging plaatsvond. Wij zagen verjonging in bestanden van pensioenfondsen. Daardoor kon die premie, op basis van toekomstige, te verwachten winsten, laag worden gehouden. Mijnheer Nagel, daarvan hebt u geprofiteerd, en ik overigens ook. Gaat u dus niet zeggen: ik heb ervan geprofiteerd en vanzelfsprekend incasseer ik dat voordeel, maar ik ben niet in beeld op het moment waarop ik moet gaan afdragen. Dit is nu typisch de discussie tussen oud en jong. Ik hoor graag straks wie "jong" vertegenwoordigt. Ik zie hem niet.

De **voorzitter**: Ik was even bang dat u dat zelf zou zijn.

**

De heer **Vliegenthart** (SP): Voorzitter. Ik luister met veel plezier naar collega Thissen. Ik heb het idee dat hij sommige verschillen wat vergroot. Hij geeft nu wel een interessant politiek oordeel over dit wetsvoorstel: onvoldragen. Wat zouden de indieners moeten doen om ons vandaag een voldragen wetsvoorstel te laten aannemen?

De heer **Thissen** (GroenLinks): Op de eerste plaats zie ik graag meer solidariteit tussen de generaties van de nieuwe governance tot uitdrukking komen. Op de tweede plaats vind ik de balans nu wat

scheef. Werknemersorganisaties moeten ruimte bieden voor de vertegenwoordigers van de gepensioneerden in de besturen van de pensioenfondsen. Werkgevers houden hun positie terwijl het niet alleen hun geld is maar ook dat van degenen die op dit moment elke maand inleggen. Overigens werkt de gemiddelde pensioengerechtigde een dag in de week voor zijn oudedagsvoorziening terwijl hij maar twee dagen per jaar werkt voor zijn employability, zijn scholing. Dit even terzijde, maar dat is ook iets waarnaar wij eens zouden moeten kijken in ons land. Dit zijn evenwel de twee grote bezwaren die wij tegen dit wetsvoorstel hebben, waarover ik de initiatiefnemers graag eens hoor.

De heer **De Lange** (OSF): Voorzitter. Ik reageer graag nog even op een opmerking van de heer Noten. Hij stelt dat in de jaren negentig veel te weinig premie is betaald en dat dat ten gunste was van de mensen van die generatie. Dat lijkt mij een tamelijk eenzijdig beeld. In die tijd was het overheidsbeleid gericht op het verwijderen van ouderen van de arbeidsmarkt om jongeren op de arbeidsmarkt te plaatsen. Dat beleid was weinig succesvol. Van alle vier ouderen die verdwenen, is er één jongere teruggekomen. Grootschalige reorganisaties, met name bij de overheid, zijn betaald met gelden uit de pensioenfondsen. Dat is aan de hand geweest. Noemt de heer Noten het "profiteren" als mensen gedwongen uit hun baan worden gezet om vervolgens achter de geraniums te zitten? Ik zou dat "een trieste maatschappelijke ontwikkeling" noemen die in die dagen heeft plaatsgevonden.

De heer **Thissen** (GroenLinks): Voorzitter. Het gaat dus om medezeggenschap, om nieuwe vormen van ...

De heer **Noten** (PvdA): Voorzitter ...

De **voorzitter**: Neen, mijnheer Noten, wij gaan nu even door.
**

De heer **Noten** (PvdA): Voorzitter, tegen de heer De Lange zeg ik: Ik heb nooit het woord "profiteren" gebruikt.

De heer **Thissen** (GroenLinks): Voorzitter. Het gaat in de kern om nieuwe vormen van governance bij de pensioenfondsen. Daarom geven wij tot nu toe de initiatiefnemers van dit wetsvoorstel het voordeel van de twijfel. Het is achterhaald om de pensioenfondsen enkel en alleen te laten besturen door de belangenverenigingen en brancheorganisaties van werkgevers, ondernemers en werknemers in ons land. Het is immers ons aller geld. Het is mijn geld en het is jullie geld. Met andere worden: er moeten nieuwe vormen van governance komen, zeker met het oog op de huidige, problematische, situatie waarin menig pensioenfonds is komen te verkeren wegens de verlaging van de rendementen als gevolg van de financiële crisis. De fondsen staan onder druk, en

dus ook ons pensioen. Ik zou willen dat wij daar wat meer balans en iets beter bestuur tegenover zouden stellen. Niet dat wij daarmee de financiële crisis of de gevolgen ervan voor de pensioenfondsen kunnen voorkomen, maar ik zou wel aan de initiatiefnemers willen vragen hoe zij die nieuwe governancestructuur zien in het licht van het beheersbaar houden van het verlies van vermogen -- en dus de uitkeringen -- van de pensioenfondsen wegens de financiële crisis.

Er moet meer balans zijn tussen jongeren, gepensioneerden, werknemersorganisaties en werkgeversorganisaties in de besturen. Wij hadden het er zojuist al even over in het interruptiedebatje met de heer Noten en de heer Vliegthart. Waarom houden de indieners vast aan 50% bestuurlijke verantwoordelijkheid voor de werkgeversorganisaties? Waarom moeten alleen de werknemersorganisaties plaatsmaken voor de vertegenwoordigers van de ouderenbonden? Mijn fractie pleit ook heel sterk voor solidariteit tussen de generaties. Volgens mij is dat ook gebeurd in de Tweede Kamer. Waarom geen vertegenwoordiging van de mensen die op dit moment nog actief zijn op de arbeidsmarkt en actief premie inleggen? Het gaat ook om hun pensioen. Het gaat ook om het beheer en bestuur van hun aandeel in het pensioenfonds.

Wij zijn erg benieuwd hoe het voorstel van de minister eruitziet op het punt van medebestuur en medezeggenschap bij de pensioenfondsen. Wij hebben begrepen dat het voorstel bij de Raad van State ligt. Wij snappen eigenlijk niet waarom de minister zo lang heeft gewacht, terwijl hij al wist dat vanaf medio 2008 twee gerespecteerde Tweede Kamerleden bezig zijn geweest met een initiatiefwetsvoorstel. Waarom heeft de minister -- en daarmee bedoel ik ook zijn voorganger -- niet veel meer haast gemaakt met de modernisering van de governance van de pensioenfondsen? Daardoor lijkt het nu alsof het een kleine omweg is, of een misplaatste tussenstap, om het initiatiefwetsvoorstel van de beide Tweede Kamerleden te aanvaarden. Niets is echter minder waar. Ik zou echter wel graag willen weten wat de kern is van het voorstel van de minister en hoe zich dit verhoudt met het initiatiefwetsvoorstel.

Kortom, wij zijn heel benieuwd naar het antwoord van zowel de initiatiefnemers als de minister. Tot vanavond blijft ons definitieve oordeel daarvan afhankelijk.

*N

De heer **Backer** (D66): Voorzitter. De woorden van collega Thissen over ontvoogding en nieuwe organisatievormen spraken mij zeer aan. Wat zijn kritische bejegening betreft: wij kijken er iets anders tegenaan, maar daar kom ik later op.

Eindelijk is het moment dan aangebroken waarop wij een heel langdurig wetgevingstraject gaan afronden. Het is vandaag al eerder gezegd: dankzij de volharding van de initiatiefnemers mevrouw Koşer Kaya en de heer Blok, en ook, een beetje incognito, de heer Nypels, die ik achter de tafel zie zitten, is het huidige voorstel tot deze fase

van behandeling gekomen. Daar wil ik hen allereerst mee feliciteren. Mijn fractie betuigt ook haar erkentelijkheid aan de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid -- tegenwoordig eigenlijk de minister van pensioenen -- die bij de plenaire behandeling aanwezig is. Het is bijzonder dat leden van het parlement van hun recht gebruikmaken om een initiatiefwetsvoorstel in te dienen, naast hun normale werk in de Kamer, waarin zij toch al overbelast zijn. Vaak blijkt dat de verkenners -- ik zeg dit woord met een knipoog naar de heer Noten -- de voorhoede vormen en dat dan gaandeweg hun gedachte bredere steun krijgt in het parlement. Dat is ook op dit wetsvoorstel van toepassing.

Het eerste initiatiefwetsvoorstel dat beoogde om onrechtvaardigheden weg te nemen in de representatie binnen het pensioenstelsel werd ingediend door Erwin Nypels, destijds lid van de Tweede Kamer voor D66. Dat stamde uit 1980. Zelfs 28 jaar later, in 2008, waren de huidige verkenners hun tijd nog vooruit, zo blijkt zelfs vandaag nog een beetje. Wij kennen wel anno 2012 het voorontwerp van de minister -- ik zal het verder het voorontwerp-Kamp noemen -- over de samenstelling van het bestuur en de wijze van verantwoording, de governance, van pensioenfondsen, maar dat komt veel later, en het voortraject van dit wetsvoorstel loopt al een tijd. Maar het voorontwerp-Kamp markeert wel een breuk met het verleden en daar prijzen wij de minister voor. Voor de zuiverheid van de behandeling zou ik willen benadrukken, ook aan het adres van collega's die hier zojuist over hebben gesproken, dat wij het nu hebben over een wetsvoorstel dat door de Tweede Kamer is aangenomen. Dat ligt ter behandeling voor. Het voorontwerp-Kamp, met alle respect, ligt bij de Raad van State, maar daar kan nog van alles mee gebeuren. De juistheid van de stelling dat dit wetsvoorstel een wat kleinere voorloper is, die gevolgd wordt door een veel omvangrijker en beter wetsvoorstel, moet nog maar blijken.

De heer **Noten** (PvdA): Voorzitter ...

De **voorzitter**: U hebt er zin in vandaag, mijnheer Noten!
**

De heer **Noten** (PvdA): Het is een uitdagend debat, voorzitter. Ik ben het met de heer Backer eens: het moet nog maar blijken. Het is nog maar de vraag of het desbetreffende wetsvoorstel überhaupt hier komt. Van daaruit zou je kunnen redeneren: beter dit dan niets. Dat is een verdedigbare stelling. Het is niet de mijne.

De heer **Backer** (D66): U raadt mijn conclusie.

De heer **Noten** (PvdA): Als u die stelling hanteert en het wetsvoorstel wordt aangenomen, dan betekent dat nog al wat, want dan moeten er daadwerkelijk statutaire wijzigingen plaatsvinden. Het betekent dat er verkiezingen moeten worden gehouden. Het is nogal een inspanning voor

fondsen. Het betekent echt een herallocatie van ledenraden. Niet alleen komen er gepensioneerden in het bestuur; alles eromheen verandert ook. Gaan wij dan nu vragen van de besturen van de pensioenfondsen dat zij, nog voordat zij het hebben uitgevoerd, worden geconfronteerd met een nieuwe wet? Dat lijkt mij een vergaand risico.

De heer **Backer** (D66): Ik vind wel dat de vraag moet worden gesteld waar die hoort. Dit is een vraag aan de wetgever, niet aan de pensioenfondsen.

De heer **Noten** (PvdA): Daarom stel ik die vraag ook aan u.

De heer **Backer** (D66): Gezien de uitgangspunten van dit wetsvoorstel en de legitimatieverbetering die het teweegbrengt, vind ik het in zichzelf een goed voorstel. Daarom vind ik dat het steun verdient. Dan komen wij aan het debat dat door de vorige sprekers al een beetje is ingeleid, in de trant van: er zou meer bij kunnen, het zou mooier kunnen, het zou veel fundamenteeler kunnen en er zouden ook nog andere onderwerpen in geregeld kunnen worden. Dat is allemaal waar; allemaal "tot je dienst", maar het antwoord van mij daarop is: dat zal dan blijken tegen de tijd dat de wetgever -- dat zijn wij dan ook weer -- een en ander aan de orde stelt. Het wetsvoorstel dat in deze Kamer komt, is dan eerst al de Tweede Kamer gepasseerd. Ik neem aan dat de Tweede Kamer dan ook consistent is in de behandeling en weet dat dit wetsvoorstel dat nu voorligt dan -- naar ik hoop -- is aangenomen. Dan kunnen wij beoordelen waar wij staan. Dan zou het best zo kunnen zijn dat wij een aantal jaren verder zijn en dat het voorontwerp-Kamp er heel anders uitziet.

De heer **Noten** (PvdA): Dat is waar, maar sinds de behandeling in de Tweede Kamer hebben er twee fundamentele wijzigingen plaatsgevonden. Dat is echt cruciaal. De eerste wijziging die heeft plaatsgevonden, is de aankondiging, beleidsmatig, van het pensioenakkoord, en daarmee de hele verandering van de wereld van de pensioenen. De tweede wijziging is de crisis die wij over ons heen gekregen hebben, die wat de pensioenfondsen betreft niet alleen, en zelfs niet in de eerste plaats, een financiële crisis is. Er spelen nog andere eisen die wij gesteld hebben, in termen van toezicht en in termen van verantwoording. Daarnaast noem ik het "lang leven"-vraagstuk. Het gaat echt om het vraagstuk van de rente en het vraagstuk van lang leven, maar nauwelijks om het vraagstuk van de achterblijvende rendementen. Als we die twee zaken bezien, de perfecte storm waarin de pensioenfondsen zitten en het feit dat wij te maken hebben met een pensioenakkoord en dus met een herziening van de hele pensioensystematiek, terwijl wij ook nog weten dat er een nieuw wetsvoorstel aankomt voor de besturen, dan is de wetgever wel op veel borden tegelijk aan het schaken.

De heer **Thissen** (GroenLinks): Ik heb echt een korte vraag. U kent me, voorzitter. Ik had geen enkele bewering gedaan dat de minister met een beter wetsvoorstel zou komen of met een veel omvattender wetsvoorstel. Ik vraag alleen naar de verhouding tussen het initiatiefwetsvoorstel van de beide Kamerleden Koşer Kaya en Block en dat van de minister. Die vraag heb ik aan hen beiden gesteld.

De heer **Backer** (D66): Dan wachten we het antwoord daarop af. Nog even een kort antwoord op het betoog van de heer Noten: op dat punt is er een keuze te maken. Die wordt vandaag concreet. Is er urgentie om nu in de governance van besturen iets te veranderen, gezien de grote problemen die hier geschetst worden, gezien de belangen die er nu op het spel staan, ja of nee? Ik zal daar zo iets over zeggen. De heer Noten kan het waarschijnlijk wel raden. Ik denk dat die urgentie er is, omdat er grote belangen op het spel staan. Er moeten heel belangrijke keuzes worden gemaakt door de pensioenfondsen over de continuïteit. Dan denk ik aan al dan niet korten, het beleggingsbeleid en de bestuurlijke vormgeving van de fondsen in een volgende fase. Dat is voor de fractie van D66 helemaal geen vraag van schuld, van iets verkeerd gedaan hebben of van het afstraffen van de huidige bonden. Nee, het is een eis van de tijd -- we praten over een voorstel waar we al in 1980 aan dachten -- om daar nu aanpassingen in te verrichten en om de besturen te versterken. Alle belanghebbenden en dus ook de grootste groep over wiens inkomen het steeds gaat, dienen daarin zeggenschap te hebben. Dat wordt ook al jaren verwacht door de vertegenwoordigers van de pensioengerechtigden en het wordt bepleit door hun vertegenwoordigers. Steeds blijkt de wettelijke verankering ervan heel echter te ontglippen. Als het aan ons ligt, gebeurt dat na vandaag niet meer. Dat is dan ook de inzet van mijn fractie in dit debat, in essentie de legitimiteit van het bestuur van pensioenfondsen vergroten.

De Pensioenwet voorziet in artikel 32 in de taak om de pensioentoezegging uit te voeren die onderdeel uitmaakt van de overeenkomst tussen werkgever en werknemer. Dat geschiedt op basis van een uitvoeringsovereenkomst, met een pensioenuitvoerder. In dezelfde wet voorziet artikel 33 in de waarborging van een goed bestuur van een ondernemings- of bedrijfstakpensioenfonds dat belast is met de uitvoering. Eigenlijk is het wetsvoorstel heel beknopt. Het stelt in essentie voor om de artikelen 99, 100 en 101 van de Pensioenwet over de samenstelling aan te passen, en het beroepsrecht. Op die manier beoogt het voorstel de ongelijkheid voor de wet op te heffen tussen pensioengerechtigden en deelnemers, door pensioengerechtigden en hun gekozen belangenorganisaties het recht te geven om op voet van gelijkheid daarin deel te nemen en daarmee een evenwichtige bestuurssamenstelling te creëren. Ten tweede wordt de achterstelling van pensioengerechtigden weggenomen die georganiseerd zijn in eigen zelfstandige belangenorganisaties ten opzichte van de

pensioengerechtigden aangesloten bij de vakorganisaties. Ten derde wordt de kring verruimd waaruit bestuursleden worden gekozen of benoemd, door geen eis meer te stellen van het zijn van pensioengerechtigde. Ik verwijs naar de vierde nota van wijziging.

De heer **Noten** (PvdA): Even feitelijk: de grootste ouderenorganisatie in Nederland is lid van de FNV. Zij is groter dan alle andere ouderenorganisaties bij elkaar. Ik wil nu even terug naar uw vorige punt. De grootste ouderenorganisatie is lid van de FNV en ze is ook tegen dit wetsvoorstel. Het is de wens van de ouderenorganisaties in Nederland, die niet vertegenwoordigd zijn door de vakbeweging, om dit wetsvoorstel erdoorheen te krijgen, terwijl de meerderheid van de georganiseerde ouderen en hun organisaties ertegen zijn, en overigens ook lid van de vakvereniging.

De heer **Backer** (D66): Het is andersom. De meerderheid van de georganiseerde ouderen in de vakbeweging is ertegen.

De heer **Noten** (PvdA): Nee, sorry: 1,56 miljoen leden; de grootste bond in aantal binnen de FNV is de ANBO. Dat is de grootste ouderenorganisatie. Die is lid van de FNV. En binnen de bonden is 40% gepensioneerd en uitkeringsgerechtigd. Wat overigens een groot vraagstuk is voor de vakbeweging. Als de vakbeweging niet representatief is, als we die discussie zouden voeren ...

De heer **Backer** (D66): Dat moeten we doen!

De heer **Noten** (PvdA): Dat moeten we niet doen, maar als we het zouden doen, dan is dat omdat anderen zowel in termen van een eigen bond als in aanwezigheid van de andere bonden een meerderheid hebben. Met ouderen bedoel ik uitkeringsgerechtigden en gepensioneerden. De gemiddelde leeftijd ligt boven de 55 jaar.

De heer **De Lange** (OSF): Voorzitter. Ik hecht altijd nogal aan cijfers. Als de heer Noten zegt dat de ANBO deel uitmaakt van de FNV, dan heeft hij gelijk. Dat gaat om 200.000 mensen. Van die 200.000 mensen van de ANBO heeft 1% voor het pensioenakkoord gestemd en we weten niet hoe dat verdeeld is. Als we kijken naar de overige ouderenbonden, georganiseerd in de CSO -- dat zijn de Unie KBO, de PCOB samen met de NVOG -- dan hebben al die clubs gezamenlijk heel veel meer leden dan de ANBO waar de heer Noten over spreekt. Die heel veel meer leden van de CSO hebben heel duidelijke uitspraken gedaan over wat zij vinden van het wetsvoorstel van de leden Koşer Kaya en Blok. Dus, mijnheer Noten, komt u mij niet aan met de cijfers die u presenteert, want dat is wel een heel eenzijdige kijk op de werkelijkheid.

De heer **Backer** (D66): Voorzitter. Ik vervolg mijn betoog. Het derde punt dat het wetsvoorstel bereikt is dat de kring waaruit de bestuursleden worden gekozen of benoemd, wordt verruimd door geen eis

meer te stellen van het zijn van pensioengerechtigde. Dat is de vierde nota van wijziging. Daarmee wordt deelname ook mogelijk gemaakt voor de werknemers van ondernemingspensioenfondsen. Hiermee is de mogelijkheid om deskundigen op te nemen in de besturen verruimd. We hadden het er net al over: deskundigheid is belangrijk. Het voorstel heeft in de loop van zijn parlementaire behandeling ook een belangrijke "bijvangst" gekregen -- misschien is het woord niet helemaal correct, maar ik kon geen beter woord vinden -- namelijk het bevorderen van diversiteit en deskundigheid in bestuur en toezicht van rechtspersonen. Dat streven past natuurlijk bij heel veel andere actuele terreinen van wetgeving over rechtspersonen en ook bij de Wet financieel toezicht.

De heer **Noten** stipte het zojuist al aan, maar ik kom met dezelfde gedachte op een andere conclusie. De ingrijpende ontwikkeling als gevolg van de financiële crisis en de problematiek in de eurozone illustreren dat er een enorme verantwoordelijkheid op de schouders van pensioenfondsbestuurders ligt in deze onzekere tijd. De pensioenverzekerden zullen representatieve fondsbesturen moeten hebben om die storm te keren, méér dan ooit. Meer dan ooit zullen zij daarop moeten kunnen vertrouwen en hen ook op zaken kunnen aanspreken. Dat verscherpt de noodzaak in deze tijd misschien nog wel meer dan in de tijd dat het pensioen "een rustig bezit" leek.

Voorzitter. Het zal u niet verrassen dat de fractie van D66 de uitgangspunten van dit initiatiefvoorstel zonder meer steunt en dat wordt nog versterkt door de zeer uitvoerige behandeling en gedegen beantwoording van de vragen in de memorie van antwoord. De taak die wij hier verrichten, is het beoordelen van voorstellen op hun rechtmatigheid, uitvoerbaarheid en handhaafbaarheid. Die toets kan dit voorstel zeer goed doorstaan volgens mijn fractie. Het is ook van belang om vast te stellen dat de Raad van State de grondslag, de rechtsgrond van het voorstel onderschreef en dat ook de organisatie Actal desgevraagd antwoordde dat de gevolgen in termen van administratieve lasten voor de fondsen van een dusdanig geringe omvang zijn dat wij -- Actal dus -- "op basis van onze selectiecriteria hebben besloten geen advies uit te brengen over dit initiatiefwetsvoorstel".

Dan nog enkele aspecten. Dat er meer risico's bij de pensioenverzekerden komen te liggen, is wel te verwachten. De commissie-Goudswaard en de commissie-Frijns wezen daarop. Wat er uiteindelijk ook van het pensioenakkoord zal komen en wat je daar ook politiek van moge vinden: er zullen meer risico's zijn. Des te belangrijker vinden wij de legitimiteit door kwaliteit. Niet alleen vanuit welke kring je komt speelt een rol. Ook kwaliteit en kennis van de fondsbesturen is heel erg belangrijk. Daarin moet die representativiteit ook zitten voor jong en oud.

Kwaliteit en kennis van fondsbesturen zullen moeten groeien. Ze zullen moeten meegroeien met de eisen van de tijd. De kwaliteit zal omhoog moeten en dat kan op meerdere

manieren bereikt worden. Het kan door het aanscherpen van deskundigheidseisen door de bestuursleden zelf. Het kan door toevoeging van deskundigen aan het bestuur en ten slotte misschien door een bestuur dat geheel uit deskundigen bestaat.

De heer **Noten** (PvdA): Voorzitter ...

De **voorzitter**: Bij de heer Noten moet u gewoon doorpraten, mijnheer Backer. Als u begint te wachten, dan lokt u een interruptie uit.
**

De heer **Noten** (PvdA): Voorzitter. Ik heb nog een klein vraagje aan de heer Backer. De heer De Lange had overigens gelijk qua getallen. Wat betreft de FNV gaat het bij elkaar om 600.000 mensen. Mijn excuus voor de verwarring.

De heer Backer vindt dus ook dat, voordat mensen zich kunnen kandideren voor een bestuursfunctie, ze gewoon moeten worden getoetst op kwaliteit door de toezichthouder, voorafgaand aan publieke kandidering.

De heer **Backer** (D66): Volgens mij eist de wet dat. Als het niet zo is, dan word ik graag gecorrigeerd. Als het niet in de Pensioenwet zelf zit, dan zit het volgens mij in de wijziging van de Wet financieel toezicht. Ik pretendeer overigens niet om hier het eindoordeel over te hebben. Als de kenners er een ander oordeel over hebben, dan hoor ik dat graag. Ik stel ook vast dat de besturen van pensioenfondsen uiteindelijk de keuze zullen maken.

De zeer globale bepaling met betrekking tot de diversiteit in het initiatiefvoorstel sluit aan bij het Convenant bevordering diversiteit pensioenfondsen van de Stichting van de Arbeid. En het voorontwerp-Kamp kent een bepaling van gelijke strekking. Daarover heb ik een open vraag. Lopen het voorontwerp-Kamp en het initiatiefvoorstel op het punt van de deskundigheid parallel of zijn er nog punten waarbij men een verschillende afslag neemt?

Het huidige voorstel is dankzij de indieners het resultaat van zeer intensief politiek overleg aan de overzijde. Er heeft een zeer respectvolle gedachtewisseling plaatsgevonden. In de loop van de tijd zijn veel wijzigingen overgenomen. Uiteindelijk heeft een meerderheid consensus bereikt. Daarna is het gewijzigde ontwerp naar ons gekomen.

De gang van het initiatiefvoorstel en de bejegening ervan door de gevestigde belangen van werkgevers en werknemers -- we hebben er vandaag nog een aantal voorbeelden van gezien -- illustreren hoe moeilijk het is om bestaande structuren aan te passen: Het is zelden het goede moment, de betrokkenen in het veld worden er zelden niet onrustig van, de economie is op dit punt zelden geschikt om het te doen, en de voorstellen zouden draagvlak missen. Meestal wordt dit gevolgd door een pleidooi om uitstel. Ik heb dat nog niet gehoord, maar het zou mij niet verbazen als dat nog komt.

Als dat pleidooi vandaag zou worden gehouden, dan zou ik degenen die dat doen het volgende in overweging willen geven. Deze bescheiden poging om de legitimiteit van het pensioenarrangement te vergroten door zeggenschapsverhoudingen te moderniseren is een eerste stap in de goede richting en verdient wat mijn fractie betreft het voordeel van de twijfel. Ik zou zeggen: Steun die verbetering. Mijn fractie nodigt de fracties die daarover nog aarzelingen hebben die uit te spreken. Voor een deel hebben ze dat al gedaan. Er zijn ook vragen gesteld. Ik verzoek de fracties hun eindoordeel open te houden en eerst te luisteren naar de toelichtingen.

De heer **Hoekstra** (CDA): Dat doen wij zeker. Wij gaan ons eindoordeel nog binnen de fractie bepalen. Datgene wat vandaag nog ter tafel komt, zullen wij dan zeker meenemen.

Ik heb nog iets over het laatste punt van de heer Backer, dat ook te maken heeft met zijn opmerkingen over de urgentie. Hij vond dat er sprake is van urgentie en hij stelde dat het wetsvoorstel van de minister misschien nog jaren op zich zal laten wachten. Ik kan mij goed voorstellen dat, als je voor urgentie bent, je geen zin hebt om nog een aantal jaren te wachten. Stel echter dat de minister ook haast maakt. Mijn fractie is van mening dat je de implementatie van deze twee wetsvoorstellen en het ja zeggen vandaag tegen dit wetsvoorstel moet afwegen tegen het confronteren van de sector met het gegeven dat de boel in 2012 misschien wel twee keer overhoop gehaald moet worden.

Stel dat de minister erin slaagt om de koek toch in zijn geheel op te laten eten in 2012, inclusief de behandeling door de Eerste Kamer. Is dat geen goed argument om, los van wat wij vandaag in formele zin besluiten, de implementatie van dit wetsvoorstel op te schorten tot het moment dat het voorstel van de minister is afgerond, dus in 2012?

De heer **Backer** (D66): Het is altijd interessant om de "what if"-vraag te stellen, maar het is een heel lastige. De heer Hoekstra veronderstelt dat de minister zijn voorstel, terwijl dat nog bij de Raad van State ligt en terwijl er, naar ik verwacht, breed institutioneel verzet komt, toch nog in 2012 door deze Kamer krijgt, waarmee de kwestie is geregeld. De behandeling van dit wetsvoorstel zou daarop moeten worden afgestemd. Mij lijkt dat echter een onverstandige strategie gezien de urgentie. Ik denk dat de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid de eerst aangewezen is om daar zijn mening over te geven. Hij kan het beter overzien. Daarna kom ik erop terug.

De **voorzitter**: Ik dank de heer Backer. Het woord is aan de heer De Lange.

**
*N

De heer **De Lange** (OSF): Voorzitter. Graag begin ik met mijn waardering uit te spreken voor de grote inspanningen, geleverd door Fatma Koşer Kaya en

Stef Blok, om het voorliggende initiatiefwetsvoorstel voor een evenwichtige samenstelling van de medezeggenschap in pensioenfondsbesturen voor te bereiden en ondanks veel tegenstand door de Tweede Kamer te loodsen. Het is mij daarnaast een heel groot genoegen om ook Erwin Nypels te bedanken. Ik heb zijn strijd voor dit wetsvoorstel gedurende vele jaren van nabij kunnen volgen. Ik ben buitengewoon blij hem hier mede als verdediger van het voorstel in de Kamer welkom te kunnen heten.

Pensioen is uitgesteld loon. Weliswaar wordt dit uitgestelde loon beheerd op collectieve wijze en met een sterke levensverzekeringscomponent, maar het zijn nadrukkelijk de individuele deelnemers aan de pensioenfondsen die op deze wijze een leven lang individueel sparen voor hun oude dag. Uitgesteld loon dus, met eigendomsrechten voor hen die het geld bijeen gespaard hebben. Maar in hoeverre is deze op het oog zo eenvoudige waarheid dat pensioen uitgesteld loon is terug te vinden in de wijze waarop pensioenfondsen, met name de bedrijfstakpensioenfondsen waarbij zo'n 80% van de Nederlanders verplicht is aangesloten, georganiseerd en bestuurd worden? In hoeverre zijn moderne inzichten over het besturen van grote organisaties, eigentijdse maatschappelijk inzichten over "governance", doorgedrongen tot de politiek en tot de pensioenfondsbesturen? In hoeverre kunnen mensen die een leven lang premie betaald hebben een beroep doen op hun individuele nogal rudimentair gedefinieerde eigendomsrechten? Helaas moet geconstateerd worden dat tot nu toe ondanks enorme maatschappelijke druk de grote bedrijfstakpensioenfondsen alle moderne inzichten aan hun laars gelapt hebben. Dat is een enorme maatschappelijke misstand in de ogen van mijn fractie. Waar gaat het immers om?

Het is in onze tijd, in het jaar onzes Heren 2012, een algemeen aanvaard uitgangspunt dat zeggenschap binnen een organisatie volgt in de voetsporen van diegenen die de risico's lopen. In het bedrijfsleven bestaat dit breed gedragen inzicht gelukkig al heel lang. Waar in een grijs verleden het de eigenaar-directeur was die alleen de dienst uitmaakte en zelfstandig alle beslissingen nam, is nadien onderkend dat ook de werknemers binnen een onderneming "stakeholders" zijn die risico's lopen. Uiteindelijk heeft dit inzicht geleid tot de Wet op de ondernemingsraden die werknemers een stuk zeggenschap geeft over hoe de onderneming moet bestuurd worden. Later groeide het inzicht dat ook aandeelhouders "stakeholders" zijn, die in een onderneming eveneens een stuk zeggenschap verdienen. Men kan lang twisten over de vraag of werknemers meer zeggenschap behoeven dan aandeelhouders, of dat het juist omgekeerd zou moeten zijn, maar waar het hier vandaag om gaat, is dat het simpele feit dat risicolopers recht op zeggenschap hebben in het bedrijfsleven zo langzamerhand feitelijk onomstreden is.

Hoe anders is de situatie bij de bedrijfstakpensioenfondsen, die in 2012 nog georganiseerd zijn op een wijze die volledig

voorbijgaat aan alle moderne inzichten op velerlei terreinen. Tot schade van alle verplichte deelnemers, tot schade ook van een samenleving die bij uitstek gebaat is bij vertrouwen van de burger in instanties, zoals pensioenfondsen, die een belangrijke maatschappelijke rol vervullen. Een vertrouwen dat in de afgelopen jaren ernstig geschaad is en dagelijks verder geschaad wordt.

De heer **Noten** (PvdA): Voorzitter. Over welke schade gaat het en welk vertrouwen is geschaad? Ik heb graag dat de heer De Lange expliciet wordt. Niet dit soort algemeenheden.

De heer **De Lange** (OSF): Ik spreek heel regelmatig voor grote zalen vol ouderen over hun pensioensituatie. Ik hoor daar dat mensen zich misleid en bedrogen voelen over de situatie rond de pensioenfondsen. Als ik heb het over geschaad vertrouwen, dan is dat nog een understatement. De werkelijkheid is erger dan die woorden aangeven.

De heer **Noten** (PvdA): Welke schadelijke beslissing is door welk pensioenfonds wanneer genomen? Ik wil gewoon een voorbeeld. Ik vraag de heer De Lange niet te spreken over ouderen in zalen, maar om gewoon een voorbeeld te noemen.

De heer **De Lange** (OSF): Ik kan twee voorbeelden geven. Dat is altijd beter dan één. Het eerste voorbeeld is dat bij de grote bedrijfstakpensioenfondsen al jarenlang niet geïndexeerd is. Dat leidt ertoe dat bijvoorbeeld bij het ABP in vier jaar tijd de koopkracht van aanvullende pensioenen gezakt is met meer dan 8%. Dat betekent ook dat de mensen die in die periode een pensioen genoten van het ABP, een bedrag van vier maandlonen, van vier pensioenmaanden, niet uitgekeerd hebben gekregen ten detrimente van hun koopkracht. Een tweede voorbeeld is dat er allerlei aankondigingen geweest zijn van zeer vergaande plannen om ook op de pensioenen te korten. Ik neem aan dat de heer Noten ze niet gemist heeft. Dat is een unicum in de Nederlandse pensioensituatie. De heer Noten probeert mij, neem ik aan, te ontlokken dat dit maatregelen zijn die mensen die van die pensioenen afhankelijk zijn, vertrouwen geven in de pensioenfondsen. Als dat zo is, moet ik hem teleurstellen. Ik kan uit eigen ervaring melden dat al die mensen die dat dreigt te overkomen, het niet met heel veel genoeg op zich af zien komen. Zij spreken van een vertrouwenscrisis. Dat herhaal ik hier. Ik hoop dat ik hiermee de vraag van de heer Noten beantwoord heb. Ik zie dat dit niet het geval is. Ik vraag de heer Noten om terug te komen, dan kunnen we daar een debat over hebben.

De heer **Noten** (PvdA): Vertrouwen is een moeilijk ding. Ik kan mij heel goed voorstellen dat mensen geen vertrouwen hebben in pensioenfondsen, in de politiek, in de heer De Lange en mij, en ook geen vertrouwen in het weer. Ik kan mij ook heel goed voorstellen dat mensen bang zijn. Welk besluit is door welk pensioenfonds genomen, waardoor schade is berokkend aan zijn deelnemers? Wanneer

hebben ze schade berokkend? Dat zijn namelijk de woorden die de heer De Lange gebruikte. Het vertrouwen is natuurlijk geschaad, maar wanneer is er schade berokkend? Dat was de vraag. Die is heel simpel. Ik vraag om één voorbeeld; ik hoef er geen twee.

De heer **De Lange** (OSF): Dan herhaal ik het tweede voorbeeld.

De **voorzitter**: U moet de voorbeelden niet herhalen, mijnheer De Lange. U hebt twee voorbeelden genoemd. Die worden in de Handelingen opgenomen. Herhalen is dus zonde van de tijd.

**

De heer **De Lange** (OSF): Bedrijfstakpensioenfondsen worden tot op de huidige dag paritair bestuurd door werkgevers en vakorganisaties. Op die historische vanzelfsprekendheid valt al decennialang erg veel af te dingen. Bij bedrijfstakpensioenfondsen lopen de werkgevers geen enkel risico. Volgens de moderne inzichten op het gebied van governance dienen zij dus geen bestuurlijke rol te spelen. De werknemers worden uitsluitend vertegenwoordigd door de vakbonden, die maximaal 17% van de werkenden vertegenwoordigen en slechts in zeer geringe mate gepensioneerd onder hun leden hebben. Als de afgelopen jaren één ding duidelijk hebben gemaakt, dan is het wel dat de verplichte deelnemers in de bedrijfstakpensioenfondsen, de werkenden en de gepensioneerd, alle, ik herhaal, alle risico's lopen. Niettemin heeft de grote meerderheid van de werkenden en een nog veel grotere meerderheid van de 2,7 miljoen gepensioneerd in Nederland helemaal niets over hun eigen uitgestelde loon te zeggen. Een onaantoonbare situatie, daterend uit een verleden dat we zo snel mogelijk achter ons moeten laten .

Nu wordt critici van het huidige pensioenstelsel nogal eens tegengeworpen dat er binnen de bedrijfstakpensioenfondsen een systeem bestaat van medezeggenschapsraden en verantwoordingsorganen waarin de verplichte deelnemers hun stem kunnen laten horen. Het kan geen kwaad hier de feiten op dit punt nog eens op een rijtje te zetten. De leden van medezeggenschapsorganen bij de bedrijfstakpensioenfondsen zijn uitsluitend leden van vakorganisaties, dezelfde vakorganisaties die de helft van het pensioenfondsbestuur uitmaken. Het zijn die vakorganisaties die de leden van de medezeggenschapsraad aanwijzen, en, in tegenstelling tot wat bij de Wet op de ondernemingsraden gestipuleerd wordt, gebeurt dat met last en ruggespraak. Weerspannige exemplaren kunnen door de vakbonden zonder meer door inschikkelijkere types vervangen worden, en in de praktijk gebeurt dat ook. Hoe zit het dan met het verantwoordingsorgaan? Helaas leert de praktijk dat dezelfde vakbondsleden die de medezeggenschapsraad bemannen, ook door de bonden aangewezen worden om zitting in de verantwoordingsorganen te nemen. Het al te

bekende voorbeeld van de slager die zijn eigen vlees keurt.

Om dit punt nog eens te onderstrepen: het ABP is niet alleen het grootste pensioenfonds van Nederland met zo'n 2,8 miljoen verplichte deelnemers waaronder ruim 700.000 gepensioneerden, maar ook het fonds dat alle werknemers bij onze overheid onder zijn hoede heeft. De medezeggenschapsraad van het ABP wordt geacht de belangen van al deze mensen te vertegenwoordigen. Gezien de problemen waar het ABP al jaren mee kampt, en de weerstand die in brede kring gegroeid is tegen deze uiterst autoritaire en gefossiliseerde organisatie, zou men mogen verwachten dat de voorzitter van die medezeggenschapsraad een publieke persoonlijkheid is die regelmatig met verve in de media de belangen van alle deelnemers behartigt. Laat me een kleine test doen. Wie van de leden van deze Kamer, van wie velen een ABP-pensioen "genieten" of in het vooruitzicht hebben, kent de naam van deze voorzitter? Ik laat verdere conclusies op dit punt aan de Kamer over.

Het moge uit mijn inleiding duidelijk zijn dat zeggenschap over hun eigen uitgestelde loon voor verplichte deelnemers in de bedrijfstakpensioenfonds verre van bevredigend geregeld is. Ook is het duidelijk dat de belangen van gepensioneerden bij de sociale partners, werkgevers en vakbonden die samen in de Stichting van de Arbeid zitten, niet per definitie in goede handen zijn. Sterker nog, gepensioneerden zijn mensen die per definitie geen arbeid verrichten. De Stichting van de Arbeid is dus ook niet de logische plaats om op evenwichtige wijze hun belangen af te wegen tegen die van mensen die wel arbeid verrichten. In die zin is het voorliggende wetsvoorstel zeer beslist een stap in de goede richting.

Nu het wetsvoorstel zelf. In de Tweede Kamer kent het een zeer lange voorgeschiedenis, en pas na het resultaat van de laatste Tweede Kamerverkiezingen ontstond er gelukkig een meerderheid voor. Het wetsvoorstel komt daarmee erg veel later dan mijn fractie lief is ter behandeling in deze Kamer, maar dat is bepaald geen verwijt aan de initiatiefnemers. Zij beseffen al jaren dat met name de grote en groeiende groep gepensioneerden een wezenlijke vertegenwoordiging in tot nu toe weerspannige pensioenfondsbesturen behoeft en dat dit helaas bij wet afgedwongen moet worden. In die zin verdient het wetsvoorstel alle steun, die mijn fractie ook zal geven.

De heer **Vliegthart** (SP): Ik heb zonet geluisterd naar de tirade tegen de vakbonden en hun rol in de pensioenfonds, maar ik hoor de heer De Lange niet over de werkgevers. Heeft hij daar ook nog kwalificaties over? Komen die nog, of betreft zijn tirade alleen de vakbonden en is het meer dan terecht dat hun macht wordt ingeperkt met dit voorstel, terwijl de werkgevers buiten schot blijven?

De heer **De Lange** (OSF): Ik vraag de heer Vliegthart om mij even de kans te geven. Ik heb

al gezegd dat de werkgevers geen enkel risico lopen en dat er op basis van modern governance in de visie van mijn fractie voor de werkgevers helemaal geen plaats is in vakbondsbesturen.

Zijn met het aannemen van dit wetsvoorstel de voornaamste problemen op het gebied van zeggenschap bij de bedrijfstakpensioenfonds opgelost? Was het maar zo. Naar de mening van mijn fractie is het voorliggende wetsvoorstel, ik herhaal het, zeker een stap in de goede richting die om die reden alle waardering en steun verdient. Het is echter een eerste kleine stap die naar de mening van mijn fractie op zo kort mogelijke termijn gevolgd moet worden door nieuwe en veel grotere stappen, met als doel om bij alle pensioenfonds moderne inzichten op het gebied van governance in te voeren. Die moderne inzichten zijn tot schade van onze samenleving decennialang buiten beeld gebleven. Naar de mening van mijn fractie dienen niet alleen gepensioneerden, maar ook al die andere groepen deelnemers die thans geen zeggenschap hebben over hun eigen uitgestelde loon, die zeggenschap met de grootst mogelijke spoed te krijgen. De manier waarop dit ingericht wordt, behoeft naar de mening van mijn fractie ook niet voor alle fondsen hetzelfde te zijn, zolang de zeggenschap maar op een representatieve wijze bij de deelnemers berust. Daartoe moet het pensioenstelsel grondig op de schop. Dat krijg je als fatsoenlijk onderhoud tientallen jaren lang achterwege is gebleven. Laat vooral het betere niet de vijand worden van het goede, want de eerste stappen moeten genomen worden, willen vervolgstappen überhaupt mogelijk zijn.

Ook na de aanvaarding van het voorliggende wetsvoorstel blijven er enorme problemen onopgelost liggen. Zonder uitpuddend te willen zijn, noem ik dat al in de jaren negentig de overheid onder de ogen van de vakorganisatie tientallen miljoenen ten onrechte aan de ABP-kas heeft onttrokken. Jaren van incompetent en ontoereikend risicomanagement, ontoereikende premiebetaling, slecht bestuur, een tekortschietend beleggingsbeleid, te weinig inzicht in beleggingskosten en een middeleeuws communicatiebeleid hebben nog veel meer schade aangericht. Nu, enige financiële crises later, staat het merendeel van de pensioenfonds er belabberd voor, zo belabberd dat onze indexatie al in geen jaren is uitbetaald of uitbetaald gaat worden, zo belabberd dat kortingen op onze nominale pensioenen onafwendbaar lijken. Het kan niet zo zijn dat ons uitgestelde loon nog een dag langer dan strikt nodig is, beheerd wordt op een wijze die letterlijk niet meer van deze tijd is. Laten we daarom snel de eerste stap zetten en het wetsvoorstel aannemen. Dan kunnen we vandaag nog verder met alle noodzakelijke vervolgstappen.

*N

De heer **Van Rey** (VVD): Voorzitter. Vandaag praten we over een wetsvoorstel waartoe Erwin Nypels in 1968 een eerste aanzet heeft gegeven. Laten we ons vandaag beperken tot de laatste ontwikkelingen. Het voorlopig verslag in oktober

2010 ontbeert de inbreng van de VVD-fractie, maar vanaf juni 2011 is in de commissie voor Sociale Zaken en Werkgelegenheid duidelijk aangegeven dat een spoedige behandeling van dit wetsvoorstel wenselijk is. Een half jaar heeft het geduurd voor de behandeling van vandaag, in het vooruitzicht van een breder wetsvoorstel. Vooraf wil ik aangeven dat ik mede namens de fractie van PVV spreek, omdat de woordvoerder in het buitenland verblijft.

Waardering en complimenten aan Koşer Kaya en Blok voor hun initiatief. Bij de plenaire behandeling in de Tweede Kamer is uitvoerig stilgestaan bij de geschiedenis van dit wetsvoorstel. Het is een uitputtingsslag geweest met initiatiefwetsvoorstellen, stilleggingen daarvan, convenanten, evaluaties, commissies, analyses. Het houdt maar niet op, en dan nu op korte termijn hopelijk een wettelijke verankering! Erwin Nypels verdient een "aanhouders-award". Hij kan die beter van ons krijgen dan van zijn partijgenoten.

De rechtsgronden van dit wetsvoorstel staan niet ter discussie. De Raad van State heeft met een uitgebreide motivering in 2002 al zijn oordeel gegeven dat er voldoende reden bestaat voor een wettelijke verplichting tot een vertegenwoordiging van de pensioengerechtigden in het bestuur van hun pensioenfonds. Na tien jaar van medezeggenschapsconvenanten is er nog steeds geen structurele oplossing. Pensioenfondsen zijn nog steeds te eenzijdig samengesteld. Uit de laatste cijfers blijkt dat nog steeds 70% van de pensioengerechtigden niet is vertegenwoordigd in de besturen van de pensioenfondsen. Dus slechts 30% van de 1,4 miljoen pensioengerechtigden heeft daadwerkelijk inspraak. Het wetsvoorstel beoogt deze ongelijkheid weg te nemen en is dus nodig.

De VVD-fractie is het hartgrondig met de koepel van ouderenorganisaties eens dat pensioengerechtigden rechtstreeks in de pensioenfondsbesturen vertegenwoordigd moeten zijn. Dat is meer dan wenselijk wanneer deze besturen op basis van de nieuwe wetgeving besluiten gaan nemen over de toekomstige governance bij hun fonds. Daarom is het ook praktisch en logisch om vandaag dit initiatiefvoorstel te behandelen en later voldoende tijd te nemen voor een Wet versterking bestuur pensioenfondsen. Een gecombineerde behandeling van dit wetsvoorstel met de Wet versterking bestuur pensioenfondsen ziet de VVD-fractie dan ook om die reden niet zitten. Ik ga dan ook niet in op het voorontwerp Wet versterking bestuur pensioenfondsen; daar krijgen we nog ruimschoots de tijd voor. Tegen de heer Hoekstra zeg ik dat ik het van de site van SZW heb gehaald en heb geconstateerd dat er een tweetal veranderingen in het voorontwerp zit ten opzichte van het voorliggende voorstel: een maximering van het aantal zetels voor pensioengerechtigden en het beroepsrecht. Let wel, het gaat om het voorontwerp. Het wil niet zeggen dat er later niet nog meer verschillen zullen ontstaan.

De Pensioenfederatie ziet slechts nadelen van afzonderlijke behandeling. Maar laten we ons

allemaal ervan bewust zijn dat het vandaag gaat om de participatie van belanghebbenden en niet om de governance van pensioenfondsen. Uitvoeringstechnisch moet het naar de mening van de VVD-fractie nauwelijks problemen opleveren. Actal heeft zelfs besloten om geen advies uit te brengen omdat de administratieve lasten van geringe omvang zijn. De Pensioenfederatie spreekt in haar brief van 20 juni 2011 van "onnodig veel uitvoeringskosten". Graag een reactie van de initiatiefnemers en van de minister op deze brief.

De heer **Thissen** (GroenLinks): Ik hoorde collega Van Rey zeggen dat het vandaag niet gaat om de governance van de pensioenfondsen, maar om de participatie. Volgens mij gaat het initiatiefvoorstel juist over de deelname van pensioengerechtigden in de besturen van de pensioenfondsen. Dan gaat het toch over de governance?

De heer **Van Rey** (VVD): Nee, dan gaat het over de participatie. Governance is een veel breder begrip. Het voorontwerp van wet is op veel terreinen veel uitgebreider. Dat is ook hard nodig.

De heer **Thissen** (GroenLinks): Volgens mij is het de kracht van dit wetsvoorstel dat het zowel over de governance als over de participatie gaat. Volgens mij hoort dat bij elkaar.

De heer **Van Rey** (VVD): Laat ik het dan zo zeggen: participatie is een klein onderdeelje van governance. Ik zie dat de heer Vliegthart weer gaat zitten, dus ik heb de SP-fractie hiermee ook beantwoord.

Ik herhaal: de Pensioenfederatie spreekt in haar brief van 20 juni 2011 van "onnodig veel uitvoeringskosten". Graag een reactie van de initiatiefnemers en van de minister op deze brief. In de memorie van antwoord heb ik gelezen dat de vergelijking is gemaakt met de verkiezingen in Amerika en dat het allemaal geweldig is meegevallen.

De VVD-fractie staat ervoor dat pensioengerechtigden mee moeten kunnen beslissen over aanstaande ingrijpende wijzigingen. Daar moeten wij het allemaal over eens zijn. Dit initiatiefvoorstel stuurt aan op een evenwichtige samenstelling van de besturen van de pensioenfondsen en de medezeggenschap van belanghebbenden daarin. Dan zijn de pensioengerechtigden ook daadwerkelijk van meet af aan betrokken bij de uitdagingen waar de pensioentak in de nabije toekomst voor staat. Wij vertrouwen erop dat de pensioenfondsbesturen na publicatie in het Staatsblad onverwijld tot aanpassingen zullen overgaan. Ik meen dat in artikel II gesproken wordt van "binnen een jaar", maar ik hoop dat men zo verstandig zal zijn om het eerder te doen. De VVD-fractie zegt dan ook volmondig ja tegen dit voorstel. Ik dank de heer Noten dat hij niet heeft geïnterrupteerd.

*N

De heer **Ester** (ChristenUnie): Voorzitter. De fractie van de ChristenUnie spreekt haar waardering uit voor het werk en de inzet van beide initiatiefnemers voor dit wetsvoorstel tot wijziging van de Pensioenwet. Het verdient terecht een compliment indien een initiatiefwetsvoorstel de Eerste Kamer bereikt voor finale beraadslaging.

Het gaat al met al om een belangrijk onderwerp. Het pensioendebat in ons land vindt plaats tegen de achtergrond van een aantal turbulente ontwikkelingen: de snelle groei van het aantal pensioengerechtigden, de krimpende beroepsbevolking, de tegenvallende beursprestaties van de pensioenfondsen, de problematische dekkingsgraden van de fondsen, de ingrepen in premiehoogte en pensioenuitkering, achterblijvende indexering en de algehele financieel-economische onzekerheid waarmee de pensioenwereld zich geconfronteerd ziet.

Ook staat de governance van besturen van pensioenfondsen ter discussie. Is er wel sprake van voldoende deskundigheid, toezicht en verantwoording? De commissies-Frijns en -Goudswaard hebben hier behartigenswaardige opmerkingen over gemaakt.

Al deze ontwikkelingen bijeen hebben geleid tot een toch wat gemankeerd vertrouwen onder gepensioneerden. Zij dachten aanspraak te kunnen maken op een in hun ogen veilig en gegarandeerd pensioen. Deze psychologische zekerheid is komen te vervallen. De reële mogelijkheden van grote groepen gepensioneerden om hier zelf iets aan te doen, zijn eigenlijk zeer beperkt. Oudere en kwetsbare gepensioneerden zijn niet in staat hun inkomsten op te vijzelen. Velen voelen zich bedreigd in hun bestaanszekerheid en dat knaagt diep aan hun welzijn. Ook de opkomst van ouderenpartijen, volop actief in dit huis, kan in dit licht worden geduid.

Tegen deze achtergrond is het alleszins begrijpelijk dat gepensioneerden direct vertegenwoordigd willen zijn in de besturen van de fondsen die hun pensioengelden beheren. Het gaat immers om hún oudedagsvoorziening. Gepensioneerden zijn daarmee directe en volwaardige stakeholders wat betreft een goed beheer van de pensioenfondsen. Het is goed dat dit initiatiefwetsvoorstel dat wil regelen. De wet weerspiegelt in die zin emancipatieaanspraken onder gepensioneerden. Ouderen vormen immers in toenemende mate een zelfbewuste groep die gewend is het lot in eigen handen te nemen. Een actieve groep ook, die over de vaardigheden en ervaring beschikt om haar rol in besturen van pensioenfondsen te nemen. Mijn fractie zou wel graag een nadere toelichting hebben op de wijze waarop de geleding van de gepensioneerden gekozen zal worden, de toe- en aftredingsvereisten, de bevoegdheden en verantwoordelijkheden. Wat behoort tot het domein van de eigen statuten van de pensioenfondsbesturen? Is er op enigerlei wijze sprake van een achterbanfunctie of nemen gepensioneerden deel op basis van persoonlijke titel?

Het heeft, zo mag men argumenteren, iets vanzelfsprekends dat de risicodragers een aandeel

hebben in de besluitvorming van de fondsen die het minimaliseren van deze risico's als hun taakstelling zien. Dit voor velen van ons vanzelfsprekende uitgangspunt staat wel een beetje haaks op de constatering dat het debat over de bestuursdeelname van pensioengerechtigden nu al meer dan 40 jaar duurt. Mijn fractie constateert dan ook met genoegen dat met dit wetsvoorstel een broodnodige stap vooruit wordt gedaan. Maar het is slechts één stap waar het er eigenlijk twee hadden kunnen en misschien wel moeten zijn.

Wij kiezen een insteek die het debat van een andere dimensie voorziet. De ChristenUnie hecht zeer aan een toekomstbestendig pensioenstelsel, ofwel een stelsel dat niet alleen de belangen van huidige gepensioneerden, maar ook van toekomstige gepensioneerden zwaar laat meewegen. Deze laatste groep -- de jongeren van nu -- komt nauwelijks aan bod in de hele discussie over vertegenwoordiging in de besturen van de pensioenfondsen. Dat is eigenlijk de ontbrekende tweede stap. Een reconstructie van het representatiedebat laat zien dat de belangen van de jongerengeneratie maar zeer mondjesmaat aan de orde komen. Hun perspectief ontbreekt. Ook in de plenaire besprekingen van het wetsvoorstel in de Tweede Kamer kwam dit pas in de laatste fase voor het politieke voetlicht. Mijn fractie heeft daar grote moeite mee. Ik zou de initiatiefnemers dan ook willen vragen waarom zij er niet voor gekozen hebben om naast de categorie gepensioneerden ook expliciet ruimte te bieden aan niet-gepensioneerden, aan jongere generaties. Komt er op deze wijze niet een wat generationele onbalans in de besturen van de pensioenfondsen? Indien dit niet het geval is, hoe krijgen jongere generaties dan wel een stem in het pensioenbestuur?

Het beheer van de pensioenfondsen, zo willen wij verdedigen, moet zich niet exclusief richten op de huidige generatie van risicodragers, maar ook op de volgende generaties van belanghebbenden. Het gaat ook om hun belangen. En dit politieke adagium, zo stelt mijn fractie, zou zich ook moeten vertalen in vormen van vertegenwoordiging in de besturen van de pensioenfondsen. Een toekomstbestendig pensioenstelsel is een generatiebestendig pensioenstelsel. Dat is de insteek die mijn fractie in de besluitvorming rond dit initiatiefwetsvoorstel kiest.

De heer **Backer** (D66): Ik kan uw gedachtegang heel goed volgen, maar waarmee ik blijf zitten, is op welke titel, technisch gesproken, zij daarin zouden moeten zitten.

De heer **Ester** (ChristenUnie): Op dezelfde titel als gepensioneerden. Zij betalen pensioenpremie, en zijn daarmee onderdeel van het hele systeem. Alleen zij zijn geen onderdeel van de finale besluitvorming rondom vertegenwoordiging in de pensioenfondsen. Het is eigenlijk exact dezelfde titel, vanuit de stellingname dat pensioen ook voor jongere werknemers uitgesteld loon is.

Zeker, met een ruimhartige definitie van diversiteit in het wetsvoorstel zouden de belangen

van jongeren en jongere generaties gedekt kunnen zijn. Maar die aanvliegroete in het wetsvoorstel is toch primair die van de vertegenwoordigingsnoodzaak van gepensioneerden. Met de vertegenwoordiging van gepensioneerden is -- laat mijn fractie daar duidelijk over zijn -- niks mis, maar het is wel een eenzijdige kijk. Daar waar het wetsvoorstel spreekt van een meer "evenwichtige samenstelling van de besturen van pensioenfondsen" gaat het de initiatiefnemers toch vooral om de categorie gepensioneerden. Dat roept de vraag op wat de initiatiefnemers onder "evenwichtig" verstaan. Gaat het hier om het hele spectrum van belanghebbenden, of alleen om de toetreding van gepensioneerden? Graag een antwoord op deze kwestie.

De wijziging van artikel 99 deelt de belanghebbenden in het bestuur van een bedrijfstakpensioen vrij exclusief op in de drie geledingen van werknemersverenigingen, werkgeversverenigingen en gepensioneerden. Wij pleiten er echter voor om ook jongeren expliciet een plek te geven in de pensioenbesturen. Onderzoek van de SER laat zien dat besturen van pensioenfondsen sterk vergrijsd zijn. Mensen onder de 35 jaar tref je er nauwelijks aan. Hun aandeel is minder dan 2%. Mijn fractie is dan ook blij met het Convenant Bevordering Diversiteit Pensioenfondsen, zoals dat in de Stichting van de Arbeid is afgesproken. De convenantsafspraken zijn echter juist heel erg vaag en nogal bescheiden op het punt van de vertegenwoordiging van jongeren.

Mijn fractie realiseert zich ook zeer wel dat jongeren dan zelf ook hun verantwoordelijkheid moeten nemen. Wij constateren met instemming dat CNV Jongeren en FNV Jong hier inmiddels volop mee bezig zijn. Zij maken een forse inhaalslag in het pensioendossier. Maar gezien de lage organisatiegraad van jongeren in de vakorganisaties, wat je er ook van vindt, moet de vertegenwoordiging van jongeren evenwel niet een-op-een gebonden worden aan de formele deelname van deze organisaties zoals die in het wetsvoorstel geregeld wordt.

Ons huidige pensioenstelsel is niet toekomstbestendig. Dit zet de verhoudingen tussen generaties behoorlijk onder druk. Het is niet vanzelfsprekend dat in het bestuur van de pensioenfondsen oudere generaties in gelijke mate de belangen van jongere generaties laten meewegen. Het mogelijk maken van toetreding van jongeren zal een eigen dynamiek in de belangenafweging genereren. Het zal ook eigen accenten geven aan intergenerationele solidariteit, een voor mijn fractie zeer wezenlijk punt. En het geeft een scherpere inkleuring aan de intergenerationele boekhouding in de pensioendiscussie, ofwel de onderscheiden plussen en minnen van bestuursbesluiten van pensioenfondsen voor verschillende generaties.

De heer **Thissen** (GroenLinks): Bedoelt u dat die intergenerationele solidariteit enkel geldt om jongeren tussen de 25 en 35 jaar naast de gepensioneerden een rol te geven in de besturen

van de pensioenfondsen? Of bedoelt u dat er een wat evenrediger vertegenwoordiging moet zijn van alle op dit moment premie betalende mensen, die dus maandelijks inleggen in de pensioenfondsen? Dat betekent in feite dat het gaat om mensen tussen de 25 en 66 jaar, en als het aan mijn fractie ligt zelfs 70 jaar, als het moet. Zoekt u naar een balans, of hebt u het uitdrukkelijk alleen over jongerendeelname?

De heer **Ester** (ChristenUnie): Ik heb het nu uitdrukkelijk vanuit het generatieperspectief over de deelname van jongeren, omdat zij hun stem niet institutioneel kunnen laten horen in het hele pensioendeбат. Daarom vragen wij aandacht voor dat onderdeel. In onze beschouwing is dat vanmiddag een paar keer aan de orde gekomen. Het steekt mijn fractie dat de stem van de toekomstige generatie in het pensioendeбат niet wordt gehoord. Wij willen daar vooral institutioneel iets aan veranderen, in dit geval in de zin van vertegenwoordiging in de pensioenbesturen.

De heer **Thissen** (GroenLinks): Ik weet niet precies uw leeftijd, maar ik ken wel de mijne. Het zou kunnen dat wij ons ook niet echt vertegenwoordigd weten door de gepensioneerden in de besturen. Je zou naar een meer evenredige, gebalanceerde, toekomst- en dus generatiebestendige vertegenwoordiging moeten zoeken in de besturen van de pensioenfondsen.

De heer **Ester** (ChristenUnie): Dat zou heel goed kunnen, maar dan komen we in een debat over dat alles met alles samenhangt en daar ben ik niet aan toe. Ik heb het over de toekomstbestendigheid, ook voor komende generaties. Met alle respect, dat gaat iets verder dan het leeftijdscohort dat de heer Thissen en ik delen.

Ik wil de initiatiefnemers en in hun kielzog ook heel graag de minister vragen of zij het met de fractie van de ChristenUnie eens zijn dat jongeren als toekomstige pensioengerechtigden en daarmee als direct belanghebbenden toegang moeten hebben tot de besturen van de pensioenfondsen. Dat lijkt ons een heel concrete vraag. Zo ja, zien zij mogelijkheden om hen een meer prominente en vooral meer herkenbare plek in het wetsvoorstel te geven, een plek analoog aan het huidige cohort van pensioengerechtigden?

Ik ga afsluiten. De generatiekloof is geslecht in Nederland, zo blijkt uit veel onderzoek, maar als er opnieuw sprake zal zijn van controverses tussen generaties, dan zal dat, zo luidt mijn voorspelling, het geval zijn in de pensioenkwesatie. Mijn fractie ziet met veel belangstelling uit naar de antwoorden en de nadere gedachtewisseling met de initiatiefnemers en de minister.

*N

De heer **Nagel** (50PLUS): Mijnheer de voorzitter. Ook wij beginnen met onze waardering uit te spreken voor de initiatiefnemers Koşer Kaya en Blok, die hopelijk vandaag bij de behandeling van

hun voorstel en volgende week bij de eindstemming een ware parlementaire marathon over de medezeggenschap in de pensioenfondsen goed over de finishlijn zullen brengen.

De krachten die de bestaande situatie zonder medezeggenschap wilden laten voortbestaan of in elk geval de veranderingen wilden uitstellen, waren sterk en hardnekkig. De beoogde invoering van dit initiatiefvoorstel in 2009 werd nog eens drie jaar vertraagd en als het aan sommige partijen zou hebben gelegen, zou de afhandeling opnieuw uitgesteld zijn. En dat juist in een periode dat veel fondsbesturen ingrijpende besluiten moeten nemen over het beleggingsbeleid, de noodzakelijke herstelplannen, de indexeringen en in veel gevallen, naar te vrezen valt, het korten van de uit te keren pensioenbedragen. Zonder medezeggenschap van de overgrote meerderheid van de pensioengerechtigden; je moet maar durven.

Tien jaar geleden bracht de Raad van State advies uit over wat toen nog het initiatiefwetsvoorstel-Giskes was. In 2002 stelde de Raad van State dat het moment gekomen was voor een wettelijke verplichting tot een vertegenwoordiging van pensioengerechtigden in het bestuur van hun pensioenfonds. Tien jaar geleden werd al door de onafhankelijke Raad van State geconcludeerd dat er een einde moest komen aan het tijdperk "over u, maar zonder u".

Toch was de inspanning van de vakbeweging en daaraan gelieerde partijen zoals CDA en PvdA om werkelijke veranderingen tegen te gaan opmerkelijk. Als deze partijen zich afvragen wat toch de oorzaak is dat ze in de opiniepeilingen op een historisch dieptepunt staan en dat hun traditionele kiezers, met name de ouderen, zich vervreemd voelen, moet de vraag gesteld worden of zij de eigentijdse signalen en de noodroepen van de pensioengerechtigden nog wel verstaan. Wij hopen ook dat deze partijen hun standpunt alsnog willen heroverwegen. Ik kijk in dit verband vooral naar het CDA.

De initiatiefnemers hebben het nog eens duidelijk geformuleerd in de nota naar aanleiding van het verslag van 5 juni 2009. Ik citeer: "De sociale partners moeten door het voorstel meer macht en invloed gaan delen met de pensioengerechtigden. Dit verzet kan natuurlijk niet beslissend zijn. Het is onaanvaardbaar dat de ene groep staatsburgers verhindert dat de andere groep staatsburgers gelijke rechten krijgt."

Wie alle stukken ter voorbereiding van de behandeling in deze Kamer nog eens doorleest, komt zeker onder de indruk van de benadeelde positie van de pensioengerechtigde, met name in de actuele situatie. Ik geef een paar voorbeelden. In de nota aan de Tweede Kamer stellen de initiatiefnemers dat de fondsbesturen, bestaande uit werkgevers en werknemers, dus zonder pensioengerechtigden, in de jaren negentig en in het begin van deze eeuw de premies langdurig ver beneden kostprijs hebben vastgesteld. Daar worden nu nog de wrange vruchten van geplukt, aldus de initiatiefnemers. Ik voeg eraan toe dat de werkgevers natuurlijk een direct financieel belang

hadden bij lage premies. De bonden zagen op deze manier meer ruimte voor hun looneisen. De pensioengerechtigden van nu zijn meer dan de dupe van dit wanbeleid.

De initiatiefnemers stellen terecht in dezelfde nota, en ik hoop dat de heer Noten dit heeft gelezen, dat de pensioengerechtigden een beperking in de indexering direct in de uitkering merken, terwijl bij een beperking in de pensioenopbouw voor de deelnemers een latere inhaal mogelijk is, zodat zij er uiteindelijk niets meer van merken.

In de memorie van toelichting signaleren de initiatiefnemers scherp dat onmiskenbaar een trend is ontstaan dat de werkgevers minder of geen financiële risico's meer dragen voor de pensioenregelingen. Die constatering deden ze vier jaar geleden, maar ook recent hebben de initiatiefnemers gewezen op de extra risico's die de pensioengerechtigden lopen. In de memorie van antwoord aan de Eerste Kamer gaan zij in op het pensioenakkoord van afgelopen zomer en stellen dat vele deskundigen op pensioengebied tot de conclusie komen dat de zeggenschap binnen de pensioenfondsen moet liggen bij degenen die het risico dragen, waaronder de pensioengerechtigden. In dit verband wordt de commissie-Frijns geciteerd, die constateert dat de pensioengerechtigden evenveel of zelfs meer risico's dragen dan de actieve deelnemers.

Dit laatste brengt de 50PLUS-fractie nog tot enkele vragen aan de initiatiefnemers en zeker tot die helft die mederegeringsverantwoordelijkheid draagt.

Ten eerste: als nu zo scherp en bij voortduring geanalyseerd wordt hoezeer de risico's bij de pensioengerechtigden worden gelegd en we constateren dat dit bij het pensioenakkoord opnieuw gebeurt, terwijl alle risico's bij de werkgevers worden weggehaald, zou de consequentie dan niet moeten zijn dat het pensioenakkoord op dit belangrijke onderdeel wordt bijgesteld?

Ten tweede: het nu voorliggende wetsvoorstel is in de ogen van 50PLUS een belangrijke verbetering en daarom zullen we zonder voorbehoud voorstemmen, maar het is in onze ogen een tussenstation. Delen de initiatiefnemers deze opvatting?

Ten derde: nu de werkgevers alle risico's bij de actieve deelnemers en vooral bij de pensioengerechtigden leggen, ligt het dan wel voor de hand om ook in de toekomst de helft van de zeggenschap bij de werkgevers te leggen? Wij vinden van niet en horen hierover graag de opvatting van de initiatiefnemers.

Ten vierde: een vraag aan de minister van Sociale Zaken, geïnspireerd door het betoog van de heer Noten. Mogen wij aannemen dat dit initiatief van onder andere zijn partijgenoot, fractieleider, zwaargewicht en politiek leider in de Tweede Kamer niet doorgezet zou zijn als het kabinet en hij hiertegen overwegende bezwaren hadden gehad? Graag een duidelijk antwoord. Als dat wel zo is, moet hij de Eerste Kamer met klem ontraden om dit initiatiefwetsvoorstel aan te nemen.

Mijnheer de voorzitter, zoals gezegd zijn wij blij met deze belangrijke tussenstap voor pensioengerechtigden. Wij hopen dat dit voorstel door een ruime meerderheid in deze Kamer gesteund zal worden.

De beraadslaging wordt geschorst.

De vergadering wordt enkele ogenblikken geschorst.

*B
!AWBZ-zorg!

Aan de orde is de behandeling van:
- het wetsvoorstel Wijziging van de Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten en de Wet toelating zorginstellingen in verband met het regelen van de voorwaarden voor aanspraken op langdurige zorg buiten Nederland en de financiering van deze aanspraken (Wet AWBZ-zorg buitenland) (32154).

De **voorzitter**: Ik heet de staatssecretaris van Volksgezondheid, Welzijn en Sport van harte welkom in de Eerste Kamer. Het is voor haar de eerste keer dat zij hier een wetsvoorstel verdedigt. Ik wens haar daarbij alle wijsheid toe.
**

De beraadslaging wordt geopend.

*N

De heer **Putters** (PvdA): Voorzitter. Ook wij heten de staatssecretaris van harte welkom. Fijn dat we over zo'n belangrijk onderwerp als de AWBZ eindelijk een keer met haar in debat kunnen in de Eerste Kamer. Ik spreek namens de fracties van de Partij van de Arbeid, GroenLinks, D66, de OSF en 50PLUS.

De wet die wij vandaag bespreken, behelst een beperking van de huidige mogelijkheden om in het buitenland AWBZ-zorg te verkrijgen. Tot nu toe worden de kosten daarvan op declaratiebasis vergoed. De bestaande regelgeving maakt het mogelijk dat wereldwijd zorg wordt ingeroepen bij gecontracteerde instellingen. Voor het inroepen van niet-gecontracteerde zorg kan door de zorgverzekeraar toestemming worden verleend indien dat voor de medische verzorging van de betrokkene noodzakelijk is. Er is daardoor een groeiend aanbod ontstaan van zorgaanbieders in het buitenland en een daarmee samenhangende vraag om financiering van die zorg uit de AWBZ. Het gaat om instellingen in landen als Spanje, het Verenigd Koninkrijk, Suriname en Portugal. Het voorliggende wetsvoorstel beoogt de hiermee gemoeide kosten in de hand te houden door zorg in het buitenland slechts toe te staan in gevallen waarin dat binnen Europa op grond van de vrijverkeerbepalingen van het EG-Verdrag geboden is en buiten Europa noodzakelijk is.

De urgentie van dit wetsvoorstel ontgaat ons volkomen. Wellicht is dit voor de rest van de

Kamer ook de reden om over dit wetsvoorstel níet te spreken. Gebrek aan urgentie betekent echter nog niet dat het een onschuldig wetsvoorstel is dat geen kwaad kan. Dat kan het in onze ogen namelijk wel. Volgens onze fracties heeft dit wetsvoorstel een discriminatoir karakter. In Spanje wonende Nederlanders krijgen onder deze wet de zorg die ze nodig hebben. Terecht, ze betalen daar ook de premies voor. Nederlanders die verderop aan de Middellandse Zee wonen, zijn echter blijkbaar andersoortige Nederlanders. Ook zij betalen premies, maar zij krijgen daar niet de zorg voor terug die ze nodig hebben. Torremolinos is blijkbaar oké, maar Tanger niet. Benidorm is oké, maar Bodrum voortaan niet meer; laat staan dat Paramaribo nog in aanmerking komt. Dat zijn allemaal burgers die, als ze een werkzaam leven in ons land hebben gehad, circa €320 AWBZ-premie betalen. Blijkbaar is het voor deze groepen noodzakelijk om nu maatregelen te nemen en niet de bredere AWBZ-maatregelen af te wachten. Waarom?

Het argument van het kabinet is het oplopen van de kosten van de AWBZ-zorg in het buitenland. Zijn die wel in de hand te houden? Ook onze staatssecretaris, Bussemaker, heeft destijds onderzocht of maatregelen nodig waren. De feiten wijzen volgens onze fracties echter anders uit. Er is geen signaal dat de kosten explosief uit de hand lopen. Bovendien betreft het veel aanbod in landen binnen de EU. Die vallen nu ook onder de nieuwe regeling. Het opvallende is zelfs dat de huidige zorg aan deze mensen, zeker buiten de EU, de Staat eerder geld oplevert doordat de onkosten tegen lokale tarieven worden vergoed. Die tarieven liggen lager dan de tarieven in Nederland. In Suriname kost de zorg een derde van de zorg in Nederland. Dat zou niet ons argument zijn, maar als de regering er dan toch over begint, wordt het onzuivere en oneerlijke karakter van deze wetswijziging nog zichtbaarder.

Uit de antwoorden op onze schriftelijke vragen blijkt niet dat de regering kan onderbouwen om hoeveel zorgaanbod het eigenlijk precies gaat in het buitenland, welke kostenbesparingen dit wetsvoorstel daadwerkelijk oplevert en wat het betekent voor bijvoorbeeld de omgang met de eigen bijdragen. Kan de staatssecretaris ons uitleggen waarom dit wetsvoorstel nodig is? Om welk zorgaanbod en welke zorgkosten gaat het precies? Zijn er andere manieren om die terug te dringen dan de in dit wetsvoorstel voorgestelde manieren? Waarom wel Torremolinos en niet Tanger? Waarom wel Benidorm en niet Bodrum? Waarom wel Parijs en niet Paramaribo? Zonder een afgeronde integrale visie op de toekomst van de AWBZ is het nogal merkwaardig dat dit element er nu uit wordt gelicht. Wij blijven achter met het nare gevoel dat Nederlanders van Turkse en Marokkaanse komaf blijkbaar van AWBZ-zorg uitgesloten moeten worden als zij al dan niet tijdelijk naar hun moederland teruggaan. Kan de staatssecretaris dit nare gevoel bij ons wegnemen? Kan zij duidelijk maken hoe dit onderdeel uitmaakt van een toekomstbestendige AWBZ?

Tot slot een lichtpuntje. Blij zijn wij met de ruimere regeling voor palliatieve zorg in het buitenland. Met de in de Tweede Kamer aangenomen motie van Agnes Wolbert blijft bij de palliatieve zorg wereldwijd dezelfde regeling gelden als in Nederland, zodat stervensbegeleiding mogelijk blijft. Eigenlijk is het een schande dat dit per motie geregeld moest worden en dat tijdens de behandeling in de Tweede Kamer zelfs de suggestie werd gewekt -- overigens niet door de staatssecretaris, maar door Kamerleden -- dat er met stervensbegeleiding gefraudeerd zou worden.

Ook het aangenomen PVV-amendement om de parlementaire betrokkenheid bij de verdere regeling via een AMvB te verzekeren krijgt overigens de steun van onze fracties, maar dat zal wel om tegengestelde redenen zijn. Een discriminatoir wetsvoorstel steunen wij namelijk niet.

De fracties van de PvdA, D66, GroenLinks, de OSF en 50PLUS wachten met belangstelling de reactie van de staatssecretaris af.

*N

Staatssecretaris **Veldhuijzen van Zanten-Hyllner**: Voorzitter. Naar aanleiding van het betoog van de heer Putters realiseer ik mij dat een aantal verschillende paradigma's een bepaalde sfeer rond dit kleine wetsvoorstel creëren. Daarom is het belangrijk om te benadrukken dat dit wetsvoorstel al geboren is onder het bewind van mijn voorganger. Dat maakt het in de huidige tijdgeest iets onschuldiger. Ik vind het belangrijk om dit te benadrukken. Het voorstel is gedaan toen de contouren van de ongelooflijke uitgewoondheid van de AWBZ al duidelijk werden. Ik wil nog een keer zeggen dat de AWBZ een verzameling is geworden van alle mogelijke soorten voorzieningen die uit de goedheid van het hart bedoeld zijn, maar dat in de uithoeken daarvan overal onbedoelde perverse prikkels zijn opgedoken die zelfs de allermooiste maatregelen met een schaduw van oneigenlijk gebruik hebben weten te versluieren.

Die sfeer is helaas het beginpunt geweest van dit wetsvoorstel. De beperking van het weglekken van AWBZ-middelen, waar dit wetsvoorstel over gaat, is immers niet geboren uit een explosieve kostenstijging. De met AWBZ-zorg in het buitenland gemoeide kosten zijn ongeveer 17 mln. Er is een "communicerende vaten"-regeling met de contracteerruimte, maar het wetsvoorstel is gebaseerd op een begin van ondernemerschap met AWBZ-geld, dat zich aftekende in de vorm van allerlei kleine initiatieven maar ook in de vorm van informatie die bij ons departement werd ingewonnen. Het aantal en de aard daarvan waren onrustbarend. In die zin spreken we over een preventieve maatregel ten aanzien van een perverse prikkel die opdoemde in de AWBZ in het buitenland.

De heer **Putters** (PvdA): In de beantwoording op de schriftelijke vragen staat dat er met enige regelmaat een aanvraag komt, maar precieze aantallen zijn blijkbaar niet te geven. Het is dus

niet echt duidelijk om hoeveel gevallen het precies gaat. Is dat een juiste constatering? Baseert u die angst voor een explosieve toename dan niet een beetje op drijfzand?

Staatssecretaris **Veldhuijzen van Zanten-Hyllner**: Niet zozeer op drijfzand. Als een ondernemer het ministerie direct of indirect benadert ten behoeve van informatie, is dat maar één individu, één ondernemer, die naar het ministerie komt. Pas aan de hand van de grootte van het project kun je echter pas anticiperen op mogelijk weglekken. Er is een aantal aanbieders in het buitenland. Ik zeg niets ten nadele van hun kwaliteit of intenties, maar uit de vragen die zijn gesteld, werd toen al afgeleid dat het aanbod niet ten dienste staat van de zorg zoals wij die voor ons zien. Er wordt meer gezocht naar cliënten bij een onderneming en AWBZ-geld om dat te financieren, dan dat wordt nagegaan welke zorg de AWBZ-clieënten nodig hebben en hoe die zo zorgvuldig en efficiënt mogelijk kan worden verstrekt. In het licht van de omstandigheden nu is dit belang alleen maar toegenomen.

De heer **Putters** (PvdA): Ik steun de aanpak van dit fenomeen, dat wil zeggen dat de zorg niet wordt verleend op de manier waarop die moet worden verleend en er ook nog eens sprake is van ondernemerschap. Deze regeling pakt dit volgens mij echter niet aan, doordat dit ook plaatsvindt in Portugal, Spanje en het Verenigd Koninkrijk. De staatssecretaris schrijft dit ook in haar stukken. Die landen vallen nog steeds onder de nieuwe regeling, omdat de EU-grenzen worden gehanteerd. Dat probleem wordt op deze manier niet opgelost.

Staatssecretaris **Veldhuijzen van Zanten-Hyllner**: Dat is waar. Wij zijn gehouden aan verschillende soorten eerlijkheid. Er zijn verschillende paradigma's van eerlijkheid. Binnen de EU zijn afspraken gemaakt over evenredigheid tussen de EU-landen. Wij zijn daaraan gehouden. Dit betekent dat wij een beperking, als wij die al in dezelfde mate zouden willen opleggen, niet kunnen opleggen aan Portugal en Spanje.

De heer **Putters** (PvdA): Aan wie wordt de beperking dan vooral opgelegd?

Staatssecretaris **Veldhuijzen van Zanten-Hyllner**: Dat is het uitpakken van deze maatregel. Dit maakt ook dat die in een verdacht daglicht komt te staan, maar dat heeft niets te maken met het ondernemerschap. De zorg is dat groepen Nederlanders, niet de allernieuwste groepen, die mogelijk een groot deel van hun leven in Nederland hebben gewoond en gewerkt en premie hebben betaald, op enig moment, als zij oud zijn, terug willen naar het land van herkomst of, als zij daar nog nooit zijn geweest, naar het land waar hun voorouders wonen. Dat zijn net nu landen die buiten de EU vallen. Bij de uitwerking van de maatregel ontstaat dus een discrepantie als je kiest voor alle Nederlanders die allemaal op het laatst van hun leven in het land van herkomst willen

wonen. Je hebt het dan wel over grote groepen, want er zijn nog meer Nederlanders die meerdere nationaliteiten hebben en die ook niet van dit recht kunnen genieten. Behalve de vier groepen die wij natuurlijk onmiddellijk onder de loep nemen en waarvan wij vaststellen dat zij tegen een praktische consequentie aanlopen, zijn er nog meer groepen uit landen buiten de EU waarvoor dit ook niet opgaat.

De heer **Putters** (PvdA): Als ik de staatssecretaris zo beluister, zal dit wetsvoorstel onwenselijke gevolgen hebben of zal er in ieder geval sprake zijn van onrechtvaardigheid voor een aantal doelgroepen. Moeten wij als wetgever de consequenties van onze wetgeving niet doordenken? Als ik de staatssecretaris zo beluister, komt uit een goede bedoeling een negatieve consequentie voort voor groepen waarvoor dit beleid niet per definitie is bedoeld.

Staatssecretaris **Veldhuijzen van Zanten-Hyllner**: Nee, want als ik overstap van het paradigma van land van herkomst en op de voorwaarde dat in Nederland de zorg goed moet zijn geregeld voor alle Nederlanders, constateer ik dat mensen die oorspronkelijk van elders komen, lang in Nederland hebben gewoond en hier hun kinderen hebben, niet de wens hebben om naar hun land van herkomst terug te keren. De meeste Nederlanders gaan ervan uit dat wij in Nederland de zorg zo goed regelen dat zij kunnen blijven wonen op de plaats waar zij wonen. Dat is de algehele tendens in de zorg.

Deze regeling heeft ook de nadelige prikkel dat als op een gegeven moment iets niet op orde is, bijvoorbeeld voor mensen die aan het eind van hun leven meer heimwee krijgen dan zij ooit hadden verwacht, ook voor hen de zorg in Nederland passend moet zijn. De zorg in Nederland moet zijn aangepast aan hun cultuur en hun wensen. Voor dat beleid sta ik. Ik wil daar geen compartiment in aanbrengen dat ertoe leidt dat die prikkel weer verdwijnt.

De heer **Putters** (PvdA): Dan blijft staan: wel Benidorm maar niet Bodrum. De uitwerking hiervan is dat de Nederlanders die, al dan niet tijdelijk, op hun oude dag in Torremolinos of Benidorm verblijven, wel de zorg vergoed krijgen, maar ietsje verderop aan de Middellandse Zee krijgen Nederlanders van Turkse of Marokkaanse komaf dat niet. Dat is een onrechtvaardigheid, zeker als het mensen betreft die hun leven lang in Nederland hebben gewoond en gewerkt en premie hebben betaald, maar die niet van hetzelfde recht gebruik kunnen maken als Nederlanders die dat in Spanje of Portugal doen.

Staatssecretaris **Veldhuijzen van Zanten-Hyllner**: Het is een verschil, maar dat is niet hetzelfde als een onrechtvaardigheid. De rechtvaardigheid zit erin dat iedereen die hier woont, moet kunnen rekenen op een adequaat aanbod binnen de AWBZ in Nederland, waar wij de verzorgenden betrekken en wij bezig zijn om de

zorg adequaat te organiseren. Dat de Europese afspraken het niet mogelijk maken dit te beperken tot Nederland, is Europese regelgeving. Daardoor ontstaat een verschil, maar het is onlogisch om dat verschil vervolgens te extrapoleren naar nog meer verschillen. Dan ga je dingen die je wilde regelen, maar niet kan regelen, vermenigvuldigen met weer andere dingen die je niet wilt regelen.

Een ander argument om te zeggen: wij beperken het tot Nederland, heeft sterk te maken met de economie en de schwing die wij in de langdurige zorg willen inbouwen. Wij hebben daarbij iedereen nodig en wij willen dat het geld dat nodig is voor de AWBZ, in Nederland wordt uitgegeven. Wij willen dat de salarissen worden betaald aan zusters die in Nederland op de fiets stappen en naar een instelling gaan om daar hun werk te doen. Wij hebben op de arbeidsmarkt alle positieve en innovatieve krachten nodig die ook uit dit onderwerp kunnen voortkomen.

Ik zal even kijken of ik nu alle onderdelen van de vraag van de heer Putters heb beantwoord. Misschien moet ik hem vragen of hij op dit moment tevreden is.

De heer **Putters** (PvdA): Ik deel de zaken die de staatssecretaris zojuist naar voren bracht. De zorg moet in Nederland goed worden uitgevoerd en passend zijn, ook voor Nederlanders die een andere achtergrond hebben of van een andere komaf zijn. Dat deel ik allemaal, maar de feitelijke consequentie van deze wetgeving is dat Nederlanders tot aan de EU-grens, in Spanje, Portugal of waar dan ook, de zorg op hun oude dag kunnen krijgen en dat dit ietsje verder aan de Middellandse Zee niet het geval is.

Dit raakt ook de Nederlanders van Surinaamse komaf die terug willen gaan naar Suriname. Ik herhaal: dit zijn Nederlanders die in Nederland hebben gewoond en gewerkt en premies hebben betaald, maar zij kunnen niet van dezelfde regeling gebruikmaken als Nederlanders die naar Spanje vertrekken. Wij vinden dat onrechtvaardig.

Staatssecretaris **Veldhuijzen van Zanten-Hyllner**: Ik kan mij dat goed voorstellen. Het is ook sneu voor de mensen die de wens hebben om terug te gaan en het is moeilijk uit te leggen. Ik stel echter heel nadrukkelijk dat het niet de cliënten, niet de ouderen, zijn, waarvan ik vermoed dat zij met een eventueel wijdere regeling verkeerd zullen omgaan. Dat is absoluut niet aan de orde. Ik wil voorkomen dat het ondernemerschap als ongewenste perverse prikkel wordt geïntroduceerd. Ik ga daarmee in een rechte lijn door op het beleid van mijn voorganger. In het debat met de Tweede Kamer zijn nuanceringsen aangebracht, want er zijn groepen waarvan je met de beste wil van de wereld geen industrie kan maken, bijvoorbeeld mensen die thuis willen sterven. Daarmee hebben wij rekening gehouden. Dit geldt ook voor andere groepen, bijvoorbeeld voor mensen die in het buitenland een ongeluk krijgen en daar verzorgd moeten worden. Dan zijn wij coulanter. Ik zeg dus absoluut niets ten nadele van de cliënten die de regeling willen gebruiken. Helaas is de AWBZ een terrein met veel

onschuldige mensen die te goeder trouw zijn, maar ook bevattelijk voor andere bewegingen. Op een papiertje dat ik zonet kreeg van mijn ambtenaren staat, als ik het handschrift goed kan lezen: bij mensen die op hun oude dag wonen in het land van herkomst, hebben we het na twaalf maanden in het buitenland niet meer over AWBZ-verzekerden. Ik neem aan dat de Kamer deze regeling al kende: iedereen verliest zijn recht op AWBZ-zorg na een jaar in het buitenland, maar dat is natuurlijk onderdeel van deze onmogelijkheidsregeling. Mijn ambtenaren vroegen zich af of dit wel correct was begrepen.

Inderdaad, het verschil in uitwerking blijft zonder meer bestaan bij een maatregel rond de AWBZ die voor het algemene belang is genomen, en omwille van een heleboel overwegingen. Niet iedereen wil naar een ander land terug, dus het kan zijn dat de uitwerking die mensen treft. Vijf groepen zijn daarvan uitgezonderd, dus er zijn vijf redenen om hiervan af te wijken. Mensen mogen sowieso drie maanden naar dat land toe. Die grens werd door de Kamer op vier weken gezet. Ik wil aansluiten bij bestaande regelingen als Werkloosheidswet of Arbeidsongeschiktheidswet en heb nadrukkelijk voor drie maanden gekozen. Dat kan dus sowieso en is wettelijk geregeld. Ook geldt dit voor als er een calamiteit gebeurt, als men daar op bezoek is. Ook geldt het als men daar wil sterven. Ik zeg hierbij -- misschien wat onbeleefd en niet-elegant -- dat daarbij geen termijnen gelden. Maar binnen dat geheel is het inderdaad mogelijk dat individuele mensen dit zouden willen, maar dat dit voor hen niet kan. Dat blijft helaas zo.

De **voorzitter**: Dank u wel, mevrouw de staatssecretaris.

Ik geef nu gelegenheid voor een tweede termijn van de Kamer.

**

*N

De heer **Putters** (PvdA): Voorzitter. Daarmee hebben we in deze Kamer voor het eerst een volledig debat gehad met deze staatssecretaris. Ik dank haar voor haar antwoorden. Ik denk dat we het op een aantal vlakken heel erg eens zijn met elkaar. De staatssecretaris wil de -- laat ik ze zo maar even noemen -- malafide ondernemingen bestrijden, althans het ondernemende gedrag met AWBZ-gelden, dat ongewenst is. Op zich delen wij dat standpunt, alleen in onze ogen treft het bestrijden van dat gedrag de groepen waarvoor dit niet is bedoeld. Mensen die recht op zorg hebben, ontnemt de staatssecretaris deze daarmee. Dat steekt ons weer, want dat is ook het algemeen belang waarover wij het hebben. De staatssecretaris heeft het over het dienen van het algemeen belang van het bestrijden van het onrechtmatig gebruik van de AWBZ-gelden, maar ik draai dat om: wij hebben het over het algemeen belang van het rechtmatig terechtkomen van AWBZ-zorg bij cliënten die daarvan gebruik moeten kunnen maken.

Ik heb nog twee vragen. De eerste betreft de rol van de zorgverzekeraars en de bredere visie op de AWBZ. Ik heb geprobeerd duidelijk te maken dat dit wetsvoorstel echt onvoldoende is onderbouwd: de kostenoverzichten zijn niet eenduidig, er is niet transparant geregistreerd, we weten niet precies om hoeveel het gaat, we hebben geen idee hoe dat zich in de komende jaren gaat ontwikkelen. De staatssecretaris geeft dat zelf toe in de stukken. Desalniettemin doen we dit, vanwege een soort angst dat het in de komende jaren gaat toenemen. Onze vraag blijft of zij die angst kan omzetten in een actieve houding om de malafide ondernemingen, dat ondernemersgedrag dat ons niet bevalt, te bestrijden en bijvoorbeeld ook de zorgverzekeraars een grote rol te geven in de toekomst van de AWBZ, door breed zowel AWBZ- als Zorgverzekeringswetgelden efficiënt in te zetten en alleen die ondernemingen te contracteren die deze zorg op een goede manier uitvoeren. Dat is namelijk wat wij willen en ik zou het op prijs stellen als de staatssecretaris nog even daarop inging. Ik had in mijn eerste termijn namelijk ook gevraagd of er geen andere manieren zijn om juist dat misbruik tegen te gaan.

Tot slot denk ik dat we het niet eens gaan worden over het discriminatoire wat wij in dit wetsvoorstel zien. Hoe zit dit juridisch met de associatieverdragen tussen de EU en, bijvoorbeeld, Turkije? Is er zo'n verdrag? Kan de staatssecretaris toelichten of zo iets nog consequenties heeft voor de aanspraak die mensen op de AWBZ maken?

*N

Staatssecretaris **Veldhuijzen van Zanten-**

Hyllner: Voorzitter. Ik wil graag het volgende even rechtzetten. Met dit wetsvoorstel verandert het recht op zorg niet. Het recht op zorg is er, alleen de invulling van die zorg zal in Nederland plaatsvinden en, gedwongen door de Europese regelgeving -- daarbij niets ten nadele van andere plekken, waar het gaat om cliënten tevreden te stellen -- in Europa. Een wetsvoorstel over de rol van de zorgverzekeraar ligt op dit moment bij de Raad van State, in het kader van de hervormingen van de langdurige zorg, waarin de uitvoering van de AWBZ bij de zorgverzekeraars terechtkomt. Het gaat nog even duren voordat dit nieuwe instrument zal zijn geïmplementeerd. Daarvoor zijn nog twee stappen nodig, omdat dit pas echt effectief wordt op het moment dat de verzekeraars de AWBZ ook risicodragend gaan uitvoeren. Maar als dit in werking is, ontstaat een andere situatie en kun je bij de verzekeraars veel meer verantwoordelijkheden leggen voor wie zij wel en niet contracteren. Met de vraag om eerst af te wachten wat er gebeurt tussen nu en dat moment en aan de voorkant te selecteren op malafide en niet-malafide aanbieders, brengt u mij in grote verlegenheid. Ik heb namelijk in meerdere dossiers gezien dat het praktisch onmogelijk is om de zaak terug te draaien als de onbedoelde perverse prikkel al in werking is getreden. Als wij dus een onbedoelde perverse prikkel signaleren, zeker in deze uitgesloten AWBZ die het toch al zo moeilijk

heeft, denk ik dat preventie op dit dossier toch beter is dan een onmogelijke exercitie op een later tijdstip.

De heer **Putters** (PvdA): Volgens mij hoor ik vooral argumenten om breder naar die AWBZ te kijken. Het is een heel goede zaak dat we daarover met elkaar in gesprek raken, maar ons ontgaat de grote noodzaak van deze maatregel nu volkomen. Het risico van onrechtvaardige uitkomsten is namelijk veel groter dan het risico op explosief oplopende kosten. De staatssecretaris zegt dat met zoveel woorden eigenlijk ook zelf in haar toelichting.

Staatssecretaris **Veldhuijzen van Zanten-Hyllner**: Zo kun je het interpreteren. Op dit moment zijn het niet zo heel hoge kosten, maar er is wel sprake van communicerende vaten. Ieder dubbeltje in de AWBZ moet worden omgedraaid en waar dat gebeurt, gaat het gepaard met ongelooflijk pijnlijke ingrepen. Een en ander betekent dat ik drie keer zo voorzichtig ben en goed luister naar dat soort signalen, als zelfs kleine beetjes terecht komen op onbedoelde plekken en mensen onbedoeld verdienen aan dat ontzettend kostbare geld. De kwestie van de associatieverdragen is op dit moment actueel. Ik denk dat ik daarop apart zal moeten terugkomen. Ze regelen een aantal dingen die zich binnen Europa afspelen. Ik wil niet allerlei dingen bij dit debat betrekken die beter met rust kunnen worden gelaten, omdat het anders nog erger wordt.

De heer **Putters** (PvdA): Is het mogelijk dat de staatssecretaris ons bericht als de associatieverdragen gevolgen hebben voor deze wetgeving? Wij stemmen volgende week, dus zou dit eventueel in de komende week kunnen?

Staatssecretaris **Veldhuijzen van Zanten-Hyllner**: Ik wil dat even afstemmen met de actoren in het kabinet die hiervoor op dit moment ten principale zijn aangewezen. Ik zal dus vragen om een terugkoppeling hierover van degene die daar op dit moment het meest mee bezig is. Daarna bekijk ik op welke termijn ik antwoord kan geven op deze vraag. Dat kan ik toezeggen.

De beraadslaging wordt gesloten.

De **voorzitter**: Hiermee komen wij tot een afronding van de behandeling van dit wetsvoorstel. Ik heb begrepen dat de heer Putters een stemming over dit wetsvoorstel wenst. Die stemming zal in principe volgende week plaatsvinden, tenzij wij niet vóór volgende week dinsdag het antwoord van de regering op de laatste vraag van de heer Putters over de associatieverdragen hebben ontvangen. Ik vraag de staatssecretaris om ons te laten weten of het gaat lukken om dat antwoord rond te krijgen vóór volgende week dinsdag. Lukt dat niet, dan stellen wij de stemming uit tot de dinsdag erna, of zoveel langer als de staatssecretaris nodig heeft.

**

De vergadering wordt enkele ogenblikken geschorst.

Voorzitter: Putters

*B

!Wet op het onderwijstoezicht!

Aan de orde is de behandeling van:

- het wetsvoorstel Wijziging van de Wet op het onderwijstoezicht en enige andere wetten in verband met de invoering van geïntegreerd toezicht en de gewijzigde rol van de Inspectie van het onderwijs bij het toezichtproces (32193).

De **voorzitter**: Ik heet de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap van harte welkom in de Eerste Kamer. Ik geef het woord in de eerste termijn van de Kamer aan mevrouw Linthorst.

**

De beraadslaging wordt geopend.

*N

Mevrouw **Linthorst** (PvdA): Voorzitter. Met het voorliggende wetsvoorstel wordt de bij de vorige Wet op het onderwijstoezicht ingezette beleidswijziging van algemeen toezicht naar risicogericht toezicht verder vormgegeven. Scholen die goed functioneren, krijgen minder, scholen die onder de maat blijven, krijgen meer toezicht. Dat lijkt logisch. Toch brengt dit, naar het oordeel van mijn fractie, risico's met zich mee.

Volgens de memorie van toelichting heeft de inspectie twee taken: het stimuleren van eigen kwaliteitsbeleid en kwaliteitszorg op scholen en het waarborgen van een basiskwaliteit op elke school. Mijn fractie vreest dat de eerstgenoemde taak onder druk zal komen te staan. Dat is om twee redenen jammer. Op de eerste plaats zou het onze ambitie moeten zijn om niet alleen een basiskwaliteit te waarborgen, maar om elke school tot optimale prestaties te stimuleren. Op de tweede plaats is een bezoek van de inspectie een effectief middel gebleken om de kwaliteit van het onderwijs te verhogen. Uit onderzoek blijkt dat de resultaten van scholen na het bezoek van de inspectie omhoog gaan. De meeste scholen, zeker in het primair onderwijs, stellen het bezoek van de inspectie ook zeer op prijs.

Daarnaast vreest mijn fractie dat risico's te laat worden onderkend. Op het moment dat een negatieve ontwikkeling inzet, is er op het oog vaak niets aan de hand. Het is heel goed denkbaar dat in de jaarlijkse risicoanalyse op basis van schriftelijke stukken, sluimerende risico's niet zichtbaar worden. De antwoorden van de regering op onze schriftelijke vragen hebben onze bezorgdheid op dit punt niet kunnen wegnemen. Naar het oordeel van de regering is de benchmarkinformatie, dat wil zeggen informatie over hoe scholen presteren in vergelijking met andere scholen, voldoende een spiegel om scholen aan te zetten om zich te verbeteren. Mijn fractie denkt dat scholen die in wat

moeilijker vaarwater terecht komen, hieraan onvoldoende houvast hebben om tot concrete verbeteringen te komen.

Voorzitter. De basis voor maatschappelijke participatie en ontwikkeling wordt gelegd in het onderwijs. Alle instrumenten die de kwaliteit van het onderwijs verbeteren, moeten wat mijn fractie betreft serieus worden bekeken. Het jaarlijkse bezoek van de inspectie heeft zich als instrument bewezen. Mijn fractie begrijpt dat de regering de prioriteit legt bij zwakke en zeer zwakke scholen, maar betreurt dat dit ten koste gaat van het stimuleren van scholen die voldoende en goed presteren. Is de minister bereid om het wetsvoorstel over drie jaar te evalueren om te bezien of deze zorgen al dan niet terecht zijn geweest?

Een tweede zorg is vanuit het veld aangereikt en betreft de afschaffing van de verplichting voor een reductie- en kwijtscheldingsregeling van de vrijwillige ouderbijdrage. Hoe kijkt de minister hiertegen aan?

Mijn fractie wacht de antwoorden van de minister met belangstelling af.

*N

Mevrouw **Van Bijsterveld** (CDA): Voorzitter. Het hoofddoel van het voorliggende wetsvoorstel is het creëren van een wettelijke basis voor risicogericht onderwijstoezicht. Hoewel de CDA-fractie hierin ook wel enige nadelen ziet, staat zij in hoofdzaak positief tegenover deze wijze van toezicht. Het concentreren van de aandacht voor de inspectie van matig of slecht presterende scholen en het "belonen" van goed presterende scholen door vermindering van de toezichtlast acht mijn fractie een zinvolle benadering. De grote vraag blijft wel of het nieuwe toezichtstelsel in staat is om tijdig het afglijden van goed of nog goed presterende scholen te signaleren nu elke school slechts eenmaal in de vier jaar daadwerkelijk bezocht wordt door de inspectie. In de tussentijd is de monitoring vooral administratief. In reactie op een vraag hierover van mijn fractie heeft de regering bevestigd dat de inspectie oog blijft houden voor zogenaamde "zwakke signalen" die erop kunnen wijzen dat scholen achteruit gaan. Kan de minister nader ingaan op de vraag hoe de inspectie dat doet, anders dan door het vergelijken van cijfermatig materiaal?

Een andere wijziging die met het voorstel wordt geïntroduceerd, is de nieuwe toezichtstaak van de inspectie op de financiële rechtmatigheid van bekostigde onderwijsinstellingen en op hun accountants. Op een vraag daarover heeft de regering geantwoord dat die controle geen uitbreiding behelst van het toezicht. Er vindt slechts een verschuiving plaats van de departementale auditdienst naar de inspectie. Wordt deze controle eenmaal per vier jaar of elk jaar verricht? Wat is de ratio achter deze verschuiving? Kan de inspectie niet beter met andere taken dan deze worden belast?

De CDA-fractie is gelukkig met het amendement waarmee grenzen worden gesteld aan

de aan de inspectie te mandateren sancties. Op dit punt waren ook de Raad van State en de Onderwijsraad kritisch over het oorspronkelijke wetsvoorstel. De CDA-fractie gaat ervan uit dat de inspectie over het feitelijke gebruik van dat mandaat jaarlijks rapporteert.

Tot slot. Een van de doelstellingen van de veranderde toezichtmethodiek is het terugdringen van verantwoordingslasten voor scholen. Zijn er gegevens bekend van hoe scholen de beoogde vermindering van verantwoordingslasten ervaren? De CDA-fractie ziet met belangstelling uit naar de reactie van de minister.

*N

De heer **Ganzevoort** (GroenLinks): Voorzitter. Ik meld graag vooraf dat ik mede namens de leden van D66 spreek.

Mijnheer de voorzitter. Goed onderwijs is essentieel voor onze samenleving. Voor de economie, voor de internationale concurrentieslag, voor het vermogen om antwoorden te vinden op nieuwe vragen, voor diversiteit en emancipatie, voor het welslagen van een plurale samenleving, voor creativiteit en innovatie, voor het waarderen van kunst en natuurschoon, voor gezondheid en lichamelijke ontwikkeling, voor verantwoordelijkheid, en wat al niet meer. Daarom is het ook zo belangrijk om te borgen wat goed onderwijs is, om docenten en scholen in de positie te brengen om dat waar te maken en om externe ogen te organiseren om kritisch mee te kijken en bij te sturen waar dat nodig is. Om die reden spreken wij vandaag over de rol van de inspectie. De fractie van GroenLinks is het met de minister eens dat die rol kan worden bijgesteld, maar heeft vragen bij de criteria van "goed onderwijs".

De belangrijkste verschuiving in het wetsvoorstel is dat het toezicht nu getraptd wordt georganiseerd. Er vindt een quickscan plaats om te bepalen of er sprake is van kwaliteitsrisico's en als dat het geval is, vindt een grondiger onderzoek plaats dat aansluit bij de formuleringen in de huidige wet. Daarmee wordt de standaardcontrole lichter en gaat de inspectie meer uit van het zelfkritisch vermogen van scholen en professionals. Dit sturen op vertrouwen en verminderen van controle spreekt mijn fractie op zichzelf genomen aan, maar dan moeten er wel concrete handvatten zijn voor het bevorderen van dat zelfkritisch vermogen. Daarover heb ik een aantal vragen.

De eerste vraag is hoe het bevorderen van dat zelfkritisch vermogen van scholen en professionals is gewaarborgd. Natuurlijk ligt de verantwoordelijkheid daarvoor primair bij henzelf; daar zijn het professionele organisaties voor. De waarde van het toezicht is evenwel dat we daarvoor ook waarborgen inbouwen. Het weghalen van dit stukje toezicht betekent nog niet dat er automatisch zelftoezicht ontstaat. Welke stimulansen zijn daarvoor ingebouwd? Wordt er bijvoorbeeld ruimte gecreëerd waarin docententeams aan intervisie en zelfsturing doen? Welke aanvullende stappen zet de minister om ervoor te zorgen dat scholen en docenten of

leerkrachten echt zelf en met elkaar de kwaliteit borgen buiten de minimale indicatoren van de standaardcontrole?

De tweede vraag die bij ons leeft, betreft die minimale indicatoren die ook nog eens enkel worden beoordeeld op basis van openbare verantwoordingsinformatie van de instelling. Het jaarlijkse basistoezicht wordt beperkt tot leerresultaten, voortgang van de ontwikkeling van leerlingen -- ik kan mij daarbij niet veel voorstellen, maar ik hoor graag meer daarover -- en het personeelsbeleid, maar dat laatste alleen als er een medewerker geklaagd heeft. De rest van de kwaliteitsindicatoren komt alleen in beeld bij het nader onderzoek. Dan gaat het bijvoorbeeld over leerstofaanbod, pedagogisch klimaat, leerlingenzorg en examenkwaliteit. Wat wordt er nu eigenlijk gewogen buiten de leerresultaten? Komt bij de ontwikkeling bijvoorbeeld ook vorming in beeld of is dat punt helemaal verdwenen? Zijn de gekozen indicatoren voor het jaarlijkse toezicht niet heel erg smal? Er gaat namelijk wel een sturende werking van uit. Als het jaarlijkse toezicht alleen maar betrekking heeft op cognitieve kennisoverdracht, dan gaan scholen daar hun energie in steken. Hoe smaller de basis voor het toezicht, des te eenzijdiger is het effect van dat toezicht.

Daarmee kom ik aan onze derde vraag. Het wetsvoorstel heeft het bij de taken van de inspectie steeds over beoordelen en bevorderen. Dat spreekt ons aan. Maar dan valt het wel op dat het beoordelen is uitgewerkt, terwijl aan het bevorderen slechts lippendienst wordt bewezen. De waarde van het toezicht ligt toch ook in het stimuleren en ondersteunen van een kwaliteitscyclus, of anders gezegd, van een formatieve toetsing en niet enkel een summatieve? Op welke wijze krijgt dit bevorderen gestalte bij de nieuwe werkwijze van de inspectie? Moeten we niet constateren dat dit wetsvoorstel feitelijk het bevorderen schrapt en het toezicht reduceert tot beoordelen? De minister schrijft in de memorie van antwoord van 28 november zelfs expliciet dat een adviesrol van de inspectie strijdt met een beoordelingsrol. Dat bevreemdt ons, en we betreuren het dat hiermee een eenvoudig en gewaardeerd adviesinstrument gewoon wordt geschrapt.

Wij stemmen, zoals gezegd, in met de intentie achter het voorstel om meer te sturen op vertrouwen in de professional en de instelling. Maar juist dan is het van belang om dat ook te ondersteunen door de prikkels de goede kant op te zetten: minder gericht op afrekenen en meer op stimuleren; niet eenzijdig op alleen cognitieve leerresultaten maar op een breed kwaliteitsbegrip, inclusief vormingsaspecten. Op deze punten willen we graag meer toelichting en precisering van de regering.

Wat betreft de risicogerichte werkwijze van de inspectie hebben we ook een vraag over de stelselverantwoordelijkheid. Het recente SCP-rapport Overheid en Onderwijsbeleid zegt hierover: "De focus op individuele (zeer) zwakke scholen gaat wel ten koste van de aandacht voor ontwikkelingen in de onderwijskwaliteit in het algemeen en voor

belangrijke school- en sectoroverstijgende ontwikkelingen." Dat laatste hoort nog steeds wel bij de taken van de inspectie, maar krijgt in de uitwerking nauwelijks aandacht. Hoe waarborgt de minister dat deze bredere blik op ontwikkelingen in het veld blijft functioneren? Zou de inspectie niet juist een grotere rol moeten spelen in het identificeren van de structurele problemen en tekorten in het onderwijs? Als dat zo is, moet zij dan niet vaker en op meer plaatsen aanwezig zijn en zich laten informeren? Als het niet zo is, hoe wordt deze informatie dan structureel geborgd?

In hetzelfde rapport van het SCP wordt overigens geconcludeerd dat de drie publieke belangen in het onderwijs per definitie met elkaar schuren. Toegankelijkheid, kwaliteit en doelmatigheid kunnen niet tegelijkertijd worden gerealiseerd: "De sterke focus op doelmatigheid (1990-1998) leidde tot een geringere toegankelijkheid van het hoger onderwijs. De sterke nadruk op toegankelijkheid die daarop volgde, leidde tot een daling van het niveau. Als reactie op die laatste ontwikkeling ligt het accent sinds 2007 met name op verbetering van de kwaliteit van het onderwijs." Nu zijn wij een groot voorstander van kwaliteit, maar welke lessen trekt de minister uit deze conclusie van het SCP? Praten we hier over een paar jaar over de afgenomen toegankelijkheid en doelmatigheid, omdat de kwaliteit zo veel aandacht heeft gekregen? Of neigt het huidige kabinetsbeleid, als gevolg van de noodzakelijke bezuinigingen, eigenlijk alweer meer naar doelmatigheid, en is het vooral de toegankelijkheid die onder druk zal komen te staan? Om te voorkomen dat wij steeds weer ad-hocregelingen moeten treffen, zou ik wel geïnteresseerd zijn in het antwoord op de vraag hoe de minister denkt over de samenhang van deze drie publieke belangen.

De heer **Smaling** (SP): U citeert een rapport van het SCP, maar denkt u zelf ook dat die drie elkaar uitsluiten en dat er niet een optimum bestaat, waarbij alle drie de elementen op een adequaat niveau bediend zouden kunnen worden?

De heer **Ganzevoort** (GroenLinks): Ik heb niet gezegd dat zij elkaar uitsluiten -- zo heb ik het ook niet geciteerd -- maar wel dat zij schuren. Een maximale invulling van alle drie dimensies lijkt mij onmogelijk. Een optimum betekent dat je een balans vindt tussen die drie. Hoe meer je op een van de drie gaat inzetten, sturen en versterken, hoe meer je dat in mindering ziet komen op de andere elementen. Het zal juist gaan om de balans, dat wil zeggen het optimum, tussen de drie en niet het eenzijdig inzetten op een van die drie.

Ik betrek bij de toegankelijkheid nog een klein element uit dit wetsvoorstel, waarop ook ouderverenigingen gewezen hebben. Collega Linthorst had het er ook over. De vrijwillige ouderbijdrage wordt redactioneel wat anders in de wet gezet dan voorheen. Met name wordt de verantwoordelijkheid voor dergelijke regelingen wat meer bij de scholen gelegd. Daarmee vervalt echter de vereiste reductie- en kwijtscheldingsregeling die

in de oude wet stond, maar niet in dit wetsvoorstel. Voor met name minvermogende ouders is dat een probleem. Zij willen misschien wel betalen, maar kunnen dat niet. Zij hebben echter geen wettelijke grond meer om een beroep te kunnen doen op zo'n regeling, en daardoor lopen hun kinderen het risico dat ze bij een deel van de schoolactiviteiten buitengesloten worden. Dat hoort in onze visie echter ook bij de toegankelijkheid van het onderwijs en is belangrijk om een tweedeling in de samenleving te voorkomen. Juist de kwetsbaarste leerlingen wil je zo veel mogelijk laten participeren in onderwijs en onderwijsgerelateerde activiteiten, zodat zij ook in de samenleving maximaal kunnen gaan participeren. Welke stappen kan en wil de minister zetten om dit op te lossen, zodat kinderen uit deze gezinnen, die het in de huidige crisis toch al moeilijk hebben, in elk geval op school maximaal kunnen participeren?

Ik rond af. Goed onderwijs verdient vertrouwen in de professionals en goed toezicht. We zijn blij met het vertrouwen dat uit dit wetsvoorstel blijkt, maar we hebben wel zorgen over de intensiteit van het toezicht en vooral ook over de breedte van het kwaliteitsbegrip. Wij hopen dat de minister die zorgen bij ons kan wegnemen.

*N

De heer **Smaling** (SP): Voorzitter. Soms word je met zaken geconfronteerd die je ogenblikkelijk als onlogisch of zelfs totaal absurd voorkomen. Dat had ik destijds wanneer ik naar de uitzendingen van Ronflonflon met Jacques Plafond luisterde, maar ik had het ook toen ik voor het eerst zag dat je bij tennis voor de eerste twee winnende slagen 15 punten krijgt, maar voor de derde slechts 10 punten. Twee onlogische zaken in één, al die punten voor één winnende slag en het hinderlijke afwijken van de rekenkundige reeks bij het derde punt, want het staat dan immers 40-0 en niet 45-0. Je gaat die dingen normaal vinden, want de umpire zegt het in alle talen en John McEnroe heeft nog nooit vanwege deze krankzinnige regel een racket aan gruzelementen geslagen. Ook opvallend is natuurlijk dat elke winnende slag 15 of 10 punten oplevert. Een mazzeltje via de netband telt even zwaar als een juweel van een passeerslag langs de lijn. Ook dat is eigenlijk raar.

Zo is het ook met een onderdeel van het wetsvoorstel dat vandaag voorligt. Het heeft een lange geschiedenis, de memorie van antwoord en het advies van de Raad van State stammen al uit het parlementaire jaar 2009/2010. Toen was de minister hier al bij betrokken. Het voorstel regelt een aantal zaken rond rol en mandaat van de Onderwijsinspectie. Diverse onderdelen van de wetswijziging hebben de instemming van de SP-fractie, indachtig de mantra dat het beleid over de "wat"-vraag gaat en de school over de "hoe"-vraag. Minder blij zijn wij met de per saldo terugtrekkende rol van de inspectie. Dat was voor de SP-fractie in de Tweede Kamer ook de voornaamste reden om tegen het wetsvoorstel te stemmen. Na de behandeling daar heeft de minister nog een brief gestuurd op verzoek van een aantal Kamerleden,

op 12 december jongstleden. Juist die brief leverde mijn fractie een aantal 40-0 momentjes op.

Het eerste betrof het toekennen van gewichten aan leerlingen op basis van het opleidingsniveau van de ouders. Dat schijnt een goede graadmeter te zijn voor het te verwachten niveau van een kind. Ik neem dat graag aan. Er worden echter maar drie gewichten toegekend: 0, 0,3 óf 1,2 en dat op basis van vrij grote verzamelingen achtergronden van ouders. Dit is niet alleen grofmazig, maar kan ook scholen die totaal verschillend zijn samengesteld bijeenbrengen in één groep. Zo'n hele groep kan dan het predicaat "zwak" of "zeer zwak" krijgen. Zijn die waarden, 0, 0,3 of 1,2 -- en dan met name die laatste twee -- eerst gekozen en is toen gekeken hoe dat uitpakt? Of is eerst gekeken hoe de verdeling op scholen was en zijn daarna de waarden zo toegekend dat het een toonbare grafiek oplevert?

Mijn tweede punt gaat over de grafiek in de brief van de minister. Zij zal weten dat rekenen en taal weer bovenaan staan, in dit geval dus rekenen. Drie lijnen in die grafiek geven het verband aan tussen het percentage gewichtenleerlingen en Cito-resultaten. Zo rond de 60% vlakt deze curve af en laat geen andere Cito-eisen meer zien tot 100%. Ik vraag me dan af: zijn de waarden wel goed vastgesteld? De grafiek houdt in dat 30% van de scholen altijd onder de ondergrens zit. Daarmee draag je wat ons betreft onnodig bij aan een permanente sfeer van stress onder leerkrachten en leerlingen. Het instrument wordt daarmee onnodig repressief in de ogen van mijn fractie.

Mijn derde punt: scholen met meer leerlingen uit milieus met lager opgeleide ouders mogen lagere gemiddelde Cito-scores halen. Ondertussen krijgen die scholen ook middelen om die achterstanden juist weg te werken. Hoewel de SP het natuurlijk toejuicht dat daar geld voor is, wringt dit wel. Collega Dijsselbloem heeft het in de Tweede Kamer ook al gezegd: het is toch een soort van dubbel belonen. Aan de andere kant vragen wij ons af, nu zwakke scholen pontificaal op de website van de inspectie staan, of er niet een effect de andere kant op ontstaat. Een net afgestudeerde van de pabo met hoge cijfers zal misschien liever naar een goede school gaan en de goede school neemt op haar beurt liever de pabo-afgestudeerde met hogere cijfers aan. Er is ook net een rapport uitgekomen waarbij de eisen aan de poort van de pabo wat hoger worden. Ook dat kan een effect hebben. Zou de minister op deze punten nader onderzoek kunnen laten verrichten? Het gaat mij niet om onderzoek om het onderzoek. Dit lijken mij toch zaken die een hoop nuttige verfijning kunnen opleveren.

Met de nieuwe werkwijze wordt de aandacht en bekostiging erg gericht op achterblijvende scholen en leerlingen. De andere kant van het spectrum dreigt hiermee in de verdrukking te komen. Wanneer ook aan de goede, excellente kant differentiatie zou worden aangebracht in gewichten, kan de populatie van 6000 basisscholen op basis van een normale verdeling statistisch beter en omvangrijker geduid worden dan nu. Dat biedt meer inzicht en is een stimulans voor scholen,

leerkrachten en de leerlingen die zich nu vervelen in de klas, omdat het gemiddelde niveau te laag ligt. De minister zou hier verder invulling aan kunnen geven door de inspectie niet alleen op de zwakke en zeer zwakke scholen te laten focussen, maar toch ook een percentage visitaties te laten verrichten op basis van aselechte steekproeven. Zo kan elke school in principe een vliegende brigade -- die term heeft de minister ook gebruikt -- verwachten, wat als een positieve stok achter de deur kan werken. Het is wellicht uitdagender dan een themaonderzoek, waarvan de scholen al weten hoe dat ongeveer vorm zou krijgen. Ook dit is, meen ik, door VVD-collega Elias naar voren gebracht. Ik wil het nog een keer onder de aandacht brengen.

Ik ben vaak verkiezingswaarnemer. Als ik dat ben, dan weet de staf in de stemlokalen in het district dat je in de buurt bent, maar niet of je ook komt. Er is immers geen tijd om alle lokalen te bezoeken. Kom je wel en alles functioneert goed, dan zijn de verantwoordelijken ook heel blij dat je bent gekomen. In haar brief zegt de minister dat de inspectie en zij altijd een open oog hebben voor mogelijkheden om de methodiek te verbeteren. Mag de SP-fractie op haar rekenen op dit punt?

Ten slotte het cijferfetisjisme, zoals dat ook meerdere malen is genoemd in het debat in de Tweede Kamer. De actiegroep Red het Basisonderwijs heeft niet alleen 26.000 handtekeningen opgehaald. Ze heeft onzes inziens ook een sterk punt als ze zegt dat brandweerwagens weliswaar rood zijn, maar dat niet alle rode auto's brandweerwagens zijn. Door de indicator eindopbrengsten zo kwantitatief in te vullen als dat nu gebeurt, op basis van alleen een Cito-toets waarop gericht geoefend kan worden, wordt de beoordeling wel een heel eenzijdige affaire die geen recht doet aan de werkelijke mogelijkheden van kinderen op die leeftijd. Niet minder dan 90% van de schoolleiders in het basisonderwijs geeft aan dat de inspectie te veel waarde hecht aan de Cito-toets. Is er bijvoorbeeld weleens gekeken naar het verband tussen Cito-score en de waardering die een leerkracht zelf zou hebben toegekend aan de kinderen? De leerkracht kent immers zijn of haar pappenheimers. Zo niet, zou dat niet nuttig zijn?

Een harde indicator is nu leidend, een indicator die pas aan de orde is wanneer je afrekent in het restaurant, die niets zegt over de sfeer in het restaurant, over de smaak van het eten, over de variatie op de menukaart. Dat zit allemaal in een "black box". Het is bovendien een indicator waarop in wiskundige zin nogal wat af te dingen is, zoals ik eerder in mijn betoog aangaf, tenzij de minister mij in haar beantwoording van het tegendeel overtuigt. Het is ook een indicator op hoog aggregatieniveau. Diversiteit in het lerarenkorps en in de leerlingenpopulatie haal je er niet meer uit.

Voorzitter. Het basisonderwijs verwelkomt onze kleine apies en zet ze acht jaar later als jonge tieners weer buiten de deur. Die kleine apies komen volkomen onbevangen binnen. Wie ze worden in het leven, wordt in die acht jaar voor een aanzienlijk deel geboetseerd. Toezicht op maatwerk

in de zin dat elk kind de juiste begeleiding krijgt, is geen haalbare kaart, maar de diversiteit binnen klassen en binnen scholen moet wel op waarde geschat worden. Als de dataset van de 6000 basisscholen wordt benut om andere verbanden te onderzoeken dan alleen het verband tussen leergewicht en Cito-score, zul je een hoop wijzer worden. Maar zelfs dan krijg je een puntenwaaier met waarschijnlijk een hele forse standaardafwijking. En daarbij moet niet vergeten worden dat elk punt een school vertegenwoordigt, kortom elk punt is al een samenballing van individuele leerlingen en leerkrachten.

Een promovenda van de Universiteit Twente, mijn universiteit, leverde net een proefschrift af waaruit blijkt dat "bevlogenheid" de meest onderschatte eigenschap van de goede docent is. Deze minister scoort ook hoog op dat punt. Gelukkig zit het in de familie en profiteert mijn fractie er ook van. Maar de minister staat in de schijnwerpers, die docenten niet. Je wordt niet allemaal docent van het jaar. Hoe komt de inspectie er dan wel achter? Hoe kan het gestimuleerd en getraind worden? Zijn die zogenaamde bekwaamheidsdossiers voldoende? Dat bedoel ik met de netbal en de fantastische passeerslag. Elk toezichtstelsel moet ook impulsen kennen. Je moet het systeem dan wel zo inrichten dat ze ook zichtbaar kunnen worden. Het gemiddelde biedt inzicht, de afwijkingen ook.

Voorzitter. De SP-fractie in de Tweede Kamer heeft tegen dit wetsvoorstel gestemd. Ik kan me voorstellen dat de minister graag deze Kamer verlaat met algemene instemming. Een compleet mandaat is altijd een mooie steun in de rug voor beleid, zeker gezien het feit dat de minister voor dit voorstel ook al verantwoordelijk was in de periode waarin het werd geconcipeerd. Daartoe zou ik wel graag een uitgestoken hand van de minister in onze richting zien op de door mijn fractie ingebrachte punten.

*N

De heer **Kuiper** (ChristenUnie): Voorzitter. Het wetsvoorstel dat we nu behandelen, heeft zijn oorsprong in de vorige kabinetsperiode en is na enkele aanpassingen en na stevige kritiek van de Raad van State via dit kabinet uiteindelijk in dit huis terechtgekomen. Het moet gezegd: het voorstel tot wijziging van het onderwijstoezicht heeft goede intenties. Er zou meer gewerkt worden vanuit "verdiend vertrouwen" en als scholen het goed doen, dan is er sprake van vermindering van toezicht en van de toezichtslast. Dat zijn aantrekkelijke vergezichten, althans vanuit het perspectief van het tegengaan van bureaucratisering en een overmaat aan controle. Immers, "controle is goed, vertrouwen is beter", luidt een bekend adagium, al schijnt het bij de accountants precies andersom te zijn. Onder mensen die heel veel van rekenen houden, geldt: "vertrouwen is goed, controle is beter". Ik denk dat de omgekeerde versie voor de onderwijscontext toch beter is. Controle is goed, vertrouwen is beter. Er wordt daarom nu een wettelijke grondslag

gegeven voor het "risicogericht toezicht". Scholen die zwak presteren, zullen onder intensiever toezicht van de inspectie komen te staan. Scholen die het goed doen, zullen "hoogstens" of "ten minste" eens in de vier jaar de onderwijsinspectie over de vloer krijgen.

De kernvraag voor de beoordeling van dit wetsvoorstel moet zijn of de kwaliteit van het onderwijs gediend is met dit wetsvoorstel. Dat is ook mijn eerste thema. Een tweede thema is of dit wetsvoorstel recht doet aan de grondwettelijke condities met betrekking tot de vrijheid van onderwijs. En een derde thema gaat over de gewijzigde rol van de onderwijsinspectie, nu deze in zekere zin nog meer in de controlerende en handhavende rol wordt gedrongen. Op deze domeinen hebben wij een aantal vragen te stellen aan de minister en we zien uit naar de gedachtewisseling met de minister, want die is belangrijk voor onze uiteindelijke afweging.

Eerst iets over de kwaliteit van het onderwijs. Een hoofdvraag is natuurlijk in dit hele debat of de kwaliteit van het onderwijs nu wordt gestimuleerd door deze nieuwe rol van de onderwijsinspectie. Ook scholen die het goed doen, hebben de stimulerende hand van de onderwijsinspectie nodig. Verschillende collega's wezen daar ook al op. Is dan een bezoek eens in de vier jaar wel voldoende? Is een risicogerichte analyse aan de hand van cijfers en jaarstukken wel voldoende? Daar komt bij dat scholen nieuwe taken toebedeeld krijgen, bijvoorbeeld in het kader van "passend onderwijs". Er wordt hen ook een zorgplicht toebedeeld en ze staan mede door de bezuinigingen onder grote druk. Juist in zo'n fase kan een stimulerende en coachende rol van de onderwijsinspectie heel welkom zijn.

Er klinken dan ook geluiden uit het onderwijsveld dat de inspectie kwaliteit steeds meer gaat onderbrengen in afrekenbare opbrengsten, vooral als het gaat om rekenen en taal. Begrijp me goed, ik vind kwaliteit als het gaat om rekenen en taal van groot belang, niet alleen van leerlingen overigens, maar ook van leerkrachten. We hebben bij ons thuis weleens nieuwsbrieven van scholen onder ogen gehad met taalfouten en wij zijn vast niet de enige ouders die dergelijke constatering doen. Het is wel de vraag waar dan het kernprobleem ligt. Dat heeft vaak ook te maken met onderwijskundige opvattingen of een schoolcultuur waarin de puntjes niet op de i worden gezet. De prikkel om dat te verbeteren, ligt uiteindelijk niet in het voldoen aan enkele indicatoren en afvinklijstjes. Onze tijd vraagt om een actief meedenkende inspectie, juist omdat wij grote veranderingen hebben ingezet. De inspectie moet scholen helpen de kwaliteitsnormen hoog te houden. Dit wetsvoorstel beweegt juist een andere kant op. Natuurlijk is het niet per definitie zo dat meer inspectie ook meer bureaucratische last met zich brengt. Dat zien wij juist niet graag. Dat zouden we moeten voorkomen. Maar niet ieder contact zou met veel papier gepaard hoeven te gaan. Wat is de visie van de minister op de ontwikkeling van de inspectie, ook op middellange en lange termijn.

Ik kom bij de vrijheid van onderwijs. Dit wetsvoorstel staat ook in relatie tot de vrijheid van scholen zelf. De kwaliteit van het onderwijs wordt primair door scholen zelf vorm gegeven. Zij hebben krachtens artikel 23 van de Grondwet onder meer de vrijheid van inrichting. Maar vanuit het onderwijs klinkt de klacht dat die vrijheid wordt uitgehold wanneer de overheid zich steeds uitdrukkelijker uitsprekt over wat scholen wel of niet hebben te doen. Het toezichtkader wordt nauwer. In dit wetsvoorstel is er aandacht voor de kwaliteit van het onderwijspersoneel. De wet kent al deugdelijkheidseisen. Dat begrip gaat al lang mee. Uiteraard moet het onderwijspersoneel daaraan voldoen. Maar nu zal ook gelet worden op de onderwijskwaliteit van docenten. Dit is een stap verder en wellicht een stap te ver. Ook het HR-beleid van scholen komt onder de loep van de inspectie. Gaat de overheid nu niet de zelfregulering van scholen overnemen en op de stoel van bestuur en directie zitten? Op grond waarvan is dat legitiem? Zeker nu de inspectie ook taken krijgt in de sfeer van handhaving en sanctionering is hier een wezenlijke vraag naar de betekenis van onderwijsvrijheid aan de orde. Op dit punt wil ik graag een duidelijk antwoord van de minister ontvangen. Ik heb nog een boekje meegenomen, afkomstig uit de kring van de katholieke schoolbesturen. Het boekje heet "Bevrijd de onderwijsdieren". Die dieren zijn leerkrachten en directies. Op de achterkant staan een dompteur en een leerkracht in een kooi afgebeeld. Zij moeten worden bevrijd uit die kooi, omdat ze anders steeds hetzelfde rondje lopen en hetzelfde kunstje blijven doen. Dat is een duidelijk signaal van het veld. Men vindt dat men moet worden bevrijd.

Dan kom ik bij de gewijzigde rol van de onderwijsinspectie. Wat is goed en behoorlijk toezicht? Dit wetsvoorstel legt nadrukkelijk een nieuw accent voor de toekomst blijvend vast. Het zit vooral in de meer controlerende en sanctionerende rol van de inspectie. Was de inspecteur in het verleden een sparringpartner, een coach, iemand met wie je kon praten, nu wordt het iemand die gevreesd moet worden. Dit accent wordt versterkt door de wijze waarop het toezicht moet gaan functioneren. Scholen die zwak presteren, krijgen de inspectie over de vloer en dat feit op zichzelf wordt een indicatie voor achterblijvende onderwijskwaliteit, net als de publieke beoordelingen met cijferlijstjes in kranten. Krijg je de inspectie over de vloer, dan sta je er eigenlijk al op een bepaalde manier gekleurd op. Willen wij wel een dergelijke inspectie die meer controle wordt verbonden met wantrouwen dan met vertrouwen? Bij de start van dit wetsvoorstel werd gesproken over "verdiend vertrouwen", maar de keerzijde hiervan is de versterking van een cultuur waarin scholen zich in hun publieke uitingen meer en meer richten naar de eisen van de inspectie om bezoeken en sancties te voorkomen. Intussen voelen ze zich onvoldoende vrij om zelf vorm te geven aan het onderwijs en de onderwijskwaliteit vanuit hun eigen visie. Ik steun het voorstel van collega Linthorst over een evaluatie van de wet,

want deze ongewenste effecten mogen niet optreden.

Onze fractie erkent de waarde van de vrijheid waarop dit wetsontwerp ziet, maar heeft toch ook zorg over de richting waarin de inspectie zich nu gaat ontwikkelen, met deze wet in de hand. Daarover voeren we graag het debat met de minister. Ik zie daarom naar de antwoorden en nadere gedachtewisseling met de minister uit.

*N

De heer **Sörensen** (PVV): Voorzitter. Voor ons ligt de wijziging van de Wet op het onderwijstoezicht inzake de gewijzigde rol van de onderwijsinspectie bij het toezichtproces. Ik stel voorop dat de fractie van de PVV tevreden is dat de Wet op de inspectie wordt gewijzigd. Ik wijs er overigens op dat het initiatief hiertoe is genomen in oktober 2009. Als docent staatsinrichting vertel ik steeds tegen mijn leerlingen dat koninklijke besluiten er zijn om wetten zo snel mogelijk in werking te doen stellen, maar dat is hier absoluut niet het geval.

De wet anticipeert op een maatschappelijke tendens. Daar zijn wetten ook voor. Vaak gaat de maatschappij voor en volgt de wetgever. In de scholen wordt ieder jaar met angst en soms met grote vreugde gekeken naar de tabellen die het weekblad Elsevier publiceert. Daarin krijg je of een compliment of een draai om je oren. Dat weten alle schoolleidingen. Dat weten alle mensen die er werken. De inspectie anticipeert daarop. Er is ook sprake van een steeds grotere maatschappelijke vraag van ouders aan commissies, voordat zij tot de keus van een basisschool komen, hoe het staat met de resultaten van scholen. Wat dat betreft is het kijken naar de resultaten van scholen niets anders dan waar de samenleving om vraagt en wat toch al wordt gedaan. Als jouw school niet wordt bezocht door de inspectie, dan wordt dat door de schoolleiding en de onderwijsgevendenden gezien als een compliment. Wij vinden het overigens heel logisch dat er wordt gekeken naar scholen die zwak presteren. Daar moet worden gecoacht en als het nodig is, moet daar worden opgetreden. Als je slecht weer verwacht, dan strooi je niet overal zout. Je strooit zout waar het het hardste nodig is. Zo logisch is het.

Het viel mij op dat de naam van initiator Van Dijsselbloem is gevallen. Hij heeft ook een rapport uitgebracht, voordat hij met dit voorstel kwam. Dat rapport gaf de mensen in het onderwijs hoop, want in dat rapport werd de vinger gelegd op alle zwakke plekken in het onderwijs. Je zou bijna willen dat de inspectie ook gaat coachen in Zoetermeer, maar helaas is het nog niet zover. Als dit nu alles is, dan valt dat mijn fractie ontzettend tegen.

Wij zijn ook blij, want dat is ook anticiperen op een maatschappelijke tendens, een maatschappelijke verandering, met de rol van de inspectie als het gaat om het gebruik van financiële rechtmatigheid. Ik verwijs naar een artikel in Binnenlands Bestuur van oktober 2011 over grootscheepse fraude, onder andere door het plaatsen van niet werkzame mensen op de loonlijst.

Dat is schandalig. Het is heel goed dat de inspectie daar extra op gaat letten, zeker als zo iets is geconstateerd. Wij vinden het overigens, net als de AOB, heel vervelend dat het OM in dezen niet is ingeschakeld, maar dat uitsluitend wordt gevraagd om terugbetaling. De voorzitter van de AOB sprak zelfs over lafheid.

Wij constateren verder dat sprake zou kunnen zijn van wrijving met artikel 23 van de Grondwet over de vrijheid van onderwijs. Als de inspectie kijkt naar de bevoegdheden en bekwaamheden van docenten, dan moet het haar opvallen dat scholen met een bijvoorbeeld een katholieke denominatie er de voorkeur aan geven om katholieke onderwijzers en katholieke docenten aan te nemen. Dat is hun goed recht, maar als dit in strijd komt met de kwestie van bevoegdheden en bekwaamheden, is dat dan ook niet in strijd met artikel 1 van de Grondwet? Je neemt dan namelijk mensen van een bepaalde denominatie aan, ondanks het feit dat ze slechter gekwalificeerd zijn. Gaat de inspectie daar ook op letten? Laat één ding duidelijk zijn, wij staan achter artikel 23 over de vrijheid van onderwijs. Het is overbodig dat ik dit zeg.

Er is nog een probleem. Er wordt absoluut niet meer gekeken of minder gekeken naar het curriculum. Wat doen we met scholen waar westerse waarden en normen als inferieur worden afgeschilderd? Kunnen we dat tolereren? Vroeger hadden we scholen met de Bijbel, maar tegenwoordig hebben we scholen met de Koran. Wij maken ons daar zorgen over.

De heer **Ganzevoort** (GroenLinks): Wat bedoelt de heer Sörensen precies als hij spreekt over de kwaliteit bij bepaalde denominaties? De vraag is simpel, het gaat erom of de docenten bevoegd zijn en of ze kwaliteit hebben. Het is voor de school en de richting van de school van belang dat ze mensen hebben van de eigen denominatie, maar dat doet toch helemaal niets af aan de kwaliteitseisen die de inspectie kan stellen? Of heeft de heer Sörensen bepaalde situaties op het oog die hij nu niet noemt?

De heer **Sörensen** (PVV): Misschien ben ik niet duidelijk genoeg geweest. Er zijn scholen voor voortgezet onderwijs die met een tekort kampen. Daar staan vaak onbevoegde docenten voor de klas. Als er een keuze is tussen een bevoegde docent die niet van de denominatie van de school is en een onbevoegde docent die wel van die denominatie is, dan ben ik benieuwd waarnaar gekeken wordt. Ik heb namelijk het vermoeden dat de denominatie soms belangrijker is dan de bevoegdheid.

De heer **Ganzevoort** (GroenLinks): Zou de bevoegdheid in de ogen van de heer Sörensen belangrijker moeten zijn?

De heer **Sörensen** (PVV): Ja, die zou belangrijker moeten zijn.

De heer **Ganzevoort** (GroenLinks): Akkoord, dan zijn we het dus op dat punt eens.

De beraadslaging wordt geschorst.

De vergadering wordt enkele ogenblikken geschorst.

*B

!Samenstelling en medezeggenschap pensioenfondsbesturen!

Aan de orde is de voortzetting van de behandeling van:

- het voorstel van wet van de leden Koşer Kaya en Blok tot wijziging van de Pensioenwet met betrekking tot een evenwichtige samenstelling van en de medezeggenschap in pensioenfondsbesturen (31537).

De **voorzitter**: De beantwoording is aan de initiatiefnemers.

**

De beraadslaging wordt hervat.

*N

Mevrouw **Koşer Kaya**: Voorzitter. Ik dank alle woordvoerders voor het warme welkom. Het is de eerste keer dat ik in de Eerste Kamer sta. De heer Blok heeft hier al eerder gestaan. Het voelde als een warm binnenkomen. Ik dank alle woordvoerders ook voor de complimenten. Het is een heel lange rit geweest.

Hoewel ikzelf in 1968 ben geboren, kan ik de Kamer verzekeren dat ik niet vanaf 1968 met dit initiatief bezig ben geweest. Maar er zijn hier naast mij en naast de heer Blok drie heren die wel heel lang met dit voorstel bezig zijn geweest: de heer Nypels, die in 1968 de eerste schriftelijke vragen heeft ingediend en later een initiatiefwetsvoorstel, de heer Brouwer en de heer Broekhuizen. Zij zijn de barricaden opgegaan om medezeggenschap voor pensioengerechtigden mogelijk te maken. De heer Blok en ik hebben het stokje overgenomen. Ik zie ook de heer De Grave hier zitten. Hij is er ook zeker lang mee bezig geweest. Nu staan we hier. De drie heren hebben ons in de periode dat wij met het initiatiefwetsvoorstel bezig waren en in de Tweede Kamer ondersteund. Ik dank hen daarvoor.

Ik hoop dat wij volgende week een positief antwoord op ons initiatief zullen krijgen. Ik ga zelf op een aantal onderwerpen in: de reden van dit voorstel, het beroepsrecht, jongerendiversiteit, dus de deelbelangen. De heer Blok zal ingaan op de verhouding tussen ons voorstel en het wetsvoorstel dat later door minister Blok -- ik verspreek mij -- minister Kamp ...

De **voorzitter**: Ik begrijp dat wij een unicum in deze Kamer hebben.

**

Mevrouw **Koşer Kaya**: Ja, een unicum. Waar het hart van vol van is ...

De heer Blok gaat in op de verhouding tussen ons wetsvoorstel en het wetsvoorstel dat door minister Kamp zal worden ingediend, de vragen over de pariteit, de 50% werkgevers en de risicoverdeling.

Ik begin met de vraag: waarom? Het antwoord is eigenlijk heel erg eenvoudig. Naast de werkgevers en de werknemers zijn de pensioengerechtigden belanghebbend; zo is dat in de wet opgenomen. Pensioengerechtigden hebben ook premie betaald en er is sprake van uitgesteld loon. Zij zijn dus direct betrokkenen. Gelijke behandeling betekent dat daar waar de werkgevers en werknemers vertegenwoordigd zijn, de pensioengerechtigden als direct betrokkene wettelijke vertegenwoordiging in de besturen moeten hebben. Zij horen dus net als werknemers recht te hebben om mee te praten. Zij horen dus net als werknemers in de pensioenfondsbesturen te zitten.

Voor de goede orde, dit wetsvoorstel gaat over 1,4 miljoen pensioengerechtigden, 70% van het totale aantal in ons land. Dat blijkt ook uit de evaluatie van het tweede medezeggenschapsconvenant.

De **voorzitter**: Mevrouw Koşer Kaya, zou u iets meer in de microfoon kunnen spreken? Het is namelijk niet voor iedereen goed verstaanbaar.
**

Mevrouw **Koşer Kaya**: Is het zo beter? Ik ben als was in uw handen. Ik zal mij naar uw voorstel gedragen.

Nogmaals, deze 1,4 miljoen pensioengerechtigden voelen zich tweederangsverzekerden. Dat roept bij velen sterke emoties op. Zij moesten jarenlang wel betalen voor pensioenen, maar mogen niet meepraten en meebeslissen. Juist in deze tijd, waarin wij zien dat pensioengerechtigden ook risico's dragen, verdienen zij een plek aan tafel.

Als een pensioengerechtigde bij een bedrijfstakpensioenfonds een stem in het bestuur wil, moet hij lid worden van een werknemersorganisatie. Alleen indirecte vertegenwoordiging is mogelijk. De weg tot directe vertegenwoordiging via zelfstandige ouderenorganisaties is daarmee eigenlijk geblokkeerd. Dat lijkt mij een vorm van organisatiedwang, en dat zouden wij niet moeten willen.

Er is gediscussieerd over de aantallen pensioengerechtigden die lid zijn van ouderenorganisaties en vakbonden. Het CBS heeft aangegeven dat 412.000 pensioengerechtigden bij vakbonden zijn aangesloten. Ongeveer 600.000 mensen zijn aangesloten bij zelfstandige ouderenorganisaties. Dat betreft ook grotendeels gepensioneerden. De heer Noten zei dat het om 800 mld. gaat. Deze mensen hebben een groot deel daarvan opgebracht. Deze stekende onrechtvaardigheid die door de pensioengerechtigden terecht ervaren wordt, is de

reden dat er al 44 jaar strijd wordt gevoerd. Door ons wordt gepleit voor medezeggenschap van pensioengerechtigden in de besturen van pensioenfondsen.

Ik kom op het beroepsrecht. Deze initiatiefwet kent de deelnemersraad een beroepsrecht toe. Een minderheid van 30% kan beroep aantekenen. Volgens ons voorstel zal er maar één sterk begrensde vorm van beroep mogelijk worden. Beroep is alleen mogelijk als er twijfel bestaat of een bestuursbesluit in overeenstemming is met artikel 105, lid 2. Dit betekent dat deze optie alleen gebruikt kan worden als het pensioenfonds bij de afweging van de betrokken belangen niet in redelijkheid tot zijn besluit had kunnen komen. Evenwichtige belangenbehartiging moet de kern zijn. Het beroepsrecht voor een minderheid van een deelnemersraad ten opzichte van een rechterlijke instantie is van groot belang. Het moet onafhankelijk gebeuren. Wij moeten elke schijn van partijdigheid vermijden. Het is essentieel voor de bescherming van minderheden en een onmisbaar onderdeel van een democratisch stelsel. Als jongeren een kleine groep vormen, het niet eens zijn met een besluit en van mening zijn dat er geen sprake is van een evenwichtige belangenbehartiging, dan kunnen zij beroep aantekenen. Dat lijkt mij een heel belangrijk onderdeel. Het geldt overigens ook voor vrouwen en voor andere minderheden die menen dat geen sprake is van evenwichtige belangenbehartiging.

De heer **Hoekstra** (CDA): Hoe zit het dan met de mogelijkheid om je te voegen? Stel er is een minderheid van 30% die in beroep gaat. Stel dat andere belanghebbenden zich in juridische zin voegen. Kan dat? Wat zijn daarvan de consequenties?

Mevrouw **Koşer Kaya**: Ik weet niet precies wat u bedoelt, maar misschien is dat het volgende. Stel dat in het bestuur een minderheid vindt dat artikel 105, lid 2 niet goed tot uitdrukking komt in een besluit. Dan geldt de meerderheid van stemmen. In een deelnemersraad kan die 30% wel beroep aantekenen als hij vindt dat dat besluit niet goed is genomen. Dat hebben wij beperkt tot artikel 105, lid 2.

De heer **Hoekstra** (CDA): Stel dat het beroep wordt gehonoreerd. Zal de hele procedure dan opnieuw plaatsvinden?

Ik begrijp de woorden over het beroepsrecht, maar het is nogal wat om het toe te voegen. Als je ervoor zorgt dat je de pensioengerechtigden aan tafel krijgt -- daar is op zichzelf best wat voor te zeggen -- dan zeggen alle partijen in het veld dat je dan het beroepsrecht niet ook nog nodig hebt. Ik ben geneigd dat serieus te nemen. Het is het potentieel verlammen van het bestuur.

Mevrouw **Koşer Kaya**: De rechter toetst op artikel 105, lid 2. De heer Hoekstra heeft in zijn termijn het belang van de vertegenwoordiging van jongeren

ontzettend onderstreept. Juist het beroepsrecht geeft jongeren, vrouwen en andere belanghebbenden die in de minderheid zijn, een instrument in handen als zij menen dat er geen sprake is van een evenwichtige belangenbehartiging. Dat is een groot goed. In eerste instantie kozen wij voor 10%, maar na het horen van de Tweede Kamer hebben wij het op 30% gesteld, ook omdat wij niet willen dat lichtzinnig beroep wordt aangetekend. Wij willen waarborgen dat het democratisch besluit goed genomen wordt.

De heer **Hoekstra** (CDA): De indienster zegt iets wat me wel intrigeert. Er zijn anderen die kennelijk zo slecht vertegenwoordigd zijn -- zij noemt de jongeren en de vrouwen -- en dat is een punt dat door velen in eerste termijn is genoemd. Misschien gaat de indienster er straks nog op in, maar het is toch wat merkwaardig om te moeten constateren dat we kennelijk voor de pensioengerechtigden én een plek aan tafel én het beroepsrecht hebben, terwijl we tegen die andere groepen zeggen: voor jullie het beroepsrecht.

Mevrouw **Koşer Kaya**: Ik kom nog te spreken over de diversiteit. De opmerking dat jongeren, als ze in de minderheid zijn, beroep kunnen aantekenen, brengt mij tot de volgende opmerking. Dit is juist bedoeld ter versterking van die diversiteit die we ook verankerd hebben in wetgeving. Dat kun je als instrument als jongere, ook als je in de minderheid bent, inzetten, juist ook omdat de wet van de systematiek uitgaat: werkgevers, werknemers en pensioengerechtigden. Als u over jongeren spreekt, hebt u het neem ik aan over werkende jongeren. Werkende jongeren worden vertegenwoordigd door de vakbond. De discussie daarover moet vooral binnen de vakbond gevoerd worden. Maar wij hebben in ons initiatief in ieder geval een opening gegeven om die diversiteit beter vorm te geven.

De heer **Hoekstra** (CDA): Excuses dat we hierover door moeten praten, maar het is toch wel belangrijk. De indienster heeft net het woord "organisatiedwang" genoemd. Daar gaan we toch ook weer met twee maten meten? De indienster zei dat er straks een vorm van organisatiedwang is voor de gepensioneerden, als we niet met dit wetsvoorstel komen. Dat ben ik eigenlijk wel met de indienster eens, maar dan is het toch merkwaardig om nu te zeggen: die jongeren hebben de beschikking over de vakbond.

Mevrouw **Koşer Kaya**: Dit is niet de plek om te discussiëren over de vakbonden, en de vertegenwoordiging daarvan. Dat moeten de bonden vooral intern doen. Die discussie moet vooral door het maatschappelijk middenveld worden gevoerd, met de jongeren. Maar ons wetsvoorstel gaat daar niet over. De wet geeft heel duidelijk aan dat er drie direct belanghebbenden zijn: de werkgevers, de werknemers en de pensioengerechtigden. Alleen de pensioengerechtigden kunnen indirect worden vertegenwoordigd door de vakbonden. Als je vindt

dat de pensioengerechtigden direct belanghebbenden zijn, moet je hun net als de werknemers en de werknemers een plek geven in de besturen van pensioenfondsen. Het gaat om gelijke behandeling.

De heer **Noten** (PvdA): Ik ben het met u eens dat we nu niet moeten praten over de legitimering van de vakbeweging. Dat is veel te ingewikkeld. Dat geldt overigens ook voor de legitimering van werkgeversorganisaties, want we praten over bedrijfstakpensioenfondsen, waar de organisatiegraad ook onder werkgevers zeker geen 100% is. Maar het punt van de organisatiedwang is natuurlijk wel vrij cruciaal. U geeft terecht aan als het gaat om de ledenraad, en om de kwaliteit daarvan, dat je daarvan alleen lid kunt worden langs de lijn van de verenigingen en de organisaties. Als je in feite wilt de-institutionaliseren -- dat is zoals ik het zie -- is het dan niet onevenwichtig om het alleen over de gepensioneerden te hebben? De jongeren zijn immers niet georganiseerd, los van de vraag of dat terecht is of niet, en er is dus een legitimeringsvraag. De jongeren zijn dus ook niet zelfstandig vertegenwoordigd in de ledenraad. U geeft zelf al aan dat sprake is van organisatiedwang of -druk, en die is er ook impliciet. Zijn we dan niet groepen van actieve deelnemers aan het vergeten?

Mevrouw **Koşer Kaya**: Wij hebben uitdrukkelijk in de derde nota van wijzigingen het streven naar diversiteit opgenomen, juist omdat wij vinden dat die diversiteit buitengewoon belangrijk is. De Tweede Kamer heeft dat ook nadrukkelijk aangegeven. Wij hebben nu een wettelijke grondslag voor het streven naar diversiteit opgenomen. Binnen de Stichting van de Arbeid zijn daarover afspraken gemaakt, er is een convenant gemaakt om die diversiteit vorm te geven. Maar wij kunnen niet bij wet van bovenaf beslissen: drie mannen, vijf vrouwen, twee jongeren, et cetera. Elk fonds heeft ook een andere grootte. Dat moet dus bij convenant gebeuren. Wel hebben we in de wet nu de opening gemaakt naar het streven naar diversiteit. Dat is hierin het meest belangrijke aspect.

Hiermee heb ik meteen de jongeren en het diversiteitsaspect meegenomen. De heer Ester heeft daarvoor uitgebreid aandacht gevraagd.

De heer **Ester** (ChristenUnie): Dank voor het begin van uw antwoord. Diversiteit is toch iets breder dan alleen de nieuwe generatie. Als wij het daarover hebben, hebben we het over de stakeholders, die op dit moment geen stem hebben in de besturen van de pensioenfondsen. Dat is niet hetzelfde als de vraag of je wel of geen vrouw bent, dat is de overkoepelende categorie. Het is daarom niet zo merkwaardig dat wij met name aandacht vragen voor die in het wetsvoorstel vergeten groep. Dat is van een andere orde dan het gelijke toegang geven aan een reeks van groepen. Het gaat hier namelijk om een hele generatie van mensen die aanspraak kunnen maken op pensioenen als uitgesteld loon.

Mevrouw **Koşer Kaya**: Over de systematiek van de wet: ik heb niet voor niets gezegd dat dat de werkgevers, de werknemers en de pensioengerechtigden zijn. Dat is een vaststaand feit. Binnen die systematiek moet je vervolgens kijken, hoe je ervoor kunt zorgen dat de diversiteit is gewaarborgd. Overigens is het begrip "jongeren" ook breed: jongeren die naar school gaan, vallen hier niet onder. Maar jongeren die werken, vallen wel onder de werknemersbelangen. Als je de jongeren als groep in die diversiteit opneemt, sluit je eigenlijk niet aan bij het bestand bij een pensioenfonds. Bij diversiteit gaat het erom dat het bestuur een afspiegeling is van de belanghebbenden bij een bepaald pensioenfonds. Zo is het ook vormgegeven. We kunnen daar niet van zeggen dat dat alleen de jongeren mogen zijn. Dat lijkt me ook niet wenselijk, omdat er ook veel vrouwen zijn die in de minderheid zijn. Ik begrijp uw grote zorgen over werkende jongeren, maar dit is een eerste aanzet voor het mogelijk maken van die diversiteit.

De heer **Backer** (D66): Er zijn toch ook beginsel van behoorlijk pensioenbestuur, geformuleerd door de Stichting van de Arbeid, en ze zitten ook in de wet zelf, inhoudend dat de besturen onafhankelijk en in het belang van alle belanghebbenden moeten beslissen? Daarbij moet dus rekening worden gehouden met de diversiteit. Ik kan me voorstellen dat fondsen, net als heel veel rechtspersonen, in de afspiegeling van die besturen rekening houden met deskundigheid.

De heer **Thissen** (GroenLinks): Dan hoeft je de gepensioneerden dus ook niet in het bestuur te zetten.

De heer **Backer** (D66): Die conclusie kan ik geheel niet volgen.

De heer **Thissen** (GroenLinks): U zegt dat er regels zijn voor behoorlijk bestuur, en dat iedereen in die besturen rekening moet houden met de belangen van het fonds, maar ook met de belangen van alle belanghebbenden en toekomstige belanghebbenden. Dat is nu precies de crux, op grond waarvan de initiatiefnemers een initiatiefwetsvoorstel hebben ingediend: het zou prettiger zijn als direct belanghebbenden ook in de besturen zitting nemen. Als u dit nu zegt, ontkracht u eigenlijk dit initiatiefwetsvoorstel.

De heer **Backer** (D66): Hij is heel spitsvondig, maar niet juist. Mevrouw Koşer Kaya gaf aan, en het sluit aan bij mijn eerdere interventie, op welke titel jongeren deel zouden moeten nemen. Zij gaf aan dat er maar drie groepen zijn. In die drie titels waarop men vertegenwoordigd is -- daar komt deze derde groep pensioengerechtigden bij -- kan met rekening houden met de diversiteit. Dat was het doel van mijn interventie, en niet dat ik daarmee de participatie wil ondergraven, integendeel.

Mevrouw **Koşer Kaya**: Sterker nog, dat streven naar diversiteit hebben wij wettelijk verankerd. Er is inmiddels ook een convenant opgesteld om het streven naar meer diversiteit in pensioenfondsen vorm te geven. De Nederlandsche Bank let heel goed op of alle belanghebbenden in het bestuur ook aan evenwichtige belangenbehartiging doen. Dat is het toezicht, zoals we dat vorm hebben gegeven, en terecht.

De heer **Ester** (ChristenUnie): Mevrouw Koşer Kaya zei daarnet letterlijk dat een vaststaand feit in het kader van de wetgeving is dat er drie categorieën zijn: werknemers, werkgevers en gepensioneerden. Met alle respect, die drie categorieën heeft zij zelf bedacht. Dat is geen vaststaand feit, maar dat is een constructie.

Mevrouw **Koşer Kaya**: Het staat in de wet.

De heer **Ester** (ChristenUnie): Ja, u hebt de gepensioneerden als expliciete groep toegevoegd. Daar zijn goede argumenten voor en mijn fractie is het daar zeer mee eens. Het punt is dat dit de huidige belanghebbenden zijn en dat er ook nog een hele groep is van toekomstige belanghebbenden. Wij vinden het van enorm belang om deze ook een plek te geven. Ons adagium is: een toekomstbestendig pensioenstelsel is een generatiebestendig pensioenstelsel. U geeft alleen aan de huidige generatie een stem en niet aan de jongere generatie, die overigens ook vrouwen en allerlei andere groepen bevat, dus wij moeten niet langs die diversiteitslijn argumenteren. Waarom laat u die groep waar ik het over heb, en die u zelf ongetwijfeld ook van belang vindt, buiten beschouwing?

Mevrouw **Koşer Kaya**: Dan zou je eigenlijk de Pensioenwet helemaal op de schop moeten nemen. Als u daartoe een vraag wilt stellen aan de minister, vind ik dat prima, maar ik kan nu uitgaan van wat er in de wet staat. Daarin staan drie belanghebbenden: werkgevers, werknemers en pensioengerechtigden.

De **voorzitter**: Ik geef de heer Vliegthart de gelegenheid voor een laatste interruptie, want er is ook nog een tweede termijn.

**

De heer **Vliegthart** (SP): Even een stapje terug, want daar heb ik de indieners in eerste termijn ook naar gevraagd. Welke alternatieven zijn er gewogen om op een andere manier in het corporate governance van de pensioenfondsen een plek in te ruimen voor die verschillende belanghebbenden, behalve direct in het bestuur? In de discussie zegt u dat de belangen worden geborgd, doordat alle belanghebbenden buiten de organisatie van die besturen zitten, in een overkoepelende organisatie, maar tegelijkertijd zegt u dat zij er toch alle drie in moeten. Dat vind ik enigszins wringen, dus mijn vraag is of er alternatieven zijn om die belangen en die check en die dubbelcheck, waar u terecht voor pleit, plaats en ruimte te geven.

Mevrouw **Koşer Kaya**: Ik zou hier graag antwoord op geven, daar niet van, maar wij hebben een verdeling gemaakt en de heer Blok zal ingaan op uw vraag over de alternatieven.

De **voorzitter**: Ik stel voor dat u uw betoog afrondt.

**

Mevrouw **Koşer Kaya**: Het mooie is dat ik al pratende aan het einde van mijn betoog ben gekomen. Ik heb alle vragen in het deel dat ik had voorbereid, beantwoord. Ik geef graag het stokje over aan de heer Blok.

De **voorzitter**: Dat zal dan via mij moeten. Ik dank u voor uw eerste termijn en ik geef het woord aan de heer Blok.

**

*N

De heer **Blok**: Voorzitter. Om te beginnen spreek ik mijn dank uit aan de leden van de Eerste Kamer die eerst schriftelijk en vandaag ook mondeling hun lof hebben uitgesproken voor ons initiatief en blijf hebben gegeven van uitgebreide belangstelling voor dit belangrijke onderwerp, het bestuur van pensioenfondsen. Ook ik bedank de heren Nypels, Brouwer en Broekhuijsen hartelijk, die ons op deze lange tocht de afgelopen jaren hebben vergezeld en ondersteund. De reden is dat, zoals de heer Ester het zeer kernachtig samenvatte, gepensioneerden volledige stakeholders zijn, als het gaat om pensioenen.

Enkele woordvoerders, de heer Noten, de heer Vliegthart en de heer Hoekstra, vroegen expliciet naar de rechtsgrond van dit wetsvoorstel. De belangrijkste rechtsgrond is voor ons rechtsgelijkheid. Het is namelijk zo dat gepensioneerden die toevalligerwijs deelnemer zijn in een ondernemingspensioenfonds, want dat heeft eigenlijk nooit met een keuze te maken, de rechten al hebben waarover wij vandaag spreken. Een aantal jaren geleden is dat recht op basis van een pensioenconvenant toegekend aan ondernemingspensioenfondsen, dus daarin nemen ouderen al deel aan het pensioenfondsbestuur. Ik zal nog ingaan op de pariteitsbepaling, die wij daarvan hebben gekopieerd. Wat wij voorstellen, is dus niet geheel nieuw, al hadden wij dat best willen pretenderen, maar het toepassen van rechtsgelijkheid, een begrip dat zowel aan deze kant als aan de overkant van het Binnenhof zeer belangrijk is, op de positie van pensioengerechtigden.

Dat is voor mij de kern. Ik kan niet uitleggen waarom iemand die toevallig in een bedrijf heeft gewerkt dat niet aangesloten is bij een bedrijfstakpensioenfonds, minder rechten heeft dan iemand die al even toevallig heeft gewerkt bij een bedrijf of een organisatie die is aangesloten bij een ander pensioenfonds.

De heer **Noten** (PvdA): Ik heb al opmerkingen gemaakt over de vraag in hoeverre u dit inderdaad hebt gekopieerd, want volgens mij hebt u op een aantal punten de zaak gewijzigd, maar daar komen wij nog op. Los daarvan zult u het toch met mij eens zijn dat het bij een ondernemingspensioenfonds is gekoppeld aan de afspraken die in de onderneming worden gemaakt. Dat is een gesloten systeem van de arbeidsvoorwaardenvorming. De onderhandelingen over de premie, de verplichtingen die daaruit voortvloeien, maar ook over de inhoud van de regelingen, vinden in het algemeen niet plaats op het niveau van het ondernemingspensioenfonds, maar van de cao-onderhandelingen. Dat betekent dat de inhoud van de regeling en de wijze waarop deze wordt gefinancierd, inclusief de premiedruk, bij een ondernemingspensioenfonds in het algemeen worden vastgesteld door de sociale partners, werkgevers en verenigingen.

Dat is volgens mij wel een belangrijk verschil met een bedrijfstakpensioenfonds. Als grote werkgever van een bedrijfstak, en daarvan zitten er hier nog een paar, is mij in het verleden gewoon per brief medegedeeld wat de premie werd, wat de inhoud van de regeling werd en wat de wijzigingen zouden zijn. Er is dus een groot verschil in de rol, de betekenis en de functie van het pensioenfondsbestuur bij een ondernemingspensioenfonds en bij een bedrijfstakpensioenfonds. Deze lijken mij onvergelijkbaar.

De heer **Blok**: De heer Noten zegt terecht: in het algemeen. Er is een grote diversiteit in de manier waarop de regeling is vormgegeven bij ondernemingspensioenfondsen. Er zijn gelukkig nog ondernemingspensioenfondsen waar de onderneming bereid is om bij te storten, wanneer er een kapitaaltekort is. Er zijn er waar weliswaar sprake is van een vorm van een eindloonregeling, maar niet van bereidheid om bij te storten. Er zijn er die gegoten zijn in de vorm van een beschikbarepremieregeling. Er zijn er die de uitvoering hebben uitbesteed aan een verzekeraar. Er is een grote diversiteit. De wetgever heeft gezegd het juist te vinden dat alle gepensioneerden in die hele diversiteit van ondernemingspensioenfondsen recht hebben op bestuursdeelname. Dan kan ik niet verdedigen waarom dat recht er niet zou zijn in bedrijfstakfondsen, die inderdaad op een aantal punten verschillen van ondernemingspensioenfondsen. Die verschillen zijn niet groter dan de onderlinge verschillen tussen ondernemingspensioenfondsen.

De heer **Noten** (PvdA): Het is inderdaad zo dat bij de meeste ondernemingspensioenfondsen de verplichtingen van de werkgever off balance zijn gegaan, in het kader van IFRS of welke andere verplichtingen dan ook. Dat is juist. Dat betekent ook dat de regelingen bij een groot aantal ondernemingspensioenfondsen zodanig zijn gewijzigd dat bijvoorbeeld de indexatie niet meer verplicht is gesteld, of het financieren van de

indexatie uit de overwinsten gebeurt. Dat is allemaal juist, maar u gaat niet in op het essentiële verschil. Dat is dat het inhoud van de regeling en de premie worden bepaald door de sociale partners en dat de rol en de bevoegdheden van het pensioenfondsbestuur bij een ondernemingspensioenfonds beduidend beperkter zijn dan bij een bedrijfstakpensioenfonds. Dat is overall, bij alle regelingen.

De heer **Blok**: Dit doet niet af aan het feit dat er een grote diversiteit is binnen die ondernemingspensioenfondsen. Ik blijf ervan overtuigd dat rechtsgelijkheid een zo leidend principe is -- het is artikel 1 van onze Grondwet -- dat er wel een heel dringende reden moet zijn voor een wetgever om daarvan af te wijken. Naar onze stellige overtuiging is die dringende reden hier niet.

Bij de evaluatie van dat convenant, waarop de huidige wetgeving is gebaseerd, bleek dat de deelname van ouderen in de besturen van de pensioenfondsen, die gelukkig ook bij een enkel bedrijfstakpensioenfonds op vrijwillige basis is ingevoerd, uitstekend werkt. Ik weet dat in het debat over dit wetsvoorstel nu en dan wordt gesuggereerd dat dit zou leiden tot een fixatie op indexatie of tot onverantwoord beleid, maar gelukkig hebben wij feiten. Er is een evaluatie uitgevoerd door de Stichting van de Arbeid. Deze geeft aan dat dit allemaal onjuist is. De fondsen waar de ouderen al deelnemen in het bestuur, werken uitstekend.

Dit is meteen ook een antwoord op de vraag van de heer Vliegheart of we alternatieven hebben overwogen. Aangezien de belangrijkste drijfveer rechtsgelijkheid is, hebben we nauw aangesloten bij de bestaande praktijk bij de ondernemingspensioenfondsen.

Natuurlijk is er ook een samenhang met de legitimiteit van de pensioenfondsen, waarover de heer Noten, de heer Vliegheart, de heer Hoekstra en naar ik meen ook de heer Thissen een vraag stelden. Al voordat de pensioen crisis in volle hevigheid losbarstte, speelde de discussie over de deelname van ouderen in de besturen van pensioenfondsen. Het doet mij veel plezier dat ook de heer De Grave aanwezig is. Toen hij in 1997 staatssecretaris van SZW was, had hij eigenlijk de hele Tweede Kamer al achter het doel van bestuursdeelname van ouderen. Later is dat doel door convenanten en onderhandelingen steeds meer verwaterd en kwamen er allerlei omweggetjes. Zo zijn we tot de huidige situatie gekomen. Al in 1997 was de Kamer vrijwel unaniem van mening dat we zover hadden moeten komen. Ook toen al, nog voordat de crisis begon, was het beseft er dat het voor de legitimiteit van iedere collectieve, op solidariteit gebaseerde regeling van groot belang is dat iedereen die daaraan verplicht deelneemt, daarin ook beslissingsbevoegdheid heeft. Het hangt dus inderdaad sterk samen met legitimiteit.

Velen hebben vragen gesteld over de positie van de werkgever. Dit deel is letterlijk gekopieerd van de regelgeving over de positie van de werkgever bij de ondernemingspensioenfondsen.

Het is regelend recht en ten minste pariteit. Dat houdt in dat de werkgever op grond van de wet recht heeft op de helft van het aantal zetels tenzij de werkgever er zelf mee instemt dat het minder wordt. Waarom de helft, vroeg een aantal Kamerleden terecht. Als een werkgever door de wetgever gedwongen wordt tot een minderheidspositie, zou dat bij veel werkgevers ongetwijfeld leiden tot het terugtrekken van de werkgever. Ik gaf al aan dat er gelukkig nog werkgevers zijn die bereid zijn om aan te vullen als het pensioenfonds slecht bij kas zit. Ik vrees dat die bereidheid onmiddellijk verdwijnt op het moment dat de wetgever centraal oplegt dat de werkgever nooit meer die 50% mag hebben.

Tegelijkertijd is de constatering juist dat in heel veel pensioenfondsen de risico's van de werkgever verlegd zijn naar de werkende en gepensioneerde deelnemers en dat het in zo'n situatie logisch kan zijn dat ook de zeggenschap parallel met de risicoverdeling verschuift naar de deelnemers. Ook dat is geen theorie. Nogmaals, het is een kopie van de regelgeving bij ondernemingspensioenfondsen. Bij de Stichting Pensioenfonds Vliegend Personeel KLM, bijvoorbeeld, heeft KLM zelf die minderheidspositie goedgevonden. Het is een goed functionerend pensioenfonds en het zit zelfs nog goed bij kas. Er zijn dus werkgevers die zelf tot de conclusie komen dat ze hun positie kunnen terugbrengen. Ik ben het eens met de heer Thissen, die hierop met name inging, dat dit ook logischer wordt naarmate de risicoverdeling verder naar de deelnemers en gepensioneerden verschuift. Ik zou het echter niet centraal opleggen, omdat je dan schade toebrengt aan die regelingen waar werkgevers gelukkig nog bereid zijn om aan te vullen.

De heer **Noten** (PvdA): Ook op dit punt ben ik bang dat de indieners ondernemingspensioenfondsen en bedrijfstakpensioenfondsen met elkaar verwarren. Een bedrijfstakpensioenfonds kent in die zin geen individuele werkgevers of individuele werkgevers die kunnen bijstorten. Voor alle duidelijkheid: dat zijn juist regelingen met een verplichte deelname. De beslissing wordt dus niet genomen door een individuele werkgever. Sterker nog: de individuele werkgever heeft daarbij niets te zeggen, omdat de volledige bevoegdheid is overgedragen aan het pensioenfonds, zowel ten aanzien van bijstortverplichtingen -- die zijn er overigens niet -- als ten aanzien van premieverhogingen en wijzigingen van de regeling. Dat is werkelijk volledig overgedragen aan het bestuur van het pensioenfonds. Dat is dus fundamenteel anders dan bij de ondernemingspensioenfondsen. Dat brengt mij bij mijn vraag. Waarom moeten in de bedrijfstakpensioenfondsen, waarin werkgevers dus geen risico meer lopen -- bijvoorbeeld omdat de premie gemaximaliseerd is -- dezelfde werkgevers vrijwillig hun machtspositie afstaan? Waarom geeft de wetgever de werkgever, die geen risico meer loopt omdat er sprake is van een "defined contribution"-regeling en van een vaste premie die op basis van de regeling niet meer gewijzigd mag

worden, nog steeds een blokkerende positie in dat fonds? Ik begrijp de logica daarvan niet.

De heer **Blok**: Ik heb twee opmerkingen naar aanleiding van de interruptie van de heer Noten. Als ik hem goed begrijp, loopt hij vooruit op het pensioenakkoord, want op dit moment is die premiemaximalisatie nog niet vastgelegd. Ons wetsvoorstel kan wat dat betreft naadloos in het pensioenakkoord opgaan, omdat het gaat om regelend recht en ten minste om pariteit. Naar aanleiding van de vraag van de heer Thissen gaf ik al aan dat ik mij heel goed kan voorstellen dat een werkgever of -- in het geval van een bedrijfstakfonds -- georganiseerde werkgevers het op dat moment logisch vinden dat hun positie afneemt tot minder dan de helft, omdat hun risico's zijn ingeperkt en zijn verschoven naar deelnemers. Op dit moment, zonder de wettelijke verankering van het pensioenconvenant, vind ik dit echter onverstandig, omdat je de werkgevers daarmee echt in het defensief drukt.

De heer **Vliegenthart** (SP): Ervan uitgaande dat werkgevers ook gewone mensen zijn, vraag ik mij af waarom iemand vrijwillig afstand zou doen van een recht op bevoegdheden, inspraak en een blokkerende mogelijkheid. Waarop baseert de heer Blok die vrijwilligheid?

De heer **Blok**: Zo veel mogelijk op de praktijk. Ik gaf al het voorbeeld van de KLM, die zelf die afweging heeft gemaakt en geen behoefte heeft aan deelname aan het bestuur van het bestaande en goed functionerende ondernemingspensioenfonds, omdat zij haar risico's voldoende ingeperkt acht. Werkgevers zijn inderdaad niet mensen en zitten dus niet te wachten op bestuursklussen. Zij zijn dus gevoelig voor die notie: als hun risico's beperkt zijn, waarom zouden zij zich hier dan mee bezighouden? Nogmaals: dit is gewoon een bestaande praktijk.

Het feit dat zeggenschap de risicoverdeling volgt, wordt in de wetenschap overigens breed onderschreven. Enkele woordvoerders verwezen daarnaar, maar met name door economen is er veel gepubliceerd over de manier waarop corporate governance logischerwijs vormgegeven zou moeten worden. Mensen zoals Frijs, Bovenberg en Boot hebben allemaal aangegeven dat het logisch is dat het dragen van risico gelijk opgaat met zeggenschap. Wij voelen ons bij dit initiatief dus zeer gesteund door noties van wetenschappers uit zeer verschillende kringen.

De heer Ester vroeg specifiek naar de verkiezing en de rol van de vertegenwoordigers van pensioengerechtigden. We hebben -- dat was winst van het debat in de Tweede Kamer -- een vierde nota van wijziging ingediend. Daarin hebben wij aangegeven dat de vertegenwoordigers van de pensioengerechtigden niet meer uit maar door pensioengerechtigden gekozen zouden worden. Die wijziging hebben wij aangebracht omdat wij, net als veel sprekers hier, van mening zijn dat het besturen van een pensioenfonds -- of je dat nou doet vanuit de pensioengerechtigden, vanuit de

werknemers of vanuit de werkgevers -- een specifieke deskundigheid vraagt. Het is dus goed dat de wetgever daar eisen aan stelt. Het kan dus zijn dat een geleding -- dat kan ook gelden voor de geleding van de gepensioneerden -- in het bedrijf of in de bedrijfstak zelf niet iemand heeft die voldoende deskundig is, maar wel iemand voldoende vertrouwt die volgens de objectieve toets waar de overheid uiteindelijk over gaat, voldoende deskundig is. Die persoon wordt dan door de geleding, maar niet uit die geleding gekozen. Zo'n persoon zal redelijkerwijs inderdaad ruggespraak houden met de groep die hij vertegenwoordigt. Voor ieder bestuurslid geldt overigens dat hij gehouden is aan een evenwichtige belangenbehartiging. Binnen de huidige Pensioenwet kan dus geen sprake zijn van alleen opkomen voor deelbelangen. Dat zouden de indieners ook nooit wensen.

De heer Hoekstra vroeg specifiek of vakorganisaties ouderen niet kunnen vertegenwoordigen of dat zij dat niet goed doen. Dat kunnen zij heel goed. Wij hebben ook geen reden om te zeggen dat de huidige bestuursstructuur in het algemeen niet goed werkt. Nogmaals: wij constateren een grote rechtsongelijkheid. Het is overigens ook van belang dat DNB een onderzoek heeft gedaan naar het beleggingsbeleid bij pensioenfondsen. Daarbij heeft DNB waargenomen dat het beleggingsbeleid meer is afgestemd op werkenden dan op ouderen. Het is logisch dat naarmate een pensioenfonds vergrijst, beleggingen verschuiven van risicodragend naar risicomijdend. De Nederlandsche Bank constateert in een onderzoek in 2009 dat hij die verschuiving onvoldoende waarneemt. Vergrijpsde fondsen komen niet tot die verschuiving. Dit is een sterk empirisch bewijs van de samenhang tussen bestuursstelling en beleggingsbeleid, een van de dingen waarover het bestuur gaat.

Dit is geen reden om in het algemeen te zeggen dat de huidige pensioenfondsbestuurders hun werk niet goed zouden doen. Sterker, aangezien er sprake is van een verkiezingsmodel kunnen vakbonden ook deelnemen aan de verkiezing van de ouderenvertegenwoordiger. Het lijkt ons zelfs heel goed dat in een democratisch proces ook FNV, CNV of welke bond dan ook, kan zeggen: wij doen mee aan de verkiezing voor de ouderengeleding, want wij vinden dat wij daarvoor een heel goede kandidaat hebben. Zij zullen dan in concurrentie gaan met misschien een vertegenwoordiger van het CSO of van de ouderen onder de ambtenaren of de leraren. Vakorganisaties kunnen dus gewoon meedoen aan de verkiezingen en moge de beste winnen, zou ik zeggen.

De heren Van Rey en Hoekstra hebben gevraagd naar de administratieve lasten. Wij hebben dit oordeel in handen gelegd van Actal, het college ter beoordeling van administratieve lasten. Het heeft ons een zeer korte brief gestuurd. Het college is van mening dat de administratieve lasten zo gering zijn, dat het daarover geen rapport uitbrengt. Naar onze mening zijn daar geen problemen te voorzien.

Begrijpelijkerwijs is door meerdere woordvoerders gevraagd naar de relatie met het pensioenakkoord. Nogmaals, dit initiatief dateert van ver voor het pensioenakkoord. Dus ook zonder pensioenakkoord is er wat ons betreft alle reden om die bestuurspositie voor ouderen wettelijk te verankeren. Zoals ik al eerder zei, het pensioenakkoord -- ervan uitgaande dat het in ongewijzigde vorm wordt vastgelegd in wetgeving -- verschuift risico's van werkgever naar werknemers en pensioengerechtigden. Dit maakt voor de laatste categorie de noodzaak groter om ook mee te kunnen besturen. Dus wat dat betreft zou ik dit initiatiefwetsvoorstel een vooruitziende blik kunnen toedichten; het zal in ieder geval het pensioenakkoord niet bijten.

Is deze initiatiefwet daarmee volledig? De heer Nagel sprak specifiek over een tussenstap, maar een aantal andere woordvoerders heeft deze vraag ook gesteld. Nee, ook bij de behandeling in de Tweede Kamer hebben wij nadrukkelijk gezegd dat er veel meer moet gebeuren op het gebied van pensioenfondsgovernance. Dat is voor ons nooit reden geweest om te zeggen: dan moet dit maar niet gebeuren. Nogmaals, aangezien dit wetsvoorstel eigenlijk een bestaande praktijk van de ondernemingspensioenfondsen kopieert naar de bedrijfstakpensioenen, zien wij geen reden om dit onderdeel na zo veel jaren nog een keer te vertragen. Onze fracties zullen van harte deelnemen aan de behandeling van het wetsvoorstel van de heer Kamp. Wij kennen het ook alleen nog in de vorm van een voorontwerp. Wij zijn ervan overtuigd dat nog meer nodig is, maar de wettelijke regeling van de bestuursdeelname moet daarvan in ieder onderdeel uitmaken.

De **voorzitter**: De heer Hoekstra wil een vraag stellen?

**

De heer **Hoekstra** (CDA): Dat hangt ervan af of de heer Blok nog meer zal zeggen over de wenselijkheid om het initiatiefwetsvoorstel te koppelen aan dat van de minister.

De heer **Blok**: Nogmaals, wij hadden jaren geleden alle reden om hiermee te beginnen, maar wij constateren nu dat er op zeer korte termijn, naar ik aanneem, een wetsvoorstel zal komen dat hieraan raakt. Uit het concept en de brief van de minister begrijp ik dat de minister de hoofdlijnen van ons voorstel steunt. Dat is grote winst, want het is voor het eerst dat wij zo volmondig de steun van een minister van Sociale Zaken krijgen. De precieze invulling kennen wij nog niet. Voor mij is van belang dat het een wetsvoorstel is. Ik ken de minister als zeer daadkrachtig, maar dit is een vogel in de lucht. Wij zitten hier als initiatiefnemers en mensen die hierbij al langer betrokken zijn; sommigen zijn al decennialang bezig om dit onderdeel te regelen. Nu staan wij bijna in het beloofde land met een relatief beperkte wijziging die uitstekend uitvoerbaar is, want dit bestaat al voor een deel van de pensioenfondsen. Dan vind ik

het logisch dat wij als initiatiefnemers aan de leden van de Eerste Kamer vragen: geef ons uw steun voor deze kleine wijziging, wetend -- voor zover wij uit de stukken kunnen afleiden -- dat de minister deze wet ook steunt.

De heer **Hoekstra** (CDA): Dat verzoek om steun klinkt charmant, maar het is niet kosteloos. De heer Blok zegt weliswaar dat Actal laat weten dat er nauwelijks administratieve lasten zijn, maar het punt is natuurlijk dat de minister nog met een wetsvoorstel komt dat hier, ook naar de mening van de heer Blok, erg op lijkt. De vraag is of wij dit de sector moeten aandoen. Dan kan wel worden gezegd dat de administratieve lasten in euro's uitgedrukt beperkt zijn, maar ik vind het toch wat merkwaardig dat wij, zeker gelet op de rol van de Eerste Kamer, in een relatief kort tijdsbestek, waarschijnlijk nog dit kalenderjaar, twee keer iets met grote gelijkenis tot ons nemen. Volgens mij wordt dit hier gedeeld.

De heer **Blok**: Dat is een reëel punt van de heer Hoekstra. Het is niet ons doel om een sector nodeloos binnen zeer korte tijd met twee wijzigingen op te zadelen, ook al lijken ze sprekend op elkaar. De minister zal zo ingaan op zijn eigen tijdslijn, maar als wij het zo in het vat kunnen gieten dat de invoeringsdatum van beide kan samenvallen, kunnen wij daarmee uitstekend leven, op voorwaarde dat die invoeringsdatum voldoende snel komt -- dat zal ons worden vergeven na 42 jaar -- en dat er een terugvaloptie is als het wetsvoorstel van de minister de Eerste Kamer niet bereikt, om welke reden dan ook. Binnen die randvoorwaarden zijn wij graag bereid om de invoering te laten samenvallen.

De heer **Hoekstra** (CDA): Het heeft er alle schijn van dat allerlei partijen en personen in dit huis tot elkaar komen. De heer Blok spreekt over "voldoende snel". Wat ziet hij dan als het minimum en het maximum?

De heer **Blok**: Ik zal een poging doen, maar de minister is hier natuurlijk ook leidend in. Als op 1 januari aanstaande het wetsvoorstel van de minister door beide Kamers van het parlement is en de bestuursdeelname van de ouderen bevat, kan ik mij voorstellen dat wij zeggen: laat dit in een moeite doorgaan. Misschien moet ik het zo formuleren dat onze wet per 1 januari 2013 ingaat, indien hij de goedkeuring van de Eerste Kamer krijgt, tenzij hij al is ingehaald door een wet van de minister die hetzelfde bevat.

De **voorzitter**: De heer Thissen krijgt het woord, maar ik wijs de leden erop dat de minister nog moet antwoorden.

**

De heer **Thissen** (GroenLinks): Dit is heel cruciaal, want anders blijft dit boven het debat hangen. Meerdere woordvoerders hebben in eerste termijn gevraagd naar de relatie tussen het initiatiefwetsvoorstel en het voorstel van de

minister, waar eventueel een dubbeling zit en of het niet raar is dat je in januari 2012 een initiatiefwetsvoorstel aanvaardt dat wellicht rond de zomer wordt ingehaald door of in ongeveer gelijke woorden terugkomt in het voorstel voor governance in de Pensioenwet van minister Kamp. Het is heel belangrijk dat de heer Blok klip-en-klaar stelt wat de initiatiefnemers willen, want anders zou de Kamer wel eens kunnen besluiten om eerst de indiening van het wetsvoorstel van de minister bij de Staten-Generaal af te wachten. Mocht dit van dezelfde substantie zijn als het initiatiefwetsvoorstel, dan lijkt het mij handig dat de initiatiefnemers hun wetsvoorstel aanhouden en dat wij ons oordeel dan geven. Mocht het anders zijn, dan kunnen wij alsnog stemmen over dit wetsvoorstel.

De heer **Blok**: Wij leggen het wetsvoorstel nu aan u voor, met de intentie om het nu ook in stemming te brengen, omdat wij ervan overtuigd zijn dat dit als zelfstandige wet goed is, een draagtijd van 42 jaar heeft gekend, geen onaanvaardbare risico's bevat en een heel belangrijke toevoeging doet aan het huidige pensioenfondsbestuur. Wij leggen het nu dus aan u voor, om het zo snel mogelijk in stemming te brengen. Wij hebben begrip voor het punt van een aantal leden dat dit zou kunnen betekenen dat vrij kort na elkaar wijzigingsmaatregelen van pensioenfondsen worden gevraagd. Nu treedt een wet in werking na het contraseign van de minister bij Koninklijk Besluit. Wij zouden er heel goed mee kunnen leven dat daarvoor als datum wordt gekozen de invoeringsdatum van het voorstel van de minister. Maar niet later dan 1 januari, omdat wij geen garantie hebben -- niets is immers zeker in de politiek -- dat het wetsvoorstel van de minister in ongewijzigde vorm de eindstreep zal bereiken. Mogelijk zal wederom worden geprobeerd om dit onderdeel eruit te onderhandelen.

De heer **Noten** (PvdA): Ik denk dat dit een belangrijke opmerking is van de indieners. Er wordt weliswaar geen staatsrechtelijke positie ingenomen, maar misschien wel een van gezond verstand. De opvatting van de leden van mijn fractie over de kwaliteit van dit wetsvoorstel is volgens mij wel overgekomen. Ik denk dat ook is overgekomen dat de leden van mijn fractie vinden dat er terdege zal moeten worden gekeken naar de aard en samenstelling van de besturen en dat de vraag van checks and balances, maar ook die van de evenwichtigheid, aan de orde zal moeten zijn. Ik ontken niet dat daarbij specifieke aandacht aan gepensioneerden moet worden gegeven. Laat ik u, bij wijze van onderonsje, het volgende meegeven. Ik vind het ingewikkeld om dit wetsvoorstel af te stemmen, zodat daarmee de doelstelling van de-institutionalisering van de besturen, die ik deel, misschien weer voor jaren niet zal worden bereikt. Begrijpt u wat ik bedoel? Ik vind het wetsvoorstel dus niet goed, kan het ook niet steunen, maar nietsdoen vind ik ook een heel nare optie. De indieners geven nu eigenlijk aan dat het mogelijk is om boven de markt te laten hangen, in welke vorm

dan ook, dat nietsdoen geen optie is, zodat dat dus wel helder is. In ieder geval geven de indieners ruimte voor die afweging.

De heer **Blok**: Ja, maar ik wil hier toch iets preciezer over zijn. Voor ons betekent "boven de markt hangen" dat het in stemming komt, omdat we willen dat het duidelijkheid is voor de pensioengerechtigden en de pensioensector dat dit gaat gebeuren. Wij zijn zeer gevoelig voor het argument uit deze Kamer dat dit, gegeven het feit dat dit gaat gebeuren, een invoeringsmoment moet hebben dat logisch aansluit op het invoeringsmoment van de wet van de minister.

De heer **Noten** (PvdA): Het gaat dus gebeuren, met een invoeringsmoment dat is gekoppeld aan de wet van de minister. Maar het is toch mogelijk dat het wetsvoorstel van de minister een wijziging meebrengt?

De heer **Blok**: Dat zou hoogstens in het volgende geval kunnen. Stel dat de minister iets heel anders zou voorstellen. Ik neem aan dat dezelfde meerderheid in de Tweede Kamer die ons wetsvoorstel heeft goedgekeurd, dit dan weer zo in het wetsvoorstel zou amenderen dat het weer deze wet oplevert. Op dit onderdeel zou u hier dan hetzelfde voorstel terugkrijgen. Daarom ben ik, eerlijk gezegd, wel gerust op het gezamenlijk optrekken met de minister; normaal gesproken zal de meerderheid aan die kant namelijk niet veranderen. Ik vind het ook van belang dat we de zekerheid hebben dat het wetsvoorstel zoals wij dat hebben ingediend, een volledige parlementaire behandeling heeft gehad.

De **voorzitter**: Het lijkt mij dienstig de leden erop te wijzen dat wij zo meteen ook de reactie van de minister krijgen. Toch geef ik alle leden de gelegenheid om nog even te reageren.

**

De heer **De Lange** (OSF): Dank u, voorzitter. Ik vind dat we met de laatste opmerking van de heer Blok enigszins in gevaarlijk vaarwater komen. Ik zou er toch voor willen pleiten om dit wetsvoorstel volledig af te handelen en ervoor te zorgen dat dit een wet wordt. Als de minister in een later stadium met iets anders komt, zal dat ook iets anders over governance impliceren, of misschien hetzelfde, maar het zal ook veel meer impliceren dan alleen governance. We moeten voorkomen dat er op dat punt een soort koppelverkoop komt: wij krijgen de governance die wij naar aanleiding van het initiatiefwetsvoorstel in de Eerste Kamer hebben bepleit, maar tegelijkertijd worden ons andere dingen door de strot gedrongen waarmee wij bepaald niet instemmen. Ik zou een dergelijke koppelverkoop tot elke prijs willen vermijden.

De heer **Van Rey** (VVD): Voorzitter. Ik begrijp dat de heer Blok sprak over het nodeloos opzadelen van de sector met een tweetal wijzigingen. Maar is hij het met mij eens dat je dat risico ook loopt als het wetsvoorstel wordt ingediend met de datum

van 1-1-2013 van dit wetsvoorstel, dus dat we die twee wijzigingen dan ook begin 2013 zouden kunnen krijgen? Begrijpt hij wat ik bedoel?

De heer **Blok**: Nee.

De heer **Van Rey** (VVD): U zegt dat we een terugvaloptie hebben. Als de wet van de minister wordt ingediend en deze komt niet eerder in werking dan op 1-1-2013, gaat deze wet in. Maar dat risico loopt hij ook als de wet van de minister op een gegeven moment wordt ingediend en de datum van 1-1-2013 niet wordt gehaald. We kennen de snelheid van wetgeving in dit land; in België ging het pensioenakkoord binnen tien dagen. Dit betekent dan ook dat uw initiatief ingaat, inclusief de twee wijzigingen als de wet van de minister op 1 april ingaat. Is hij dat met mij eens?

De heer **Blok**: In dat geval wel.

De heer **Van Rey** (VVD): Waarom is het dan niet veel beter om nu het besluit te nemen? Het is praktisch en logisch dat de pensioengerechtigden nu en vanaf het begin af aan zijn betrokken bij de aanstaande beslissingen.

De heer **Blok**: Nogmaals, het is goed als de minister daar ook nog op reageert, maar wij proberen met deze suggestie te bereiken dat de zekerheid komt dat pensioengerechtigden kunnen deelnemen in de besturen; de wet is dan immers aangenomen. Ook willen wij de zekerheid dat dit niet later gebeurt dan nu in ons voorstel staat, namelijk 1 januari 2013. Daarmee bieden we de mogelijkheid dat het gelijk oploopt met het voorstel van de minister. Dat is geen onbegrensde mogelijkheid en daarmee is het ook geen koppelverkoop. Mocht die wet er namelijk onverhoopt niet komen, of mocht dat ontzettend lang gaan duren, dan treedt optie 1 in werking.

De heer **Backer** (D66): Uw voorstel lijkt mij zeer verstandig, want de minister zit zwijgend naar dit debat te luisteren en zal daar volgens mij straks een belangrijke bijdrage aan leveren. Ik wil namens mijn fractie wel mijn zorgen uitspreken over dit voorstel. Op zichzelf is het charmant: het resultaat van gemeen overleg, en het verlost de heer Noten ook van een dilemma. Maar er is 44 jaar op allerlei manieren nee gezegd, en dit is nog de meest charmante vorm die ik meemaak. Er is echter een risico. Er zal een debat volgen over het andere wetsontwerp en dat kan allerlei varianten aannemen, zelfs de variant van "dat was toen wel afgesproken, maar nu gaan we dat niet meer doen".

De heer **Noten** (PvdA): Ik wil hier nog even op reageren, opdat ik het risico goed begrijp. Volgens mij zei de heer Blok dat hij wil dat het wetsvoorstel in stemming wordt gebracht en wordt aangenomen. En volgens mij wil hij van de minister graag horen dat deze het Koninklijk Besluit pas laat slaan op 1 januari 2013, behalve als er iets beters is, waarbij

in ieder geval de gepensioneerden hun positie hebben.

De heer **Blok**: Dat "iets beters" is -- met alle respect voor de minister -- niet ter beoordeling van de minister; dit gaat namelijk gewoon door de Kamers. Als het voorstel heel erg afwijkt van wat wij dan al in die situatie binnen zouden hebben -- ik ga er nu van uit dat we de meerderheid van deze Kamer achter ons zullen krijgen -- heeft de overkant het recht van amendement en zal u hier een wet voorkrijgen die waarschijnlijk dezelfde tekst heeft als nu. Daarom maak ik mij er ook geen zorgen over dat wij er slechter mee af zullen zijn. Als het voorstel is aangenomen met de toezegging van onze kant van een invoering van uiterlijk 1 januari, is die wet namelijk aangenomen. Slechter wordt het dus niet, tenzij we daar zelf mee instemmen, maar daar zijn wij dan zelf bij.

De heer **Thissen** (GroenLinks): Ik stel voor dat we deze discussie nu afronden. Ik ben nu eigenlijk heel benieuwd naar het antwoord van de minister.

De **voorzitter**: Dat was tien minuten geleden al mijn voorstel, mijnheer Thissen. Hoeveel tijd heeft u nog nodig, mijnheer Blok?

**

De heer **Blok**: Ik was hiermee aan het eind gekomen van mijn eerste termijn.

De **voorzitter**: In dat geval dank ik u voor uw beantwoording en geef ik de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid het woord.

**

*N

Minister **Kamp**: Voorzitter. De enige reden dat ik mij niet aansluit bij de uitingen van waardering aan het adres van mevrouw Koşer Kaya en de heer Blok is dat zij deel uitmaken van de volksvertegenwoordiging en ik geacht word om aan hen verantwoording af te leggen. Ik vind het in dat licht niet passend om complimenten aan hen uit te delen. Staat u mij evenwel toe om met grote waardering de heren Nypels, Broekhuizen en Brouwer te noemen. Het werk dat zij hebben geleverd in relatie tot het tot stand brengen van dit initiatiefvoorstel, is indrukwekkend.

Mijnheer de voorzitter. De pensioenfondsen worden met veel complexe zaken geconfronteerd. Het wordt voor de fondsen ook steeds complexer omdat onze wereld veel kleiner is geworden en zaken meer aan elkaar gekoppeld worden. Het gaat voor de pensioenfondsen niet alleen om die eurocrisis waarmee wij op dit moment zo druk bezig zijn of de instabiliteit van de financiële markten waarover velen zich zorgen maken, maar ook om de langdurige en voor pensioenfondsen ingrijpende processen van vergrijzing en ontgroening. De financiële crisis is een van de belangrijke factoren die heeft geleid tot een daling van de dekkingsgraad van de meeste pensioenfondsen. Dat heeft het vertrouwen in de

pensioensector onder druk gezet. Dat bleek ook uit wat enkele leden naar voren hebben gebracht, onder wie de heren Nagel en De Lange. Steeds meer mensen maken zich zorgen over hun pensioen. Om die problemen aan te pakken, heeft het kabinet enige tijd geleden onderzoek laten verrichten door de commissie-Goudswaard en de commissie-Frijns. Uit de onderzoeksresultaten van die commissie is duidelijk geworden dat ons pensioenstelsel, waaraan wij veel goeds te danken hebben, dringend aanpassing behoeft.

Over de aanpassing van dat pensioenstelsel is onderhandeld tussen sociale partners en door sociale partners met het kabinet. Dat heeft geleid tot een pensioenakkoord. De sociale partners zullen nieuwe pensioencontracten afsluiten en de overheid zal het financiële toetsingskader aanpassen. Dat zal gebeuren in de vorm van een nieuwe pensioenwet, als opvolger van de huidige pensioenwet.

Voor behoud van vertrouwen in het stelsel is echter meer nodig dan alleen die nieuwe pensioenwet. Het is van groot belang dat deelnemers en pensioengerechtigden erop kunnen vertrouwen dat het bestuur van hun fonds deskundig is en dat het fonds in control is, ook in deze tijd waarin zoveel complexe zaken spelen. Zij moeten erop kunnen vertrouwen dat dat bestuur de belangen van de diverse groepen op evenwichtige wijze afweegt. Er moet een goed intern toezicht zijn. Ik vind daarom aanpassing van het governance-model voor de pensioenfondsen noodzakelijk om dit vertrouwen te borgen en misschien zelfs weer terug te krijgen. Er moeten maatregelen genomen worden die gericht zijn op versterking van de deskundigheid van het bestuur en op verbetering van het interne toezicht. Ook moet sprake zijn van een adequate vertegenwoordiging van alle risicodragers binnen de organisatie van een pensioenfonds. De taken van het bestuur en de organen zoals die nu geregeld zijn in de pensioenfondsen, moeten beter gestroomlijnd worden. Deze maatregelen heb ik neergelegd in een wetsvoorstel dat recent is voorzien van een advies van de Raad van State. Inmiddels is dat bijna afgehandeld. Ik zal dat op zeer korte termijn -- binnen enkele dagen -- aanbieden aan de Tweede Kamer.

Op dit moment ligt het initiatiefvoorstel van de Tweede Kamerleden Koşer Kaya en Blok voor. Ik heb sympathie voor dat voorstel. Ik ben net als de initiatiefnemers voorstander van uitbreiding van de bestuursparticipatie voor pensioengerechtigden. Ik ben ook voorstander van meer diversiteit en van het verbeteren van de informatieverstrekking over de verenigingen van pensioengerechtigden en werknemers. Voorts ben ik voorstander van de mogelijkheid om beroepsbestuurders toe te laten als vertegenwoordiger van de pensioengerechtigden en de deelnemers. Bij het wetsvoorstel dat ik net noemde, dat ik op zeer korte termijn aanbied, heb ik zo veel mogelijk rekening gehouden met het initiatiefvoorstel van de leden Koşer Kaya en Blok. Sterker, ik heb veel onderdelen van dat wetsvoorstel overgenomen. Men kan zeggen dat het initiatiefvoorstel-Koşer Kaya/Blok een belangrijke en herkenbare poot is onder dat

wetsvoorstel, dat nog een aantal aanvullingen bevat. Het initiatiefvoorstel is met name gericht op bestuursparticipatie door pensioengerechtigden. Dat is belangrijk, maar voor de aanpak van de huidige problemen en het behoud van het vertrouwen in het stelsel is naar mijn mening meer nodig. Om die reden bevat mijn wetsvoorstel, dat ik versterking bestuur pensioenfondsen heb genoemd, een integrale aanpassing van de governance en medezeggenschap. Het wijkt op enkele punten af van het wetsvoorstel van de leden Koşer Kaya en Blok, juist vanwege de integrale aanpassing en vanwege de noodzaak om de bestuurbaarheid te garanderen.

Ik noem twee afwijkingen. Ten eerste is het aantal zetels voor pensioengerechtigden in mijn voorstel gemaximeerd om te voorkomen, bijvoorbeeld in bepaalde vergrijpde pensioenfondsen, dat zij alleen of samen met de werknemers een verhoging van de premie zouden kunnen doordrukken. Die premie moet namelijk voor een groot deel door de werkgever betaald worden. Het is niet redelijk om werkgevers met de rekening op te zadelen van een besluit dat zij niet konden tegenhouden. Zo'n besluit zou dan genomen zijn door alleen pensioengerechtigden of pensioengerechtigden en werknemers. Om die reden heb ik het aantal zetels voor pensioengerechtigden in mijn voorstel gemaximeerd.

Het tweede element is dat de raadpleging onder pensioengerechtigden in mijn voorstel is vervangen door een automatische deelname van de pensioengerechtigden aan het zogeheten "paritaire bestuur". Als er pensioengerechtigden in het bestuur zitten, dan is die raadpleging niet meer nodig. De pensioengerechtigden zullen immers kiezen voor deelname aan het bestuur. De rompslomp die gepaard gaat met die raadpleging wordt daarmee voorkomen.

Met het wetsvoorstel wordt nog een aantal onderwerpen geregeld. Het is goed dat ik daarop wat verder inga in reactie op een vraag van de heer Thissen. Op de eerste plaats wordt het interne toezicht versterkt. Bedrijfstakpensioenfondsen worden verplicht om een permanente raad van toezicht in te stellen. Voor de ondernemingspensioenfondsen ligt dat anders; die kunnen kiezen tussen een raad van toezicht of een visitatiecommissie. Die visitatiecommissie mag dan niet eens in de drie jaar langskomen maar moet jaarlijks een visitatie verrichten. Op de tweede plaats komt er een versterking van de deskundigheid. Wij doen dat door een nieuw bestuursmodel toe te voegen. Pensioenfondsen kunnen kiezen voor het paritaire model dat ik net behandeld heb of voor het onafhankelijke bestuursmodel. Daardoor wordt het mogelijk gemaakt dat pensioenfondsen alleen door deskundige beroepsbestuurders worden bestuurd. De belanghebbenden, dus de werkgevers, de werknemers en de pensioengerechtigden, houden invloed op de belangrijke besluiten via het belanghebbendenorgaan dat er dan moet zijn.

Die deskundigheid, die zo belangrijk is in het tweede model dat ik genoemd heb, vind ik ook

belangrijk voor het paritaire bestuursmodel. Daarom wordt de mogelijkheid geboden om ook deskundigen toe te laten in het bestuur indien voor het paritaire bestuursmodel wordt gekozen. Ook in het paritaire model zijn alle partijen die risico dragen bij een pensioenregeling op een goede wijze vertegenwoordigd. Dat geldt voor de werkgevers, de werknemers en de pensioengerechtigden. Zij hebben standaard een plek in dat paritaire bestuur. Dat is de essentie van het initiatiefvoorstel-Koşer Kaya/Blok. Het betekent een waterscheiding. Voorheen ging het om werkgevers en werknemers. Als deze Kamer instemt met dit initiatiefvoorstel wordt het bestuur bepaald door werkgevers, werknemers en gepensioneerden.

Ik kom te spreken over de stroomlijning van organen en taken in het bestuur. Het verantwoordingsorgaan komt te vervallen. De verantwoordingsstaken worden verschoven naar de deelnemers- en pensioengerechtigdenraad, zoals die straks gaat heten. Dat betekent dat ook de schriftelijke raadpleging onder de pensioengerechtigden komt te vervallen. Ik heb ook al gezegd dat dit leidt tot vermindering van de administratieve lasten. Verder worden de adviesrechten van de deelnemersraad geschrapt om doublure van zeggenschap en medezeggenschap te voorkomen. Als je al in het bestuur zit, is het niet nodig om ook nog eens apart een adviesrecht te houden. Wat overblijft voor de deelnemers- en pensioengerechtigdenraad is dat aan hen verantwoording moet worden afgelegd in de vorm van een jaarverslag en in de vorm van een jaarrekening.

De heer Noten, de heer Vliegenthart en de heer Thissen hebben gevraagd hoe er rekening wordt gehouden met de belangen van de pensioensector. Binnen de sector zou men geconfronteerd kunnen worden met de situatie dat men eerst een aantal wijzigingen moet doorvoeren op grond van het wetsvoorstel dat nu aan de orde is, en vervolgens nog een aantal wijzigingen op grond van het wetsvoorstel waar ik mee kom en waarvan ik hoop dat het de steun van de Tweede Kamer en de Eerste Kamer zal kunnen krijgen. Om dat te voorkomen heeft het kabinet ervoor gekozen om te komen met één integraal wetsvoorstel, waarvan het wetsvoorstel-Koşer Kaya/Blok deel uitmaakt. Als dat wetsvoorstel wordt aangenomen, is daarmee het wetsvoorstel-Koşer Kaya/Blok opnieuw bekrachtigd. Wij hebben dan recht gedaan aan dat wetsvoorstel door het onderdeel te laten uitmaken van het nieuwe wetsvoorstel. Indien de Kamer besluit om het wetsvoorstel-Koşer Kaya/Blok aan te nemen, wil ik wachten met de inwerkingtreding totdat het wetsvoorstel van het kabinet dat ik zojuist heb aangekondigd, behandeld is. Ik maak de planning zodanig dat het wetsvoorstel per 1 januari 2013 van kracht moet kunnen zijn.

Dit betekent dat per 1 januari 2013 ook recht wordt gedaan aan datgene wat mogelijk vandaag door de Kamer wordt uitgesproken, te weten het aan te nemen wetsvoorstel Koşer Kaya/Blok. Dat gaat dan kracht van wet krijgen via mijn wetsvoorstel. Dit zal ertoe leiden dat in het

jaar 2013 de besturen zich kunnen gaan vormen zoals door de initiatiefnemers wordt beoogd. Als dan per 1 januari 2014 de nieuwe pensioenwet van kracht wordt en er allerlei nieuwe beslissingen moeten worden genomen over de zaken die straks in de nieuwe pensioenwet allemaal geregeld gaan worden, kunnen de besturen die deze beslissingen moeten gaan nemen, zich versterkt weten, omdat ook de pensioengerechtigden daarvan deel uitmaken.

De heer **Thissen** (GroenLinks): Voor de helderheid: hoor ik de minister zeggen dat de inwerkingtreding van beide voorstellen gesynchroniseerd wordt? Gaat de minister er in zijn planning van uit dat op 1 januari 2013 zijn governancemodel voor de pensioenen in werking kan treden en dat de parlementaire behandeling dan achter de rug is? Hij hoeft dat niet te doen via een spoedvoorstel, want daarover hebben wij volgende week een overleg in deze Kamer. Voor de kerst hebben wij daarover het nodige gekregen van de bewindslieden van SZW. De minister doet het ordentelijk en gaat uit van de datum van 1 januari 2013. Het loopt dan parallel met het initiatiefwetsvoorstel-Koşer Kaya/Blok.

Minister **Kamp**: Ik ga ervan uit dat de Kamer steun zal geven aan dit wetsvoorstel en ik hoop met mijn inbreng daaraan een heel kleine bijdrage te hebben kunnen leveren. Op grond van de uitspraak van de Eerste Kamer ga ik met mijn eigen wetsvoorstel, waarvan het wetsvoorstel-Koşer Kaya/Blok integraal onderdeel uitmaakt, de procedure in. Ik denk dat het op 1 januari 2013 helemaal kan zijn afgerond. Als dat inderdaad het geval is, wordt op die manier ook aan het initiatiefwetsvoorstel recht gedaan. Dan kan de wet via een Koninklijk Besluit van kracht worden.

De heer **Hoekstra** (CDA): Ik zou het punt van de heer Thissen nog even willen specificeren. Volgens mij zegt de minister twee dingen, die mij op zichzelf genomen zeer aanspraken, maar die wij ook nadrukkelijk uit elkaar moeten houden. Op de eerste plaats zegt hij: wij koppelen die twee wetsvoorstellen. Op de tweede plaats zegt hij: ik streef ernaar, op 1 januari 2013 het tweede wetsvoorstel in zijn geheel bekrachtigd te hebben, dat wil zeggen ook in de Eerste Kamer. Het is heel belangrijk dat wij die twee zaken uit elkaar houden. Wij kunnen ons allemaal de discussie voorstellen die gaat plaatsvinden op het moment dat het 1 januari is, terwijl de Eerste Kamer het wetsvoorstel van de minister nog niet in zijn totaliteit heeft aangenomen.

Minister **Kamp**: 1 januari is een streefdatum, die gehaald kan worden als de Tweede Kamer en de Eerste Kamer dat mogelijk maken. Het wetsvoorstel is de Raad van State gepasseerd en het is voor de tweede keer door het kabinet besproken. Ik ben bijna zo ver dat het naar de Tweede Kamer kan worden gestuurd. De Tweede en Eerste Kamer hebben dan dit jaar om het voor elkaar te krijgen. Dat moet volgens mij lukken. Het wetsvoorstel wordt dan op 1 januari 2013 van kracht. Omdat het

wetsvoorstel-Koşer Kaya/Blok daarvan een integraal onderdeel is, wordt er ook aan de inhoud daarvan recht gedaan. Mocht het zo zijn dat mijn wetsvoorstel niet tot iets leidt -- de heer Blok wees daarop, hoewel hij zei daar geen voorstander van te zijn -- dan blijft het wetsvoorstel Koşer Kaya/Blok over. Dat zal dan van kracht worden. Maar mijn bedoeling is dus, om niet twee wetten van kracht te laten worden, maar één wet. Onderdeel daarvan is dit wetsvoorstel, waarvan de behandeling vandaag hopelijk tot een positieve uitkomst leidt.

De heer **Hoekstra** (CDA): Ik denk dat het belangrijk is dat wij even heel precies zijn over deze materie, vooral ook omdat in het wetsvoorstel staat dat het op een bij Koninklijk Besluit te bepalen tijdstip wordt aangenomen. Ik begrijp dat de minister zegt dat het in de rede ligt dat -- op het moment dat het initiatiefwetsvoorstel hier wordt aangenomen en het wetsvoorstel van de minister onbedoeld sneuvelt, hetzij in de Tweede Kamer, hetzij in de Eerste Kamer -- het wetsvoorstel Koşer Kaya/Blok alsnog van kracht wordt. Laat daarover geen misverstand bestaan. Ook denk ik dat velen het, met de minister, een reële inschatting vinden dat het wetsvoorstel van de minister de Tweede Kamer en de Eerste Kamer zal bereiken voor het einde van het jaar. Het punt is natuurlijk: wat nu als de Eerste Kamer met de behandeling nog niet klaar is op 1 januari? Wij hopen dat dit niet het geval zal zijn, maar ik zou wel graag willen weten wat wij dan gaan doen.

Minister **Kamp**: 1 januari is een harde datum, omdat u hem hard maakt, omdat ik hem hard maak en omdat mevrouw Koşer Kaya en de heer Blok hem hard maken. Daarom is het een harde datum, maar het is niet zo dat er een of andere procedurele reden is om aan die datum vast te houden. Ik wil het graag op 1 januari voor elkaar hebben, omdat ik denk dat in het jaar 2013 dan recht gedaan kan worden aan de pensioengerechtigden in de besturen, zodat zij volledig betrokken kunnen worden bij alles wat er moet gebeuren bij de invulling van de nieuwe pensioenwet.

De heer **De Lange** (OSF): Er is een punt dat ik toch nog niet begrijp. Ik wil dat graag aan de minister voorleggen. Als hij spreekt over implementatie van zijn wet, in het goede geval per 1 januari 2013, wat bedoelt hij dan met die wet? Gaat hij alleen over de governance van pensioenfondsen of ook over het pensioenakkoord en alles wat daarbij hoort? Dat is van het grootste belang, want als het zo is dat alles in één keer wordt behandeld, komen wij in de situatie dat de pensioengerechtigden in een dergelijk systeem pas invloed zouden krijgen nadat de kaarten al geschud zijn, bij wijze van spreken. Dat zou ik ongewenst vinden.

Minister **Kamp**: Het spijt mij dat ik op dit punt niet duidelijk genoeg ben geweest en ik dank de heer De Lange voor de gelegenheid om dit punt nader te verduidelijken. Het pensioenakkoord moet worden vertaald in een aangepast financieel toetsingskader en in een nieuwe pensioenwet. De inwerkingtreding

daarvan zal op zijn vroegst op 1 januari 2014 zijn. Het wetsvoorstel waar ik mee kom is een apart wetsvoorstel over de governance. Ik vind dat dit wetsvoorstel, waarvan het wetsvoorstel-Koşer Kaya/Blok integraal onderdeel uitmaakt, op 1 januari 2013 van kracht moet zijn. Dat betekent dat de pensioengerechtigden dan in de besturen vertegenwoordigd zijn en dat zij zich kunnen voorbereiden op de situatie per 1 januari 2014. Dan zitten zij in de besturen. Bij alle besluiten die genomen worden in de uitwerking van de nieuwe pensioenwet kunnen de pensioengerechtigden als bestuurders invloed uitoefenen.

De heer **De Lange** (OSF): Het is mij nu volstrekt helder.

De heer **Backer** (D66): Nog één verhelderende vraag. Begrijp ik het goed dat u zegt, als deze gedachtegang gevolgd zou worden: het gaat niet zozeer om de inhoud van het voorstel dat uiteindelijk in beide Kamers behandeld zal worden, hoewel dat grosso modo hetzelfde is en materieel minimaal zal regelen wat in dit wetsvoorstel zit, maar het gaat om het enkele feit dat deze materie geregeld wordt en een eigen traject zal lopen. Als de datum passeert, gaat dit wetsvoorstel in werking treden.

Minister **Kamp**: Ik heb al over de hardheid van de datum gesproken in antwoord op een vraag van de heer Hoekstra. Ik hoop dat dit naar tevredenheid is. Wat het wetsvoorstel betreft: als de Eerste Kamer besloten heeft, dan is dat een gegeven. Dan gaat het er nog om hoe het in werking treedt. Mij lijkt het ideaal als ik dit wetsvoorstel onderdeel laat zijn van een meer omvattend wetsvoorstel en dat de Eerste Kamer dan zegt: je doet inderdaad recht aan Koşer Kaya/Blok met de nuancerings die je net hebt gegeven. Dit is de uiteindelijke wet zoals wij die wensen te accepteren. Daar zal dan vervolgens een Koninklijk Besluit ter inwerkingtreding voor komen en met dat besluit is dan ook meteen materieel recht gedaan aan het wetsvoorstel Koşer Kaya/Blok dat uw Kamer vandaag behandelt.

De heer **Thissen** (GroenLinks): Dank aan de minister. Ik wil er zeker van zijn dat hij de gedachte van het wetsvoorstel-Koşer Kaya/Blok meeneemt. Hoor ik hem impliciet zeggen dat het goed en wenselijk ware dat de Eerste Kamer dit nu wel aanvaardt, want dan weet de minister zeker dat hij het als input voor zijn wat verderstreckende wetsvoorstel kan gebruiken?

Minister **Kamp**: Het antwoord is ja. Bovendien vind ik het wenselijk dat het hier voorliggende voorstel, als het meeromvattende wetsvoorstel niet tot stand zou komen, wel degelijk tot stand komt.

De heer Noten heeft een punt naar voren gebracht. Dat deden ook de heren Vliegthart en Thissen. Als ik het in mijn eigen woorden mag zeggen, komt het erop neer dat zij zeggen dat het vreemd zou zijn als de werkgevers 50% van de zetels in het bestuur houden, als het pensioenakkoord ervoor zorgt dat er een

verschuiving is in de risico's richting werknemers en pensioengerechtigden. Hij vindt dat je, als dat het geval is, ook consequent moet zijn en dat je dan de positie van de werkgevers moet aanpassen voor wat betreft de zetelverdeling. Ik denk dat dit een terecht punt is van de heren Noten, Vliegthart en Thissen. Het lijkt mij een goed idee om de zetelverdeling afhankelijk te maken van de vraag of de premie voor de werkgever gemaximeerd is, want daar gaat het om. Dat is die natuurlijk. Als de premie voor de werkgever gemaximeerd is, dan is het risico voor de werkgevers beperkt. Dan is het risico verschoven naar anderen en vragen de heren Noten, Vliegthart en Thissen terecht -- en ik vraag het met hen -- waarom je dan toch hun deel op 50% zou laten.

De heer **Vliegthart** (SP): Dat komt ook in het wetsvoorstel te staan dat hopelijk voor 1 januari hier behandeld zou moeten zijn?

Minister **Kamp**: Ik denk dat er veel voor te zeggen is om het zo te gaan doen. Ik heb al gezegd dat ik er bijna mee klaar ben. Het wordt een dezer dagen naar de Tweede Kamer gestuurd. Kijkt u ernaar, maar ik denk dat die suggestie van de heren Vliegthart, Thissen en Noten een waardevolle suggestie is. Ik stel me voor dat je de zetelverdeling dan als volgt regelt: als er een premiemaximering is, dan krijgen de werkgevers en de werknemers evenveel zetels en daarbovenop heb je een aantal zetels voor de pensioengerechtigden. Als de premie niet gemaximeerd is, dan ligt een groot deel van het risico nog steeds bij de werkgevers en dan is het verantwoord dat je aan de ene kant de zetels van de werknemers en de pensioengerechtigden hebt en aan de andere kant de zetels van de werkgevers. Ik denk dat er op deze wijze een goede vertaling wordt gegeven aan wat naar voren is gebracht door de heer Noten en anderen. Ik denk dat we dat zo zouden kunnen doen. Ik hoor in tweede termijn wel of de heer Noten en de andere woordvoerders daar op dit punt tevreden mee zijn.

De heer Hoekstra heeft gesproken over het beroepsrecht van de deelnemersraad. Ik ben zelf van mening -- we zullen later merken hoe de Tweede Kamer en de Eerste Kamer daar uiteindelijk over denken -- dat het voorgestelde beroepsrecht van een minderheid ten koste gaat van de bestuurbaarheid van de pensioenfondsen. Ik denk dat je, als je dat gaat doen, de besluitvorming van pensioenfondsen gaat belemmeren, dat je het risico loopt dat zaken op de lange baan worden geschoven en dat de slagvaardigheid van de pensioenfondsen gaat afnemen. Het is nu al mogelijk voor een geleding om in beroep te gaan tegen een beperkt aantal besluiten. Gezien dat gegeven en het gegeven dat de slagvaardigheid van de pensioenfondsen belangrijk is en steeds belangrijker wordt, acht ik het beroepsrecht niet iets wat wij zouden moeten doen. Daarom heb ik dat onderdeel ook niet overgenomen in het wetsvoorstel dat de Tweede Kamer binnenkort zal bereiken.

Dan de vraag van de heer Van Rey, die Actal aanhaalde en de Pensioenfederatie. Het ging hem om de onnodige uitvoeringskosten. Het ging hem er ook om dat er mogelijk twee keer aanpassingen moeten komen. Het ging hem voorts om de schriftelijke raadpleging. Ik denk dat de heer Van Rey zal kunnen vaststellen dat als er één aanpassing komt en als die schriftelijke raadpleging niet meer nodig is, omdat de pensioengerechtigden in de besturen zitten, dat er dan sprake is van een behoorlijke vermindering van de druk, zoals dat ook door hem wordt beoogd.

Ik kijk in mijn aantekeningen of ik nog een vraag heb laten liggen. De heer Ester vroeg zich af waarom er in de besturen niet ook apart ruimte wordt gemaakt voor jongeren. Ik kan mij helemaal aansluiten bij wat mevrouw Koşer Kaya en de heer Blok daarover hebben gezegd. Ik vind natuurlijk de inbreng van jongeren van groot belang, maar ik denk dat je moet vaststellen dat je werknemers hebt en werkgevers. Bij de werknemers horen ook jongere, middelbare en oudere werknemers, maar daarnaast heb je ook nog pensioengerechtigden en een pensioengerechtigde is iets anders. De jongeren vormen toch onderdeel van de werknemers. We moeten er vooral voor zorgen dat binnen de werknemersgeleding zo veel mogelijk recht wordt gedaan aan de verschillende groepen. Dat is dan een schone taak voor de georganiseerde werknemers. In het beeld van dit wetsvoorstel lijkt het mij logisch om een aparte regeling te treffen voor de gepensioneerden, zoals door mevrouw Koşer Kaya en de heer Blok is voorgesteld.

De heer Noten vroeg nog of het wijs is om met een apart governancevoorstel te komen als dat ook in de nieuwe pensioenwet zou kunnen worden opgenomen. Ik hoop dat hetgeen ik naar voren heb gebracht, namelijk dat je als je eerst met een governancevoorstel komt en eerder recht doet aan de pensioengerechtigden en ze deel van de besturen laat uitmaken op het moment dat de nieuwe pensioenwet van kracht wordt, dat die pensioengerechtigden dan vanaf het eerste begin hun invloed kunnen uitoefenen. Ik hoop dat dit voor hem overtuigend is geweest.

Ten slotte vroeg de heer Nagel of het initiatief zou zijn doorgezet door mevrouw Koşer Kaya en de heer Blok als de minister dat niet gewild zou hebben. Ik weet dat ik op mevrouw Koşer Kaya geen enkele invloed heb. Wat de heer Blok betreft, is het zo dat als er een aan het touwtje van de ander zit, dan zit ik aan het touwtje van de heer Blok en niet andersom. De heer Blok maakt deel uit van de volksvertegenwoordiging en wat is er mooier, mijnheer de voorzitter, dan de volksvertegenwoordiging.

De **voorzitter**: Zo hoor je maar weer hoe het in het voorland van het beloofde land eraan toe gaat. Ik dank de initiatiefnemers en de minister voor de beantwoording in eerste termijn.

**

De beraadslaging wordt geschorst.

De vergadering wordt enkele ogenblikken geschorst.

*B

!Wet op het onderwijstoezicht!

Aan de orde is de voortzetting van de behandeling van:

- het wetsvoorstel Wijziging van de Wet op het onderwijstoezicht en enige andere wetten in verband met de invoering van geïntegreerd toezicht en de gewijzigde rol van de Inspectie van het onderwijs bij het toezichtproces (32193).

De beraadslaging wordt hervat.

De **voorzitter**: Wij zijn toe aan het antwoord van de regering. Ik geef het woord aan de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, maar niet nadat ik nog een andere mededeling heb gedaan. Wij streven ernaar om het debat over het initiatiefwetsvoorstel-Koşer Kaya/Blok om 20.30 uur te vervolgen. Dat betekent dat we de dinerpauze wat inkorten en dat er vanaf dit moment kan worden gegeten door degenen die daartoe de gelegenheid hebben. Dan missen zij echter wel het antwoord van de minister. Zij kan nu van start gaan.

**

*N

Minister **Van Bijsterveldt-Vliegenthart**:

Voorzitter. Ik dank de geachte afgevaardigden voor hun inbreng over dit wetsvoorstel. Ik waardeer dat zeer, want het parlementaire debat kan alleen maar tot meer kwaliteit leiden bij het uitvoeren van de wet. Daarom neem ik de vele waardevolle punten die zijn ingebracht ook in mijn achterhoofd mee bij de toepassing van de wet.

Er is een aantal fundamentele kwesties naar voren gekomen. Ik ga daar straks graag op in, maar ik merk eerst op dat onderwijs ons hart raakt. Onderwijs is echt mensenwerk. Ik merk dat ook altijd in de debatten in de Eerste Kamer. Ook hier is sprake van een grote betrokkenheid waar het gaat om onderwijs. Het toezicht op het onderwijs, het borgen van kwaliteit, de rol van de overheid die door middel van de inspectie het toezicht heeft, is zeer wezenlijk. Ik maak graag van de gelegenheid gebruik om kort in te gaan op nut en noodzaak van het wetsvoorstel. Daarna kom ik terug op de gestelde vragen. Aan deze inleiding wil ik ook graag een aantal fundamentele punten verbinden die naar voren zijn gekomen in de eerste inbreng vanuit de Kamer.

De Wet op het onderwijstoezicht beschrijft niet aan welke eisen scholen moeten voldoen. Dat is in de sectorwetten beschreven. Die ordening hoort ook zo te zijn. Scholen in Nederland hebben internationaal gezien veel autonomie. Voor het inrichten van het onderwijs is dat eigenlijk heel wezenlijk. Education at the Glance, de internationale vergelijking, geeft ook aan dat wij ons in Nederland onderscheiden op dat punt. Wij

geven veel verantwoordelijkheid aan scholen. Anderzijds worden er, doordat wij dat doen, goede resultaten worden geboekt met de ingezette euro's. Dat klinkt een beetje financieel, maar het wil zeggen dat kinderen de kans hebben om zich optimaal te ontwikkelen. Dat is heel wezenlijk. Het is wezenlijk voor de intrinsieke waarde van ons onderwijs, omdat een mens gelukkiger wordt als hij of zij daadwerkelijk tot zijn of haar recht kan komen. Het is ook heel wezenlijk voor onze economie. Onderwijs is eigenlijk de kurk waar de economie op draait. Excellente kennis en heel goed vakmanschap. Dat is waar het in Nederland om moet gaan in het onderwijs.

De inspectie heeft een waarborgfunctie. Die waarborgfunctie is heel waardevol -- de Kamer gaf dat ook al aan -- en kan haast niet genoeg zijn, Ook wat betreft de Kamer mag die rol best breed zijn. De inspectie ziet toe op de minimale onderwijskwaliteit en grijpt in als dat nodig is, in het belang van leerlingen. De Wet op het onderwijstoezicht zorgt voor de nodige transparantie, naar het onderwijs toe, maar ook naar politiek en maatschappij over hoe de inspectie dat doet. Wat dat betreft onderscheidt de onderwijsinspectie zich van andere inspecties. De onderwijsinspectie maakt duidelijk op welke wijze zij toeziet. Dat geldt zeker niet voor alle inspecties in Nederland. In de Wet op het onderwijstoezicht, waarin een aantal zaken worden geregeld, zoals de rol van rekenschap bij de inspectie -- ik kom daar nog op terug naar aanleiding van vragen van mevrouw Van Bijsterveld -- wordt ook zichtbaar waar de inspectie op let, want ook dat geeft transparantie.

Mevrouw **Linthorst** (PvdA): De minister stelde dat de taak van de inspectie is gericht op het waarborgen van de minimale onderwijskwaliteit. Zo nodig grijpt de inspectie in. Is de andere taak van de inspectie waarover nog wel wordt gesproken in de memorie van toelichting, namelijk het stimuleren van de onderwijskwaliteit op elke school, hier weggelaten?

Minister **Van Bijsterveldt-Vliegenthart**: Ik was nog bezig, maar mevrouw Linthorst is heel snel. Zij is altijd buitengewoon alert. Zo ken ik haar ook, maar ik wilde nog op die kwestie ingaan, alvorens ik kom te spreken over de drie punten waarover de Kamer fundamenteel heeft gesproken. Naast het toezicht op de minimale kwaliteit heeft de inspectie natuurlijk ook de taak om de kwaliteit te bevorderen. Zo heb ik het geformuleerd. Ik ga dadelijk graag in op de vraag op welke wijze de inspectie dat doet. Ik hecht zelf ook aan die taak, maar ik zie dit in het licht van de rol van de inspectie. De inspectie is geen adviesbureau. Onze inspectie heeft als allereerste taak het borgen dat de kwaliteit op orde is. Daar ziet de inspectie ook op toe. Dat is een typische taak van de inspectie.

In dit wetsvoorstel komen drie essentiële punten naar voren. De Kamer vraagt hoe die op een goede manier vorm en inhoud krijgen. Het gaat daarbij om de stimulerende, c.q. bevorderende rol van de inspectie, om de mogelijkerwijs smalle focus

wat betreft het risicogerichte toezicht op met name rekenen en taal, en ten slotte om het detecteren van scholen die mogelijkerwijs toch kwetsbaar zijn. Voordat ik op deze kwestie inga, kom ik nog even terug op een kwestie die de heer Kuiper naar voren bracht. Hij vroeg naar mijn visie op het onderwijstoezicht. Mijn visie op het onderwijstoezicht is voor een heel groot deel verwoord in dit wetsvoorstel. Ik was als staatssecretaris al betrokken bij de ontwikkeling van het wetsvoorstel. Het was eerst de primaire verantwoordelijkheid van de heer Plasterk, vervolgens van de heer Rouvoet, maar uiteindelijk heb ik die overgenomen. Ik was wel altijd intensief bij het voorstel betrokken. Ik heb ook altijd scherp meegekeken, omdat ik hechtte aan transparantie van de inspectie, wat in de WOT ook tot zijn recht komt, maar anderzijds ook aan de begrenzing ervan. Ik hecht namelijk ook aan de ruimte en vrijheid van scholen. Voor de rol van de inspectie is deze wet een heel mooie, want daarin wordt een en ander klip en klaar zichtbaar. Er is ook verder geen onduidelijkheid. De rol van de inspectie wil ik in de toekomst nog wel iets uitbreiden. De heer Smaling stelde in dat kader de vraag of je niet ambitieuzer moet zijn dan de "onderlat" en of je niet meer excellentie moet stimuleren. Ik heb dit punt al ingebracht in het regeerakkoord. Daarom hecht ik ook aan het predikaat "excellente" scholen, want dat doet recht aan scholen die er echt met kop en schouders boven uitsteken. Ik stel wel vast dat dit, gelet op het huidige toezichtkader, op dit moment lastig is, want er is nu sprake van minimumtoezicht. De rest behoort tot de vrijheid van scholen om zelf aan te werken en om zichzelf met de kwaliteit te onderscheiden in de pluriformiteit van het onderwijs. Per slot van rekening is er ook een zekere concurrentie tussen scholen. Daar is niets mis mee. Ik vind het dus goed om excellentie zichtbaar te maken. Daarom, maar ik kom er nog op terug naar aanleiding van vragen van de heer Smaling over de gewichten, kijk ik nog verder naar differentiatie, zodat de inspectie meer mogelijkheden in handen krijgt om de gelaagdheid nog iets scherper in beeld te krijgen. Ik kijk ook naar hoe we uiteindelijk tot een gewogen kader kunnen komen, waarbij de inspectie ook dat kan honoreren. Dat vergt echter nog nadere uitwerking. Ik heb dat ook aangekondigd in de brief die de heer Smaling deels citeert en die naar de Tweede Kamer is toegestuurd. Ik zal het in de komende tijd nader uitwerken, omdat ik de rol van de inspectie iets wil verbreden. In a nutshell, dit wetsvoorstel verwoordt voor mij heel goed hoe ik de rol van de inspectie zie. Mijn visie zit in dit wetsvoorstel.

De heer **Kuiper** (ChristenUnie): Ik ben heel blij dat de minister zo duidelijk, klip-en-klaar, ingaat op de vraag die bij meerdere collega's hier leefde. Ik ben het er met de minister over eens dat je moet bekijken wat de eigen aard en de eigen taak van de inspectie is. De rol van de inspectie ligt in het toezicht. Ik ben het er ook met haar over eens dat de inspectie geen gratis onderwijsadviseur is. Toezicht is toezicht. Maar een aantal Kamerleden

verzocht om de inspectie niet in de rol van een soort boeman te brengen, waarbij de scholen het gevoel hebben: die moet je vrezen, die heb je tegenover je. Ik hoor de minister nu zeggen dat ze erop uit is om de rol zo breed te houden dat het ook echt blijft gaan om een stimulerend toezicht, een inspectie die de school coacht naar de resultaten die geboekt moeten worden. Misschien mag het woord "coach" nog wel vallen. Vinden wij elkaar in deze formulering?

Minister **Van Bijsterveldt-Vliegenthart**: We willen het goed scherp hebben. Ik wil nader ingaan op het punt van het stimuleren, maar ik wil hierbij vooral het woord "bevorderen" gebruiken, omdat dat de professionele positie wat beter uitdrukt. Mevrouw Linthorst en de heren Ganzevoort, Smaling en Kuiper hebben daar vragen over gesteld. De inspectie bevordert inderdaad het kwaliteitsdenken van de scholen. Dat doet ze bijvoorbeeld door het opbrengstgericht werken, dat echt een interactie betreft tussen scholen en de inspectie. De inspectie heeft gaandeweg de criteria voor het opbrengstgericht werken ontwikkeld. Het opbrengstgericht werken wil zeggen: je volgt leerlingen, je zet heel duidelijk een punt op de horizon, met leerlingen maar ook met scholen, en je bepaalt wat je wilt bereiken. Je bekijkt aan de hand van het leerlingvolgsysteem, maar ook aan de hand van de eigen doelen van de school in zijn totaliteit, waar je nu staat en of het pad dat je wilt goed loopt. Dat betekent dat er met het formuleren van de criteria en nu ook met de doelstelling die ik heb afgesproken in primair en voortgezet onderwijs en het leerlingvolgsysteem dat daarbij hoort, reflectie ontstaat op de scholen zelf. Het leerlingvolgsysteem krijgt overigens bij scholen veel ruimte, zodat ze zelf kunnen bekijken hoe ze dat willen invullen, mits het een bepaalde kwaliteitstoets goed kan doorstaan. Die houding van reflectie, van zelf meedenken, betreft de rol van de inspectie, die bijvoorbeeld niet meer drie jaar wacht tot de school zwak of zeer zwak is, maar die na twee jaar al met het bestuur gaat praten en zegt: wij constateren bij u het een en ander; hebt u daarover nagedacht; wat zijn uw beelden daarbij? Zo'n inspectie adviseert het bestuur ook: denk eens even daar en daar aan; we zien goede voorbeelden daar en daar. Maar die rol is wel zakelijk. De inspectie moet niet op de stoel gaan zitten en zeggen: doe het zus doe het zo. Dat zorgt er namelijk voor dat de inspectie partner is geworden in de totstandkoming van het traject als de resultaten niet bevallen.

De heer **Kuiper** (ChristenUnie): Ik herken het spreken over de te onderscheiden verantwoordelijkheden, die we natuurlijk altijd moeten blijven bewaren. Maar de kwaliteitsbevorderende rol van de inspectie impliceert ook een actieve rol. Uit dit wetsvoorstel komen beelden naar voren dat risicogericht toezicht betekent dat je op een aantal scholen maar eens in de vier jaar hoeft te komen. Maar uit het verhaal van de minister proef ik een grotere activiteit, een grotere betrokkenheid van de inspectie op scholen.

De school beleeft dat als volgt: hier is iemand die komt wel zakelijk, vanuit een andere verantwoordelijkheid, maar die helpt mij echt verder.

Minister **Van Bijsterveldt-Vliegenthart**: De rol van de inspectie is om de school aan het denken te zetten. De rol is niet: ik pak uw hand en als u nu dat en dat doet, komt u op dat punt terecht. Nee, de inspectie zegt: denk daaraan, kijk eens naar een voorbeeld daar. Maar uiteindelijk pakt de school het pakket op en gaat aan de slag.

Mevrouw **Linthorst** (PvdA): De inspectie moet inderdaad niet op de stoel van het bestuur gaan zitten. Daar heeft de minister groot gelijk in. In mijn beleving doet de inspectie dat overigens ook niet en vervult zij precies de rol die de minister aangeeft: denk eens hieraan, kijk eens daarnaar. Het is prima als de inspectie bij zwakke scholen al na twee jaar komt kijken in plaats van na vier jaar als deze scholen zeer zwak geworden zijn, maar ik gun ook scholen die voldoende of goed presteren zo'n meedenkende, bevorderende rol.

Minister **Van Bijsterveldt-Vliegenthart**: Dat is met name op het punt van het opbrengstgericht werken heel relevant. De inspectie stimuleert dat instrument en heeft het in interactie met scholen tot stand gebracht. De criteria daarvoor zijn ook aangescherpt. Een aantal scholen is afgevallen. Vroeger dachten we dat die aan opbrengstgericht werken deden, maar ze deden dat toch niet, want ze voldoen niet aan alle punten die ervoor zorgen dat ze dat echt goed oppakken. Maar de scholen die dat goed doen -- dat is nu 30% -- hebben betere resultaten met dezelfde populatie leerlingen en dezelfde hoeveelheid geld. Dat is heel bemoedigend. We willen dat stimuleren samen met de scholen zelf, want ze zien zelf die beweging ook heel erg zitten. Dan ga je voor meer dan het minimum. Dan probeer je vooruit te gaan. Op de scholen waar ik kom, zie ik vaak een heel energieke, zelfbewuste aanpak. Ik kan de leden aanbevelen om eens op zo'n school te gaan kijken. Die scholen zeggen: laat de inspectie maar komen, want wij zijn er klaar voor; we zijn heel bewust bezig met de kwaliteitsontwikkeling en met de resultaten van onze kinderen en van onze school. Op die scholen zie je fierheid.

De inspectie stimuleert enerzijds maar laat anderzijds de verantwoordelijkheid waar die is, en denkt mee met Vensters voor Verantwoording. Dat vind ik een heel goede zaak. We ontwikkelen dat in het voortgezet onderwijs. Wat scholen zelf op de site zetten over hun school, biedt heel veel gegevens. Daar kijkt de inspectie ook naar. We ontwikkelen dat ook voor het primair onderwijs. Ook daar wordt meegedacht. Als de inspectie bepaalde gegevens wil hebben, kunnen we hetgeen de scholen zelf ontwikkeld hebben, benutten. Daarbij is dus ook interactie. Dat is een heel goede zaak. Je ziet dat de sector zelf professionaliseert en actie onderneemt. Zo hoort het te zijn. Dat past bij ons idee van belangrijke autonomie aan scholen en verantwoordelijkheid aan scholen en groepen van

scholen. Daarbij zie je dan de Vensters voor Verantwoording, maar bijvoorbeeld ook de vliegende brigades voor zwakke en zeer zwakke scholen. Er is ook goede interactie tussen de inspectie en de vliegende brigades, die professioneel en adviserend ondersteund worden. Bij elkaar is het dus in een heel mooi evenwicht.

De heer **Smaling** (SP): Ik heb de indruk dat de wijsheid die het de inspectie oplevert, een tamelijk ad-hockarakter heeft. Kan de minister dat tegenspreken? Wordt die informatie dusdanig verzameld dat je daar ook vrij snel statistisch iets uit kunt schudden wat harder is dan alleen maar wat cases links en rechts?

Minister **Van Bijsterveldt-Vliegenthart**: Ja. Ons onderwijsverslag is in de loop der tijd gegroeid. Ik zeg ook weleens: let op, het moet ook een beetje beheersbaar blijven. De heer Smaling stelde de vraag of er ook structurele bewegingen zichtbaar te maken zijn. Dat gebeurt in het onderwijsverslag. Wij hebben de risicogerichte aanpak, waarmee we heel veel scholen zien. Maar jaarlijks wordt de staat van het onderwijs gemaakt. Dat betekent dat honderden scholen bezocht worden, omdat we niet alleen maar de problemen in beeld willen hebben, maar ook willen weten wat er verder gaande is op die scholen. Dat geeft uiteindelijk het onderwijsverslag. Dat betreft de staat van het onderwijs, die elk jaar opnieuw in volle breedte neergezet wordt.

De heer **Smaling** (SP): Je kunt tot de conclusie komen dat 80% van de scholen op een bepaalde manier functioneert en dat de spreiding in die bevinding heel gering is. Dat heeft een andere betekenis dan dat je tot zo'n conclusie komt, maar dat met een heel grote spreiding zit. Dan is het wel een gemiddelde, maar dat heeft een andere implicatie voor de interventies die de minister en de inspectie dan zouden kunnen overwegen.

Minister **Van Bijsterveldt-Vliegenthart**: Misschien kan de heer Smaling nog iets concreter maken wat hij bedoelt?

De heer **Smaling** (SP): Het gaat om het verschil tussen het gemiddelde en de spreiding van dat gemiddelde. Je kunt een gemiddelde hebben waarbij alle punten ook dicht bij het gemiddelde liggen. Dat is prettig, want dan is je interventie nuttig voor alle scholen. Je kunt ook een enorme spreiding hebben, waar je toevallig een gemiddelde uithaalt -- alles heeft een gemiddelde -- en dan ga op dat gemiddelde verder werken, terwijl heel veel scholen een heel eind van de ene of de andere kant van dat gemiddelde afwijken.

Minister **Van Bijsterveldt-Vliegenthart**: Maar er zijn ook heel veel brede onderzoeken van de inspectie, bijvoorbeeld de curve van de breedte waarnaar gekeken wordt en het ontwikkelen van die lijn. Ik kom daar straks nog op terug. Hoe ontstaat die? Die is ontstaan uit 18.000 peilingen over 6000 scholen. Dan bekijk je een heel breed

spectrum, waarbij je een behoorlijke zekerheid kunt geven over de uitkomsten. Dan heb je het niet over een kleine groep maar over een grote groep, waar grote verschillen in zitten, maar die je wel verantwoord in beeld kunt brengen.

Kijk je in het risicogericht toezicht met alleen taal en rekenen niet te smal naar een school? Het lijkt mij goed om vooraf aan te geven dat taal en rekenen de basis, de zuurstof van ons onderwijs zijn. Als je taal en rekenen goed op orde hebt, gaan er werelden open op het vlak van wereldoriëntatie, op het vlak van creativiteit, noem maar op. Dit hebben wij ook bij het vastleggen van de referentieniveaus taal en rekenen met elkaar geconstateerd. Dat moet op orde zijn. Die doorlopende leerlijn naar het voortgezet onderwijs, het mbo, de pabo, dat moet uiteindelijk goed zijn om succesvol te kunnen zijn. De Kamer heeft dat unaniem aangegeven. Ik noem de Wet goed onderwijs, goed bestuur, ik wijs op het meten van de kwaliteit van de school en het in de gaten houden van de bekostiging. Dat alles heeft de Kamer gebaseerd op taal en rekenen. In het voortgezet onderwijs hebben wij nog een paar andere indicatoren ingebouwd, zoals voortijdig schoolverlaten, maar in het basisonderwijs gaat het echt om taal en rekenen. Dat is de start. In de loop van de tijd zal de inspectie een steeds beter beeld krijgen van wereldoriëntatie. Het vak wordt facultatief aangeboden, vooruitlopend op de wet die vandaag of morgen naar buiten komt. Als steeds meer scholen eraan meedoen, dan zullen wij een scherper beeld krijgen. Wij willen voorzichtig zijn, juist met het oog op de vrijheid van onderwijs. Wij willen het niet dwingend opleggen. Het is goed mogelijk dat wij hierover ook hier een debat voeren, maar het start natuurlijk in de Tweede Kamer.

Die smalte valt wel mee. Het is veel breder: er wordt naar veel meer dingen gekeken. Ik noem de jaarverslagen, de schoolgidsen, de sites. Bij het voortgezet onderwijs wordt ook gekeken naar vensters voor verantwoording, waarin heel veel zaken in beeld gebracht worden. Als er veel klachten over een school zijn, komt dat ook nog wel eens in het nieuws, in de kranten terecht. Er worden vragen gesteld, er worden brieven geschreven, er worden klachten ingediend. Dat gaat allemaal naar de inspectie. Ik noem ook het element van groei en krimp. Een school met goede resultaten kan toch snel krimpen, bijvoorbeeld omdat de sociale veiligheid niet op orde is. Kortom, er wordt veel breder gekeken. Aan de hand van al die signalen kan de vraag worden gesteld of er iets met een school aan de hand is. Moet daar niet iets aan worden gedaan? Dat is de ratio van het belang dat aan rekenen en taal wordt gehecht, terug te vinden in de wetgeving.

De heer **Ganzevoort** (GroenLinks): Ik dank de minister voor deze toelichting. Hoe is dit verankerd in datgene wat er nu staat? Als ik het goed zie, staat er dat het risicotoezicht gebaseerd is op leerresultaten als eerste indicator. Valt alles wat de minister nu noemt onder het begrip "voortgang van de leerlingen"? Ik vind het wel waardevol dat het zo

breed is, maar ik mis daarvan de borging in het wetsvoorstel.

Minister **Van Bijsterveldt-Vliegenthart**: Het zit allemaal in het risicogericht toezicht. Als het risicogericht toezicht tot detectie leidt, komen al die andere aspecten die in de WOT staan, in beeld.

De heer **Ganzevoort** (GroenLinks): Maar dat is pas in tweede instantie.

Minister **Van Bijsterveldt-Vliegenthart**: Dat klopt.

De heer **Ganzevoort** (GroenLinks): Mijn vraag is nu juist of de indicatoren voor de risicoselectie niet te smal zijn. Betekent dit niet dat scholen juist daarop willen scoren om te voorkomen dat zij op de radar van de inspectie komen?

Minister **Van Bijsterveldt-Vliegenthart**: Een school die uiteindelijk gewoon goed functioneert op taal en rekenen, maar die daarnaast bijvoorbeeld via vensters voor verantwoording informatie geeft en die weinig klachten genereert, zal niet op de radar van de inspectie verschijnen. Dat soort zaken zijn zeker relevant om te bekijken. Daarnaast hebben wij natuurlijk eens in de zoveel jaar de staat van het onderwijs. Wij komen vierjaarlijks bij een school binnen om breder te kijken naar de kwaliteit van het onderwijsproces en dat soort zaken.

Krijgen wij het met deze detectie voldoende in beeld? Ben je op tijd, maar ben je ook adequaat met je detectie? Er is een evaluatie van het risicogericht toezicht gehouden, die naar de Tweede Kamer is gestuurd. Wij zijn op dit moment in feite aan het codificeren wat wij reeds doen. De wet loopt achter de praktijk aan. Ten behoeve van de evaluatie is er een brede steekproef geweest bij 400 scholen. Eigenlijk doen wij dat jaarlijks. Het is de jaarlijkse "terugkom" waarbij je alles goed in beeld brengt. Daarnaast doen wij themaonderzoeken, waarvoor wij ook op scholen komen. Alles bij elkaar bezoeken wij een school minimaal eens in de vier jaar. Uit de evaluatie blijkt dat het heel effectief is. Ik noem enkele aspecten die in het risicogericht toezicht onder de loep zijn gelegd.

Een van de vragen was: wat is het effect van het risicogericht toezicht? De effectiviteit is minstens gelijk gebleven. De inspectie volgt de scholen zeer nauwgezet door het jaarlijks toezichtarrangement en is er goed in geslaagd om de onderpresterende scholen te detecteren. Hoe is de kwaliteit van de risicoanalyse waarmee de inspectie de scholen detecteert? Uit de controleonderzoeken is gebleken dat het met de risicoanalyses goed lukt om risicovolle scholen te detecteren. De kans is dus zeer klein dat leerlingen op een zeer zwakke school zitten die niet wordt ontdekt. Als wij minder dan 5% over het hoofd zouden zien, zouden de voordelen belangrijker wegen dan de nadelen. Maar het bleek dat maar 1% over het hoofd werd gezien. De aselecte steekproef gaf aan dat maar 1% van de scholen

ook had moeten opvallen. Dat is bijzonder. Er waren wel wat te veel scholen in beeld gekomen. In het begin waren het er veel te veel, maar met aanscherpingen hopen wij het percentage terug te dringen. Wij komen steeds dichter bij de groep van scholen waar echt iets mee aan de hand is. De inspectie is in de vorige kabinetsperiode ingekrompen, maar deze aanpak blijkt vrij effectief. Ik spreek met de Kamer af dat ik over drie jaar weer zo'n uitgebreide steekproef zal doen. Wij hebben het nu in algemene zin gedaan, maar de steekproef is breder. Wij hebben bijvoorbeeld ook gekeken naar de vermindering van de toezichtslasten en de ervaring daarvan. Dat heeft mevrouw Van Bijsterveld ook al gevraagd. Er is een theoretische afname van de administratieve lasten, maar wat is de werkelijke afname, die men ervaart? Ook dat is positief: een reductie van de toezichtslasten met ruim 46% over een gehele lijn. Bij zwakke of zeer zwakke scholen zijn de toezichtslasten overigens toegenomen met 60%, maar dat betekent dat we er bovenop zitten. Onze doelstelling was 25%, en het is uiteindelijk 46% geworden, wat een goede zaak is. De inspectie heeft dit met 7,5% minder personeel gedaan. Ook dat is een heel goede zaak. Het is weliswaar een keuze, maar ze is wel effectief in haar uitwerking. Nogmaals, graag doe ik het over drie jaar nog eens zo uitgebreid en rapporteer ik daarover aan deze Kamer en aan de Tweede Kamer. De algemene steekproef, die we ieder jaar doen, vertalen we in het Onderwijsverslag.

De heer **Kuiper** (ChristenUnie): De evaluatie waaruit u nu citeert, is meen ik uit voorjaar 2010. We zitten nu bijna in het voorjaar van 2012. Is er al een stramien bedacht van eens in de drie jaar?

Minister **Van Bijsterveldt-Vliegenthart**: Ik vind het geen probleem om ervoor te zorgen dat we in 2014 over 2013 evalueren. Dan wachten we dus niet tot 2016.

De heer **Kuiper** (ChristenUnie): Bij indicatoren gaat het om de vraag of ze breed of smal moeten zijn, waarbij vooral moet worden gelet op leerprestaties en rekenen- en taalprestaties. Ons heeft een brief bereikt van de Stichting Red het basisonderwijs. Ik zag dat u met die stichting hebt gesproken. Zij zeggen: door zo te kijken, doe je onrecht aan de groep docenten met hart voor het onderwijs. Wat is uw reactie op hun toch wel vrij heftige bezwaar? Ze hebben een comité opgericht en een website opgezet. Je moet volgens hen op veel meer dingen letten, zoals het pedagogisch klimaat en allerlei andere zaken die van belang zijn voor de kwaliteit van het onderwijs.

Minister **Van Bijsterveldt-Vliegenthart**: Ik ben het niet eens met die kritiek. Zij verwijzen naar professor Scheerens, die een stevig betoog heeft geschreven, gericht aan de Tweede Kamer. Ik heb nog gepoogd het vanochtend naar u door te laten sturen, en ik hoop dat u het hebt ontvangen. Hij nam afstand van die kritiek. Nee, ik ben het niet eens met die kritiek. Ik geloof echt dat deze aanpak

een verantwoorde aanpak is. Men vergelijkt het enigszins met de gang van zaken elders in de wereld, met toetsen die tot allerlei gedrag leiden. Maar onze eindtoets, de Cito-toets, is geen Fremdkörper, ze past helemaal in onze aanpak met het leerlingvolgsysteem, waar 90% van de scholen mee bezig is. Het is niet gericht op afrekenen, maar op het vervolgonderwijs. Kinderen maken die toets voor zichzelf, en niet om ergens te zorgen dat die school er financieel goed uitkomt. De inspectie kijkt niet alleen naar de eindtoets. Als na de detectie blijkt dat het niet goed gaat, gaan we kijken naar de effectiviteit van de pedagogische aanpak en naar waarborgen voor het personeel. Men pakt het dus echt te smal op. Ook professor Scheerens heeft daar dus afstand van genomen.

Mevrouw **Van Bijsterveld** (CDA): De minister is ingegaan op de detectie van scholen die risico lopen. Aan het begin van haar antwoord zei ze heel duidelijk: er zijn twee aspecten, namelijk aan de ene kant de vraag of die detectie adequaat is, en aan de andere kant of ze op tijd is. Met name over het laatste had ik een vraag gesteld. Het kan heel goed zijn dat er scholen zijn die op zich goed functioneren, maar die gaandeweg wat afzakken. Ik weet niet of de minister daar nog op ingaat, maar anders wil ik die vraag nog even onder de aandacht brengen.

Minister **Van Bijsterveldt-Vliegenthart**: Het is natuurlijk altijd lastig om zo toe te zien dat je weet wat in de toekomst verborgen ligt. Dan heb ik een veel breder apparaat nodig, want dan moet ik er veel dieper en preventiever in gaan zitten. Ik denk dat het heel goed is dat scholen dat zelf oppakken. Verantwoording in het vo, maar het wordt nu ook ontwikkeld in het po, is daar heel goed voor, omdat dat eigenlijk een benchmark oplevert naar zo'n individuele school toe. Daarmee krijg je een beeld van waar zo'n school staat ten opzichte van de andere scholen. Dat geldt ook voor die mooie curve waar de heer Smaling het over had. Ook daar zien we: je kunt jezelf ongeveer plaatsen. Wat is realistisch, en wil ik boven het optimum zitten, dan kan ik nog meer, dan kan ik mezelf laten zien als school die bovengemiddeld presteert. Daarin hebben scholen zelf een verantwoordelijkheid. Maar het feit dat uit die steekproef op 400 scholen bleek dat met de risicogerichte aanpak slechts een heel klein percentage wel gezien had moeten worden maar niet werd gezien, is het belangrijkste gegeven. Daaruit blijkt dat je scholen die het niet goed doen in beeld hebt. Je moet preventief vooruit kijken. Misschien dat we in de loop der tijd materiaal ontwikkelen waardoor dat steeds beter inzichtelijk wordt, maar daarvoor heb ik echt meer power nodig. Dan kom je veel dichterbij de scholen te zitten, ook op de scholen die het goed doen. Dan kom je terecht bij de vraag of de school primair zelf verantwoordelijk mag zijn voor de kwaliteit. De inspectie is er om te zorgen dat er ook gewoon een minimale kwaliteit is, met mijn uitstapje naar excellentie, waarin ik de inspectie deels een rol wil geven. Dat is wel spannend, want dat is een meer

uitgebreide rol, die misschien wat meer de punten die de Kamer noemt gaat raken.

De heer Kuiper stelde de heel basale vraag of deze wet de kwaliteit van het onderwijs dient. Eigenlijk heb ik die vraag al beantwoord, maar ik wil er nog even heel basaal op ingaan. Cijfers liegen niet, en ze laten echt iets moois zien. Het aantal zwakke en zeer zwakke scholen is echt ongekend afgenomen, de afgelopen jaren. We werken al sinds de vorige kabinetsperiode met deze aanpak, en ze is effectief, overigens in combinatie met de sector die zelf haar verantwoordelijkheid neemt, bijvoorbeeld met de brigades. In het basisonderwijs is het aantal zeer zwakke scholen nog nooit zo laag geweest: 32, ofte wel 0,5%. In het vo zijn dat er 22, en in het speciaal onderwijs 9. Het speciaal onderwijs vraagt relatief gezien nog aandacht. We zien dat de geconcentreerde aanpak op scholen die het echt niet goed dreigen te doen, werkt. We gaan die scholen ook eerder aanpakken, wat een beetje tegemoet komt aan wat mevrouw Van Bijsterveld naar voren bracht. We gaan niet meer wachten totdat de school na drie jaar zeer zwak is, nee, we gaan een jaar eerder preventief aan de slag. Ik kom met een wetswijziging waarin een school daarna nog een jaar de tijd heeft om het op te knappen om te voorkomen dat een hele generatie op een zwakke of zeer zwakke school zit. Dat is mooi om hier te melden. Met de scholen mogen we daar heel trots op zijn. De inspectie heeft daaraan een heel waardevolle bijdrage geleverd. Ook als minister ben ik daar heel trots op.

De heer Kuiper kwam met het punt van de vrijheid van onderwijs. In de loop der tijd lijkt het toezicht benauwder te worden. Toch is dat niet zo. Dat is wel bijzonder, maar ik denk dat men steeds meer gewend raakt aan die vrijheid. Al pratend met elkaar hebben we in de voorbereiding bekeken hoe het vroeger was. Het aantal wettelijke voorschriften is echt sterk afgenomen. Vroeger moesten de roosters worden afgeleverd bij de inspectie en kenden we lessentabellen. Er zijn nu adviesuren, maar toen waren het verplichtende uren; zoveel uur wiskunde en zoveel uur Nederlands. Er moesten inventarisatielijsten worden ingeleverd. Het benoemen van docenten ging allemaal via het ministerie. Daarom hadden we ook een megagroot ministerie, maar dat is gelukkig mooi ingekrompen. Dat is trouwens toch wel een worsteling, want soms willen we er wel heel graag bovenop zitten. Het is heel lastig om vertrouwen en controle evenwichtig in de lucht te houden.

Dat geeft wel aan dat de vrijheid is toegenomen. Volgens de OESO onderscheiden wij ons in die vrijheid van onderwijs en dat is ook goed. Dat past bij ons. We moeten dat zo veel mogelijk zo houden, mits de checks en balances op schoolniveau goed op orde zijn en woord en weerwoord goed georganiseerd zijn, want dat moet wel ergens vandaan komen.

Na deze inleiding ga ik de concrete vragen langs. Als ik iemand vergeet, zal deze ongetwijfeld opstaan en zeggen dat het zo niet kan. Ik begin bij mevrouw Linthorst. Ik heb haar vragen over de evaluatie gepoogd te beantwoorden in het algemene kader. Zij had zorgen over de vrijwillige

ouderbijdrage. Het modelreglement voor de vrijwillige ouderbijdrage is door de Kamer zo gezegd de deur uit geholpen. De reden daarvoor was dat scholen echt onder dat kader gebukt gingen. Daardoor is er inderdaad geen verplichte regeling voor ouders die kwetsbaar zijn qua inkomen. Het is weliswaar een vrijwillige bijdrage, maar er zijn activiteiten aan verbonden waarbij ouders met een laag inkomen hun kinderen ook gunnen dat zij eraan meedoen.

Dit zal inderdaad op schoolniveau opgepakt moeten worden. Ik denk overigens dat dit gewoon gebeurt, want het is zo eigen aan scholen om zo iets te regelen. Men is dat ook gewend op grond van het protocol of het modelreglement dat er in het verleden was. De medezeggenschapsraad, die gaat over de inhoud en de vormgeving van de vrijwillige bijdrage, kan hierbij ook een rol spelen. Ik zal dit punt neerleggen bij de beide raden en de ouderorganisaties vragen om hier specifiek aandacht aan te geven in de richting van de medezeggenschapsraden. Ik denk dat ik daarmee doe wat ik kan doen, gelet op het feit dat er iets uit de wet is gehaald wat er vroeger wel in stond. Ik vertrouw erop dat de scholen dit vanuit de traditie doorgaans goed en netjes behandelen, maar ik wil dit op die manier wel stimuleren.

De heer **Ganzevoort** (GroenLinks): Als de minister zo goed is om mijn vragen nu te beantwoorden, hoeft zij dat zo meteen niet te doen. Als ik het goed begrijp, doet zij de toezegging om met de raden en de ouderorganisaties te bekijken hoe gegarandeerd kan worden dat er op de een of andere manier regelingen komen. Begrijp ik dat goed?

Minister **Van Bijsterveldt-Vliegenthart**: Ja, ik kan dat niet garanderen, maar ik wil het wel stimuleren. Ik zal het aan de ouderorganisaties vragen. Zij communiceren vaak heel rechtstreeks met de ouderdelegatie in de medezeggenschapsraden. Ik zal de vraag bij de raden neerleggen en zeggen: let op, mensen, dit is er ook uitgegaan, jullie wilden dat graag, maar adel verplicht, laat zien dat je hieraan vorm en inhoud geeft. Ik vind dat het uiteindelijk aan de school is om dat te doen. De school moet dat afwegen.

De heer **Ganzevoort** (GroenLinks): Kunnen wij als Kamer een terugkoppeling krijgen of dat gebeurt of dat er signalen zijn dat dit te weinig door de scholen wordt opgepakt, met als gevolg dat juist de meest kwetsbare kinderen erbuiten vallen?

Minister **Van Bijsterveldt-Vliegenthart**: Dan moet ik echt een onderzoek daarnaar doen. Ik wil niet onderzoeken of alle scholen in Nederland dat doen. Als er veel signalen komen, kan ik dat punt wel opnieuw agenderen en desnoods eens meenemen in de nieuwsbrief voor het primair onderwijs, want daar komt het veel voor. Ik wil dat uiteindelijk wel de verantwoordelijkheid van de scholen laten zijn, maar ik begrijp de zorg. Om die reden zeg ik toe dat ik het vanuit mijn positie zal stimuleren waar ik dat het beste kan doen.

Mevrouw Van Bijsterveld heeft gevraagd of de inspectie met de accountantscontrole een nieuwe taak heeft gekregen. Nee, dit is geen nieuwe taak, maar deze komt van de auditdienst, die vroeger bij het ministerie zat. Waarom zit deze nu bij de inspectie? We hebben de auditdienst geïntegreerd, zodat rekenschap onderdeel is geworden van de inspectie. We zien vaak dat er ook in financiële zin aandacht kan worden geschonken aan kwetsbare scholen, maar soms zijn er ook scholen met mooie reserves die er een potje van maken. Dan is het heel goed als de inspectie zowel naar de inhoudelijke als naar de financiële kant kijkt. Daar is enkele jaren geleden bewust voor gekozen en daardoor behoort dit nu tot het takenpakket. We hebben dat bij dezen afgeregeld.

Ook in het verleden was er toezicht op de accountants door een review op de accountantscontrole. Er wordt jaarlijks gecontroleerd door de accountant van de school. De inspectie ziet ook regelmatig toe op het handelen van de accountant. Zo proberen wij dat keurig te borgen, maar wij laten ook een deel van de verantwoordelijkheid bij de scholen middels hun eigen accountant.

Dan kom ik bij de vraag over een jaarlijkse rapportage over het mandaat. Ik kan toezeggen dat deze keurig netjes in het onderwijsverslag of jaarverslag wordt opgenomen.

Ik heb al heel veel vragen beantwoord van de heer Ganzevoort. Hij vroeg welke lessen ik trek uit de conclusies van het SCP over kwaliteit, doelmatigheid en toegankelijkheid. We hebben deze alle drie in beeld. Het werkt altijd als een klepel die een beetje naar links gaat en naar rechts. De kunst is dan om de klepel in het midden te krijgen, maar goed, deze moet nu eenmaal heen en weer, want anders loopt die klok niet.

Het is belangrijk dat deze drie aspecten met elkaar in evenwicht zijn. Soms zie je dat een aspect in een bepaalde periode wat doorslaat, bijvoorbeeld toegankelijkheid. We hebben nu de discussie over het hoger onderwijs. Ik heb er heel bewust voor gekozen om de exameneisen voor het voortgezet onderwijs aan te scherpen. Dat is niet om kinderen die in staat zouden zijn om dat wel te halen, kansen te ontnemen, maar ik wil dat diploma wel de waarde geven die het verdient. Dat doe ik doordat het gemiddelde bij het centrale examen een 5,5 moet zijn; mind you: een 5,5, maar goed. Voor Engels, wiskunde en Nederlands wordt nog maar één 5 getolereerd. Daarmee zet ik de toegankelijkheid naar het hoger onderwijs even iets meer op scherp, maar het is wel een toegevoegde waarde.

In de loop der tijd is dat wat verlopen en zien wij een toestroom naar het algemeen vormend onderwijs, als ware het een doel op zich om in het hoger onderwijs te komen. Daarmee corrigeer je die beweging een heel klein beetje. Mevrouw Linthorst gaf aan dat de kwaliteit in de afgelopen periode echt een asset was. Ik probeer daarop voort te borduren, waarbij de doelmatigheid er wat scherper bij betrokken is geraakt.

Zo probeer je die drie elementen steeds in evenwicht te houden, maar het is net als in het

echte leven. Soms krijgt het ene wat meer aandacht en dan denk je na verloop van tijd: wacht even, er is ondershands wat gebeurd, we moeten de zaak toch even op scherp zetten. Ik denk dat het heel belangrijk is om die drie relevante zaken gaandeweg in een goede balans te houden.

Een andere vraag is hoe je daar zicht op houdt en er breder naar kijkt. Het onderwijsverslag geeft veel zicht op waar het fout dreigt te gaan. Waar zien we bewegingen die we eigenlijk niet willen hebben? Daarom is het onderwijsverslag soms ook confronterend. Het is steeds helderder en inzichtelijker geworden. Het biedt heel veel informatie. Dat kan ook weleens lastig zijn voor scholen, want het is niet altijd leuk om helemaal onder dat vergrootglas te liggen, maar dat is toch goed, omdat het ons alert houdt; het parlement, mij als minister, de scholen en de leidinggevendenden, en noem maar op. Ik denk dat daarmee steeds wordt getracht om dat optimum te bereiken. Hiermee heb ik ook de vraag beantwoord of zij de structurele problemen meer moeten identificeren. Dat gebeurt echt, maar dat heb ik eigenlijk al gezegd.

Ik kom bij het punt van de heer Smaling, die het had over de curve. Ik heb al aangegeven wat de achtergrond van die curve is en heb gesproken over de breedte van het onderzoek. Er is niet over één nacht ijs gegaan; er is echt breed gekeken. Curve, gewichten en de door de heer Smaling genoemde 30%; die begrippen horen bij elkaar. De gewichtenregeling is eigenlijk een bekostigingsinstrument. De heer Smaling vroeg of de drie door mij genoemde aspecten of categorieën zijn gemaakt voor het inspectietoezicht. Nee, het inspectietoezicht maakt voor wat betreft de gewichtenregeling gebruik van het bekostigingsstelsel. Het gaat daarbij om gegevens die op schoolniveau gevraagd worden ten behoeve van de bekostiging. De inspectie heeft mijns inziens terecht aangegeven dat zij zo weinig mogelijk extra zaken wil vragen. Op basis van het niveau -- onder vmbo, vmbo-plus en daarboven -- oefent de inspectie het toezicht op de scholen uit.

In het debat is door de heer Dijsselbloem en door de SP gevraagd: is het niet te grofmazig en doe je op die manier recht aan de scholen? Daarnaast is gevraagd of dit gebruik van het bekostigingsstelsel effectief is. Ik heb uiteindelijk in de brief aangegeven dat ik beide aspecten in beeld wil brengen om te bekijken of ik tot meer differentiatie kan komen en zo de betreffende scholen meer recht kan doen. Vooralsnog doen we het met de gegevens die we hebben. In andere landen wordt bijvoorbeeld de vraag gesteld of een kind wel of niet een ontbijt krijgt. De opleiding van de ouders blijkt echter een van de beste voorspellers te zijn voor succes in het onderwijs. Wanneer de prestaties van scholen worden beoordeeld, is het gebruikelijk om die te corrigeren met die leerlingenpopulatie. Het is een grofmazige aanpak. Gezegd wordt dat scholen die schijnbaar onder de maat zijn, dan worden vergeleken met scholen met kinderen van vooral vwo-ouders of universitaire ouders. We zien echter dat we toch geen onrecht doen aan scholen met kinderen van

ouders op het niveau van vmbo of vmbo-plus. We zien dat scholen die zeer zwak of zwak zijn, altijd in staat zijn om er weer bovenop te komen wanneer we die scholen support geven vanuit de inspectie. Blijkbaar is het dus misschien een stevige maat, maar het enige wat je zou kunnen vragen is of je geen onrecht doet aan de bovenkant en of je daar niet meer uit zou kunnen halen. Daar zou je wat mij betreft nog moeten kunnen differentiëren, zodat de school kan laten zien dat zij "excellent" is.

De heer **Smaling** (SP): Ik dank de minister voor deze uitleg. Het is inderdaad grofmazig. Ik snap dat je niet alles kunt en dat je op een bepaald schaalniveau en op een bepaalde positie uitkomt. Daar kunnen we lang over discussiëren, maar ik merk wel dat we het erover eens zijn dat het grofmazig is. De minister gaf aan dat de keuze voor 0,3 en 1,2 aan de bekostiging is gerelateerd. Betekent dit bijvoorbeeld dat een school met een leerlinggewicht van 1,2 vier maal het bedrag ontvangt dat een school met een gemiddeld leerlinggewicht van 0,3 krijgt? Is het zo een-op-een?

Minister **Van Bijsterveldt-Vliegenthart**: Dat is een goede vraag; daar vraagt u wat!

De heer **Smaling** (SP): Ja, daar ga je van naar boven kijken.

Minister **Van Bijsterveldt-Vliegenthart**: Niemand knikt of schudt daar met zijn hoofd. Het is een heel mooie vraag.

De **voorzitter**: De minister heeft eventueel ook nog een tweede termijn om dit even door te rekenen.

**

Minister **Van Bijsterveldt-Vliegenthart**: Dat is goed; dat gaan we nog even doen.

De heer **Smaling** (SP): Ik ben zo benieuwd waar dit vandaan komt. Vandaar mijn tennisverhaal. Het andere grofmazige aspect is dat het bij de opleidingen van ouders gaat om vrij forse groepen. Ik kan mij voorstellen dat ook dat fijnmaziger zou kunnen. Hebt u daar nog iets over te zeggen? Je kunt in het café met slimme ambtenaren bedenken hoe we het zouden kunnen doen en dan zien we achteraf of dat deugt. Als dat niet helemaal deugt, kunnen wij het model dan alsnog bijstellen. Of is het juist andersom en wordt er eerst bekeken wat er allemaal uit de analyse van die scholen komt en wordt dan op basis daarvan gezegd dat de oudergroepen blijkbaar zo kunnen worden gerubriceerd en dat dit de gewichten 0,3 en 1,2 oplevert? Dat is een beetje "de kip en het ei".

Minister **Van Bijsterveldt-Vliegenthart**: Ik denk dat het bij de gewichtenregeling een wisselwerking is geweest, maar dat was voor mijn tijd. Er zal bekeken zijn hoe het ongeveer in elkaar zit en hoe wij de scholen die het door de populatie lastiger hebben, zo slim mogelijk een steuntje in de rug

kunnen geven. In de regio Groningen, waar "Red het basisonderwijs!" vandaan komt, zie je scholen die zeer mooie prestaties leveren, maar ook scholen die met dezelfde populatie en met dezelfde hoeveelheid middelen toch onder de curve hangen. Het ligt dan aan de aanpak die men heeft om die opbrengsten goed op de agenda te houden. Gezien vanuit de inspectie en voor dit wetsvoorstel gaan wij echter gewoon uit van een gegeven. Daar wordt niet mee "gehandeld". Dit benutten we, want deze gegevens zijn er nu eenmaal.

De heer **Smaling** (SP): Ik begrijp dat de minister toezegt dat zij zal onderzoeken hoe dit systeem verfijnd kan worden, opdat het nog beter werkt.

Minister **Van Bijsterveldt-Vliegenthart**: Ik gaf aan dat je wel recht doet aan de ondergrens, maar niet aan de groepen daarboven. Eigenlijk neem je voor de VWO-ouders en de leerlingen die daarvandaan komen, uiteindelijk immers genoeg met dezelfde onderbasis als voor groepen op het niveau van het vmbo. Die groepen wil ik heel graag in beeld brengen. Het honoreren -- in de zin van: waarderen -- van excellentie is ook mijn opdracht op basis van het regeerakkoord, net zoals wij "voldoende" waarderen. Daartoe heb ik meer differentiatie nodig, maar wij moeten goed uitzoeken hoe wij dat doen en of dat vervolgens in het bekostigingsstelsel terechtkomt; dit werkt immers fraude in de hand, want al die gegevens worden opgevraagd door de scholen zelf. In maart zend ik een brief naar de Kamer over de vormgeving van die onderzoeksozette. Dat is best gecompliceerd. Ik heb er geen enkel bezwaar tegen om ook de Eerste Kamer, als zij dat op prijs stelt, een brief te sturen.

De **voorzitter**: Volgens mij zie ik de heer Smaling knikken.

**

Minister **Van Bijsterveldt-Vliegenthart**: Hij zwijgt; wie zwijgt, stemt toe.

De **voorzitter**: De minister deed een toezegging. Als de heer Smaling die toezegging accepteert, laten wij die dan ook even inkoppen.

**

De heer **Smaling** (SP): Dat knikje was gewoon een soort vriendelijkheid. Die heb ik altijd. Soms is dat niet gunstig, als je in de oppositie zit, maar ik kom hier in de tweede termijn op terug.

Minister **Van Bijsterveldt-Vliegenthart**: Ik benader u natuurlijk gewoon als lid van een neutrale partij, die positief meedebatteert. Het is dus wederzijds. Ik kom hier straks even op terug.

De heer Smaling zei dat het heel demotiverend is als je steeds onder de 30% blijft. Dat zit in die curve. Vroeger was de 70% daarboven voldoende; daar zit nog 30% onder. Hoezeer je je best ook deed, als het omhoog ging, bleef je toch behoren tot die 30%. Dat is nu afgelopen. We hebben vanaf dit jaar een absolute

ondernorm. Het kan best zijn dat wij die over vijf jaar weer eens aanpassen, omdat wij dan zien dat het hele gebouw verbeterd. Dat hoop ik van harte; daar werk ik naartoe, maar nu is er dus een absolute norm. Daar kun je dus echt voor vechten. Dan weet je gewoon zeker dat je, hoe hard je ook vecht, misschien niet toch steeds tot die 30% behoort omdat daar nu eenmaal 30% onder valt.

Volgens mij heb ik alle vragen van de heer Kuiper beantwoord, met uitzondering van de vraag over het personeelsbeleid. Wij zullen zeker niet naar de kwaliteit van het personeel kijken. In de sectorwetten staan: bevoegdheid, bekwaamheid en de VOG. Naar die punten kijken wij. Tijdens de behandeling in de Tweede Kamer is het amendement-Dijkgraaf/Dijsselbloem hieraan toegevoegd. In de sectorwetten is nu de beoordeling geregeld of de zorg voor de kwaliteit van het onderwijspersoneel duurzaam is geborgd. Dit betreft dus niet de kwaliteit, want dan zouden wij bijna op de stoel van de school gaan zitten en dat willen wij niet. De vraag is of er een hrm-beleid is en of dit is geborgd. Wij zien immers wel dat dit een van de grote achtergebleven gebieden in het onderwijs is. Het is niet vanzelfsprekend om elkaar te beoordelen, en functioneringsgesprekken, hoe durf je? Ieder mens wordt echter beoordeeld en functioneringsgesprekken zijn een gezond gegeven. Wij willen dat scholen dat doen, omdat wij geloven dat de leraar en de leidinggevende samen, maar zeker de leraar, de sleutel vormen tot goed onderwijs. Dat verdient een goed hrm-beleid. De inspectie ziet erop toe dat dit goed geborgd is, en niet hoe. Dit is geformuleerd uit de gedachte dat de inspectie niet op de stoel van de school mag gaan zitten. Het moet duidelijk zijn wat de inspectie doet, maar vooral ook wat zij niet doet. Wat er niet in staat, doet zij ook niet.

De heer Sörensen bracht een fundamenteel punt naar voren, namelijk het aandachtspunt burgerschap. Over dit punt hebben wij de afgelopen jaren fundamentele discussies gevoerd. Burgerschap heeft uiteindelijk geleid tot verwoording in de wet- en regelgeving, maar daarbij is uitdrukkelijk uitgesproken dat dit niet het hoe betreft, maar het feit dat dit gebeurt. Hierover is uitgebreid gesproken in het debat over de vrijheid van onderwijs. Wij willen er niet te dicht op zitten. De school is een gemeenschap met waarden, normen et cetera en heeft de ruimte om burgerschap als zodanig over te dragen. Uit de woorden van de heer Sörensen klonk enige zorg. Ik wijs erop dat wat voor burgerschap en andere vakken wordt gedaan, altijd binnen de lijnen van de rechtsstaat moet passen. De rechtsstaat predikt tolerantie, respect en een gelijkwaardige behandeling van mensen die anders zijn. Ik verwijs naar artikel 1 van de Grondwet. De inspectie is daar scherp op. In het verleden hebben wij gezien dat scholen zijn aangepakt toen dat moest, en terecht. Enerzijds is er dus vrijheid rond burgerschap, maar anderzijds is er de inkadering binnen onze rechtsstaat.

Toen wij dat gingen doen, ontstond er veel discussie, want wij kwamen opeens heel dicht bij scholen. Het leidde ook tot discussie in kringen die

er erg aan hechten dat dit soort zaken helemaal bij de school blijven. Godsdienstonderwijs was ook zo'n onderwerp. In de voorvorige kabinetsperiode is er toch voor gekozen om hierop toe te zien en helder aan te geven: dit kan wel en dat kan niet, omdat er nieuwe ontwikkelingen waren in ons land. Ik heb de indruk dat dit goed gebeurt. Ik wil het burgerschap echter nog meer ondersteunen op basis van de ruimte die de scholen daarvoor wettelijk, in de Handelingen van de behandeling van de wet, hebben gekregen.

Ik heb aan de Onderwijsraad een rapport gevraagd over het stimuleren van burgerschap. Dit zal in het voorjaar worden uitgebracht. Ik zal er dan met scholen over praten en ik zal hen de handvatten geven om burgerschap sterker te stimuleren.

De heer **Sörensen** (PVV): Ik ben tevreden met dit antwoord, maar gelet op de teneur van de wetswijziging vraag ik mij af of, nu de minister zegt dat wordt gecontroleerd waar de risico's het grootst zijn, ook extra zal worden gecontroleerd op scholen waarvan min of meer kan worden verwacht dat zij met burgerschap niet zo op dezelfde lijn liggen als de gemiddelde Nederlander. De minister zal begrijpen wat ik bedoel.

Minister **Van Bijsterveldt-Vliegenthart**: Het karakter van het risicogericht toezicht is dat daar waar de inspectie, op welke gronden dan ook, verwacht dat er problemen kunnen zijn en de indruk heeft dat zij, gelet op haar verantwoordelijkheid, extra scherp moet zijn, de inspectie ook extra scherp is. Als scholen, ongeacht de denominatie, laten zien dat zij doen wat wij van hen verwachten, zal de inspectie zeggen dat daar vrijheid en ruimte moeten zijn vanuit de gedachte dat wij alle scholen gelijk behandelen. Als er echter iets aan de hand is en wij van mening zijn dat burgerschap beter vorm en inhoud moet krijgen, dan zit de inspectie er bovenop. Zij zal ook terugkomen op zo'n element en vragen om verbeterplannen. De inspectie zal dan de vinger aan de pols houden. Er wordt echter niet gedetecteerd op de denominatie, want dan zou ik niet voldoen aan een andere belangrijke bepaling van de Grondwet, namelijk dat gelijke gevallen gelijk moeten worden behandeld.

Hiermee heb ik alle vragen beantwoord op één na. Ik zal in tweede termijn antwoord geven op de vraag van de heer Smaling over de bekostiging.

De **voorzitter**: Er wordt volgens mij boven druk gerekend.

**

*N

Mevrouw **Linthorst** (PvdA): Voorzitter. Ik ben blij met de toezegging van de minister dat in 2014 de resultaten van 2013 zullen worden geëvalueerd. Wat natuurlijk ook speelt, is dat de minister zegt: als ik zo'n inspectie zou willen, heb ik een apparaat met veel meer power nodig. Ik begrijp dat de minister ook met bezuinigingen te maken heeft,

maar eigenlijk vind ik dat wij zo'n apparaat met power voor het onderwijs zouden moeten willen als wij van mening zijn dat dit zo'n belangrijke basis legt voor de rest van het leven. Dat zit er voorlopig niet in, verwacht ik, maar ik ben van mening dat wij die ambitie wel levend moeten houden.

*N

Mevrouw **Van Bijsterveld** (CDA): Voorzitter. Wij danken de minister voor de beantwoording van de vragen. Wij kunnen daarmee goed uit de voeten.

Er is nog een kleine onduidelijkheid overgebleven. Wij waren verheugd dat de memorie van antwoord met ons het belang erkende van het tijdig signaleren van het sterk afglijden van scholen waardoor zij in de risicozone komen, dus het belang van het opvangen van de zogenaamde zwakke signalen. Nu lijkt het er echter op dat de minister op de vraag hoe dit gebeurt, antwoordt dat zo'n proces niet goed in de vingers te krijgen is. Mijn enige vraag die nog overblijft, is: hoe moet ik dit zien.

*N

De heer **Ganzevoort** (GroenLinks): Voorzitter. Ik dank de minister voor de antwoorden.

Het is goed dat de minister de raden, de ouderverenigingen, de medezeggenschapsraden en dergelijke wil wijzen op de kwijtscheldingsregelingen en de verantwoordelijkheid daar wil neerleggen. Ik roep haar wel op om daarop proactief aan te dringen en te blijven aandringen dat het een verantwoordelijkheid van de school is om de situatie van ouders te verdisconteren. Zo kan ervoor worden gezorgd dat leerlingen uit kwetsbare groepen optimaal kunnen participeren. Dat mag niet zo maar een idee zijn, het is een verantwoordelijkheid van de school omdat het nu in de wet staat. Ik zou zo'n proactieve opstelling erg waarderen. Is het misschien mogelijk dat de inspectie deze aspecten van toegankelijkheid een keer meeneemt in de komende jaren in een jaarbericht of een thematisch onderzoek? Dit hoeft niet voortdurend te worden onderzocht, maar het kan misschien wel eens een keer op een creatieve manier worden meegenomen.

Eén vraag vind ik nog niet voldoende beantwoord. Wij zouden namelijk graag weten wat de precieze voortgang van de ontwikkeling van leerlingen is. Is dat precies hetzelfde als de leerresultaten of is dat iets anders? Ik heb daar niet zo'n precies beeld van gekregen en hoor daar graag nog iets over.

Het laatste wat ik in deze termijn nog wil vragen, is hoe je stimuleert dat scholen zelflerende organisaties worden. Het is goed dat niet alles meer wordt dichtgetimmerd, dus niet alles meer hoeft te gaan via wetgeving en regelgeving. In de eerste termijn vroeg ik of alle prikkels wel de juiste kant op werken. De minister voerde net een debatje met collega Kuiper over de borging van het hrm-beleid; dus niet wat erin moet staan, maar dat dit is geborgd. Zou dat ook niet moeten of kunnen gelden

voor het kwaliteitsbeleid waarover wij nu spreken? Als docenten en teams met elkaar bezig zijn om de kwaliteit intern te bevorderen, hoort dat dan niet bij de professionaliseringsslag die nu wordt gemaakt en bij de overdracht en het beleggen van verantwoordelijkheden bij de scholen en professionals zelf? Moet niet in ieder geval worden getoetst of een school beleid heeft om op die manier een lerende organisatie te worden?

*N

De heer **Smaling** (SP): Voorzitter. Ik dank de minister voor haar beantwoording. Zoals gezegd, heeft de SP-fractie in de Tweede Kamer tegengestemd. Uit de debatten van de laatste tijd, sinds het rapport-Dijsselbloem, is toch wel gebleken dat we in de afgelopen decennia wel heel vaak het wiel opnieuw hebben uitgevonden. We zijn steeds met "iets nieuws" gekomen, maar de conclusie moet nu toch zijn dat we er terughoudend in moeten zijn om steeds maar zaken te willen veranderen. Ik had mij zo iets voorgenomen aan het begin van het debat en onderschrijf dat nog steeds. Ik denk dat iedereen hier een inspectie wil die zo goed mogelijk functioneert; ook voor mij is dat het gevoel dat overheerst bij de behandeling van dit wetsvoorstel. Je kunt met recht zeggen dat het met taal en rekenen te smal wordt. Er zijn veel meer zaken die bepalen of een kind op een gegeven moment goed in het leven staat, of dat nu materieel is of psychisch. Maar als je elders gaat verbreden of veranderen, wordt het taal- en rekenonderwijs weer het kind van de rekening. In die zin heeft de minister dus mijn sympathie; je kunt het eigenlijk nooit goed doen.

Daarmee kom ik bij de vraag: hoe kun je aantonen dat je het zo goed mogelijk doet? Dat was de essentie van mijn bijdrage. Op een gegeven moment moet je de keuze voor een benadering valideren. Je kunt dus wel zeggen dat ze werkt, maar ik heb graag dat ze aantoonbaar werkt. Ik zie daar nog wel een beetje een verschil. We hebben gediscussieerd over indicatoren. De vraag is daarbij altijd of het wel de beste indicatoren zijn, met de grofmazigheid waarover we het hebben gehad. Ik wil de minister voorstellen om, uiteraard binnen haar financiële kaders, zo veel mogelijk wijsheid uit haar dataset te schudden. Met een dataset van 6000 scholen is er altijd het risico dat je deze onderbenut. Data zijn nog geen informatie en informatie is nog geen wijsheid, dus schud zo veel mogelijk uit de data die je hebt. En kijk daarbij niet alleen naar gemiddelden, maar ook naar de spreiding. Als de spreiding aanzienlijk is, is dat vaak een reden om teleurgesteld te zijn, maar de bovenkant van je puntenzwerm kan je een heleboel best practices opleveren. Realiseer je dat en benut dat ook. Kijk dus niet alleen naar de onderkant.

Over de goed-slechtspreiding heb ik het ook gehad. Ik wil erop wijzen dat die van belang is in veel onderzoek en voor veel manieren waarop communicatiewetenschappen worden bedreven. Daarin wordt bijvoorbeeld gekeken naar wie de echte voorlopers, volgers en achterblijvers zijn. Daarmee krijg je ook een soort normaalverdeling

van je populatie en kun je er statistisch veel meer mee dan wanneer je direct inzoomt op één deeldoelgroep.

De indicatoren zijn dus een beetje mijn punt. Ik worstel met de gewichten, die me iets duidelijker zijn geworden maar nog steeds nogal arbitrair op mij overkomen, met maar een paar groepen met achtergronden van ouders. Met andere woorden, de kwalificatie "zwak" van een school vind ik zelf, als ik het zeggen mag, nog steeds een beetje zwak. Ik zou daarin graag verbetering zien; die kwalificatie moet wel deugen en hard zijn.

Dus een sterke focus op één indicator, op één gemiddelde, met een bufferzone en de grafiek die in de brief van de minister staat. Daaraan kan nog wel wat worden toegevoegd. Om het samen te vatten: de benadering snijdt waarschijnlijk hout, maar is op een bepaalde manier met die Cito-toets als ultieme basis ook weer zo eng, dat er een soort warme deken omheen moet komen om de zaak robuust te maken. Als de minister straks "ja, ik wil" zegt, beschouw ik dat als een heel fijne toezegging.

*N

De heer **Kuiper** (ChristenUnie): Voorzitter. Eigenlijk zijn we heel tevreden met de wijze van beantwoording, met verve, van de minister. Ze maakte dit echt ook tot haar eigen verhaal. Wij hadden wat zorgen over de rol van de inspectie: zou dat niet een soort boeman worden, een soort politie die af en toe langskomt? Ik heb bij de minister geproefd dat zij de inspectie echt de andere kant op wil sturen en dat zij zich ervoor zal inzetten dat de inspectie vanuit haar eigen verantwoordelijkheid meedenkt met scholen, de kwaliteit bevordert en ook excellentie bevordert. Dat heeft ons allemaal goed gedaan in dit debat.

Wij hebben eigenlijk geen grote vragen meer. Misschien is de Staten-Generaal ook een soort inspectie, maar dan met betrekking tot de regering. Ik denk dat er wel een paar punten zijn die belangrijk genoeg zijn om te laten terugkomen. We hebben al over de evaluatie gesproken, maar ik doel ook op de ouderbijdrage. Collega's Ganzevoort en Linthorst hebben dat al gezegd en ik wil mij daarbij aansluiten: wil de minister inderdaad bevorderen dat die praktisch binnen de scholen blijft, dat er wordt gekeken naar de draagkracht van de ouders, ook wat betreft de ouderbijdrage? Dat punt wilde ik nog onderstrepen. Ik wens de minister veel succes.

*N

De heer **Sörensen** (PVV): Voorzitter. Ik dank de minister uiteraard. Ik heb niet echt een goed antwoord gekregen op mijn vragende opmerking over de wrijving tussen artikel 1 en artikel 23 van de Grondwet. Ik kan mij echter indenken dat daarop op dit moment geen adequaat antwoord is te vinden, omdat dit een heel fundamentele discussie is. Verder dus dank aan de minister.

*N

Minister Van Bijsterveldt-Vliegenthart:

Voorzitter. Hartelijk dank voor de reacties in tweede termijn en de woorden die zijn gesproken over de beantwoording. Ik ga graag in op de laatste zaken die naar voren zijn gebracht. Ik begin -- ik weet het, heerlijk! -- met een aantal concrete punten. De leerlingen in het basisonderwijs: gewicht 0 is €5000; gewicht 0,3 is €6500; gewicht 1,2 is €11.000. Zo heeft de Kamer het overzicht, zo doen we dat in Nederland. Maar ook daarnaar ga ik kijken. In ieder geval zijn dit de bedragen.

De heer Ganzevoort stelde een heel concrete vraag over de voortgang van leerlingen. Dat betreft inderdaad een van de indicatoren die de inspectie benut als zij de school induikt. Zij kijkt naar de voortgang van de ontwikkeling van de kinderen. Dit gaat met name om de cognitieve ontwikkeling, omdat die middels het leerlingvolgsysteem wordt gevolgd. De inspectie is er echter wel steeds mee bezig om de sociaal-emotionele ontwikkeling ook scherper in beeld te krijgen en te bezien hoe die kan worden gestimuleerd en op een goede manier in de school in beeld kan worden gebracht. Overigens is de inspectie ook met de zogenaamde "soft skills" bezig, ook in het voortgezet onderwijs, en beziet zij of het kader in die zin wat kan worden verbreed, zodat recht kan worden gedaan aan de breedte van het onderwijs. Blijkens dit debat wordt die ook hier relevant gevonden, en terecht: het gaat immers om meer dan alleen taal en rekenen, maar dat is wel de basis van waaruit wij willen werken. Tot zover de vragen die ik inderdaad nog niet beantwoord had. Mijn excuses daarvoor.

Mevrouw Linthorst zegt "als wij de breedte hadden", maar ik zet daartegenover dat ik deze aanpak ook behoorlijk effectief vind. Mevrouw Linthorst zegt dat wij de ambitie levend houden en ik ben ervan overtuigd dat zij dat zelf ook zal doen in de komende vier jaar en dat wij vanuit die ambitie heel goede debatten zullen voeren. En wie weet komt het schip met dubbeltjes nog eens langs en dan kunnen wij weer heel mooie, nieuwe keuzes maken.

Mevrouw Van Bijsterveldt zegt: ik dacht dat het goed zat, maar nu lijkt het niet goed te gaan. Met het tijdig signaleren, aan de hand van het risicogericht toezicht, wordt zeker zichtbaar of op een school de krimp heel snel gaat of het aantal leerlingen hard terugloopt. Dan zie je dat er echt iets aan de hand is. Misschien is het dan nog niet te zien in de resultaten, maar dan is wel te zien dat het sociaal klimaat niet goed is. Uit ervaring weten wij dat als dat type aspecten niet goed is op een school, het op een gegeven moment met de resultaten ook niet meer goed gaat. Voor die resultaten doen wij het uiteindelijk. Onderwijs is prachtig maar het moet wel ergens toe leiden. Ook door eerder het gesprek aan te gaan met het bestuur van een school zorgen wij ervoor dat een school niet te ver afglijdt. Daarmee wordt verder afglijden naar "zwak" en "zeer zwak" voorkomen. Wij doen dus meer om er preventiever in te zitten.

Heel ver vooruitkijken is ons echter ook niet gegeven. Het blijft dus balanceren.

Ik kom bij de vragen van de heer Ganzevoort; Radar, ouderenorganisaties. Mevrouw Linthorst en de heer Kuiper hebben daarover ook gesproken. Ik zal het echt doen, omdat ik het zelf ook belangrijk vind, hoe vrijwillig het ook is. Een kind wil ook die vrijwillige activiteiten meemaken. Ik zal dat echt overbrengen. Ik ben eigenlijk ervan overtuigd dat ik daarop de reactie krijg: dat doen wij gewoon. In reactie op de woorden van mevrouw Linthorst zeg ik: ik zeg het niet toe maar ik sluit het ook niet uit. Ik houd het in mijn achterhoofd.

Ik kom op het punt van de stimulerende kant van de inspectie en van scholen die zelf tot stimulering en zelfreflectie moeten komen. Daarop sturen wij aan. Het peerverhaal van de staatssecretaris in relatie tot het lerarenbeleid -- leraren die bij elkaar in de klas gaan zitten -- vind ik heel goed. Ik vind het heel gezond om feedback te krijgen; daar word je niet minder van. Dat is een voorbeeld daarvan. Wij willen de zelfreflectie in het onderwijs, die echt geen kwaad kan, op die manier stimuleren. Hetzelfde geldt voor het opbrengstgericht werken. Als een team om de tafel zit, met elkaar kijkt naar de doelen die zijn gesteld, de opbrengsten van dat moment ernaast legt en constateert dat doelen niet worden gehaald, dan raakt het in gesprek over de oorzaken; is er iets aan de hand met het sociaal klimaat, waardoor kinderen zich niet veilig voelen en zich niet goed ontwikkelen, of is er een slechte methode rekenen? De afgelopen week kwam er overigens een mooie Cito-uitslag. De rekenprestaties zijn omhoog gegaan terwijl het aantal uren iets is gedaald. Er is dus te werken aan de kwaliteit. Als men op die manier op school met elkaar werkt, dan worden er betere resultaten bereikt. Dat is wat er moet gebeuren. De inspectie komt dan niet van bovenaf vertellen wat er gedaan moet worden. Leerkrachten zelf zeggen dan vanuit hun professionele ruimte: wij staan voor de school, het is onze verantwoordelijkheid, als het echt fout is, dan kom je maar langs, maar tot die tijd durven wij je wel binnen te laten maar zijn wij daar niet bang voor.

Ik dank de heer Kuiper hartelijk voor zijn woorden. Ik eindig uiteindelijk bij de heer Sörensen. Ik heb wel degelijk een antwoord gegeven op zijn vraag. Als er een probleem is op een school, dan zijn wij present. Als er aanleiding toe is, dan zijn wij present. Als er echter geen probleem is, dan wordt een school benaderd zoals alle andere scholen. Ik vind dat een heel mooi grondbeginsel in dit land.

De heer **Sörensen** (PVV): Ik ben zelf niet duidelijk genoeg geweest. Ik doelde op mijn eerste vraag. Ik vroeg in hoeverre het aannemingsbeleid van sommige bijzondere scholen in strijd is met artikel 1.

Minister Van Bijsterveldt-Vliegenthart: Ik dacht dat u doelde op het laatste punt.

De heer **Sörensen** (PVV): Ik heb er geen bezwaar tegen om hierover een keer te spreken in het kader van een algehele behandeling van artikel 1.

Minister **Van Bijsterveldt-Vliegenthart**: Misschien is het sowieso goed om aan te geven dat wij steeds scherper worden op het aannemen van onbevoegden en op de tijdelijkheid. Dit is ook een van de punten van staatssecretaris Zijlstra die gaat over het lerarenbeleid; hij wil dat dit veel meer beperkt wordt. Het is mij niet bekend, maar als ik hierover signalen ontvang, dan zal ik daarop scherp zijn. Een school kan niet voor de helft met onbevoegden werken die wel van dezelfde denominatie zijn. Men heeft uiteindelijk te voldoen aan de wet waarin iets staat over bevoegdheid en bekwaamheid. Nu zal ook het toezicht op het duurzaam borgen van een goed HRM-beleid een bijdrage daaraan leveren.

Voorzitter. Dat was het.

De heer **Smaling** (SP): Voorzitter. Word ik overgeslagen door de minister?

Minister **Van Bijsterveldt-Vliegenthart**: Inderdaad. Dat is een slecht puntje.

De **voorzitter**: Voordat de minister antwoordt, moet ik enkele ogenblikken schorsen want ik moet heel nodig naar het toilet. Ik weet niet of de minister nog lang nodig heeft?

**

Minister **Van Bijsterveldt-Vliegenthart**: Nee voorzitter, ik houd het heel kort.

De **voorzitter**: Dit is een van de keerzijdes van het voorzitterschap.

**

Minister **Van Bijsterveldt-Vliegenthart**: Ik herken het. Ik zal het heel kort houden. Ik heb de eerste vraag al beantwoord. Ik dacht ten onrechte daarmee de vragen van de heer Smaling afgewikkeld te hebben. De wijsheid om alles te halen uit die dataset wat erin zit, is meer en meer besloten in de werkwijze van de inspectie. De heer Smaling zegt: let bij het kijken naar de bovenkant van zo'n puntenwolk ook naar de succesfactoren van een groep. Dat gebeurt met het in beeld brengen van excellentie. De inspectie zal dat uiteindelijk ook gaan doen. Dat betekent dat ik dat wil gaan benutten. Ik zeg niet dat iets wat in het midden zit ook op orde is. Als de heer Smaling zegt "pak het breder op", dan is mijn antwoord: ja, dat ga ik doen.

De heer **Smaling** (SP): Met het risico dat de voorzitter het niet gaat halen, het volgende. Begrijp ik goed dat u ook gaat werken aan het harder maken van de kwalificaties van scholen, het robuuster maken van de indicator die gebruikt wordt en het fijnmaziger maken van de grove groepen waarmee eigenlijk gewerkt wordt? Begrijp ik goed dat u daarnaar reëel gaat streven?

Minister **Van Bijsterveldt-Vliegenthart**: Ik ga er reëel naar kijken. In de Tweede Kamer heb ik het eerst afgewezen. Ik heb vervolgens echter doorgedacht over de kritiek en uiteindelijk gezegd dat ik vond dat ik dat moest doen. Ik wil echter wel goed de plussen en minnen wegen. Ik ben dus bereid om een inspanningsverplichting af te spreken maar leg mij niet vast op de output omdat ik het idee wil hebben dat ik het goede aan het doen ben. Dat doe ik met het onderzoek dat ik heb aangekondigd in de brief waaraan u refereerde.

Klaar, voorzitter.

De beraadslaging wordt gesloten.

De **voorzitter**: Ik constateer dat de leden stemming wensen. Het wetsvoorstel zal volgende week in stemming worden gebracht.

**

De vergadering wordt enkele ogenblikken geschorst.

Voorzitter: Fred de Graaf

*B

!Samenstelling en medezeggenschap pensioenfondsbesturen!

Aan de orde is de voortzetting van de behandeling van:

- **het voorstel van wet van de leden Koşer Kaya en Blok tot wijziging van de Pensioenwet met betrekking tot een evenwichtige samenstelling van en de medezeggenschap in pensioenfondsbesturen (31537).**

De beraadslaging wordt hervat.

*N

De heer **Noten** (PvdA): Voorzitter. Ik dank de indieners en de minister voor hun reactie. Ik houd het kort. De discussie ging op een bepaald moment een kant op die wij in ieder geval verstandig vinden. Wij zijn buitengewoon kritisch over de inhoud van het wetsvoorstel. Dat wil niet zeggen dat wij vinden dat er niets moet veranderen. Wij vinden wel degelijk dat er iets moet veranderen in de wijze van besturen van pensioenfondsen, maar wij denken inderdaad dat het verstandig is om het wetsvoorstel dat wij binnenkort tegemoet kunnen zien, in samenhang te bezien met het wetsvoorstel dat door de leden Blok en Koşer Kaya van de Tweede Kamer is ingediend.

Er is één punt waarvoor ik graag wat aandacht wil vragen. Ik richt mij daarbij tot de minister met een boodschap die ik hem wil meegeven bij de verdere totstandkoming van het wetsvoorstel. Het betreft het punt waarvan de minister zei dat hij het begreep en dat hij daarvoor zijn best wilde doen, namelijk het wettelijk regelen van het aantal vertegenwoordigers van de werkgevers in het bestuur van het pensioenfonds, als er sprake is van premiemaximalisatie. Op dat

punt heb ik er behoefte aan dat ook de Kamer een uitspraak doet. Dat is wellicht ondersteunend voor de minister in zijn pogingen. Ik heb hem geen toezegging horen doen, maar ik heb hem een inspanningsverplichting horen afgeven. Ik vraag de Kamer eigenlijk om hem te steunen bij die inspanningen.

*M

De **voorzitter**: Door de leden Noten, Thissen, Vliegenthart, Smaling en Ganzevoort wordt de volgende motie voorgesteld:

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

overwegende dat de risico's van werkgevers in de pensioenfondsen in de afgelopen jaren door onder andere de wijzigingen van pensioenregelingen kleiner zijn geworden en dat deze risico's na de uitwerking van het pensioenakkoord in wetgeving en de introductie van premimaximalisatie verder zullen worden beperkt;

spreekt uit dat na het introduceren van nieuwe groepen met een recht op zetels in het bestuur van een bedrijfstakpensioenfonds, daar waar sprake is van premimaximalisatie, het werkgeversaandeel in het bestuur van de bedrijfstakpensioenfondsen per definitie minder dan de helft van de zetels dient te zijn;

verzoekt de regering, dit in de wet "versterking bestuur pensioenfondsen" te regelen,

en gaat over tot de orde van de dag.

Zij krijgt letter K (31537).

**

*N

De heer **Vliegenthart** (SP): Voorzitter. Ik dank de indieners en de minister voor de beantwoording in eerste termijn. Wij zijn vandaag in ieder geval een stuk tot elkaar gekomen als het gaat om de invoering en de mogelijkheid van overlap tussen de voorstellen waarmee de minister gaat komen en die waarmee de indieners zijn gekomen. Ik zie nog punten van spanning. Daar wil ik in de tweede termijn heel even bij stilstaan, alvorens ik tot een afronding kom. Het eerste punt dat voor mijn fractie nog niet helemaal is opgehelderd betreft de spanning tussen belanghebbenden en bestuur. De verdedigers van het wetsvoorstel gaan ervan uit dat belanghebbenden vertegenwoordigd zouden moeten worden in het bestuur. Tegelijkertijd stellen zij dat de criteria voor de bestuurders van pensioenfondsen gebaseerd zijn op het vertegenwoordigen van het algemeen belang. Dat betekent eigenlijk dat zij geen particuliere vertegenwoordigers zijn van de belanghebbenden op basis waarvan zij in het bestuur zijn gekozen. Dat blijft een spanning die voor mijn fractie niet

helemaal is opgelost. Wellicht kunnen de indieners in tweede termijn daarover hun licht laten schijnen. Hoe zit het nu als bestuurders worden aangesteld om het algemeen belang van een pensioenfonds te dienen, maar tegelijkertijd als belanghebbenden, dus als vertegenwoordigers van een van de drie groepen, benoemd zijn?

Het tweede punt betreft de discussie over risico en zeggenschap. Ik dank op dat punt de minister voor zijn heldere uiteenzetting en zijn toezegging, die opnieuw bekrachtigd wordt met de motie die collega Noten zojuist heeft ingediend, namelijk dat, zodra het risico wordt weggenomen bij de werkgevers, er ook ruimte komt om opnieuw na te denken over de vraag hoe de verdeling binnen de besturen zou moeten zijn. Dat lijkt mijn fractie een goede zaak. Stel dat wij dit wetsvoorstel aannemen, terwijl het wetsvoorstel van de minister het niet haalt of wij langer nodig hebben dan tot januari, dan vraagt mijn fractie zich wel af of de indieners van mening zijn dat werkgevers risico zullen blijven dragen voor pensioenfondsen. Ik heb het dan niet over persoonlijk risico, maar over risico in de zin dat zij zullen moeten bijstorten als er tekorten zijn. Geldt dan inderdaad: geen belang zonder verantwoordelijkheid, en: geen zeggenschap zonder dat je ook deelgenoot wordt van het risico dat je dan mogelijk binnen een pensioenfonds loopt?

Met deze twee opmerkingen ga ik terug naar mijn fractie. volgende week zullen wij met een definitief oordeel komen over het wetsvoorstel. Wellicht helpen de indieners ons over onze kritiek heen, hoewel ik erbij zeg dat zij dan wel over bijzonder visionaire en overtuigende gaven zullen moeten beschikken. Doe uw best, maar verwacht er niet al te veel van.

*N

De heer **Hoekstra** (CDA): Voorzitter. Zes vragen in de eerste termijn, één vraag en twee opmerkingen in de tweede termijn. Je zou bijna denken: dat schiet aardig op. Volgens mij zijn wij in de eerste termijn een heel eind tot elkaar gekomen en zijn er steeds meer dingen gezegd waar steeds meer partijen zich in konden vinden. Wat onze fractie betreft is er in ieder geval nog één cruciaal punt, een zorg van mijn fractie en een zorg die door velen in dit huis is geuit, dat wij nog niet echt hebben geadresseerd, hoe tevreden wij misschien ook zijn over andere aspecten. Ik heb het over het aspect van de jongeren. Ik realiseer mij dat daar het een en ander over gezegd is. Ik wil helemaal niet bepleiten om alles maar in juridische regels te gieten, maar mijn vraag aan de minister is toch: is er in zijn voorstel straks meer mogelijk dan helemaal niets doen? De minister beschikt ongetwijfeld over betere juristen dan ik, maar je zou je een formulering kunnen voorstellen in het wetsvoorstel zoals "de minister ziet erop toe dat pensioenfondsbesturen een representatieve samenstelling hebben", of iets van soortgelijke strekking. Misschien zijn er ook nog wel andere mogelijkheden om het probleem, dat wij vrijwel allen als buitengewoon nijpend ervaren, op te

lossen. Maar ik wil het hier graag toch nog één keer gezegd hebben. Hoe goed het misschien ook is en hoe sympathiek het ook is om de pensioengerechtigden aan tafel te krijgen, in een situatie waarin wij aan de ene kant de pensioengerechtigden aan tafel krijgen en aan de andere kant een vertegenwoordiging van de werknemers zien die bestaat uit 50-55-plussers, betekent dit dat de disbalans verder opschuift ten koste van de jongeren. Tot zover mijn vraag.

Dan heb ik tot slot nog een opmerking voor de minister. Hij is zeer hoffelijk geweest en heeft gedaan alsof zijn wetsvoorstel vrijwel geheel hetzelfde is als van de indieners, met hier en daar een klein beetje aankleding. Ik heb hem echter een aantal dingen horen zeggen. Er is straks geen beroepsrecht meer. Er komen deskundigen aan boord. Het interne toezicht wordt verbeterd. Wij gaan het aantal zetels van pensioengerechtigden maximeren. Als ik het goed heb begrepen, gaan wij de deelnemersraad en het verantwoordingsorgaan samenvoegen. Dat lijken mijn fractie allemaal zeer verstandige punten, maar ik denk dat het goed is om met elkaar te constateren dat het echt iets anders is dan een aangeklede variant van het initiatiefwetsvoorstel.

Mijn laatste opmerking is bedoeld voor de heer Backer. Hij heeft een paar keer verzucht dat hij wel 44 jaar heeft gewacht totdat dit wetsvoorstel eindelijk het levenslicht dreigt te gaan zien. Daarom maande hij ons tot spoed. Ik zou de heer Backer niet in alle opzichten met John F. Kennedy willen vergelijken. Maar toen John F. Kennedy voor het eerst in de Amerikaanse senaat kwam, wachtte hem daar een afspraak met de majority leader of the Senate. Die heeft hij daar eerst eens vrolijk een tijd laten wachten, totdat er iemand naar hem toe kwam en zei: weet u wel wat u aan het doen bent, u laat de majority leader wachten! Waarop Kennedy vroeg: hoe lang zit die meneer hier al? En daar komt het: die meneer, die zit hier al 44 jaar! Waarop Kennedy zei: dan kan hij best nog wat langer wachten. Ik hoop dat de heer Backer met mij en met veel anderen het nodige geduld kan opbrengen tot het eind van dit jaar.

De heer **Backer** (D66): Voorzitter. Ik ben buitengewoon vereerd met deze vergelijking, al is er iets wat mij zegt dat als de spreker denkt dat ik 44 jaar bij volle bewustzijn gewacht heb op dit wetsontwerp, ons leeftijdsverschil niet is zoals het werkelijk is. Bij dit compliment zit dus ook een bijsmaak, vrees ik. De heer Hoekstra sprak over het wetsvoorstel en hij heeft er een aantal vragen over gesteld aan de indieners. Ik ben nu toch ook wel benieuwd wat zijn positie hierin is. Daar heb ik hem eigenlijk nog niet over gehoord. Komt hij daar nog mee? Of gaan we daar nog op wachten, 44 jaar?

De heer **Hoekstra** (CDA): Voorzitter. Om nog even bij die 44 jaar aan te sluiten, alvorens ik de vraag van de heer Backer beantwoord: hij zei mij dat hij aan het wachten was sinds 1968. Dan is de rekensom betrekkelijk snel gemaakt, al zou het in theorie natuurlijk ook 43 jaar kunnen zijn. In ieder geval gaat het over een tijdstip waarop ik nog niet

geboren was, dus dat onderschrijft wel de kloof waar hier sprake van is.

Dan kom ik op de vraag van de heer Backer. Die kan ik mij goed voorstellen. De eerlijkheid gebiedt mij te zeggen dat wij vanochtend een serieuze discussie hebben gehad in de fractie over de vraag wat we hiermee moeten doen, precies vanwege de voors en tegens die hier zijn langsgekomen. Ik heb zelf de indruk dat we in grote mate zijn opgeschoven, ook door middel van de handreiking van de minister in de juiste richting. Ik ga dus op zichzelf met een positief gevoel naar de fractievergadering van aanstaande dinsdag toe, maar de heer Backer kan zich ongetwijfeld goed voorstellen dat ik op die beraadslaging niet vooruit wil lopen en dat ik niet nu al wil zeggen hoe die beraadslaging zal eindigen als het gaat om de stemming. Ik kan de heer Backer echter verzekeren dat hij, zodra wij eruit zijn, de eerste is die daar notie van kan nemen.

*N

De heer **Thissen** (GroenLinks): Voorzitter. Ook namens de fractie van GroenLinks veel dank aan de indieners Fatma Koşer Kaya en Stef Blok voor hun uitstekende beantwoording van de soms lastige kwesties die van de zijde van de Eerste Kamer naar voren zijn gebracht in eerste termijn. Zij hebben zich daar goed doorheen geslagen, met goede antwoorden en een goed perspectief. Hetzelfde geldt voor minister Kamp, die inzicht heeft gegeven in zijn wetsvoorstel. Nu waren we natuurlijk allang in blijde verwachting van iets van de kant van de minister van Sociale Zaken met betrekking tot een nieuwe, een andere en een betere governancestructuur van de Pensioenwet. Blijkbaar heeft het initiatiefwetsvoorstel toch tot enige versnelling geleid bij de minister, tezamen met het feit dat wij als commissie van SZW op een gegeven moment hebben gezegd dat we niet langer willen wachten op de indiening van het wetsvoorstel van de minister bij de Staten-Generaal, maar dat wij nu plenair het initiatiefwetsvoorstel willen behandelen. Dat heeft geleid tot enige versnelling en daarvoor prijzen wij de minister.

Wij zijn erg blij dat de minister heel uitdrukkelijk gezegd heeft dat zijn voorstel uitgaat van de basis van dit initiatiefwetsvoorstel. Wij waren bang dat we dadelijk twee keer ongeveer hetzelfde zouden moeten doen en dat we dan al die besturen op de kop zouden moeten zetten. Hij heeft daarnaast ook gezegd dat hij uitgaat van eenzelfde invoeringsdatum. Dus als de datum 1 januari 2013 is, dan is 2013 ook het jaar waarin er geoefend kan worden met de besturen, met de nieuwe structuur, de nieuwe invulling en wat ons betreft ook met diversiteit, met een wat betere balans tussen werkgevers- en werknemersorganisaties en pensioengerechtigden, evenals met een betere vertegenwoordiging van de jongere generaties, wat iets breder is, want dan kan ik daar bij wijze van spreken ook toe behoren. Daar kan dan alvast mee geoefend worden met het oog op het nieuwe pensioenakkoord dat gedurende 2013 zijn weg zal gaan in de Staten-Generaal, om uiteindelijk per 1

januari 2014 in te gaan. Volgens mij hebben wij nu met betrekking tot de pensioenen een heldere agenda gekregen voor de komende tijd. Het is een agenda die uiteindelijk niet alleen door de Staten-Generaal, maar ook door de pensioenfondsbesturen op een wat volwassenere manier en minder bij wijze van anachronisme behandeld kan worden. Een agenda waaruit meer vertrouwen spreekt dat er in die besturen ook plek kan worden gegeven aan mensen die nu al van hun pensioen genieten en er dus belang bij hebben om mee te beslissen en medezeggenschap te hebben in wat er met de pensioenfondsen gebeurt, maar ook voor anderen. Daarover willen we toch nog eens uitdrukkelijk zeggen dat het ons aanspreekt dat zowel de indieners van het initiatiefwetsvoorstel als ook de minister spreken over meer diversiteit in de pensioenbesturen, maar dat deze wijziging van de Pensioenwet eigenlijk enkel geldt voor de pensioengerechtigden in het bestuur. Wij willen er graag voor pleiten om niet alleen een toekomstbestendig pensioenstelsel te maken, zoals de heer Ester dat zegt, maar ook en vooral een generatiebestendig stelsel, waarin de solidariteit tussen de generaties ook in de samenstelling van de pensioenfondsbesturen naar voren komt. Daarom dien ik mede namens de heer Ester de volgende motie in.

*M

De **voorzitter**: Door de leden Thissen, Ester, Noten en Ganzevoort wordt de volgende motie voorgesteld:

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

overwegende dat een toekomstbestendig pensioenstelsel ook een generatiebestendig stelsel dient te zijn;

spreekt uit dat naast de deelname van de pensioengerechtigden in de besturen van de pensioenfondsen ook een vertegenwoordiging van de jongere generaties in deze besturen wenselijk is,

en gaat over tot de orde van de dag.

Zij krijgt letter L (31537).

**

De heer **Thissen** (GroenLinks): Afrondend kan mijn fractie op voorhand zeggen dat we de motie-Noten over de rol van de werkgevers in de pensioenfondsen van harte ondersteunen, met de voorwaarden die daarin genoemd zijn. Ik bedank de minister ervoor dat hij daar heldere uitspraken over heeft gedaan.

Volgens mij heb ik daarmee in tweede termijn alles gezegd. Ik verheug mij op de voortzetting van het debat over de governance in de pensioenfondsen. Ik verheug mij ook op de nieuwe pensioenwetgeving die met ingang van 1 januari 2014 van start moet gaan en ik hoop dat we

dan eindelijk in dit land niet alleen een toekomstbestendig pensioenstelsel krijgen, maar ook pensioenfondsen en pensioendeelname waarin de toegenomen zelfstandigheid en het toegenomen verantwoordelijkheidsgevoel van mensen veel beter tot uitdrukking komt, en niet alleen meer via de vertegenwoordiging van grote belangenorganisaties.

*N

De heer **Backer** (D66): Voorzitter. Ook namens de D66-fractie zeer veel dank voor de uitvoerige en heldere beantwoording van de vragen en voor de zeer constructieve opstelling -- dat had ook heel anders kunnen lopen -- van de minister en de indieners. Wat mij betreft, zijn alle vragen beantwoord en heb ik er ook geen behoefte meer aan om nu nog stil te staan bij technische punten of interpretaties. Ik wil nog benadrukken dat alle onderwerpen op het gebied van representativiteit en legitimiteit uiteindelijk in dit wetsontwerp toch evenwichtig worden opgelost. Ik kom straks nog even te spreken over de moties op dat punt. Dan mag misschien -- ik ben voorzichtig, zeker na de woorden van de heer Hoekstra -- voorzichtig gesproken worden van een historisch moment waarop dit wetsvoorstel wet zou kunnen worden.

De pragmatische aanpak van de indieners en de minister lijkt er in te slagen om de nog aarzelende fracties over de streep te trekken. Ik heb een déjà-vugevoel met de behandeling in de vaste commissie. Het heeft, geloof ik, een maand of drie geduurd totdat wij uiteindelijk de plenaire behandeling konden agenderen. Uiteindelijk was de afspraak: als het wetsvoorstel van de minister niet op 6 december het licht ziet in deze Kamer, dan gaan we over tot plenaire behandeling. Ik heb een déjà-vugevoel dat we nu eigenlijk hetzelfde doen, en dan lijkt het mij verstandig om dan ook maar pragmatisch te zijn. We hebben nu tenminste de behandeling gehad en wellicht zal het ook zo zijn dat dan inderdaad 1 januari 2013 de wet van kracht wordt. Zo begrijp ik ook de afspraak. Het KB wordt geslagen, de wet gaat 1 januari 2013 van kracht en mocht zich voor die tijd een nieuw wetsvoorstel aandienen, dan zal deze Kamer daarover beslissen. Ik verwacht dat we dan hetzelfde besluit nemen als vandaag, maar het heeft geen zin om daarop te precluderen, want er is nog de behandeling in de Tweede Kamer. We zien het dan wel. Ik kan uitspreken dat het een wens is, maar niet meer dan dat.

Ik denk ondertussen dat de pensioenfondsen -- en dat is toch ook winst -- zich kunnen voorbereiden op het van kracht worden van deze wet en daartoe de voorbereidende besluiten nemen, althans zich voorbereiden. Dat zal elke verstandige en verantwoordelijke organisatie doen na dit debat. Er zal vooruitgewerkt, geanticipeerd moeten worden op die datum. Wat er anders zal komen, blijkt dan wel. Zoals gezegd, de beginselen van goed pensioenbestuur zijn leidend. Ik denk dat die ook de vraagstukken van diversiteit en jongere, andere deskundigheid, voldoende zullen dekken.

Ik moet nog even wat langer nadenken en mijn fractie raadplegen over de motie van de heer Thissen, die sympathiek is, maar niet helemaal past in de logica van mijn betoog of die van de indieners. Maar goed, wij willen dat bekijken. De motie van de heer Noten moet ik nog bestuderen, maar ik geloof niet dat wij vandaag hetzelfde betoogd hebben. Ik kijk daar dus met enige reserve naar.

*N

De heer **De Lange** (OSF): Voorzitter. Ik wil graag beginnen met mijn waardering uit te spreken voor de beantwoording van vele vragen van vele kanten door mevrouw Koşer Kaya en de heer Blok. Dat is naar mijn gevoel buitengewoon goed gebeurd. Bij die waardering wil ik ook de opstelling van de minister betrekken, maar laat ik in enige systematiek door die dingen heen gaan.

Mevrouw Koşer Kaya merkte op dat pensioen uitgesteld loon is. Als wij daarvan spreken, impliceert dat ook eigendomsrecht en zeggenschap. Met name omdat wij een discussie hadden over de eigendomsrechten en die in twijfel werden getrokken, zou ik graag expliciet van mevrouw Koşer Kaya horen of zij mijn mening deelt dat er sprake is van eigendomsrechten.

De heer Blok had als heel belangrijke constatering dat het initiatiefwetsvoorstel uiteraard belangrijk is, maar dat het vooral een eerste stap is in de richting van een bredere governance. Ik kan het niet méér eens zijn met die opmerking. Dat is precies al jarenlang de insteek van onze fractie. Ik dank hem voor die opmerking. Ik ben er buitengewoon blij mee.

Dan de woorden van de heer Kamp. Mijn opvoeding gebiedt dat ik altijd heel kritisch ben over al datgene wat er gezegd wordt. Toen hij van wal stak met zijn betoog, voelde ik mij een beetje als Odysseus op zijn reis langs het eiland der sirenen. De zang die gezongen werd, was buitengewoon verleidelijk. Ik was bijna in de positie dat ik mijn collega Jan Nagel vroeg, mij aan de mast te binden en was in mijn oren te doen, omdat de geluiden die ik hoorde eigenlijk te mooi voor woorden waren.

Mijn constatering is dat dit initiatiefwetsvoorstel een belangrijke rol heeft gespeeld, niet alleen als wetsvoorstel maar ook als katalysator voor de regering om het verstarde denken dat we in het verleden hadden over pensioenfondsgovernance, te doorbreken, op een dusdanige manier dat we er nu als volwassen mensen op een open manier over kunnen denken, en waarbij al die overwegingen die van belang zijn om tot een goed systeem te komen, ook daadwerkelijk aan de orde komen. Dat is, denk ik, het heel positieve nieuws dat hieruit blijkt. Als we in de positie komen zoals geschetst door de minister, kan dat een heel grote doorbraak betekenen in de verstarde verhoudingen die decennialang ons pensioenland gekenmerkt hebben. Dat zou de buitengewone winst van vandaag kunnen zijn.

Mijn euforische gevoelens over wat de heer Kamp zei, duurden eigenlijk tot de laatste

opmerking die hij maakte. Dat was de opmerking dat hij het beroepsrecht, dat integraal onderdeel uitmaakt van het initiatiefwetsvoorstel, niet zag zitten en dat dit in zijn voorstel niet zou voorkomen. Toen kwam mijn kritische natuur weer boven en dacht ik: als we hier dit wetsvoorstel aannemen, kan het toch niet zo zijn dat de minister binnen dat wetsvoorstel gaat shoppen en die elementen die hem bevallen, eruit haalt en de elementen die hem minder bevallen, laat vallen. Als dat gebeurt, hebben we toch weer een enigszins problematische situatie. Mijn gevoel zou zijn dat, als we dit wetsvoorstel aannemen -- ik hoop dat we dat doen -- die onderdelen waar we het over eens zijn in deze Kamer, inclusief het beroepsrecht, integraal worden overgenomen in de voorstellen die zullen volgen.

Concluderend. Mijn fractie is gelukkig met de discussie die we vandaag gehad hebben over een heel belangrijk onderwerp voor de Nederlandse samenleving en voor miljoenen mensen. Een heel belangrijk onderwerp dat jarenlang heeft vastgezet in wat schakers een patstelling noemen. Dat die doorbroken is, is met recht een geweldige doorbraak. Mijn fractie zal de voorstellen van de minister uiteraard kritisch bekijken, maar als die zullen zijn zoals op hoofdlijnen aangegeven in de discussie van vandaag, zullen wij ze in principe positief benaderen. Wij wachten de voorstellen om die reden dan ook met grote belangstelling af.

Nogmaals, het is een genoegen om te constateren dat decennia van krampachtig pensioenfondsbestuur nu eindelijk doorbroken gaan worden door een nieuwe visie, een nieuw elan, een nieuw besef van waar pensioenfondsen eigenlijk voor zijn. Een nieuw elan ook ten aanzien van de mensen die de deelnemers in die pensioenfondsen zijn en die in veel gevallen voor hun koopkracht en inkomen volledig van die pensioenfondsen afhankelijk zijn.

*N

De heer **Van Rey** (VVD): Voorzitter. Ik dank de initiatiefnemers en de minister voor de heldere beantwoording. Ik ben daar zeer tevreden mee. Mijn compliment en dankwoord die ik heb uitgesproken tegen de heer Nypels, moet u ook opvatten als een dank voor de heer Brouwer en de heer Broekhuizen.

De collega's hebben een aantal punten genoemd die allemaal in het nieuwe wetsvoorstel opgenomen zouden moeten worden. Ik heb mij beperkt tot de vergelijking van het initiatiefwetsvoorstel en hetgeen in het voorontwerp staat op dit terrein. Ik heb twee verschillen geconstateerd. Ik zie met belangstelling het wetsvoorstel op die punten tegemoet.

De heer Blok zei terecht dat de rechtsgrond de rechtsongelijkheid is. Die laten we nu nog een jaartje bestaan. En ja, mijnheer Hoekstra, ik ben met u eens, of het nu 44 jaar of 45 jaar is, dat maakt niet zo veel uit. Maar we hebben wel met z'n allen vandaag afgesproken dat het geen 46 jaar wordt. Ik heb geconstateerd dat er per 1 januari

2013 een wetsvoorstel ligt van de minister, inclusief het initiatiefwetsvoorstel van Koşer Kaya en Blok. Zo niet, dan ligt er het initiatiefwetsvoorstel van Koşer Kaya en Blok. Die constatering is voor ons van buitengewoon belang, want dat betekent dat we in dit goede gemene overleg tot een goede oplossing zijn gekomen.

*N

De heer **Ester** (ChristenUnie): Voorzitter. Ik dank de initiatiefnemers en de minister voor de beantwoording. Ik denk dat we zo de argumenten wel hebben gewisseld. De belangrijkste argumenten zijn zonder meer aan bod gekomen. We kunnen nu de balans opmaken.

Voor mijn fractie is de winst dat we een heldere plek hebben weten te definiëren voor gepensioneerden. Dat is een heel belangrijke groep stakeholders in het pensioendebat. Aan de verlieskant staat dat we er niet in geslaagd zijn om de initiatiefnemers en de minister ervan te overtuigen om een eigen, herkenbare en prominente plek te geven aan jongeren in de pensioenfondsbesturen. Jongere werknemers zijn een heel belangrijke groep stakeholders. Het gaat daarbij niet om de relatie van jongeren met vakbonden. We hebben al eerder geconstateerd dat de participatiegraad van die groep vrij laag is. Dat betekent dat een heel belangrijke groep stakeholders uit beeld is, anders dan via de wat ondoorzichtige lijn van diversiteit. Mijn fractie is een groot voorstander van een generatiebestendig pensioenstelsel. Dat zit er nu wel in langs de kant van de ouderen, maar niet langs de kant van de jongeren. Daarmee zit er een zekere onbalans in het verhaal. Als je de balans opmaakt, heb je zo dat idee van het glas is half vol of het is half leeg. In het licht van de noodzaak van die participatie van jongeren bevelen wij de desbetreffende motie van harte in uw aller aandacht aan.

De heer Blok had een uitspraak die een beetje in mijn hoofd is blijven hangen. Hij zei dat we via dit wetsvoorstel bijna in het beloofde land waren geraakt. Nu is er volgens mij wel enige discrepantie tussen het beloofde land en een wetsvoorstel, maar dat daargelaten. In het beloofde land, mijnheer Blok, is iedereen welkom. Dat geldt voor ouderen, maar dat geldt ook voor jongeren!

*N

De heer **Nagel** (50PLUS): Voorzitter. Ik dank de initiatiefnemers voor hun beantwoording. Ik dank minister Kamp voor zijn heldere persconferentie over de nieuwe pensioenwet.

Ik wil nog slechts op een punt ingaan. Ook in de discussie met de heer Noten heeft de vraag centraal gestaan waarom het wetsvoorstel nu aangenomen moet worden en of het niet uitgesteld kan worden. De genoemde argumenten waren: je weet nu wat je hebt en wat in de wet staat, je moet afwachten wat er straks aan onbekende elementen in de wet staat en moet je die er dan bij nemen, en de Tweede Kamer kan amenderen. Vooral domineerde de kwestie van het tempo. Wordt 1

januari 2013 gehaald? Daar voeg ik nog aan toe een argument dat niet genoemd is maar dat toch reëel is en los staat van het feit of je voor of tegen bent. Dat is namelijk het feit dat het kabinet kan vallen. En wat dan? Daarom is het ook zo belangrijk dat het wetsvoorstel nu wordt aangenomen.

Je kunt voor of tegen het vallen van het kabinet zijn, maar feit is dat de heer Wilders vandaag nog verklaard heeft -- het staat uitvoerig in een ANP-bericht -- dat hij de kans op een akkoord over de bezuinigingen eind februari, begin maart, inschat op 50%. Ik ben geneigd de heer Wilders te geloven, en ik denk dat we dat allemaal moeten doen. Ook om die reden is het dus echt noodzakelijk dat het wetsvoorstel nu wordt aangenomen. Vandaar dat ik ook een beroep deed op enkele traditionele partijen om toch bij nader inzien mee te gaan. Ik vestig mijn hoop met name op het CDA. Ik zou het zeer betreuren als dientengevolge uitgerekend en helaas de Partij van de Arbeid nogal triest en eenzaam in de achterhoede achterblijft. Maar dat is dan het risico dat ze zelf genomen heeft.

Ik hoop dat dit een klinkklare overwinning wordt bij de stemming volgende week dinsdag. Ik heb daar alle vertrouwen in.

De vergadering wordt enkele ogenblikken geschorst.

*N

Mevrouw **Koşer Kaya**: Voorzitter. Allereerst wil ik alle woordvoerders, te weten de heer Noten, de heer Vliegthart, de heer Hoekstra, de heer Thissen, de heer Ester, de heer Backer, de heer Van Rey, de heer De Lange en de heer Nagel, ontzettend bedanken voor een inhoudelijk en goed debat over het initiatiefwetsvoorstel van Stef Blok en mij om medezeggenschap in het bestuur van pensioenfondsen mogelijk te maken voor pensioengerechtigden. Dat gezegd hebbende, zijn er twee vragen aan mij gesteld. Die zal ik zo beantwoorden. Daarna geef ik, met permissie van de voorzitter natuurlijk, het stokje door aan de heer Blok. Overigens, terwijl ik de namen van de woordvoerders zo opnoemde, viel mij op dat het allemaal mannen waren. Ik neem aan dat vrouwen ook geïnteresseerd zijn in pensioenen. Er zijn ook twee moties ingediend. Daar zal de minister op ingaan. De moties zijn ook aan hem gericht.

Twee vragen zijn aan mij gesteld. De eerste vraag ging over de jongeren. In de Pensioenwet worden uitdrukkelijk drie belanghebbenden genoemd: werknemers, werkgevers en pensioengerechtigden. Wij hebben geprobeerd om jongeren toch een plaats te geven binnen de geleding werknemers door een wettelijk recht op het streven naar diversiteit in de besturen mogelijk te maken. Daarmee hebben jongeren een handvat om bij de geleding werknemers aan te kloppen met het verzoek: wij willen ook medezeggenschap hebben in de besturen. Als je dat niet op die manier zou doen en je de Pensioenwet zou moeten veranderen, dan zouden wij daar nog een heel andere wet voor nodig hebben en kunnen wij het

over meerdere belanghebbenden hebben. Maar de Pensioenwet zoals wij die nu hebben, heeft drie belanghebbenden: werknemers, werkgevers en pensioengerechtigden. Desalniettemin hebben wij vanuit de diversiteitsgedachte wettelijk verankerd dat jongeren straks in de besturen van pensioenfondsen een plaats kunnen hebben.

De tweede vraag was van de heer De Lange. Hij vroeg mij of uitgesteld loon ook betekent dat er sprake is van een eigendomsrecht. Er is discussie over juridisch eigendomsrecht, maar die staat los van dit wetsvoorstel. Uitgesteld loon betekent echter wel dat ook pensioengerechtigden mee moeten kunnen beslissen. Die medezeggenschap wordt ook in de wet vormgegeven.

Ik geloof dat alleen de heer Noten nog wat aantekeningen had, maar bij de anderen heb ik heel goede hoop en misschien komt de heer Noten dinsdag toch tot andere gedachten. Als dat zo is, dan hoop ik dat in ieder geval deze heren naast mij aan deze tafel, die zo lang hiervoor hebben gestreden, en al die pensioengerechtigden, die ook medezeggenschap willen hebben, die medezeggenschap volgende week dinsdag kunnen krijgen en dat wij met z'n allen een glaasje kunnen heffen. Dank dat wij dit met u hebben kunnen bediscussiëren. Wij hopen op een goed einde.

*N

De heer **Blok**: Voorzitter. Dank aan alle sprekers in tweede termijn en in het bijzonder voor het feit dat allen constateerden dat wij nader tot elkaar zijn gekomen. Dus dit debat doet ertoe. Er zijn nog een paar specifieke vragen gesteld.

De heer Thissen vroeg naar de spanning die mogelijk in besturen kan ontstaan tussen hun taak om in algemene belangenbehartiging -- de wet zegt eigenlijk: een evenwichtige belangenbehartiging -- te voorzien enerzijds en de vertegenwoordiging uit belangengroepen anderzijds. Dit wetsvoorstel verandert daar niets aan omdat de bestaande Pensioenwet de huidige drie groepen al noemt: de werkgever, werknemer en pensioengerechtigde. Als ik het goed begrijp, zullen de bestuurders ook in het ideale model van zijn partij, de SP, uit deze groepen gerekruteerd worden, maar zullen zij in de gezamenlijkheid van het bestuur wel aan evenwichtige belangenbehartiging moeten doen. Die balans is ook in ons voorstel gevonden.

De heer Vliegenthart vroeg of wij als indieners vinden dat een werkgever verplicht kan worden om bij te storten. Dat is op dit moment niet zo. Die verplichting is er niet. Dat zou ook niet verstandig zijn, aangezien werkgevers zich dan zo veel mogelijk zouden terugtrekken. Met dit wetsvoorstel wordt wel het volgende geïntroduceerd en ik hoorde de minister zeggen dat hij ook verder wil op die route. Als een werkgever die verplichting niet voelt, kan of zal dat consequenties hebben voor het aantal zetels dat een werkgever in zo'n bestuur kan claimen. Dat is ook vanuit de optiek van de heer Vliegenthart een stap vooruit.

De heer **Vliegenthart** (SP): Dit luistert wel nauw: is het dan "kunnen" of "zullen"?

De heer **Blok**: Volgens het wetsvoorstel van mevrouw Koster Kaya en mij is het "kunnen". Dat is al een stap vooruit, want dat is op dit moment niet zo.

De heer **Vliegenthart** (SP): Het zou dan fantastisch wezen als de minister daar "zullen" van zou maken.

De heer **Blok**: Ik begreep dat de minister zei: zullen.

De heer Vliegenthart vroeg van mij nog een visionair en overtuigend betoog. Nou, hebt u even? Maar goed, ik heb goed naar zijn betoog geluisterd en begrijp ook heel goed dat hij zegt dat zijn ideale model een ander model is dan wat wij voorstaan. Maar wij kunnen ook met elkaar constateren dat wat wij voorstellen, dichterbij zijn ideale model komt dan de huidige wet. In de huidige wet is er voor ouderen überhaupt geen bestuursdeelname, althans voor 70% van de ouderen. De heer Vliegenthart wil graag een derde voor iedereen. Die vaste een derde kunnen wij niet leveren. Wij kunnen wel leveren dat in alle pensioenfondsen ouderen kunnen deelnemen. Misschien is het niet visionair en niet meeslepend, maar wel: tel uw zegeningen. Ik denk dat de heer Vliegenthart zijn einddoel dichterbij nadert door dit wetsvoorstel te steunen.

In de heer Ester moet ik mijn meerdere erkennen wat de toegang tot het beloofde land betreft, maar de ouderen in Nederland zwerven al 43 jaar door de woestijn en het volk van Israël deed dat slechts 40 jaar. Daarom denk ik dat de ouderen nu staan te dringen voor dat beloofde land.

De heer De Lange voelde zich Odysseus. Van alle mannen aan boord van dat schip was Odysseus de enige die de pensioengerechtigde leeftijd heeft gehaald. Ik hoop van harte dat wij, anders dan Odysseus, volgende week met de hele bemanning in de thuishaven komen.

*N

Minister **Kamp**: Voorzitter. Ik dank de woordvoerders. Ik begin met de heer Noten. Hij heeft een motie ingediend, medeondertkend door de heren Thissen en Vliegenthart. Ik laat het oordeel over de motie natuurlijk aan de Kamer, maar wat daarin staat, is wat ik van plan ben om te gaan doen. Ik maak van deze gelegenheid gebruik om op één punt een verduidelijking te geven van iets wat ik in eerste termijn heb gezegd. Misschien is het zelfs een verbetering. Ik heb toen gesproken over wanneer ik bij de Tweede Kamer kom met mijn wetsvoorstel. Het lijkt mij goed te proberen in het wetsvoorstel recht te doen aan een aantal zaken die hier naar voren zijn gebracht. Ik heb gezegd dat ik binnen enkele dagen naar de Kamer zou gaan, maar wij verwachten het advies van de Raad van State binnen enkele dagen. Ik zal dat met de grootst mogelijke spoed tot een conclusie brengen. Ik zal een aantal zaken die hier naar

voren zijn gebracht daarbij betrekken. Ik denk dan in het bijzonder aan wat de heer Hoekstra heeft gezegd. Hij wenst dat er meer wordt gedaan om ook jongeren bij de besturen te betrekken. De heer Thissen heeft daar een motie over ingediend, medeondertekend door de heren Ester en Noten. Daarin staat dat het toekomstige pensioenstelsel een generatiebestendig stelsel moet zijn. De indieners vinden ook, dat naast de deelname van pensioengerechtigden in de besturen, ook een vertegenwoordiging van de jongere generaties in deze besturen wenselijk is. Dat is ook de lijn die de heer Hoekstra inzette. Het lijkt mij goed als wij in ieder geval in het wetsvoorstel opnemen dat er een rapportageverplichting komt voor pensioenfondsen, in die zin dat ze ook aangeven wat ze aan vertegenwoordiging hebben en hoe het staat met het evenwicht in het bestuur en in de nieuwe deelnemers- en pensioengerechtigdenraad waarover ik heb gesproken. Het moet duidelijk worden hoe een en ander is verdeeld wat betreft leeftijd en geslacht. Ik wil dus graag overwegen om in de wet op dat punt een rapportageverplichting op te nemen. Bovendien wil ik dat er een rapportage komt over de inspanningen die men heeft verricht om dit voor elkaar te krijgen. Het moet duidelijk worden welke inspanningen zijn geleverd om jongeren en vrouwen in de besturen vertegenwoordigd te krijgen. Ik heb er nog twee opmerkingen bij. De eerste is mij aangereikt door mevrouw Koşer Kaya. Zij stelde dat er ook kleine besturen zijn. Het is dan niet altijd mogelijk om iedere groep helemaal evenredig te laten vertegenwoordigen. Daarom moet er ook worden gekeken naar het geheel van alle fondsen. Het convenant ziet daar ook op. Dan kun je bezien of ook wat dat betreft sprake is van een goede verdeling. Ik wil dus graag per fonds een rapportageverplichting over de verdeling en over de inspanningen die men heeft verricht om tot een betere verdeling van de posten te komen.

De heer **Thissen** (GroenLinks): Mijn dank aan de minister. Fijn dat hij overweegt om die zaken op te nemen in het wetsvoorstel. Wat echter als het bestuur van zo'n pensioenfonds -- ik zeg het met alle respect vanuit mijn plek hier als vertegenwoordiger van de jongere generatie -- toch blijft bestaan uit witte, mannelijke, oude knarren? Zo'n pensioenfonds rapporteert dan en wat dan?

Minister **Kamp**: Dat was mijn tweede punt. Mijn uitgangspunt is dat ik de vakbeweging respecteer. Ik ben ervan overtuigd dat de vakbeweging zich zeer inspant om niet alleen een vakbeweging van nu, maar ook een vakbeweging van de toekomst te zijn. Men spant zich er zeer voor in om vrouwen, minderheden en jongeren aan zich te binden en die zich ook te laten vertegenwoordigen in de pensioenfondsbesturen. Ik heb daar zeer veel vertrouwen in. Met die houding van de vakbeweging, volgens mij ook de enige toekomstbestendige houding die men kan aannemen, en met de verplichtingen op het punt van de rapportage over de situatie nu en de inspanningen om tot een betere situatie in de

toekomst te komen, wordt wat mij betreft recht gedaan aan zowel de motie van de heer Thissen als de inbreng van de heer Hoekstra en de motie van de heer Ester, aansluitend op wat hij naar voren heeft gebracht.

De heer De Lange sprak nog over het beroepsrecht. Hij heeft daar een uitgesproken opvatting over. Wellicht kan hij nog een paar zaken overwegen. Een van de zaken van het beroepsrecht betrof met name het onttrekken van bedragen aan het pensioenfonds, zoals dat in het verleden is gebeurd. Dat deed men overigens in een tijd dat de dekkingsgraden soms tot 200% of meer opliepen. Op dat moment was het een andere tijd. Toen dacht men, ook de volksvertegenwoordiging, dat dit kon, maar wij kijken er nu anders tegenaan. De situatie die zich toen voordeed, kan zich nu niet meer voordoen, omdat er sprake is geweest van een wetwijziging waarbij scherpe voorwaarden worden gesteld aan de fondsen voor het onttrekken van geld aan de fondsen. Dat is een belangrijke verandering. De tweede belangrijke verandering is dat de pensioengerechtigden straks in de besturen vertegenwoordigd zullen zijn. Zij zijn dan zelf onderdeel van de besluitvorming. Het accent hoeft dan minder op het beroepsrecht te liggen. Daarnaast is er op onderdelen de mogelijkheid van bezwaar en beroep. Wat de heer De Lange naar voren brengt, komt ook nog aan de orde bij de behandeling van mijn voorstel in de Tweede Kamer. Dan zullen wij zien of de uiteindelijke conclusie die dan wordt getrokken ook in de Eerste Kamer steun krijgt.

Ik hoop dat ik de diverse punten hiermee naar behoren heb behandeld.

De beraadslaging wordt gesloten.

De **voorzitter**: Ik kom tot de afhandeling van het wetsvoorstel. Wenst één van de leden stemming over het wetsvoorstel? Ik constateer dat dit het geval is. De stemmingen zullen volgende week plaatsvinden, met inbegrip van de twee moties.

Ik stel vast dat het debat behalve een diepgaande gedachtewisseling, die ook zo is ervaren aan de andere kant van de tafel, nog iets extra's heeft opgeleverd. De heer Thissen heeft zich diverse malen gerekend tot de jeugd en zich als zodanig geafficheerd. Ik ga vanavond dus een stuk vrolijker naar huis dan ik hier vanmorgen binnenkwam.

Ik dank de indieners, mevrouw Koşer Kaya en de heer Blok, en natuurlijk ook de minister van harte voor hun aanwezigheid hier en hun verdediging van het initiatiefvoorstel. Tevens complimenteer ik de heren Kouwenhoven, Nypels, Broekhuizen en Brouwer van harte met het tot nu toe behaalde resultaat. Volgende week valt de beslissing, maar ik neem aan dat men inmiddels een inschatting heeft kunnen maken van de opvattingen van de Kamer.

**

Sluiting 21.28 uur.

!Lijst van besluiten en ingekomen stukken!

*N

Lijst van besluiten:

De Voorzitter heeft na overleg met het College van Senioren besloten om:

a. de plenaire behandeling van de volgende hamerstukken te doen plaatsvinden op 24 januari 2012:

Wijziging van de Wet bescherming persoonsgegevens in verband met de vermindering van administratieve lasten en nalevingskosten, wijzigingen teneinde wetstechnische gebreken te herstellen en enige andere wijzigingen (31841);

Goedkeuring van de op 29 april 2008 te Luxemburg totstandgekomen Stabilisatie- en associatieovereenkomst tussen de Europese Gemeenschappen en hun lidstaten, enerzijds, en de Republiek Servië, anderzijds, met Bijlagen en Protocollen (Trb. 2008, 153) (32577);

Wijziging van de Wet wapens en munitie in verband met de implementatie van richtlijn 2008/51/EG van het Europees Parlement en de Raad van de Europese Unie van 21 mei 2008 tot wijziging van de richtlijn 91/477/EEG van de Raad inzake de controle op de verwerving en het voorhanden hebben van wapens (PbEU L179) (Implementatiewet EG-richtlijn 2008/51 inzake de controle op de verwerving en het voorhanden hebben van wapens) (32721);

Wijziging van de Wet vervoer over zee in verband met de intrekking van de groepsvrijstelling voor lijnvaartconferenties (32811);

Wijziging van de Wegenverkeerswet 1994 en de Wet rijonderricht motorrijtuigen 1993 in verband met de implementatie van de derde rijbewijsrichtlijn (32830);

Vaststelling van de begrotingsstaat van de Koning (I) voor het jaar 2012 (33000-I);

Vaststelling van de begrotingsstaat van de Staten-Generaal (IIA) voor het jaar 2012 (33000-IIA);

Vaststelling van de begrotingsstaat van de overige Hoge Colleges van Staat en de Kabinetten van de Gouverneurs (IIB) voor het jaar 2012 (33000-IIB);

Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van Algemene Zaken en van het Kabinet der Koningin en de Commissie van toezicht betreffende de inlichtingen- en veiligheidsdiensten (III) voor het jaar 2012 (33000-III);

Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van Veiligheid en Justitie (VI) voor het jaar 2012 (33000-VI);

Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (VII) voor het jaar 2012 (33000-VII);

Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (VIII) voor het jaar 2012 (33000-VIII);

Vaststelling van de begrotingsstaat van Nationale Schuld (IXA) voor het jaar 2012 (33000-IXA);

Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van Financiën (IXB) voor het jaar 2012 (33000-IXB);

Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van Defensie (X) voor het jaar 2012 (33000-X);

Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van Infrastructuur en Milieu (XII) voor het jaar 2012 (33000-XII);

Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (XV) voor het jaar 2012 (33000-XV);

Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (XVI) voor het jaar 2012 (33000-XVI);

Vaststelling van de begrotingsstaat van het Infrastructuurfonds voor het jaar 2012 (33000-A);

Vaststelling van de begrotingsstaat van het gemeentefonds voor het jaar 2012 (33000-B);

Vaststelling van de begrotingsstaat van het provinciefonds voor het jaar 2012 (33000-C);

Vaststelling van de begrotingsstaat van het Diergezondheidsfonds voor het jaar 2012 (33000-F);

Wijziging van de begrotingsstaat behorende bij de begroting van de Koning (I) voor het jaar 2011 (wijziging samenhangende met de Najaarsnota) (33090-I);

Wijziging van de begrotingsstaat van de Staten-Generaal (IIA) voor het jaar 2011 (wijziging samenhangende met de Najaarsnota) (33090-IIA);

Wijziging van de begrotingsstaat van de overige Hoge Colleges van Staat en de Kabinetten van de Gouverneurs (IIB) voor het jaar 2011 (wijziging samenhangende met de Najaarsnota) (33090-IIB);

Wijziging van de begrotingsstaten van het Ministerie van Algemene Zaken, het Kabinet der Koningin en de Commissie van toezicht betreffende de inlichtingen- en veiligheidsdiensten (III) voor het jaar 2011 (wijziging samenhangende met de Najaarsnota) (33090-III);

Wijziging van de begrotingsstaten van het Ministerie van Veiligheid en Justitie (VI) voor het jaar 2011 (wijziging samenhangende met de Najaarsnota) (33090-VI);

Wijziging van de begrotingsstaten van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (VII) voor het jaar 2011 (wijziging samenhangende met de Najaarsnota) (33090-VII);

Wijziging van de begrotingsstaten van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (VIII) voor het jaar 2011 (wijziging samenhangende met de Najaarsnota) (33090-VIII);

Wijziging van de begrotingsstaat van Nationale Schuld (IXA) voor het jaar 2011 (wijziging samenhangende met de Najaarsnota) (33090-IXA);

Wijziging van de begrotingsstaten van het Ministerie van Defensie (X) voor het jaar 2011 (wijziging samenhangende met de Najaarsnota) (33090-X);

Wijziging van de begrotingsstaten van het Ministerie van Infrastructuur en Milieu (XII) en van de begrotingsstaat van het Waddenfonds voor het jaar 2011 (wijziging samenhangende met de Najaarsnota) (33090-XII);

Wijziging van de begrotingsstaten van het Ministerie van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie (XIII) voor het jaar 2011 (wijziging samenhangende met de Najaarsnota) (33090-XIII);

Wijziging van de begrotingsstaten van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (XV) voor het jaar 2011 (wijziging samenhangende met de Najaarsnota) (33090-XV);

Wijziging van de begrotingsstaten van het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (XVI) voor het jaar 2011 (wijziging samenhangende met de Najaarsnota) (33090-XVI);

Wijziging van de begrotingsstaat van het Infrastructuurfonds voor het jaar 2011 (wijziging samenhangende met de Najaarsnota) (33090-A);

Wijziging van de begrotingsstaat van het gemeentefonds voor het jaar 2011 (wijziging samenhangende met de Najaarsnota) (33090-B);

Wijziging van de begrotingsstaat van het provinciefonds voor het jaar 2011 (wijziging samenhangende met de Najaarsnota) (33090-C);

Wijziging van de begrotingsstaat van het Diergezondheidsfonds voor het jaar 2011 (wijziging samenhangende met de Najaarsnota) (33090-F);

Wijziging van de begrotingsstaat van het BTW-compensatiefonds voor het jaar 2011 (wijziging samenhangende met de Najaarsnota) (33090-G);

b. de stemming over het volgende wetsvoorstel te doen plaatsvinden op 24 januari 2012:

Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie (XIII) voor het jaar 2012 (33000-XIII);

c. de plenaire behandeling van de volgende brief met de volgende EU-voorstellen te doen plaatsvinden op 24 januari 2012:

EU-voorstel: verordening betreffende onlinebeslechting van consumentengeschillen (COM(2011)794);

EU-voorstel: richtlijn betreffende alternatieve beslechting van consumentengeschillen (COM(2011)793);

Brief van de vaste commissie voor Veiligheid en Justitie aan de Voorzitter van de Eerste Kamer der Staten-Generaal inzake een conceptbrief met subsidiariteitsbezwaren bij

voorstellen voor een Richtlijn ADR-consumenten en voor een Verordening ODR-consumenten (33143/33144-A);

d. de plenaire behandeling van de volgende brief te doen plaatsvinden op 24 januari 2012 (onder voorbehoud):

Brief van de voorzitter van de vaste commissie voor Europese Samenwerkingsorganisaties aan de Voorzitter van de Eerste Kamer der Staten-Generaal inzake selectie WP 2012 (22112-FA);

e. het voorbereidend onderzoek van het volgende wetsvoorstel door de vaste commissie voor Financiën te doen plaatsvinden op 24 januari 2012:

Wijziging van de begrotingsstaat van het Ministerie van Financiën (IXB) voor het jaar 2011 (wijziging samenhangende met de Najaarsnota) (33090-IXB);

f. het voorbereidend onderzoek van het volgende wetsvoorstel door de vaste commissie voor Sociale Zaken en Werkgelegenheid te doen plaatsvinden op 31 januari 2012:

Wijziging van de Wet arbeid vreemdelingen in verband met de implementatie van de Richtlijn tot vaststelling van minimumnormen inzake sancties en maatregelen tegen werkgevers van illegaal verblijvende onderdanen van derde landen (32843);

g. de plenaire behandeling van het beleidsdebat over (de kabinetsreactie op) het rapport van de Staatscommissie Grondwet te doen plaatsvinden op 7 februari 2012;

h. de hervatting van de plenaire behandeling van het volgende wetsvoorstel te doen plaatsvinden op 7 februari 2012:

Regels voor het verlenen van vergunning voor de onrechtmatige bewoning van recreatiewoningen (Wet vergunning onrechtmatige bewoning recreatiewoningen) (32366);

i. het voorbereidend onderzoek van het volgende wetsvoorstel door de vaste commissie voor Veiligheid en Justitie te doen plaatsvinden op 14 februari 2012:

Wijziging van het Wetboek van Strafvordering in verband met een hervorming van de regeling betreffende herziening ten voordele van de gewezen verdachte (Wet hervorming herziening ten voordele) (32045);

j. het voorbereidend onderzoek van het volgende wetsvoorstel door de vaste commissie voor Infrastructuur, Milieu en Ruimtelijke Ordening te doen plaatsvinden op 14 februari 2012:

Wijziging van de Wet milieubeheer en de Wet op de economische delicten ten behoeve van de implementatie van richtlijn nr. 2009/29/EG van het Europees Parlement en de Raad van de Europese Unie van 23 april 2009 tot wijziging van Richtlijn 2003/87/EG teneinde de regeling voor de handel in broeikasgasemissierechten binnen de

Gemeenschap te verbeteren en uit te breiden (PbEU L 140) en de uitvoering van verordening (EU) nr. 1031/2010 van de Commissie van 12 november 2010 inzake de tijdstippen, het beheer en andere aspecten van de veiling van broeikasgasemissierechten overeenkomstig Richtlijn 2003/87/EG van het Europees Parlement en de Raad tot vaststelling van een regeling voor de handel in broeikasgasemissierechten binnen de Gemeenschap (PbEU L 302) en verordening (EU) nr. 920/2010 van de Commissie van 7 oktober 2010 inzake een gestandaardiseerd en beveiligd registersysteem overeenkomstig Richtlijn 2003/87/EG van het Europees Parlement en de Raad en Beschikking nr. 280/2004/EG van het Europees Parlement en de Raad (PbEU L 270) (herziening EG-richtlijn handel in broeikasgasemissierechten) (32667);

k. de gezamenlijke plenaire behandeling van de volgende wetsvoorstellen te doen plaatsvinden op 6 maart 2012:

Voorstel van wet van het lid Leijten tot wijziging van de Wet maatschappelijke ondersteuning ter bevordering van de kwaliteit van de huishoudelijke verzorging en ter invoering van basistarieven voor de huishoudelijke verzorging (31347);

Voorstel van wet van het lid Leijten tot wijziging van de Wet maatschappelijke ondersteuning ter bevordering van de kwaliteit van de maatschappelijke ondersteuning en in verband met de aanbesteding van huishoudelijke verzorging (31353);

Voorstel van wet van het lid Leijten tot wijziging van de Wet maatschappelijke ondersteuning om de bekostiging van het gemeentelijk beleid op het terrein van de huishoudelijke verzorging door middel van specifieke uitkeringen te laten plaatsvinden (31375).

Lijst van ingekomen stukken, met de door de Voorzitter ter zake gedane voorstellen:

1. het volgende door de Tweede Kamer der Staten-Generaal aangenomen wetsvoorstel:

Wijziging van de Wet wapens en munitie in verband met de implementatie van richtlijn 2008/51/EG van het Europees Parlement en de Raad van de Europese Unie van 21 mei 2008 tot wijziging van de richtlijn 91/477/EEG van de Raad inzake de controle op de verwerving en het voorhanden hebben van wapens (PbEU L179) (Implementatiewet EG-richtlijn 2008/51 inzake de controle op de verwerving en het voorhanden hebben van wapens) (32721).

Dit wetsvoorstel zal in handen worden gesteld van de desbetreffende commissie(s);

2. de volgende regeringsmissives:

een, van de minister van Buitenlandse Zaken, inzake de op 17 maart, 19 augustus en 9 december 2010 en 30 januari 2011 totstandgekomen Overeenkomst betreffende het

aannemen van eenvormige technische eisen voor wielvoertuigen, uitrustingsstukken en onderdelen die kunnen worden aangebracht en/of gebruikt op wielvoertuigen en de voorwaarden voor wederzijdse erkenning van goedkeuringen verleend op basis van deze eisen (Trb. 2011, 123) (griffiennr. 149852);

een, van alsvoren, inzake voornemen tot het sluiten van een viertal uitvoeringsverdragen (griffiennr. 149873);

een, van alsvoren, inzake wijzigingen van de Bijlage bij het Protocol inzake het optreden in volle zee in gevallen van verontreiniging door andere stoffen dan olie; Londen, 2 november 1973 (griffiennr. 149861);

een, van alsvoren, ten geleide van de geannoteerde agenda van de Raad Buitenlandse Zaken van 23 januari 2012 (griffiennr. 149860);

een, van de staatssecretaris van Buitenlandse Zaken, ten geleide van 15 fiches die werden opgesteld door de werkgroep beoordeling Nieuwe Commissievoorstellen (griffiennr. 149858);

een, van de minister van Veiligheid en Justitie, inzake ontwerpbesluit houdende wijziging van het Besluit DNA-onderzoek in strafzaken en het Besluit politiegegevens (griffiennr. 148601.02);

een, van de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, inzake Evaluatie Kaderwet ZBO's (griffiennr. 149874);

een, van alsvoren, inzake oprichting EUKN EGTS (griffiennr. 149859);

een, van de minister van Financiën, ten geleide van de geannoteerde agenda voor de Eurogroep en Ecofin van 23 en 24 januari 2012 te Brussel (griffiennr. 149866);

een, van de staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu, ten geleide van het ontwerpbesluit tot wijziging van het Besluit stortplaatsen en stortverboden afvalstoffen (griffiennr. 149849);

een, van alsvoren, ten geleide van het rapport "De Kwaliteit van het drinkwater in Nederland in 2010" (griffiennr. 149853);

een, van de staatssecretaris van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, inzake verzoek om een reactie op uitspraak rechtbank inzake de afschaffing van de Wet werk en inkomen kunstenaars (griffiennr. 149460.09);

een, van de minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, ten geleide van het ontwerpbesluit houdende wijziging van het Besluit bestuurlijke boete Drank- en Horecawet (griffiennr. 149840).

De Voorzitter stelt voor, deze missives voor kennisgeving aan te nemen. De bijlagen zijn neergelegd op de afdeling inhoudelijke ondersteuning ter inzage voor de leden;

3. de volgende missive:

een, van de directeur van het Kabinet der Koningin, houdende mededeling van de goedkeuring door H.M. de Koningin van een aantal door de Staten-Generaal aangenomen wetsvoorstellen (griffiennr. 149862).

De Voorzitter stelt voor, deze missive voor kennisgeving aan te nemen. De bijlage is neergelegd op de afdeling inhoudelijke ondersteuning ter inzage voor de leden;

4. de volgende geschriften:

een, van A.S. te H., inzake Nederland uit de EU (griffiennr. 149835).

Dit geschrift wordt van belang geacht voor de leden van de vaste commissie voor Europese Samenwerkingsorganisaties;

een, van B.S., inzake 5% extra huurverhoging, ouderen, "scheefwonen" en privacy (griffiennr. 149855).

Dit geschrift wordt van belang geacht voor de leden van de vaste commissie voor Binnenlandse Zaken en de Hoge Colleges van Staat/Algemene Zaken en Huis der Koningin;

een, van fam. V., inzake 1040 urennorm (griffiennr. 149763.04);

een, van L.J.L., inzake passend onderwijs en het (v)so m.n. cluster 3-ZML (griffiennr. 149831);

een, van E.T., inzake zorgwekkende ontwikkelingen in het onderwijs (griffiennr. 149827).

Deze geschriften worden van belang geacht voor de leden van de vaste commissie voor Onderwijs, Cultuur en Wetenschap;

een, van P.v.N., inzake uitzending Gemist met betrekking tot reclame voor het elektronisch bewaken van dijken (griffiennr. 149865).

Dit geschrift wordt van belang geacht voor de leden van de vaste commissie voor Infrastructuur, Milieu en Ruimtelijke Ordening;

een, van M.V. te T., inzake fraude bij UWV (griffiennrs. 149824 en 149824.01);

een, van Y.v.T., inzake wetsvoorstel 32878 (Wet woonlandbeginsel in de sociale zekerheid) (griffiennr. 149690.03);

een, van E.K., inzake Wet werk en bijstand (32815) (griffiennr. 149354.27).

Deze geschriften worden van belang geacht voor de leden van de vaste commissie voor Sociale Zaken en Werkgelegenheid;

een, van R.H., inzake verband tussen kwikverbindingen in vaccins en autisme (griffiennr. 149864).

Dit geschrift wordt van belang geacht voor de leden van de vaste commissie voor Volksgezondheid, Welzijn en Sport;

een, van A.L., inzake onterechte uithuisplaatsing (griffiennr. 149872).

Dit geschrift wordt van belang geacht voor de leden van de vaste commissies voor Volksgezondheid, Welzijn en Sport en voor Veiligheid en Justitie.

De Voorzitter stelt voor, deze geschriften voor kennisgeving aan te nemen.